

S. Abdullah ŞUBBER

وَلَا تَقْرَأُ عَلَيْهِمْ
وَلَا تَقْرَأُ عَلَيْهِمْ

AHLAK

el-Mustafa
yayinlari

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

<https://t.me/caferilikcom>

www.caferilik.com

Allame S. Abdullah Şubber

AHLAK

Çeviri
Ebuzer Turan

<https://t.me/caferilikcom>

www.caferilik.com

el-Mustafa Yayınları: 16

ISBN: 978-605-64587-7-4

Ahlak

T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı
Sertifika No: 27932

© el-Mustafa Yayınları, 2014

Bu kitabın tüm yayın hakları,
el-Mustafa Yayınları'na aittir.
Kaynak gösterilerek alıntı ya-
pılabilir, izinsiz olarak hiçbir bi-
çimde çoğaltılamaz, dağıtılamaz.

Eserin özgün adı

الاحلاق

el-Ahlak

Yayın Yönetmeni

Dr. Resul Abdullahi

Yazar

Seyyid Abdullah Şubber

Çeviri

Ebuzer Turan

Editör

Yusuf Tazegün

Tashih ve Redakte

Hasan Hüseyin Güneş

Sayfa Düzeni

DBY Ajans

Kapak Tasarımı

Faruk Atlan

Birinci Baskı

İstanbul, Mayıs 2014

Baskı ve Cilt

Yılmaz Basın Yayın

Maltepe Mah. Litros yolu 2. Matbaacılar sitesi 3NB2

Topkapı / İstanbul • Tel: 0212 493 00 85

(Sertifika no: 27185)

Uluslararası el-Mustafa Üniversitesi
Türkiye Temsilciliği

Merkez Efendi Mah. Mevlana Cad. Aktaş Apt. No: 108

Zeytinburnu / İSTANBUL Tel: (0212) 664 46 40

www.elmustafa.com.tr • elmustafa@hotmail.com.tr

<https://t.me/caferilikcom>

www.caferilik.com

İçindekiler

› Başlarken	11
› Mukaddime	15
Güzel Ahlakın İyi, Kötü Ahlakın Olumsuz Yönleri	15
Ahlak Nedir ve Nasıl Güzelleştirilir?	20
Güzel Ahlak Elde Edilebilir mi?	23

İBADETLERİN SIRLARI VE HİKMETLERİ

› BİRİNCİ KISIM: TAHARET	29
Birinci Bölüm: Niyet	29
İkinci Bölüm: İhlâs	32
Üçüncü Bölüm: Taharet ve Nezafet (Temizlik)	39
Dördüncü Bölüm: Necasetleri Gidermenin Hikmetleri	40
Beşinci Bölüm: Dişleri Fırçalamak	41
Altıncı Bölüm: Abdest	43
Yedinci Bölüm: Gusül ve Teyemmüm	45
Sekizinci Bölüm: Banyo Yapmak	47
› İKİNCİ KISIM: NAMAZ	49
Birinci Bölüm: Ezan	49
İkinci Bölüm: Namaz Vakti	50

Üçüncü Bölüm: Namaz İçin Giyilen Giysi.....	51
Dördüncü Bölüm: Namaz Kılınan Mekân.....	52
Beşinci Bölüm: Kibleye Yönelmek.....	54
Altıncı Bölüm: Namaz Esnasında Ayakta Durmak	55
Yedinci Bölüm: Allah'a Yönelmek.....	56
Sekizinci Bölüm: Niyet.....	57
Dokuzuncu Bölüm: Tekbir Getirmek.....	57
Onuncu Bölüm: Kibleye Yönelirken Okunan Dua.....	58
On Birinci Bölüm: İstiaze.....	60
On İkinci Bölüm: Huşu ve Kalp Huzuru.....	61
On Üçüncü Bölüm: Kıraat.....	67
On Dördüncü Bölüm: Kıyamın Devamı.....	70
On Beşinci Bölüm: Rükû.....	71
On Altıncı Bölüm: Secde.....	72
On Yedinci Bölüm: Teşehhüt.....	74
On Sekizinci Bölüm: Selam.....	75
› ÜÇÜNCÜ KISIM: CUMA NAMAZI.....	77
› DÖRDÜNCÜ KISIM: İKİ BAYRAM NAMAZI.....	79
› BEŞİNCİ KISIM: ÂYET NAMAZI.....	81
› ALTINCI KISIM: KUR'ÂN OKUMAK.....	83
› YEDİNCİ KISIM: DUANIN ADABI.....	89
› SEKİZİNCİ KISIM: ZEKÂT VERMEK VE MALİ İHSANDA BULUNMANIN HİKMETİ.....	91
› DOKUZUNCU KISIM: ORUCUN HİKMETLERİ	99
› ONUNCU KISIM: HACC VE KUTSAL MEKÂNLARA GİTMEK.....	105

HUKUK / HAKLAR

Birinci Bölüm: İnsanın Üzerindeki Haklar.....	115
İkinci Bölüm: İnsanlarla Oturup Kalkmanın Adabı.....	123
Üçüncü Bölüm: Dostluk ve Kardeşlik.....	126
Dördüncü Bölüm: Arkadaş Türleri.....	130
Beşinci Bölüm: Kardeşlik Hakları.....	132
Altıncı Bölüm: Müslüman ve Mümin Kardeşlerimizin Hakları.....	135
Yedinci Bölüm: Kısaca Bazı Haklar.....	154
Sekizinci Bölüm: Komşu Hakları.....	156
Dokuzuncu Bölüm: Akraba Hakları.....	158
Onuncu Bölüm: Anne, Baba ve Evlatların Hakları.....	160
On Birinci Bölüm: Kölenin Hakları.....	163
On İkinci Bölüm: Eşlerin Hakları.....	165
<i>Erkeğin, karısı üzerindeki hakları.....</i>	165
<i>Kadının, kocası üzerindeki hakları.....</i>	165
On Üçüncü Bölüm: İnsanlarla İç İçe veya Tek Başına Yaşamak.....	166

MUHLİKAT / KENDİNİ YETİŞTİRMENİN ÖNÜNDEKİ ENGELLER

Birinci Bölüm: Yemek İsteği.....	173
İkinci Bölüm: Cinsel İstek.....	177
Üçüncü Bölüm: Dil.....	178
1- Suskunluğun Üstünlüğü.....	179
2- Dilin Zararları.....	181
Dördüncü Bölüm: Öfke.....	199
Beşinci Bölüm: Kin Beslemek.....	204
Altıncı Bölüm: Haset (Kıskançlık).....	206
Yedinci Bölüm: Riyakârlık.....	213
1- Riyakârlığın Haram Oluşu.....	213
2- Riyanın Tanımı, Çeşitleri ve Sum'a ile Farkı.....	216

3- Riyakârlık Dereceleri.....	218
4- Riyanın Nedenleri ve Tedavi Yöntemi.....	224
Sekizinci Bölüm: Ucb ve Kendini Beğenmek.....	225
1- Ucbun Tanımı, Çeşitleri ve İdlal ile Farkı.....	225
2- Ucb Hakkında Kınayıcı Ayet ve Hadisler.....	227
3- Ucbun Kısa Tedavi Yöntemi.....	230
4- Ucbun Nedenleri ve Geniş Tedavi Yöntemi.....	231
Dokuzuncu Bölüm: Kibir.....	234
1- Kibir ile İlgili Ayet ve Hadisler.....	234
2- Kibrin Çeşitleri.....	237
3- Acaba Kibirli miyim?.....	243
Onuncu Bölüm: Dünya ve Ahiret.....	245
1- Dünya ve Ahiretin Gerçeği.....	245
2- Dünyanın Kötü Yönleri.....	249
3- Hadislerde Dünya.....	250
On Birinci Bölüm: Para ve Servet.....	254
On İkinci Bölüm: Fakirlik.....	258
On Üçüncü Bölüm: Şöhret Sevdası.....	260
1- Şöhret Düşkünlüğün Nedeni.....	261
2- Şöhrete Düşkünlükten Kurtulmanın Yolu.....	262
3- Övülmekten Hoşlanmak.....	265
On Dördüncü Bölüm: Kandırılmak.....	267
1- Kandırılmak Nedir ve Neden Kötüdür?.....	267
2- Kendini Kandıran İnsanların Farklılık Yönleri.....	272
3- Kendini Kandıran Âlim ve Bilginler.....	274
4- İbadet Ehli İnsanların Kendini Kandırması.....	278
5- Zengin İnsanların Kendilerini Kandırması.....	281
MUNCİYAT / KENDİNİ YETİŞTİRMEDEKİ ÖNEMLİ FAKTÖRLER	
Birinci Bölüm: Tövbe Etmek.....	287
1- Tövbenin Hakikati.....	287

2- Tövbenin Gerekliliği ve Önemi.....	288
3- Tövbeyi Geciktirmemek	289
4- Tövbe Kapısı Herkese Açıktır	291
5- Tövbenin Allah Katında Kabul Edilmesi	294
6- Asla Yapılmaması Gereken Günahlar.....	296
7- Küçük Günahların Büyük Günaha Dönüşmesi.....	301
8- Kısmi Tövbe.....	305
9- İnsanların Tövbe Hakkında Farklı Tutumları.....	306
10- Tövbe Nimetine Ulaşmanın Yolu.....	308
İkinci Bölüm: Sabretmek.....	312
1- Sabır Göstermenin Yüce Değeri.....	312
2- Sabrın Tanımı ve Çeşitleri	314
3- Sabırlı Olmanın Yolu.....	321
Üçüncü Bölüm: İlahi Takdirata Rıza Göstermek.....	322
Dördüncü Bölüm: Şükretmek	326
1- Şükretmenin Önemi	326
2- Şükürün Tanımı ve Hakikati.....	330
3- Allah'a Şükretmekten Maksat	331
4- Şükre Ulaşmanın Yolu	333
Beşinci Bölüm: Korku ve Ümit	334
1- Ümitli Olmak.....	335
2- Ümit'in Değeri ve Korkudan Öncelikli Olması	338
3- Ümit İksiri.....	340
4- Korku.....	341
5- Korkunun Güzel Yönleri ve Korkuya Teşvik.....	344
6- Korku Dereceleri.....	350
7- Korku mu Daha Üstün, Ümit mi?	352
Altıncı Bölüm: Zahitlik.....	354
1- Züht ve Zahitliğin Önemi.....	354
2- Züht ve Zahitlik Nedir?.....	355
3- Zühdün Çeşitleri ve Aşamaları.....	356
4- Zahit Olmanın Yararları	359

Yedinci Bölüm: Allah Sevgisi	360
1- Allah Sevgisi Nedir?.....	360
2- İlahi Sevginin Değeri ve Önemi.....	363
3- Allah'ın Kullarına Olan Sevgisinin Anlamı.....	367
Sekizinci Bölüm: Yakın	369
1- Yakının Değeri.....	369
2- Yakının Hakikati Hakkında?.....	372
Dokuzuncu Bölüm: Tevekkül	374
1- Tevekkülün Önemi.....	374
2- Tevekkülün Tanımı ve Fazileti.....	377
3- Tevekkülün Kaynağı ve Aşamaları.....	381
Onuncu Bölüm: Sadakatli ve Güvenilir Olmak	383
On Birinci Bölüm: Muhasebe ve Murakabe	388
1- Muhasebe.....	388
2- Murakabe.....	391
On İkinci Bölüm: Tefekkür ve Tedebbür	393
On Üçüncü Bölüm: Ölümü Anmak	395
On Dördüncü Bölüm: Uzun Arzular	398

Başlarken

Aamd, insanı en güzel şekilde yaratıp fitratını imanla yoğuran; insana marifet ve beyan'ı öğretip de onu ihsan ve fazlıyla şereflendiren; insanı faziletler kazanmaya yönlendiren ve kötülüklerden uzak durması için uyarıp da bu yöne yönlendiren; ahlakı güzelleştirmeye, kulunun çabasına ve gayretine bağlı kılan; insanı güzel ahlaklar kazanmak yönünde rağbetlendiren ve onu korkutarak kötülüklerden uzak tutan; başarılar bahşedip de güçlükleri kolaylaştırarak güzel ahlak kazanmayı insan için kolay kılan Allah'a mahsustur.

Furkân-ı Hakîm'de, "*Sen büyük ahlak üzeresin*"¹ şeklinde vasfedilen Son Peygamber'ine ve Allah'ın, insanları, onları sevmek yönünde rağbetlendirdiği, "onlardan sorun" şeklinde bizi görevlendirmiş olduğu zikir ehli ve "onlara uyun" diye emretmiş olduğu emir sahipleri olan onun Ehlibeyt'ine (âl-i kurbâ) salat ve selam olsun.

Bundan sonra; günahkâr, asi ve kötülükler denizine gark olmuş bir kul olan, sonsuz zenginlik sahibi Rabbine en muhtaç kul olan Abdullah bin Muhammed Rıza el-Hüseyini (Allah kendisine ve babasına dünya ve ahiretin mutluluğunu nasip edip dünya ve ahiret nimetlerini tattırsın ve Muhammed ve Ehlibeyt'inin göz aydınlığı olan nimetlerle nimetlendirsin) şöyle der:

Kuşkusuz ahlak ilminin değeri, üstünlüğü ve önemli konumu, basiretli ve ince düşünceli insanlara; ahlak ilminin aslında dinin temellerini oluşturduğu, dünyanın düzen kaynağı olduğu ve bu ilimi

¹ Kalem, 4.

kazanmak yolunda çaba harcamanın bütün Müslümanlar için nedeni kaçınılmaz olduğu, Müslümanların ancak ahlak ile Hz. Peygamber (s.a.a) ve O'nun Ehlibeyt'ine (a.s) yakınlık kazanabileceği saklı değildir. Zira hiç kuşkusuz güzel ahlak, kurtuluş vesilesidir. (Buna mukabil) kötü ahlak ise, Allah'ın dergâhından uzaklaştıran öldürücü helak edici zehir, insanı lanetli şeytanın yoluna düşürmeye ilgilidir.

Dinlere zarar veren kalp ve nefis hastalıkları, insanın bedenine zarar veren hastalıklardan çok daha zarar vericidir. Zira bu bedenin hayatı için ayartılmışlık insanın sonsuz hayatı için yıkılmışlıktır. İlk hastalığın tedavisini öğrenmek kifai² bir farz iken bunu öğrenmek ayni³ bir farzdır.

Bu sahifeler, bu değerli ilmin ana komutlarını ve bu tıbbın kısaca bir özetini içermektedir. Nefis hastalıkları, bu hastalıkların tedavi yöntemleri, kurtarıcı ve helak edici sıfatların detaylarıyla ilgili bilgileri bir araya getirmiştir ve bu yönde inci misali Kur'an ayetleriyle, masum hadisleriyle, akli deliller ve nakli alametlerle inci misali süslenmiştir.

Eğer (bu ilim,) “kendi yapmadıklarını insanlara söylerler”⁴ ve “insanlara iyiliği emredip kendilerini unutupuyorlar”⁵ ve “kendileri uyamadıkları halde insanları sakındırıyorlar” misali iyiliği emretmeyen, Allah'a isyan ve gınahtan sakındırmayan kişilerden sadır olsa ve bu vaaz ve nasihatler sadece dilden sadır olursa kulaklardan ötesine ulaşamayacak ve suyun taşın üzerinde aktığı gibi akacaktır. Eğer (bu ilmin ilkeleriyle) sıfatlanmış birinden sadır olursa, kalplerde bir taşın üzerine kazılan yazı misali tesir edecektir.

² Kifai farzlar, ilk başta tüm Müslümanlara farz iken bir veya birkaç kişinin bu farza iştiğal etmesiyle diğer Müslümanların üzerinden kalkan farzlardır. Örneğin Müslüman bir kişinin cenazesini şartlarına uygun olarak toprağa vermek tüm Müslümanlara farzdır ancak birileri bu farzı yerine getiriyorsa diğer Müslümanlar bu farzdan sorumlu tutulmayacaklardır, aksi halde tüm mükellef Müslümanlar sorumludurlar.

³ Ayni farzlar, tüm mükellef Müslümanların üzerine farz olan farzlardır. Örneğin namaz.

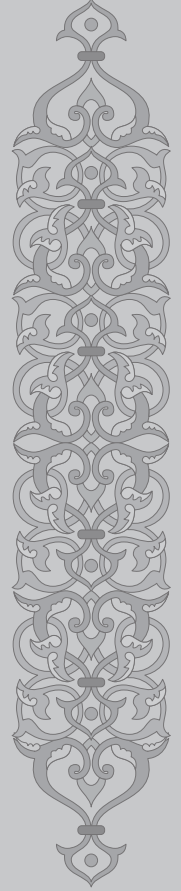
⁴ Şuara, 226.

⁵ Bakara, 44.

(Bu iki husustan) ilki (hakkında zikredeceğim) özür, nefsin taksirat, kusur ve iğrençliğinin ve onun ezilmesi gerektiğinin, (kemal) noksanlıklarının ve kötü eylemlerin batını nedenlerine müttali olma üzerinde durulması gerektiğinden dolayıdır. İkinci husustaki özrüm ise, (zaten bu eserin) günahkar bir kimsenin lisanından değil, vahiy madeni, hakikat ve tenzilin ilim erbabının, yani, evine Hz. Cebrail'in (a.s) sık sık misafir olduğu peygamberlerin Efendisi (s.a.a) ve onun vasileri olan pak Ehlibeyt'inin (a.s) kelimelerinden derlenmiştir.

Allah'ın yardım ve başarısını dileyerek bu kitabı bir önsöz ve birkaç bölüm olmak üzere kaleme aldım. Göstermiş olduğum mazaretin ise değerli okurlarca geçerli görülmesi benim için yeterlidir. Kuşkusuz Allah, en iyi yardımcıdır ve onun varlığı yeterlidir.

Mukaddime

Güzel Ahlakın İyi, Kötü Ahlakın Olumsuz Yönleri

el-Kafi kitabında İmam Muhammed Bakır'ın (a.s) şöyle buyurduğunu okuyoruz: Mümin kullar içinde imanı en kâmil olan kul, ahlakı en güzel olan kuldur.

Hz. Peygamber(s.a.a) şöyle buyurmuştur: Kıyamet gününde, insanların hesap tartısına, güzel ahlaktan daha değerli bir şey koyulmayacaktır.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Mü'min için Allah nezdinde farzların ardından hiçbir amel, insanların, onun ahlakından ötürü güvende olmasından daha değerli değildir.

İmam Cafer-i Sadık (a.s), Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: Güzel ahlaklı bir insana, sürekli namaz ve oruç halinde olma mükâfatı verilecektir.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Cennet kapılarını ümmetime aralayan en büyük sebep, takva ve güzel ahlakıdır. Bunlar şehirleri mamur edip ömürlerin uzamasına vesile oluyor.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Güneş, buzu erittiği gibi güzel ahlak da günahları eritir.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Yüce Allah iyi ahlaklı olan insanlara, gece gündüz Allah yolunda cihat edenler gibi sevap verir.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Güzel ahlak, sahibini, gece gündüzünü oruç ve ibadetle geçiren insanın derecesine ulaştırır.

Bir kişi Peygamber Efendimize (s.a.a) iyi ahlakın ne olduğuyla ilgili soru yöneltildiğinde şu ayeti kerimeyi okudular:

“Af yolunu tut, iyiliğe yönlendir ve cahillerden uzak dur.”¹

Ardından şöyle buyurdular: İyi ahlak, seninle olan akrabalık ilişkisini kesen kişiyle yeniden ilişki kurmak, senden sakınana vermek ve sana zulmedenı affetmektir.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: İyi ahlakı tamamlamak üzere gönderildim.

Şahsın birisi karşıdan gelerek Peygamber Efendimize (s.a.a) şöyle sordu: Ey Allah'ın Resulü din nedir? Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu: Güzel ahlak. Aynı şahıs peygamberin (s.a.a) sağ tarafından kendisine yaklaşp şöyle sordu: Ey Allah'ın Resulü din nedir? Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu: Güzel ahlak. Aynı şahıs Peygamber'in (s.a.a) sol tarafından kendisine yaklaşp şöyle sordu: Ey Allah'ın Resulü din nedir? Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu: Güzel ahlak. Aynı şahıs Peygamber'in (s.a.a) arkasından kendisine yaklaşp şöyle sordu: Ey Allah'ın Resulü din nedir? Hz. Peygamber (s.a.a) ona dönüp şöyle buyurdu: Anlamıyor musun? Din, (yersiz yere) öfkelenmemektir.

Peygamber Efendimize (s.a.a) “en büyük talihsizlik nedir?” diye sorulduğunda şöyle buyurdular: Kötü ahlak.

Resulullah'a (s.a.a) “en üstün amel nedir?” diye sorulduğunda şöyle buyurdular: Güzel ahlak.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Sirke, balı çürüttüğü gibi, kötü ahlak da (salih) amelleri çürütüyor.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Yüce Allah, kötü ahlaklı kulunun tövbesini kabul etmekten sakınır. “Neden böyledir?” diye sorulduğunda ise şöyle buyurdular: Bir günahı tövbe etmesine rağmen daha büyük bir günaha düşmektedir.

¹ Araf, 199.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Sirke, balı çürüttüğü gibi, kötü ahlak da (hayır) amelleri çürütmektedir.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Kötü ahlaklı insan, kendine kendine azap etmektedir.

Bazı arifler şöyle demiştir: Kötü ahlak öyle bir kötülüktür ki beraberinde yapılan iyiliklerin hiçbir faydası olmaz; iyi ahlaklı olmak da öyle bir güzelliştir ki onun beraberinde yapılan (küçük) kötülüklerin bir zararı olmaz.

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“Allah Resulünde sizin için güzel örnek vardır.”²

Bazı din âlimleri şöyle demişlerdir:

Resulullah (s.a.a) insanların en sabırlısı, en cesuru, en adili ve en affedici olanıydı. Kesinlikle kölesi olmayan veya nikâhında bulanmayan ve mahremi olmayan yabancı bir kadının eline eli değmedi. İnsanların en cömerdiydi; hiçbir gece yanında bir kuruş para var gecelemez ve yanında fazla para kalırsa gerekli kişilere vermeden eve gitmezdi. Yırtık ayakkabısını kendi elleriyle diker, yırtık elbisesini kendisi yamalar, ev işlerinde ev halkına yardım eder ve doğranacak etleri onlarla birlikte doğardı.

İnsanların en hayâlısıydı. Gözünü kimsenin yüzüne dikmez, köle ve hür ayırt etmeksizin herkesin davetini kabul eder, kendisine verilenediye bir yudum süt bile olsa onu kabul edip telafi eder ancak sadaka kabul etmezdi. Rabbi için öfkelenir ancak kendisi için öfkelenmezdi. Hastaların ziyaretine gider, başsağlığı vermek için cenazesi olanların kapısını çalardı. Düşmanlarının arasında yalnız başına koruma olmaksızın gezinirdi. İnsanların en mütevazısıydı. En vakarlı insan olduğu halde kibir izleri kendisinde görülmezdi. Sözü uzatmadan büyük konulara açıklık getirirdi. En güzel görünümlü insandı. Hiçbir dünya işi onun için önemli olamazdı. Hiçbir zaman üç gün üst üste buğday ekmeğiyle karnını doyurmazdı, bunu fakirlik veya cimrilik yüzünden değil de yalnızca Allah rızası için yapardı. (Zaman zaman) açlık sebebiyle karnına taş bağlar, bulduğunu yer önüne gelen nimeti reddetmez ve hiçbir zaman helal

² Ahzab, 21.

bir yemeği kötülemezdi. Bulduğunu giyer, maddi imkânlarının müsaade ettiği bineğe binerdi. Bazen ata, bazen katura, bazen eşeğe biner ve kimi zaman da yürüyerek giderdi. Şehrin diğer ucundaki hastaların bile ziyaretine gideri. Güzel kokuları sever ve kötü kokulardan uzak durmaya çalışırdı. Fakirlerle oturur ve miskinlerle birlikte yemek yerdi. Ahlaki faziletlere sahip insanlara ikramda bulunur ve şeref sahibi kişilere iyilik yaparak onlara yakınlık kurardı. Ayrıcalık tanımadan akrabalarını ziyaret ederdi. Kimsenin hakkını yemez ve kendisinden özür dileyenlerin özrünü kabul ederdi. (Kimi zaman) şakalaşır ancak hak sözden başkasını söylemezdi. Gülerdi ancak kahkaha atmazdı. Kendisine yükseltilen seslere sabrederdi. Hiçbir zaman eşine veya hizmetçisine kötü bir söz söylemedi. Kötülüğe kötülükle değil de iyilik ve aflla karşılık verirdi. Birisiyle karşılaştığında ilk selamı hep o verirdi. Birisiyle tokalaştığında karşı taraf elini çekmeyene dek onun elini bırakmazdı. Oturup kalkması dahi Allah'ın zikriyle idi. Genellikle dizlerini kucaklayıp otururdu. Ashabının oturduğu yerle onun oturduğu yer ayırt edilemezdi zira boş olan ilk yere otururdu. Genellikle kibleye doğru otururdu.

Kendisine gelen insanlara ikramda bulunurdu; öyle ki hiçbir akrabalık bağı olmayan kişiye bile elbisesini çıkarıp verdiği görülmüştür. Kendisine gelen kişiye ayağının altındaki sergiyi bile verirdi, kişi kabul etmezse onu ikna etmek için ısrar ederdi ve bu hediyeyi kabul etmesini sağlardı.

İnsanların en az öfkelenen ve en çabuk rıza göstereni idi. İnsanların en merhametlisi ve insanlara en çok hayrı dokunanıydı. İnsanların en güzel, en mantıklı ve en veciz konuşanıydı. Söylemek istediklerini kısa ve öz sözlerle ifade eder, asla boş sözler söylemezdi. Çokça sessiz kalır gerek olmadıkça konuşmazdı. Ağızına kötü sözler almaz ve öfkeli ve sevinçli hallerinde sadece hak söz söylerdi.

En çok sevdiği yemek, birçok elin uzandığı yemektir. Acı yemeklerden sakınır ve kendi önünden yerdi. Yemek için üç parmağını kullanır ve bazen de dördüncü parmağından da istifade ederdi. Kepekli ekmeği tercih eder; soğan, sarımsak veya kötü koku yapan yiyecekleri yemezdi. Bununla birlikte hiçbir yemeği kötülememiştir. Hoşuna giderse yemiş, gitmezse el sürmemiştir. Tabagın dibini sıyrıp şöyle derdi: Yemeğin sonu

daha bereketlidir. Yemekten sonra parmaklarını kızarana dek yalardı. Giysilerinin tamamı topuğun üzerindeydi, (yere sürünmezdi).

Resulullah (s.a.a.) en sabırlı ve güçlü olduğu halde affetmeğe en istekli olan insandı. İnce tenli, dış hoş görünümü ve içi(kalbi) iyi birisiydi. Öfkesi ve sevinci yüzünden okunabilirdi.

Resulullah (s.a.a.) en cömert ve en eli açık insandı. Yüreği en geniş, sözüne en sadık, emanete en sadık, en yumuşak huylu, en cana yakın insandı. Onu ilk görenler heybetine kapılırlardı ama onu tanıyarak oturup kalkanlar ona muhabbet beslerdi. Kendisinden İslam dairesi dahilinde bir şey istendi m muhakkak verirdi.

İmam Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: Bedir gününde hepimiz Peygamber'e sığınyorduk ve Peygamber (s.a.a) düşmana en yakın olan kişi idi. O gün, insanların en yiğidi Peygamber idi.

İmam Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: (Savaşın) en şiddetli döneminde, düşmanın içimize kadar ilerlediği vakitlerde Resulullah'a (s.a.a.) sığınyorduk. O anlarda düşmana Peygamber'den daha yakın olan kimse yoktu.

Yüce makamına rağmen en tevazulu insandı. İnsanlarla beraber oturup kalkardı, hasta ziyaretine gider cenaze (azalarına) katılırdı. Kendisini davet eden kölelerin davetini kabul ederdi. Kendi ayakkabı ve giysilerini kendi elleriyle onarırdı. İçeri girdiğinde ashabı ayağa kalkmazdı zira bundan hoşlanmadığını bilmekteydiler. Çocukların bile yanından geçerken onlara selam verirdi.

Hız. Peygamber (s.a.a) bir gün bir kişiyle karşılaştı ve bu şahıs Peygamber'in (s.a.a) heybetine kapılıp titremeğe başladı. Bunun üzerine Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdular: Korkma, ben sultan değilim. Ben kuru ekmek yiyen Kureyşli kadının oğluyum.

Ashabıyla, onların içinde, onlardan birisiymiş gibi otururdu. Öyle ki yabancı birisi soru sormak üzere geldiğinde, hangisinin peygamber olduğunu fark edemiyordu. Bu durum üzerine sahabeler çamurdan bir kürsü yaptılar ve Peygamberin (s.a.a) bu kürsü üzerinde oturmasını istediler. Hız. Peygamber (s.a.a) bu kürsü üzerinde oturuyordu.

Kendine yöneltilen bütün çağrılara “buyur” şeklinde yanıt verirdi. İnsanlarla oturup muhabbet ettiğinde, ahiret ile ilgili konuşurlarsa onlarla muhabbet eder, yemek ve içmek gibi konularda konuşurlarsa yine onlarla muhabbet eder, dünya işleriyle ilgili konuşurlarsa yine de onlara arkadaşlık etmek için ve tevazu gereği onlarla muhabbet ederdi. Allah'ın salâti ve selâmı ona ve Ehlibeyt'ine olsun.

Ahlak Nedir ve Nasıl Güzelleştirilir?

Ötre ile okunduğunda ahlak, insanın içyapısı anlamındadır. Esre ile okunduğunda ise, insanın zahiri görüntüsü anlamına gelmektedir. Zira “falan şahıs iyi bir ahlak ve görünümüne yapıya sahiptir” dendiğinde, iç-yapı ve dış yapı kastedilmektedir. Her ikisi için de güzel veya çirkin olmak üzere iki şekil bulunmaktadır.

Ahlak, kendisinden fillerin sadır olduğu fazladan bir düşünme veya kolayca işlerimize şekil veren kişisel halden ibarettir. Bu halden sadır olan fiiller akıl ve din çerçevesince kabul gören güzel fiiller olursa bu hale “güzel ahlak” ismini veriyoruz. Ancak bu yapıdan kaynaklanan fiiller, çirkin işler olursa “kötü ahlak” ismini alır. Ancak iyi veya kötü olarak adlanması için bu yapının köklü bir hale gelmesi zorunludur. Örneğin durum gereği nadiren mal bağışında bulunan birisine, bu hâl onda kalıcı bir şekilde yer etmediği sürece “cömert bir ahlak yapısına sahiptir” denilemez. Aynı şekilde kolaylık koşulu da gerçekleşmelidir. Yani örneğin kendisini zorlayarak mal bağışında bulunan birisine de “cömert bir ahlak yapısına sahiptir” denilemez.

Ayrıca ahlak, yalnızca fiilden ibaret değildir. Dolayısıyla cömert bir ahlak yapısına sahip olan birçok kişi fakirlik veya diğer engeller sebebiyle mal bağışında bulunamayabilirler. Nitekim cimri bir ahlaka sahip olan birçok kişi riya veya başka amaçlarla mal bağışında bulunabilirler.

Ahlakın, iyi veya kötü işleri yapabilmek gücünden ibaret olduğu da söylenemez. Zira insanın her iki yöne olan gücü aynıdır. (Bu bağlamda) ahlakın iyi veya kötü işleri bilmek anlamında olduğu da söylenemez. Zira insanın her iki yöne olan bilgisi eşit seviyededir. Ahlak ancak insanın nefsin zahiri görünümü ve onun batını yansımasıdır.

Yüz güzelliği yalnızca gözlerin güzel olmasıyla gerçekleşmediği ve bu güzelliğin meydana gelmesi için burun, ağız ve cilt güzelliğine de gerek duyulduğu gibi ahlak güzelliği için de nefsin batınındaki dört şeyin hepsinde güzelliği tamamlaması gerekmektedir. Bu dört temel şey dengeli bir hale geldiğinde güzel ahlakın meydana geldiği söylenebilir. Bu dört temel şey; kuvve-yi ilmye, kuvve-yi gazabiye, kuvve-yi şehviyye ve bu kuvveler arasında uygun bir denge kurabilmeyi sağlayan kuvve-yi adliyeden ibarettir.

Kuvve-yi İlmye: Kişideki kuvve-yi ilmye güzellik ve iyiliği; doğru ve yalan sözleri, hak ve batıl inançları, güzel ve çirkin işleri birbirinden ayırt edebilmesindedir. Kuvve-yi ilmye (nefiste) hâsıl olduğunda ise iyi ahlakın baş tacı olan “hikmet” meyvesi elde edilir.

“Kime hikmet verildiyse şüphesiz ona çokça hayır verilmiştir.”³

Kuvve-yi Gazabiyye ve Kuvve-yi Şehviyye: Bu iki kuvvenin güzellik ve iyiliği; bunların talep ve isteksizliklerini İslam dininin müsaade etmiş olduğu miktarda ve hikmet çerçevesinde tutmaktadır.

Kuvve-yi Adliye: Bu kuvve, öfke ve şehveti akıl ve şeriatın kontrolü altında tutmaktan ibarettir. Bu bağlamda akıl, doğruyu ve yanlış gösteren bir danışman misalidir. Kuvve-yi adliyenin kudreti kuvvetidir; Bu gücün kayanağı ise aklın işaret ettiğine yönelmedir. Şehvet ve gazap ise akıl ve kuvve-yi adliyenin gösterdiği şeyde gedik açmaktadır.

Gazap yani öfke av köpeğine benzer. Bu köpeğin te'dip edilmeye ihtiyacı vardır; böylece istenilen yere gönderilmesi gösterildiği şekilde baskarıyla olur. Kendi nefsi heyecanına göre hareket etmez.

nefsanî istekler yani şehvet ise av için sırtına binilen at misalidir. Bu at, kimi zaman sahibinin komutuyla hareket eden uysal bir at olabileceği gibi kimi zaman inatçı serkeş bir at da olabilir.

Kimde bu sıfatlar olgunlaşır ve dengeli bir hale gelirse bu mutlak olarak güzel ahlaktır. Bu özel manaya ek olarak; her kimde bunların sadece bir kısmı dengeye girerse (mutlak anlamda olmasa da onda meydana ge-

³ Bakara, 269.

len ahlak) güzel ahlakıdır. Aynen yüzünün tümünü değil de yalnızca bir bölümünü güzelleştiren insan gibi.

Kuvve-i gazabiyenin güzelleşmesi ve dengeli bir hale gelmesi şecaat olarak adlandırılırken, kuvve-yi şehviyyenin güzelleşmesi ve dengeli bir hale gelmesi ise iffet olarak adlandırılır.

Öfkenin itidal seviyesini aşır haddinden fazla ilerlemesine tehevvür denir.^[*] İtidal seviyesinden az olmasına ise korkaklık denir. nefsanî isteklerin aşırı ilerlemesi hırs olarak adlanırken normalden az olmasına kayıtsızlık ve ihmalcilik denir.

Bunlardan övülen ise arasının bulunmasıdır. Bun durum, üstünlük kaynağı ve adalet sayılırken diğer iki taraf yerilmiş ve alçak sıfatlardır.

Adaletin olmadığı yerde ise onun ne aşırılık ve ne de noksan tarafı olur. Zira adaletin yalnızca bir karşıtı var ve o da zulümden başkası değildir.

Hikmetin ifrat haline “dolandırıcı akıl” olarak adlanırken, normal seviyeden düşük olma haline “aptallık” adı verilir. Bu iki halin ortası için ise “hikmet” denilmektedir.

O halde iyi ahlakın ana temellerini oluşturan sıfatların “Hikmet”, “Şecaat”, “İffet” ve “Adalet”tir.

Hiçbir insan bu sıfatlarda, Peygamber Efendimizde (s.a.a) olduğu gibi kemale ermedi. Bu nedenle Yüce Allah, elçisini överek şöyle buyurmuştur:

“Sen elbette yüce bir ahlak üzeresin”.⁴

Resulullah'ın (s.a.a) ardından diğer insanlar (bu sıfatlara) yakınlık ve uzaklık bağlamında farklı konumlardadırlar. Dolayısıyla bütün insanlar ona uymalıdır. Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim.

Yüce Allah, müminlerin vasıflarını sayarken bu ahlaki hallere işaret ederek şöyle buyurmuştur:

[*] Gazabın aşırı ve zararlı hali.

⁴ Kalem, 4.

“İman edenler ancak, Allah’a ve Peygamberine inanan, sonra şüpheye düşmeyen, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihat edenlerdir. İşte onlar doğru kimselerin ta kendileridir.”⁵

Dolayısıyla şüpheye düşmeksizin Allah ve Resulüne iman etmek yakın gücüdür ve bu da aklın meyvesi olduğu gibi hikmetin doruk noktasıdır. Mal ile cihat etmek ise kuvve-yi şehviyyeyi kontrol altına almayla ortaya çıkan cömertlik sıfatından kaynaklanıyor. Allah yolunda cihat etmek ise kuvve-yi gazabiyyeyi aklın kontrolü altına almak ve itidalde tutmaktan kaynaklanan şecaat sıfatının göstergesidir. Yüce Allah bu sıfatı taşıyan insanları şöyle tanımlıyor:

“Kâfirlere karşı katı, kendi aralarında ise merhametlidirler.”⁶

Bu ayeti kerime aslında katı ve sert olmanın kendine has bir yeri olduğunu, merhametli ve şefkatli olmanın da kendine has farklı bir yeri olduğunu gösterir. Yani tüm hallerde katı ve sert olmak erdem olmadığı gibi tüm hallerde şefkatli olmak da doğru değildir.

Güzel Ahlak Elde Edilebilir mi?

Birtakım yanlış düşünceli kişiler, ahlakı değiştirmenin ve onu güzelleştirmenin imkânsız olduğunu ileri sürmüşlerdir ve bu görüşleri için iki delil zikretmişlerdir.

Birinci delil: Kişinin bânını, zahirinin sureti olduğu gibi; dış görünüşü(zahiri) de insanın bânınının suretidir. Zahir değişmeğe müsait olmadığı gibi bânın da değiştirilemez.

İkinci delil: Güzel ahlak ancak öfke, nefsanî istekler, dünya sevgisi ve benzeri şeyleri kökünden kazımakla mümkün olabilir; ve bununla uğraşmak da ömrü boş yere faydasızca harcamaktır. Burada aranan şey insanın, geçici dünyevi şeylerle gönül bağını koparmasıdır ve bu imkânsızdır.

Neredeyse hiçbir söz anlamayacak olan bu insanlara söylenebilecek söz şudur: Ahlak, değişmez bir gerçek olsaydı dindeki tüm tavsiyeler, yol

⁵ Hucurat, 15.

⁶ Fetih, 29.

göstermeler ve edeple ilgili öğütler yersiz ve abes olurdu. Bu durumda Yüce Allah insanların ahlakının güzelleşmesi için çaba harcamazdı.

Bu gerçeğin hayvanlar için gerçekleşebilir olduğunu dile getirip de insan için imkânsız olduğunu ifade etmek aslında garip bir durumdur. Hepimiz yakalanan birtakım vahşi hayvanların ehlileştirildiğini biliyoruz. Yakaladığı avın etini yememek yönünde eğitilen köpekler gibi, vahşi ve asi olarak yakalanıp da sırtına binilen atlar gibi. Bunların hepsi ahlakın değişime uğramasıdır.

Cevabın Tahkiki: Etrafımızdaki varlıkların bir kısmı insan tarafından değişime uğratılamaz. Nitekim bu varlıkların asıllarına da insanın dahil yoktur. Örneğin gökyüzü, yıldızlar, organlarımız ve var olup da varlığının kemaline varan benzer varlıklar. Diğer bir kısmı ise eksik bir şekilde yaratılmıştır ve insanın çabasıyla kemaline varma potansiyeliyle donatılmıştır. Örneğin hurma ve elma tohumu insanın istek ve çabasıyla hurma ağacı veya elma ağacına dönüşebiliyor. Ahlak da bu ikinci gruptandır.

İkinciye (delile verilecek) cevap şu ki insan öfke ve nefsanî isteklerini tamamıyla yok etmekle yükümlü değildir. Bu nasıl olabilir? Oysa yemek isteği veya cinsel istek tamamıyla kalkacak olursa insanın yaşaması ve neslini devam ettirebilmesi imkânsız hale gelir. Öfke tamamıyla kalkacak olursa insan kendisini öldürücü tehlikelere karşı savunamaz ve bunun sonucunda hayatını kaybeder. Burada istenen şey bu özelliklerin dengeli bir hale getirilmesi ve daha önce değinildiği gibi aklın ve şeriatın emrine tabi tutulmasıdır. İleride konuyla ilgili geniş açıklamalara yer verilecektir.

Allah yolunda cihat edip her zaman savaş meydanlarının en sıcak yerlerini dolduran peygamberler gazap/öfke ve şehvetten yoksun insanlar değildi. Yüce Allah bazı insanları “öfkelerini yenenler”⁷ buyurarak övmüştür oysa öfkeden tamamen arınmak doğru seçenek olsaydı “öfkesi olmayanlar” buyurmahydı. Bunu gerçekleştirmek ise kesinlikle olağandır ve hepimiz bunu bizzat yaşayarak doğrulayabiliriz.

Güzel ahlakı elde etmenin yöntemi ise insanın, kendisini bu tür ahlakın gereksinimi olan davranışlara zorlamasıdır. Örneğin cimri ahlaka

⁷ Al-i İmran, 134.

sahip olan bir kişinin cömert olmayı iyice benimseyene dek kendisini eliaçık olmaya alıştırmaması; veya kibirli bir insanın mütevazı olmayı benliğinde sağlamlaştırıncaya dek kendisini alçakgönüllü ve tevazu sahibi olmaya zorlaması gibi. Ancak zorlamayla başlayan bu yönlendirme, iyi ahlaktan haz almaya başlayana dek devam etmelidir. (Resulullah'ın (s.a.a) namazdan haz alması gibi.) Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: “Namaz benim göz aydınlığımdır.”

Zaman geçtikçe ve bu amel ve ibadetler arttıkça nefiste kökleşir; buna bağlı olarak da etkisi ve nefsin kemali artar. Peygamberlerin, Allah'tan uzun ömür istemesinin sebebi budur. Ama bazen güzel ahlak bir Allah vergisi, bir kemal şeklinde de olabilmektedir. Zira bazı insanlar, akli kemâl ve güzel bir ahlak ile, öfke ve nefsanî istekleri dengelenmiş bir halde gözlerini dünyaya açmaktadır.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: İyi ahlak, Allah'ın, kullarına vermiş olduğu bir hediyedir; bunun bir bölümü yaratılış gereği iken diğer bölümü davranışa bağlıdır.

Hadisi rivayet eden şahıs şöyle der: “Hangisi daha üstündür” diye sorduğumda şöyle buyurdular: Yaratılış gereği iyi ahlaka sahip olanlar bu davranışa mecburdurlar ve diğer şekilde hareket edemezler. Ancak davranışlarına şekil vererek iyi ahlaklı olmaya çalışanlar kendilerini zorlayarak iyi ahlak üzere olmaya çalışılmaktadır. Dolayısıyla bu daha değerlidir.

İbadetlerin Sırları ve Hikmetleri

Birinci Kısım

Taharet

Birinci Bölüm: Niyet

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Ameller niyetlere göredir.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Mümin kulun taşıdığı niyet yaptığı amelden daha hayırlıdır.

Şunu bil ki; niyet, ibadetin köküdür ve ibadetlerin alışkanlık üzere yapılan amellerden ayrılma noktasıdır.

Niyet sözcüğü dört farklı anlam için kullanılır:

Birçok insanın zannettiği anlam; yani bir ibadete başlarken dile getirilen sözcükler. Örneğin abdest alırken kalbinde lafızların manası olmasına rağmen “(namaz kılmak için Allah rızası için veya) hadesi kaldırmak için abdest alıyorum” denmesi ve söylenen sözlerin aslında ne anlama geldiğini düşünmeden dile getirilen bu ve benzeri ifadelerdir. Ulemanın icmasıyla bu niyet çeşidi yalnız ve hatalıdır. (Burada niyet olarak üzerinde durduğumuz şey, bu değildir.)

İbadet öncesi dile getirilen sözcükleri, anlamının farkında olarak dile getirilmesi ve akli süreçlerden geçirilmesidir. Bu tür bir niyet aslında birinci kısma yakındır, (çok da farklı değildir). Zira niyetin en önemli faydası ihlase ulaşmak ve riyadan kurtulmaktır; ancak dile getirdiği sözcüklerin anlamını bilerek bu sözcüklerin dile getirilmesi aynı zamanda

riya ile de birleşebilir ve kişiyi bu ibadete iten etkenin riya olması bu tür bir niyetle çakışmaz. Bu tür bir niyetle manaları düşünüp düşüncesine dalıp kalbinda icra etmesi de (sayılan mahzurları nedeniyle) kişiye yarar sağlamaz.

Yapılan amele başlanırken kişinin aklından geçen bu amele dönük kasıt ve niyet. Yani bir amelin tamamen gaflet veya hata üzere bilinçsizce yapılmış olmaması için kişinin kalbinden geçen düşüncedir. Fâil-i âkil (olan insanın) böyle bir niyetten yoksun olduğu tasavvur edilemez. (Ne yaptığının bilincinde olan bir insanın, bu tür bir niyetten yoksun olması düşünülemez.) Bazı muhakkikler bu gerçeğe değinerek şöyle demişlerdir: Yüce Allah bizi, niyetsiz ameller yapmakla yükümlü kılmış olsaydı bu, imkânsız bizden istemek gibi olurdu.(Bu anlama göre niyet,) insanı (yapacağı) eyleme yönlendiren ve çağırandır.

Doğru olan anlam işte budur ve Yüce Allah'ın insanları yükümlü kılmış olduğu niyet türü de budur. Dolayısıyla kişiyi ibadete iten etken doğru ve meşru bir etken ise ibadetle ilgili bilinen sözcükleri aklından bile geçirmese yapmış olduğu ibadet doğru olarak kabul edilir. Ancak kişiyi ibadete iten etken riya ve benzeri diğer yanlış etkenler türünden olursa her ne kadar ibadetle ilgili bilinen sözcükleri anlamına yönelerek aklından ve dilinden geçirmiş olsa bile yapmış olduğu ibadet geçersizdir.

Bu tür bir niyet ise insanın istek ve iradesi dışındadır. Zira daha önce açıklandığı gibi niyet, kişinin kendisiyle uyumlu olan işe yönelmesidir ve insanın bir işe yönelmesi ancak dünyevi ve uhrevi menfaatlerinin bu şekilde temin edileceğine inanmasıyla gerçekleşebilir. Dolayısıyla insanın amacına ulaşmasının ancak yapacağı eylemlere bağımlı olması inancı olmadığı sürece, kişi gerçek anlamda bir işe yönelemez. Söz konusu bu inanç ise ancak riyazet ve cehd ile sağlamlaşıp kökleşir. İnanç aşamasından sonra ise daha cazip bir etken olmadığı sürece kalp ibadete yönelir. Ancak bu iki aşamanın (yani inanç aşaması ve kalp için daha cazip bir etken olmamasının) gerçekleşmesi her zaman için mümkün değildir.

Yönlendirici ve değiştirici etkenlere gelince; duruma ve kişiye göre farklılık gösteren bu etkenlerin birçok sebebi ve kaynağı olabilir. Örneğin

cinsel istek kişiye baskın gelirse ve bu kişi ileriki zürriyet ve nesliyle ilgili sahih bir düşünce yapısına sahip olmazsa bu şahsın, neslin devamı doğrultusunda bir evlilik yapacağı söylenemez. Zira onu evliliğe iten tek etken kabarmış olan cinsel isteğini rahatlatmak olacaktır; o halde nasıl olurda çocuk yapmaya niyetlenip ötesini düşünecek.

Bu tür bir işte sahih niyete ulaşmanın yöntemi her şeyden önce İslam dinine olan inancı güçlendirmek, Muhammed eygamberin (s.a.a) ümmetini çoğaltmanın ne denli değerli olduğuna olan inancın güçlendirilmesi ve giderlerin çoğalması veya uzun zamanlı sıkıntılara katlanmak gibi çocuğa dönük sıkıntı düşüncelerinin kalpten uzaklaştırılmasıyla mümkün olabilir. Bu aşamalar gerçekleşince kişide Allah rızası doğrultusunda evlat sahibi olmak isteği doğabilir ve bu istek kişiyi uygun bir evliliğe yönlendirebilir. İşte bu durumda nikâh akdi için “evet” diyen şahsın salih evlat ve iyi nesil niyetiyle evlendiği söylenebilir. Bunun dışında, “salih evlat” ve benzeri sözcüklerin damadın ağzından çıkması, bir avuç hayalden başka bir şey ifade etmez.

Bu gerçeği göz önünde bulundurarak ariflerin bir bölümü gerekli niyete sahip olmadıkları sürece (zorunlu olmayan) ibadetlerden uzak dururlardı ve gerekli niyete sahip olmamayı bir mazeret olarak öne sürüyorlardı. Kuşkusuz niyet, amellerin ruhudur ve doğru niyet üzere yapılmayan ameller ancak riya üzerine katlanılan sıkıntılardan ibarettir. Bu tür bir amel insanı Allah’a yaklaştırmaz; insanın ilahi gazaba uğramasına sebep olur.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) ile ilgili şöyle nakledilmiştir: Bir gün kendisini sevenlerden birisi İmam Cafer-i Sadık’ın (a.s) yanına gelip oturdu, İmam’ın (a.s) oradaki işi bitince kalkıp evine yöneldi ve o şahıs da İmama (a.s) eşlik ederek İmam’ın (a.s) evine kadar geldi. Evin önüne vardıklarında İmam Cafer-i Sadık (a.s) bu şahsı evine davet etmeden eve girdi. Bunun üzerine İmam’ın oğlu İsmail babasına “Baba! O şahsı neden eve davet etmedin?” diye sordu. İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurdu: Ona ikramda bulunacak hazırlığa sahip değildim. Bunun üzerine İsmail, “Bir içeri buyurun demekle içeri girecek değildi ya” deyince İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurdu: “Yüce Allah beni yalancı nezaketli olarak yazsın istemiyorum.”

İkinci Bölüm: İhlâs

İhlâs, niyeti bütün kötülükler ve şaibelerden arındırmaktır. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“Onlara ancak ihlâsla, hakka yönelen kimseler olarak O’na kulluk etmeleri, emredilmişti.”¹

Diğer bir ayeti kerimede şöyle buyurmuştur:

“İyi bilin ki, halis din yalnız Allah’ındır.”²

Diğer bir ayette şöyle buyrulmaktadır:

“Ancak tövbe edenler, durumlarını düzeltenler, Allah’ın kitabına sarınlılar ve ihlâsla Allah’a inananlar müstesnadır.”³

el-Kafi’de İmam Rıza (a.s) aracılığıyla İmam Ali’nin (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Ne mutlu Allah’a ihlasla kulluk bulunan ve ona dua edenlere; gözlerinin gördükleriyle kalbini meşgul etmeyenlere; kullaklarının duyduklarıyla Allah’ı anmayı unutmayanların haline; diğer insanlara verilen şeylerden etkilenmeyenlere.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) *“Hanginizin amelinin daha güzel olacağı konusunda sizi imtihan etsin diye”⁴* ayetiyle ilgili şöyle buyurmuştur: Amel miktarı daha çok olanlar demek istenmiyor. Söylenmek istenen, Allah korkusu ve ihlaslı bir niyetle isabet edilebileceğidir. Sonrasında ise şöyle buyurdular: İhlasa vardırıana dek aynı amel üzerine durmak amelin kendisinden daha iyidir. Yüce Allah’ın övgüsü dışında hiç kimsenin övgüsünü ummaksızın yapmış olduğun ihlaslı amel ise bu kararlılık amalinden daha faziletlidir. Bu ameldeki niyet, amelin kendisinden daha üstündür. Niyet amelin kendisidir. Sonrasında ise şu ayeti kerimeyi okudular: De ki: *“Herkes kendi yapısına uygun işler görür.”⁵* Yani kendi niyetine uygun işler.

Ravi, İmam Muhammed Bakır’ın (a.s) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: Kırk gün boyunca ihlasla Allah’a inanan kişiyi yüce Allah dünyaya

¹ Beyyine, 5.

² Zümer, 3.

³ Nisa, 146.

⁴ Hud, 7.

⁵ İsra, 84.

karşı meylsiz kılar; dünyanın derdini ve dermanını ona gösterir; hikmeti kalbine yerleştirir ve dilini hikmetle konuşurur.

İhlâs Aşamaları:

İhlâs, birbirinden farklı birkaç mertebeye sahiptir.

1- Şükredenlerin Mertebesi

Bu aşamadaki insanlar Yüce Allah'ın vermiş olduğu sayısız nimetin şükrunü yerine getirebilmek için ona kulluk etmektedir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“Allah'ın nimetlerini saymaya kalkarsanız, onların sonunu getiremezsiniz”.⁶

Nehc'ül Belağa kitabında, Emirü'l-Müminin İmam Ali'nin (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: İnsanların bir bölümü umduklarını bulmak amacıyla Allah'a kulluk ediyorlar. İşte bu tüccarların kulluğudur. Diğer bir bölümü korku sebebiyle Allah'a kulluk ediyor. Bu ise kölelerin kulluğudur. Diğer bir bölümü ise şükretmek için ona kulluk ediyor. İşte bu hür insanların kulluğudur.

2- Mukarreblerin Mertebesi

Bu aşamadaki insanlar Allah'a yakınlık kazanmak için ona kulluk etmektedir. Yakınlık kazanmak, makam, rütbe ve kemal yönüyle olabilir. Zira vacibulvücut olan (Allah) bütün yönleriyle eksiksiz bir varlıktır. (O'nun haricinde kalan) mümkünvücut varlıklar ise tüm yönleriyle eksik varlıklardır. Dolayısıyla kul, kendi eksikliklerini gidermeğe çalıştıkça manevi olarak yüce Allah'a yakınlık kazanır. Nitekim bir hadiste de şöyle denmektedir: Allah'ın ahlakını ahlak edinin.

Allah'a yakınlık kazanmanın diğer bir yönü ise ona muhabbet ve dostluk yönüyle yakınlık kazanmaktır. Biri doğuda diğeri batıda yaşayan birbirini seven iki şahsı bu fiziki uzaklık birbirinden ayıramamaktadır ve bu iki kişi her zaman birbirini anıp iyi yönlerini ve (ahlaki) kemallerini

⁶ Nahl, 18.

dile getirmektedir. Buna manevi yakınlık denmektedir. Bunun mukabilinde ise birbirinden hoşlanmayan iki kişi aynı mekânı paylaşıyor olsalar bile bu fiziki yakınlık “aralarında manevi uzaklık var” denmesini engellememektedir. Burada değinilmeye çalışılan yakınlık uzaklıktan kasıt ise manevi yakınlık ve uzaklıktır.

3- Hayâ Edenlerin Mertebesi

Bu aşamadaki insanları Allah’tan utanıp hayâ etmek duygusu kulluk ve ibadete yönlendirmektedir. Zira bütün gizli hallerinin Allah tarafından bilindiğini, akıllarından geçen bütün düşüncelerin Allah’a saklı olmadığını biliyor ve bu nedenle onun karşısında ona karşı gelmekten utanıyorlar. Bunun sonucunda ise ibadetler ve itaat dairesinin dışına çıkmıyorlar.

Hadiste şöyle buyrulmuştur: Allah’ı görüyormuş gibi ona kulluk et; sen onu görmüyorsan da o seni görmektedir.

Lokman Hekim oğluna şöyle bir tavsiyede bulunmuştur: Allah’a karşı gelmek istersen, O’nun seni görmeyeceği bir yer bul.

4- Mütelezzizlerin (Haz Alanların) Mertebesi

Bu aşamadaki insanlar, Allah’a kulluk ederken, dünya ehli insanların dünya nimetlerinden almış oldukları hazdan çok daha fazlasını almaktadırlar. *el-Kafi*’de İmam Cafer-i Sadık’ın (a.s) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“Ey siddik kullarım bu dünyada bana kulluk etmekten yararlanın, yakında siz de ahirette bu ibadetlerden yararlanacaksınız.”

İmam Cafer-i Sadık’ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdular: İnsanların en üstünü ibadete âşık olan, ibadetle yatıp kalkan, bütün kalbiyle ibadeti seven, bütün vücudunu ibadete adayan ve ibadet için vakit kollayan kişidir. Böyle bir insan dünyayı önemsemez ve zorluk veya kolaylık içinde mi sabahladığını pek umursamaz.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Benim göz aydınlığım namazda kılındı.

5- Muhiblerin (Sevenlerin) Mertebesi

Bu aşamadaki insanlar yaptıkları kulluk ve ibadetlerle ilahi sevginin kemal derecesine varmış olan insanlardır. Yüce Allah'ın buyurduğu gibi:

“(Allah) onları sever ve onlar da o'nu sever.”⁷

Emirul Muminin İmam Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: Allahım! Azabına sabredecek olsam da senin firakına nasıl sabredeyim.⁸

Şehitlerin efendisi İmam Hüseyin (a.s) Arafe duasında şöyle buyurmuştur: Tüm yabancıları, sevdiğin kişilerin kalbinden uzaklaştırdın; öyle ki sadece ve sadece seni sevdiler ve ancak sana sığındılar.

İmam Hüseyin (a.s) diğer bir yerde şöyle buyurmuştur: Ey birlikte olmak hazzını ve yakınlığının tatlılığını sevdiklerine tattıran Allah.

İmam Zeynel Abidin (a.s) “İnciliye” adıyla bilinen münacatta şöyle buyurmuştur: Senin izzetine yemin ederim, seni öyle bir sevgiyle sevdim ki tatlılığı kalbimde yerleşip kaldı ve nefsim onun yakınlığının müjdesiyle ünsiyet buldu.

İmam Zeynel Abidin (a.s) diğer bir münacatta şöyle buyurmuştur: Allahım! Bizi, sevgi fidanlarının kökleri sana yükselip kalp bahçesinin derinliklerine inen ve kalbi senin sevgin için atan kimselerden kıl.

Kudsi bir hadiste şöyle yazar: Ey İmran'ın oğlu (Musa) Beni sevdiğini sanıp da gecenin karanlığında uykuya dalan kişi yanılmıştır; seven birisi sevgilisiyle baş başa kalmak istemez mi?

6- Ariflerin Mertebesi.

Bu aşamadaki insanları ibadet ve kulluğa sevk eden etken, mabutlarının kemali ve onu (bu nedenle) ibadet edilmeğe ehil bulmalarıdır.

Ariflerin efendisi ve müminlerin emiri İmam Ali (a.s) şöyle buyurduğu gibi: Allahım, cehennem ateşinden korktuğum için veya cennet sevdaşı için sana kulluk etmedim. Ancak yalnızca seni kulluk edilmeğe ehil bulduğum için sana kulluk ettim.

⁷ Maide, 54.

⁸ Kumeyl duasından.

7- Cennet Sevdası yahut Cehennem Korkusu İçin İbadet Edenlerin Mertebesi

Bu tür bir ibadetin ihlâsla bağdaşıp bağdaşmadığı konusunda farklı görüşler ortaya atılmıştır. Seyyid bin Tavus, Fazıl Mikdad, İbn Cemhur el-İhsâi ve Şehid-i Evvel'in de içinde bulunduğu âlimlerimizin bir kısmı bu tür bir ibadetin geçersiz olduğuna hükmetmişlerdir. Zira bu niyet, ihlâsla yani Allah rızasını gütmekle örtüşmüyor ve böyle bir niyetle ibadete başlayan kişi İlahi rızayı kazanmak için değil de yalnızca kendi yararı için bir kazanç sağlamak için veya bir tehlikeyi kendisinden uzaklaştırmak için bu ibadeti gerçekleştirmiştir.

Ancak doğru olan şu ki bu tür bir ibadet geçerlidir ve birçok ayet ve hadis de bunu doğruluyor. Örneğin Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Çalışanlar böylesi için çalışsınlar.⁹

Diğer bir ayette şöyle buyurmuştur:

Korkarak ve ümit ederek ona dua edin.¹⁰

Diğer bir ayette şöyle buyurmuştur:

Onlar korkarak ve umarak bize dua ederlerdi.¹¹

Diğer bir yerde şöyle buyurmuştur:

Ey iman edenler rükû edin, secdeye kapanın, Rabbinize kulluk edin ve hayır işler yapın ki felaha eresiniz.”

Yani felaha ermek için hayır işlerde bulunun. Felaha ermeği amaçlamak ise cenneti amaçlamaktır.

Diğer bir ayette ise şöyle buyurmuştur:

Onlar, ne ticaret ne de alış-verişin kendilerini Allah'ı anmaktan, namaz kılmaktan ve zekât vermekten alıkoyamadığı insanlardır. Onlar, kalplerin ve gözlerin allak bullak olduğu bir günden korkarlar. (Bütün bunları) Allah, kendilerini yaptıklarının en güzeli ile mükâfatlandırsın ve lütfundan onlara daha da fazlasını versin diye (yaparlar).¹²

⁹ Saffat, 61.

¹⁰ Araf, 56.

¹¹ Enbiya, 90.

¹² Nûr, 36-38

Birçok hadiste, bir ameli, sevap taşıdığı inancıyla yapan kişiye, o amel gerçekte sevap taşımaya bile aynı miktarda sevap verileceği ifade edilmiştir. İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Allah'a kulluk edenler üç çeşittir. İnsanların bir bölümü korku sebebiyle Allah'a kulluk eder. Bu, kölelerin kulluğudur. Bir grubu sevap kazanmak amacıyla kulluk eder. Bu, işçilerin kulluğudur. Diğer bir grup ise Allah'ı sevdikleri için ona kulluk ederler. İşte bu, hür insanların kulluğudur ve en üstün kulluktur.

En üstün olma durumu için kaçınılmaz olarak üstün olma durumu da ortaya çıkmaktadır.

Diğer bir yandan hadis kaynaklarımızda, dileklerin gerçekleşmesi için, evlat veya mal sahibi olmak için, uygun bir evlilik yapabilmek için, hastalıklardan kurtulabilmek için, işlerin hayırla sonuçlanması için ve benzeri dünyevi ihtiyaçların giderilmesi için birtakım ameller tavsiye edilmiştir. Oysa bu tür niyetlerle bu amelleri yapmak ibadetin geçersiz olmasına sebep olacak olsaydı bu amellerin tavsiye edilmesi abes ve çelişkili bir durum olurdu.

Aslına bakılırsa kendisine yönelik hiçbir menfaat veya zararı kontrol edemeyen, ölüm saati ve hayat süresini bilmeyen bir kul nasıl kendisini Mevla'sından gelen menfaatlere ihtiyaçsız görebilir veya nasıl Mevla'sından gelen sıkıntıların üstesinden gelebileceğini düşünebilir. Öte yandan sevap içeren ibadetler veya ilahi azabı gideren ibadetler sadece ve sadece Yüce Allah'ın emriyle var olmuştur ve sadece onun rızasını kazanmak isteyenler onun emrettiği çerçevede bu ibadetleri yerine getiriyorlar.

Gerçek şu ki normal halkın, ihlâsın yüksek derecelerine sahip olmalarını beklemek imkânsız istemektir. Ne yazık ki insanların çoğu bu tür bir niyete sahip değildir ve ihlâsın bu aşamaları yalnızca on dört mason ve Salman, Ebuzer ve Mikdad gibi o yüce zatlara yakın olan insanlara özgüdür. Böyle bir aşamaya geldiğini iddia eden kişi ancak, yapacağı bütün ibadetlere karşın yüce Allah'ın kendisini cezalandıracağını ve yapacağı bütün itaatsizlik ve günahlara karşın kendisini cennete götüreceğini bildiği durumda bile ona itaat etmekten vazgeçmediği durumunda doğru bir iddiada bulunmuştur. Halktan bunu beklemek ne kadar doğru olabilir?

Evet, niyetin gerçekte sadece birinci ve ikinci tanımda söylendiği gibi ezberlenen sözcükleri akıldan geçirmekten ibaret olduğunu söylersek bunu halktan beklemek yerinde olur. Ancak bu tür bir niyetin geçersiz olduğunu ve insanı ibadete iten bir etken olmadığı sürece dille söylenen birkaç sözcükle Allah'a yakınlık kazanılmadığını bildiğimiz halde insanları bu yöne sevk edemeyiz.

Şayet bu konuda kuşku yaşıyor isen kendine bakarak doğruyu bulabilirsin. Kendi üstünlüğünü gösterebilmek için birilerine bir şeyler öğretmeğe kalktığında veya (nefsini tatmin için) ibadete soyunduğunda, "Bu eğitim veya ibadeti yalnızca Allah rızası için yapıyorum" deyip kendi kendini kandırıyorsun. Oysa ihlâşlı olarak nitelediğin bu niyeti şeytandan başkası senin aklına getirmiyor ve bu tür bir niyet hiçbir zaman seni cehennem ateşinden kurtaramaz. Böyle bir durumda senin halin, önündeki yemeği yiyebilmek için tok olduğu halde kendi kendine, "Ben açım" diyerek telkinde bulunan kişiye benzer.

Kısaca ihlâsa giden yol nefis isteklerine yanıt vermeği azaltmak ve dünya sevgisinden uzaklaşmaktan geçer. İhlâs için yalnızca ahiret peşinde olmak ve bunu kalbe egemen kılmak zorunludur. İnsan nerede yanlışta düştüğünü bilmeden, gerçekte yanlış olduğunu farkında olmaksızın birçok sıkıntılı işi, "Yalnızca Allah rızası için yapıyorum" düşüncesiyle yapabilir ve içinde bulunduğu afetin farkında da olmayabilir. Bazılarının anlattığı gibi: Camide, otuz yıl boyunca birinci safta kılmış olduğum namazımı kaza ettim. Zira bir gün namaza geciktim ve birinci safta yer bulamayınca ikinci safta cemaatle birlikte namazımı kıldım; ama namaz boyunca insanların beni ikinci safta görmelerinden utanıp sıkıldım. Bu olay üzerine aslında beni birinci safta namaz kılmaya iten etkenin Allah'ın rızasını kazanmak arzusu değil de insanların beni burada görmelerini istememdeki arzum olduğunu fark ettim.

Bu birçok amelin kurtulamadığı çok ince ve dakik bir ayrıntıdır. Birçok insan bu önemli ayrıntının farkında bile değil. Konunun farkında olmayan insanlar gerçekte kötülük olan amellerini iyilik olarak zannetmektedir.

"Ve o gün, onların hiç hesaplamadıkları şeyler, Allah tarafından karşılına çıkarılacaktır".¹³

¹³ Zümer, 47.

“Yaptıklarının kötülükleri onlara görünmüştür”.¹⁴

“(Bunlar;) iyi işler yaptıklarını sandıkları halde, dünya hayatında çabaları boşa giden kimselerdir”.¹⁵

“Kötü işi kendisine güzel gösterilip de onu güzel gören kimse”.¹⁶

Üçüncü Bölüm: Taharet ve Nezafet (Temizlik)

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Orada temizlenmeyi seven adamlar vardır ve Allah çok temizlenenleri sever.¹⁷

Hiz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Temizlik imanının yarısıdır.

Hiz. Peygamber (s.a.a) diğler bir yerde şöyle buyurmuştur: Temizlik namazın anahtarıdır.

Diğler bir yerde ise şöyle buyurmuştur: Din, temizlik üzerine kurulmuştur.

Hiz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Ne kötüdür kirli olan bir kul.

Bazı arifler şöyle demiştir: Basiretli insanlar Resulullah'ın (s.a.a) bu anlamlı buyruklarına daha dikkatli bakmalıdır. İman ancak kalbin maimur olmasıyla gerçekleşiyorsa Hiz. Peygamber (s.a.a) “Temizlik imanının yarısıdır” buyurarak şöyle buyurmak istiyor: İnsanın dışı, su dökmekle temizlenip imanının yarısı elde edilir, güzel ahlak ve salih ameller ise imanının diğler yarısını yani iç temizliğini tamamlar.

Temizliğin Aşamaları:

Temizlik, dört farklı aşamaya sahiptir.

Birinci aşama: İnsan vücudunun, kirlilikler, necasetler ve kötü görünümünden arındırılması.

¹⁴ Casiye, 33.

¹⁵ Kehf, 104.

¹⁶ Fatur, 8.

¹⁷ Tevere, 108.

İkinci aşama: Organların, suçlar ve günahlardan arındırılması.

Üçüncü aşama: Kalbin, kötü ahlak ve getirilerinden arındırılması.

Dördüncü aşama: Kalbin, Allah dışındaki varlıklardan arındırılması. Bu aşama ancak peygamberler ve sıddık kulların ulaştığı aşamadır.

Her aşamadaki temizlik, o aşamada yapılan amelin yarısıdır.

Bu aşamalar aslında aynı zamanda iman aşamalarıdır ve her makamın tabakaları bulunmaktadır; bir tabakayı geçmeden diğer tabakaya yükselmek imkânsızdır. Dolayısıyla insan ancak kalbini kötü ahlaktan arındırıp iyi ahlakla donattıktan sonra, yalnızca Allah'ın yer aldığı bir kalbe sahip olabilir ve ancak bu aşamadan sonra ilahi marifete varıp Allah'ın celal ve yüceliğini gerçek anlamda görebilir. Bu aşamaya varmak ise ancak organları yasaklar ve günahlardan arındırmak ve ibadetlerle donatmakla mümkün olabilir.

Dördüncü Bölüm: Necasetleri Gidermenin Hikmetleri

Şehid-i Sani şöyle der: İnsan, zahiri temizliği yaparken kalp temizliğini anmalıdır. Zira insanın zâtı ve özü olmayan cilt veya giysinin temiz tutulması gerekliliği insanın özü olan ruhunun temizliğinden daha önemli olamaz. Bu nedenle kalbin olan özünü temizlemekten gafil olmamalısın. Bu nedenle, tövbe edip, geçmişte yapmış olduğun yanlışlıklardan dolayı pişmanlık duy ve bu yanlışlara dönmemek yönünde azim ve gayret göstererek kalbini, yani mabudun nazargâhını temizleme.

İnsan, tuvalet ihtiyacını gidermek için harekete geçtiğinde gerçekte ne denli kusurlu ve yardıma muhtaç bir varlık olduğunu anmalıdır. İçinde taşıdığı pislikleri anıp buna rağmen vücudunu diğer insanlar için süslediğinde, karnında taşıdığı pisliklerin ve içinde taşıdığı kötü ahlak ve pis özelliklerin Allah'a saklı olmadığını anmalıdır. Bunları anıp kalbini, huzura vardirmek için, ruhunu temizleyip ilahi münacata ehil olabilmesi için harekete geçmelidir.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) *Misbâhu's-Şeria* adlı eserde nakledildiğine göre şöyle buyurmuştur: İnsan, taşıdığı pisliklerden helâda kurtuluyor ve bu pisliklerin ağırlığını orada bırakıyor.

Mümin kullar, helal yollarla elde ettikleri yiyeceklerinin akıbetini helada gördüklerinde, onlar için harama meyletmemek ve haram kazançlardan uzak durmak daha da kolaylaşıyor. Dışkı ve pislik biriktirmekten nefret duydukları gibi mal biriktirmekten de nefret ederler. Bir an öncesine kadar ne denli saygın bir halde iken bu hallerinde ne denli düşük ve zavallı olduklarını düşünerek dünyada ve ahirette rahatlık içinde olabilmek için takva ve kanaat yolunu benimsiyorlar. Kuşkusuz gerçek rahatlık dünyayı küçük görmek ve dünyevi zevklerden uzak durmakla, haramlar ve şüpheli kazançlardan uzak durmakla elde edilebilir. Bu bilince sahip olan bir insan, kibir kapısını kapatıp tevazu, pişmanlık ve hayâ kapısına yönelir ve bu vesileyle günahlardan uzak durur. Hayırlı bir akıbet ve temiz bir geleceğe sahip olabilmek için Allah'ın emirlerini yerine getirmek ve onun yasaklarından uzak durmak yönünde elinden gelen tüm çabayı gösterir. Allah'ın insanlara sunduğu güvence yuvasına girebilmek için ve onun rızasına kavuşabilmek için nefsanî isteklerden uzak durup kendisini sabır ve korku hapisanesine kapatır. Kuşkusuz gerçek sığınak yalnızca odur ve onun dışındakiler hiçbir şeydir.

Beşinci Bölüm: Dişleri Fırçalamak

Resulullah (s.a.a.) şöyle buyurmuştur: Fırçalanmış dişlerle kılınan namaz, fırçalanmamış dişlerle kılınan yetmiş beş namazdan daha üstündür.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Gece vaktinde ibadet için kalktığında dişlerini fırçala zira bir melek gelip ağzını senin ağzına yaklaştıracaktır ve senin ağzından çıkan bütün sözcükleri gökyüzüne yükselecektir, dolayısıyla ağzından çıkan sözler güzel kokulu olmalıdır.

Misbâhu's-Şerîa kitabında İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuşlardır: Dişleri fırçalamak ağız temizler ve Yüce Allah'ın rızasına vesile olur.

Hz. Peygamber (s.a.a) dişleri fırçalamayı, önemli sünnetlerinden (sünnet-i müekkedde) biri olarak insanlara tanıtmıştır. Dişleri fırçalamak akledenler için insanın iç ve dış sağlığına dair birçok yarar taşımaktadır.

Yediklerinden dişlerinde arta kalan kirlilikleri fırçayla temizlediğin gibi kalbine konan kirlilikleri de Allah'a yalvarış, huşu, teheccüd ve seher vakitlerinde istiğfar ve ibadetle temizlemeye çalış. Bu şekilde günahları yüklenmekten ve Allah'a muhalefetten sadece Allah rızası için bâtın ve zahirini temizle.

Hız. Peygamber (s.a.a) fırçayı basiretli insanlar için bir örnek olarak kullanmıştır. Misvak, zarif, yumuşak, tatlı ve kutsal bir ağacın dalıdır. Dişler ise yiyeceklerin kolaylıkla yiyebilmesi için Allah tarafından ağız bölgesine yerleştirilen bir araçtır. Yüce Allah dişlerimizi yemeği öğütüp mideye kolaylık sağlasın diye sert ve şeffaf bir şekilde yaratmıştır. Dişlerimiz yiyeceklerle temas ettiğinde kirleniyor ve hastalıklara zemin hazırlıyor. İnsan, misvak olarak bildiğimiz bu yumuşak bitkiyi dişlerine sürdüğünde üzerindeki kirlilikleri giderip eski güzel ve temiz haline dönüyor. Yüce Allah insanın kalbini de aynı şekilde (dişler gibi) saf ve temiz bir varlık olarak yaratmıştır. Düşünmek, anımsamak ve kendisini yüceltmeği de onun yiyeceği kılmıştır. İnsan gaflete düşüp kalbini kirlendiğinde ise eski haline dönebilmek için tövbe ve pişmanlık suyuyla kalbini temizlemelidir.

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Şüphesiz Allah tövbe edenleri de sever, temizlenenleri de sever.¹⁸

Hız. Peygamber (s.a.a) dişlerimizi fırçalamayı bizden isteyerek aslında kalbimizi kirliliklerden arındırmayı da bizden istemiştir. Bu örnekte olduğu gibi dinin diğer komutlarında da ibret kapısını kalbine açan insanlara yüce Allah hikmet kapılarını açacaktır ve kendi fazlıyla onlara lütufta bulunacaktır.

“Allah, muhsinlerin (güzel düşünüp güzel davrananların) ödülünü zayi etmez”.¹⁹

¹⁸ Bakara, 222.

¹⁹ Tevbe, 120.

Altıncı Bölüm: Abdest

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Allah'ın adını anarak abdest alan şahıs vücudunun tamamını temizlemiştir. Abdest üzerine alınan abdest ise iki abdest arasında yapılan günahların kefaretidir. Allah'ın adını anmaksızın alınan abdest ise yalnızca suyun ulaştığı yerleri temizler.

Resulullah'ın (s.a.a) bu buyruğunun hikmeti şu olabilir: (Abdest başlangıcında Bismillah diyerek) Allah'ı anmak bir nevi kalp temizliği yapmaktır ve insanın en önemli parçası olan kalp temizlendiğinde ise bütün parçaları temizlenmiştir.

Şehid-i Sani (r.a) şöyle buyurmuştur: Temizlik konusuna gelince; insan, bu konuda diğer insanların bakıp görebildiği uzuvlarını yıkayıp temizlemeği kendisine bir görev bilmelidir ve vücudunun bu bölgeleri dünyevi kirliliklerle kirlendiği için bu uzuvlarını temizlemelidir. Ancak bu temizlikle beraber Yüce Allah'ın nazargâhı (kulunun nazar ettiği uzvu) yani kalbini de temizlemelidir. Kuşkusuz Yüce Allah insanların dış görünümüne değil kalplerine bakar ve kalp insanın diğer organlarına hükmeden, bu uzuvların Allah'tan uzaklaşmak yönünde yapabilecekleri fiilleri engelleyebilen tek uzuvdur. Dolayısıyla temizlenmeği diğer tüm uzuvlardan daha çok hak ediyor. Bu açıklama gayet bir tembihtir.

Kul, ibadet amacıyla Allah'a yönelip dünyaya sırtını dönerek vücudunu temizlerken bu vücut temizliğinin Allah'a yönelmekle olan bağlantısını da düşünmelidir. Ahirete yönelirken dünya kirliliklerinden arınmak yönünde görevlendirilmiş olmamız boşuna değildir elbette. Abdest alırken yüzümüzü yıkamalıyız. Zira insan kalbinin yüzüyle Allah'a yöneliyor ve ayrıca insanı dünyaya yönlendiren birçok duyuyu içeren bir organ olduğu için dünyayı talep etmesine neden olan uzuvdur. Bu nedenle yıkanmalı ve bu bağların getirdiği kirliliklerden arınarak Allah'a yönelmelidir. Bu yıkanmaların sonunda ise insan gerçek temizliğe ulaşabilir. Böylece en büyük rükne (rükni-i a'zam) ulaşmış olacaktır.

Yüzün ardından direkt olarak dünyevi ve maddi işlerle uğraşan kolların yıkanması farz kılınmıştır.

Ardından başın mesh edilmesi farz kılınmıştır. Zira insanı dünyevi işlere yönlendiren ve duyuları uyararak dünyaya meyletmesini sağlayıp ahiretten uzaklaşmasına sebep olan düşünce gücü bu organdadır.

Son olarak ayakların mesh edilmesi farz kılınmıştır. Zira insan ayaklarıyla arzularının peşine gidiyor ve diğer uzuvlarda olduğu gibi ayaklarını dünyevi emelleri için bir araç olarak kullanır. Dolayısıyla insan bu uzuvlarını ibadet için kullanarak kazanacağı mutluluk ve ebedi saadete ortak etmelidir.

Misbâhu's-Şerîa kitabında İmam Cafer-i Sadık (a.s.)'in şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Abdest almak isterken, Allah'ın rahmetine yönelircesine suya yönelmelisin. Yüce Allah suyu kendisine yaklaşılması, münacat ve kulluk edilmesi için bir vesile kılmıştır. Nasıl ki Allah'ın rahmeti günahları yıkayabiliyorsa, aynı şekilde sadece su zahiri necasetleri gidebilir.

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“Rüzgârları rahmetinin önünde müjdeci olarak gönderen O'dur. Biz, ölü toprağa can vermek, yarattığımız nice hayvanlara ve nice insanlara su vermek için gökten tertemiz su indirdik”.²⁰

Diğer bir yerde ise şöyle buyurmuştur:

“Her şeye sudan hayat sağladık”.²¹

Yüce Allah bütün dünyevi nimetleri su ile hayat ve varlık sahibi kıldığı gibi kendi fazlı ve rahmetiyle kalplerin hayatını kendi itaat ve ibadetine bağlı kılmıştır.

Suyun temizliğine, yumuşaklığına, bereketine ve bütün varlıklarda var olduğuna bakıp bunun üzerinde düşün. Allah'ın emrettiği şekilde bütün adabına uyararak, farzlarını ve sünnetlerini yerine getirerek uzuvlarını suyla yıka. Kuşkusuz bu komutların her biri insan için birçok yarar taşıyor ve bu kurallara uyanlar kısa zamanda faydalarından yararlanacaklardır.

²⁰ Furkan, 48.

²¹ Enbiya, 30.

Suyun bütün varlıklara karıştığına bakıp onun gibi insanların arasına karışmalısın ve herkese hak ettiği şekilde davranıp kendi benliğini unutmamalısın. Kısaca Resulullah'ın (s.a.a) buyruğuna mazhar olup su gibi olmalısın.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Has bir mümin, su gibidir.

Allah'a karşı olan tüm ibadetlerinde, suyun Allah'ın emriyle gökyüzünden inerken saf ve temiz olarak adlandırılışı gibi saf ve şaibesiz olmalısın, uzuvlarını suyla yıkayıp temizlediğin gibi kalbini takva ve yakin ile yıkayıp temizlemelisin.

Fazl bin Şazan, *İlel* kitabında İmam Rıza'nın (a.s) şöyle buyurduğunu nakletmiştir: Kul, Allah'ın karşısına çıkarken temiz bir şekilde çıkabilmek, onun emirlerine uyduğunu gösterebilmek, bütün kirlilikler ve necasetlerden uzak olabilmek, vücut kırgınlığının giderilip zindelik kazanabilmek ve Allah'ın karşısına çıkarken gerekli kalp temizliğine sahip olabilmek için abdest almak insanlara farz kılındı.

Yüz, kollar, baş ve ayakların abdest için seçilmesinin sebebi şu ki: kul, Allah'ın huzuruna çıktığında abdest için seçilen uzuvlarını kullanır. Yüzünü secde için yere koyup Allah'a karşı huşu gösteriyor, Kollarını yuvarkı kaldırıp Allah'a dua ediyor ve arzularını ona sunuyor, Rükû ve secdelerinde başını kullanıyor, ayaklarını ise oturup kalkmak için kullanır.

Yedinci Bölüm: Gusül ve Teyemmüm

Şehid-i Sani şöyle buyurmuştur: Gusül alınırken bütün vücudun yıkanması farz kılındı. Zira insanın en küçük düştüğü an ve dünyevi isteklere daldığı en şiddetli hâl cinsel ilişki halidir. İnsan vücudunun tamamı ise cinsel ilişkide iştirak etmektedir.

Buna binaen Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Her kılın altında cenabet yatmaktadır.

İnsanın vücudu bu halde, yücelik mertebesinden oldukça uzaklaştığı için ve değersiz zevklere oldukça fazla daldığı için bu vücudu yıkamak diğer bütün işlerden daha çok önem kazanmakta ve insan ancak

bu şekilde yüce Allah'ın huzuruna çıkma hazırlığını elde edip değersiz hayvani hazlardan uzaklaşabilmektedir.

Ancak elde edilebilen bu hazzın büyük bir bölümü kalbe ait olduğu için kalp temizliğiyle uğraşmak ve kalbi, faziletlerin elde edilmesi yönünde engel olan etkenlerden uzak tutmak, akıl sahibi bir insan için vücut temizliğinden çok daha önemlidir.

Suyla yıkamak imkânsız olduğu durumlarda, teyemmüm etmek niyetiyle bu uzuvların toprağa sürülmesi, bu ana uzuvların toprağa sürülerek küçük düşürülmesi için ve bu vesileyle huşu içinde Allah'a yönelmek için zemin hazırlamak amacıyla farz kılınmıştır.

Bu durumdaki bir kul, teyemmümden ders çıkararak, kötü sıfatlardan arınmak için iyi sıfatlar edinmenin yeterli olmadığı durumlarda, nefsinin küçük düşürmek için, onu aşağılayıcı hallere sürüklemek suretiyle ve büyük rahmet ve kerem sahibi Mevla'sının onu bu halde görüp ona merhamet gösterip kendisine kendi nuruyla hayat vermesini ümit ederek Allah'a yalvarmalıdır. Hadislerimizde de ifade edildiği gibi kuşkusuz Yüce Allah, kalbi kırık insanların yanındadır. İnsan bu inceliklere dikkat ederek geçmişteki ihmalkârlıklarını telafi edip Allah'a yakınlık kazanarak aydın bir geleceğe sahip olabilir.

İmam Rıza (a.s) önceki hadisin devamında şöyle buyurmuştur: Gusül, cenabet durumu için farz kılınmıştır tuvalete gitme nedeniyle değil. Zira cenabet hali insanın tüm vücudundan çıkan bir sıvıyla beraber meydana gelir. Ancak tuvalet ihtiyacı böyle değildir ve yalnızca yenilen bir yiyeceğin bir kapıdan girip diğer kapıdan çıkması gibidir.

İmam Rıza (a.s) diğer bir hadiste şöyle buyurmuştur: İdrar ve dışkıda kolaylık tanınmasının sebebi; bunların sayısı ve süresi cenabetten çok daha fazladır. Dolayısıyla sayıca fazla olduğu için ve her bir defası için gusül farz edilecek olsaydı büyük sıkıntılara sebep olacağından yalnızca abdest alınması yeterli görülmüştür. Ayrıca bunlar cenabetten farklı olarak istem dışı ve şehvetsiz bir şekilde çıkmaktadır. Ancak cenabet, şahsın iradesine bağlı olarak ve haz almakla beraber meydana gelmektedir.

Sekizinci Bölüm: Banyo Yapmak

İmam Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: Hamam ne güzel bir yerdir. Orada insan cehennemi anıyor ve kirlerinden arınıyor.

Şöyle denilmiştir: Bu hadis aslında bize bütün hallerde ahireti göz önünde bulundurmamız gerektiğini anlatmaya çalışıyor. İnsanın görebileceği her sıcak veya soğuk şey onun için bir ders, bir öğüt olmalıdır. Karanlığa baktığında kabirdeki karanlığı anmalıdır. Yüksek bir ses duyduğunda sura üfürüleceği anı anmalıdır. Güzel bir nimetle karşılaştığında cennet nimetlerini anmalıdır. Onaylamak veya reddetmek mahiyetinde bir söz duyduğunda ise kıyamet gününde hesaba çekildikten sonra amel defterinin onaylanmasını veya reddedilmesini düşünmelidir.

Hamam, cehenneme çok benzer. Altından yükselen sıcaklık üstündeki karanlıkla birleşince cehennemi anımsatır. Dolayısıyla mümin bir kul hamamın sıcaklığına maruz kaldığında cehennemi anmalıdır. Hatta belirli bir süre için çok sıcak bir bölgede kalıp cehennem sıcaklığını vücuduna tattırmalıdır ve cehennem sıcaklığına maruz kalmaktan Allah'a sığınmalıdır.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Üçüncü eve (Hamam'a) girdiğinde şöyle dua et "Cehennem ateşinden Allah'a sığınıyorum ve cenneti benden esirgememesini diliyorum" ve bu duayı ateş evinden çıkana kadar tekrar tekrar dile getir.

İkinci Kısım Namaz

Birinci Bölüm: Ezan

Ebu Hamid²² şöyle der: Ezan sesini duyduğunda kıyamet gününde çağrılacağın günü anıp bütün kalbin ve vücudunla bu çağrıya yanıt vermek için koşmaya başla. Kuşkusuz koşarak bu çağrıya yanıt verenler, kıyamet gününde ilahi lütfâ mazhar olan insanlardır. Bu çağrının kalbinde yarattığı duyguya dikkat et. Ezan sesiyle birlikte kalbine sevinç ve aydınlık doğuyorsa bil ki kıyamet gününde de gelen müjdelilerle sevineceksin. Resulullah'ın (s.a.a) "Rahatlat bizi ey Bilal" şeklinde buyurmasının sebebi de budur zaten. Yani bizi gözümün aydınlığı olan namaza davet ederek rahatlat.

Şehid-i Sani (r.a) şöyle buyurmuştur: Ezanın her bir kelimesine düşününce gözüyle bak, Allah'ın adıyla başlayıp Allah'ın adıyla sonlandığına dikkat et ve bunun üzerinde düşün. Allah'ın evvel ve ahır olduğunu²³, zahir ve batın olduğunu an. Tekbir sesini duyduğunda kalbini Allah'ın yüceliği için hazırla. Dünya ve içindekileri küçük gör; bu şekilde tekbirine

²² Hüccetul-İslam Tusi olarak bilinen Ebu Hamid Muhammed Bin Muhammed bin Ahmed, Şafii mezhebinin büyük âlimlerindendir. Yıl 505 hicride vefat etmiştir. Başta inanç ve hadis üzerine yazmış olduğu *İhyaul-Ulum* kitabı olmak üzere birçok yazılı esere sahiptir. Büyük Şii Kuran müfessiri Merhum Feyz Kaşani, bu kitaptaki zayıf hadisleri müsned bir hale getirip *Muhaccetul-Beyza Fi Tahzibil-İhya* adıyla ilgililerin istifadesine sunmuştur.

²³ Bütün varlıklardan önce var olan ve bütün varlıklardan sonra var olmaya devam eden varlık.

yalan karıştırmaktan uzak dur. “La İlahe İllallah” derken Allah dışındaki tüm mabutları aklından çıkar. Hz. Muhammedin (s.a.a) peygamberliğine şahadet ederken kendini Resulullah’ın (s.a.a) huzurunda bil, edepli bir duruşla onun peygamberliğine inandığını dile getir ve ona salat eyle. Namaza çağrıldığını duyduğunda, saadet ve kurtuluşa çağrıldığında, amellerin en faziletlisine çağrıldığını duyduğunda harekete geç ve tekbir getirerek onunla olan ahdini yenile. Sonunda ise başladığın şekilde onun adıyla ibadetine son ver. Ondan hayat bulduğunu, onunla hayata devam ettiğini ve ona döneceğini göz önünde bulundur. Yalnızca onun güç ve kuvvetine güven. Kuşkusuz Yüce Allah’tan başka hiçbir güç veya kudret sahibi yoktur.

İkinci Bölüm: Namaz Vakti

Şehid-i Sani şöyle buyurmuştur: Namaz vakti girdiğinde şunu unutma; Yüce Allah namaz vaktini onun huzuruna çıkıp ona dileklerini götürbildiğin bir buluşma vakti olarak belirlemiştir. Namaz vakti girdiğinde bu vakte bu gözle bakmalı ve bu vakitte Allah’a yakınlık fırsatını yakalayabildiğin için sevinçli ve heyecanlı olmalısın. Allah’ın huzuruna çıkmak için temizlik yapıp bu buluşmaya yakışır güzel giysilerini giymelisin. Dünyada güç ve iktidar sahibi olan bir insanın makamına çıktığında kendini hazırladığın gibi, onun yanında iken ağırbaşlı ve sakin görünmeye çalışırken aslında hem korku hem de heyecan ve sevinç yaşadığın gibi Allah’ın huzurunda da O’nun yüceliğini anıp kendi eksikliğini göz önünde bulundurmalısın.

Resulullah’ın (s.a.a) eşlerinden şöyle nakledilmiştir: Resulullah (s.a.a) bizimle konuşurdu biz de onunla konuşurduk; ancak namaz vakti girdiğinde Allah’a öyle bir yönelirdi ki bizi tanımazdı ve biz de onu tanımazdık.

Namaz vakti girdiğinde İmam Ali (a.s) titrekle bir halde kendi etrafında dönerdi. Bunun nedeni sorulduğunda ise şöyle buyururdu: Allah’ın göklere ve yere sunup da bundan kaçındıkları emanetin geri verilme zamanı geldi.

Namaz vakti girdiğinde İmam Zeynel Abidin’in (a.s) yüzü sarardı.

Üçüncü Bölüm: Namaz İçin Giyilen Giysi

Ebu Hamid²⁴ şöyle der: Mahrem yerlerin örtülmesine gelince; bu bölgelerin örtülmesi vücudun çirkin yerlerinin örtülü kalması ve insanlara görünmemesi içindir. İnsanın dış görüntüsünü diğer insanlar görebilirler. Ancak insanın iç görünümü yalnızca Allah'a açıktır ve insanın iç şeklini yalnızca Allah bilir. Dolayısıyla insan, iç görünümüyle ilgili çirkinlikleri ve kötü görüntüyü gözü önünde canlandırıp bir şekilde bu çirkin görünümün giderilmesi için elinden gelen gayreti göstermelidir. İnsan şunu bilmelidir ki bu görüntüyü hiç kimse Allah'tan gizli tutamaz ve bu görüntünün çirkinliğini ancak pişmanlık, hayâ ve Allah korkusu giderebilir. Bu bilinç kişideki Allah korkusu ve hayâyı uyandırıp kendisini Allah karşısında küçük görmesine ve çekingen bir kalple ona yaklaşmasına vesile olur.

Bunun sonucunda insan, Allah'ın karşısında suçlarından dolayı pişmanlık duyup da utanç içinde Mevla'sına dönen bir kul gibi durur; utanç ve korkunun verdiği hisle başını bile kaldıramaz.

Misbâhu's-Şerîa kitabında İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Mümin kula en çok yakışan giysi takva giysisidir ve kendisine verilebilecek en güzel nimet de iman imandır.

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Takva giysisi en hayırlısıdır.²⁵

Dış giysiye gelince, bu giysi, mahrem yerlerini örtsünler diye Allah'ın insanoğluna bahsetmiş olduğu bir nimettir. Bu, Allah'ın diğer mahlukattan değil de Âdem'in evlatlarına vermiş olduğu bir ayrıcalıktır; müminler için, Allah'ın farzlarını yerine getirebilmeleri için kullandıkları bir araçtır.

En güzel giysi, seni Allah'tan alıkoymayan giysidir. En hayırlı giysi insanı Allah'a şükretmeğe, onu anıp onun yolunda gitmeğe sevk eden giysidir. En iyi giysi seni kendini beğenmek, riya, üstünlük taslamak ve kibir yönüne sevk etmeyen giysidir. Kuşkusuz bu duygular insanın

²⁴ Hüccetül-İslam Tusi olarak bilinen Ebu Hamid Muhammed Bin Muhammed bin Ahmed, 505 hicri yılında vefat eden Şafii mezhebinin büyük âlimlerindedir. "İhyaul-Ulum" adlı kitap bu âlimin geride bıraktığı eserlerden biridir.

²⁵ A'raf, 26.

inancını zedeleyen etkenlerdir ve insanın kalbini karartıyor. Giysilerini giydiğinde Allah'ın nasıl da kendi rahmetiyle senin günahlarını diğer insanlara örttüğünü anmalısın.

Dış görünümünü giysilerle örttüğün gibi iç görünümünü de sadakat ile örtmelisin. Ama her zaman için iç görünümün Allah korkusu giysisiyle, dış görünümün ise Allah'a itaat giysisiyle örtülü olmalıdır. Yüce Allah insanlara dış görünümelerini örtebilmeleri için giysi vermiştir ve iç görünümelerini günahlar ve kötü ahlakın vermiş olduğu çirkin görünümünden kurtarabilmeleri için tövbe ve pişmanlık kapısını açmıştır. Bundan kendin için ders çıkarmalısın.

Hiç kimsenin ayıbını diğer insanlara açmamalısın. Zira Allah'ın seninle ilgili örtmüştüğü çirkinlikler açmak istediğin kusurdan daha büyüktür. Kendi kusurlarına odaklan ve seni ilgilendirmeyen şeyler ve kişilerle uğraşma.

Ömür sermayeni başka insanların yaptıklarıyla uğraşmakla boşa harcamama. Bu sermayeyi başkalarıyla uğraşmak yolunda harcıyıp kendini felakete sürüklemeye. Kuşkusuz kendi günahlarından gafil olmak yüce Allah'ın verebileceği en büyük dünyevi ve uhrevi azaplardan biridir. İnsan, kendi kusurlarına odaklanıp inancıyla ilgili kusurları gidermeğe çalıştığı sürece Allah'ın rahmet denizine dalan bir kul misali bu süre boyunca hikmet ve beyan cevherlerinden faydalanacaktır. Ancak kendi günahlarını unutup kusurlarına vakıf olmadığı sürece kendi haline bırakılmış bir insan gibidir ve bu insan hiçbir zaman felaha eremez.

Dördüncü Bölüm: Namaz Kılınan Mekân

Şehid-i Sani şöyle der: Namaz kılacağın mekânda dururken kendini sultanların sultanı huzurunda bilmelisin, ona seslenip, ona yalvarıp rahmet gözüyle sana bakması için dua etmelisin. Bu amacın gerçekleşmesi için ise mümkün oldukça Cami ve kutsal mekânlar gibi bu iş için en uygun olan yerleri seçmelisin. Kuşkusuz yüce Allah bu mekânları duaları kabul ettiği, rahmetiyle kucak açtığı, mağfiret ve rızasının bol olduğu yerler olarak kılmıştır. Dolayısıyla bu mekânlara sükûnet ve vakar içinde girmelisin ve kalbinin huşu ve inkisar içinde olmasına dikkat etmelisin.

Allah'ın, seni, halis kullarından kılması için ve geçmişteki ihlâslı kullara kavuşturmasını dilemelisin.

Şu anda sırat köprüsünün üzerinden geçiyormuşsun gibi hâl ve hareketlerinde Allah'ı göz önünde bulundurmalısın. Her zaman için korku ve ümit; (huzura) kabul edilme ve (oradan) kovulma (hissi) içinde olmalısın. Bu halde iken kalbin huşu içinde olacaktır, ilahi rahmeti kazanmak yönünde gerekli hazırlığa sahip olacaksın ve Allah'ın lütuf ve inayetini kazanma kabiliyetine sahip olacaksın.

Misbâhu's-Şerîa kitabında İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Cami'nin kapısına geldiğinde, ancak temiz insanların girebildiği bir Sultan'ın dergâhına geldiğini, ancak siddıkların kendisiyle oturup konuşabileceği bir sultanın yanına vardığını düşünmelisin. Bu sultanın huzurunda gaflete kapılıp yanlış davranışlarda bulunmaktan sakınıp korkmalısın. Şunu bilmelisin ki o sana karşı adaletle yaklaşabileceği gibi fazl ve ihsanıyla da yaklaşabilir. Dilerse sana acıyıp fazl ve rahmetiyle senin kendisine sunduğun az miktardaki ibadetini kabul edip karşılığında sana büyük mükâfatlar verebilir. Dilerse adaletiyle sana yönelip senden gerekli sadakat ve ihlâs talebinde bulunabilir ve yapmış olduğun çok miktardaki ibadetlerini geri çevirebilir.

“Kuşkusuz o dilediğini yapandır”.²⁶

Onun karşısındaki yoksulluğunu, kusurlarını ve ezikliğini dile getirmelisin. Ona ibadet etmek için ona yönelmiş ve ona yakınlaşmak için burada durmuşsun. Bütün sırlarını ona açmalısın. Şunu bilmelisin ki hiç kimsenin sırları ona saklı değildir. Onun karşısında durduğunda, en yoksul kulu gibi durmalısın.

Seni Allah'tan alıkoyan her şeyi kalbinden çıkarmalısın. Yüce Allah, ancak en temiz olanları ve en halis olanları kabul eder. İsminin hangi divanda yazıldığına bak. Onunla birlikte olup onunla konuşmaktan haz alıyorsan, onun rahmet ve keramet kadehini yudumluyorsan, onun sana baktığını ve seninle konuştuğunu hissedebiliyorsan giriş izni sana verilmiştir ve güvenle onun huzuruna çıkabilirsin. Aksi takdirde dur ve bütün çareleri tükenmiş, bütün arzularını yitirmiş çaresiz bir kul gibi ona yalvar.

²⁶ Buruc, 16.

Yüce Allah sendeki sadakati gördüğünde rahmet ve şefkat gözüyle sana bakacak ve seni dilediğin mevkie ulaştıracaktır. Kuşkusuz Allah, mutlak cömertlik sahibidir ve rızasını kazanmak için kapısına gelen çaresiz kullarına ikramda bulunmayı sevmektedir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“(Onlar mı hayırlı) yoksa darda kalana kendine yalvardığı zaman karşılık veren ve (başındaki) sıkıntıyı gideren mi?”²⁷

Beşinci Bölüm: Kibleye Yönelmek

Ebu Hamid şöyle der: Kibleye yönelmek insanın zahirini, diğer şeylere sırt çevirip de Kâbe'ye yöneltmesi anlamındadır. Acaba yalnızca bununla yetinip de, kalbin diğer şeylere sırt çevirip Allah'a yönelmesinden gafil olmak ne kadar doğru olabilir? Kesinlikle hayır! Bizden asıl istenilen şey budur zaten.

Bizden yapmamızı istedikleri bu görünürdeki işler tamamen kalbin harekete geçmesi, vücudumuzun sakın bir şekilde belirli bir yönde durmasıyla kalbe karşı itaatkâr olmaları içindir. Zira vücudumuz kalbin dediği yönde durup onun komutlarıyla hareket etmeyecek olursa kalp yenilgiye uğrayacak ve Allah'a yönelemeyecektir. Dolayısıyla kalbinin yüzü de vücudunun yüzüyle birlikte aynı yöne teveccüh etmelidir.

Şunu bilmelisin ki vücudun diğer şeylere sırt çevirerek Kâbe'ye yoneldiği gibi kalp de ancak Allah dışındaki tüm varlıklardan soyutlanarak ona yönelebilir. Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Bütün kalbiyle Allah'a yönelerek namaza duran kişi, annesinden yeni doğmuş gibi günahsız olarak namazını bitirecektir.

Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: Acaba namaz esnasında yüzünü diğer yönlerle çeviren kişi Yüce Allah'ın onun yüzünü bir eşek yüzüne döndürmesinden korkmuyor mu?

Resulullah'ın (s.a.a) bu buyruğu aslında namaz esnasında yüce Allah'ın yüceliğini göz önünde bulundurup ondan başkasına itina etmemenin önemini anlatmak içindir. Dikkatini sağna soluna veren kişi bu halde Allah'a yönelmiş olamaz, öyle bir durumda O'nun yüceliğini algılayamaz.

²⁷ Naml, 62.

Bu halin uzun süre devam etmesi halinde kalbinin bir merkep gibi düşünce ve akılsız bir hale gelmesi uzak bir ihtimal değildir.

Misbâhu's-Şerîa kitabında İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: Kibleye doğru durduğunda kalbini tüm dünya, içindekiler ve bütün insanlardan soyutla. Seni Allah'tan uzaklaştıran tüm düşünceleri aklından çıkar ve bütün kalbinle yalnızca Allah'ın azametine bak. Yüce Allah'ın Kur'ân-ı Kerim'de buyurduğu günü hatırla:

“Orada herkes geçmişte yaptıklarının ne olduğunu anlar. Artık onlar gerçek sahipleri olan Allah'a döndürülmüşlerdir. Uydurmakta oldukları şeyler (bâtil tanrıları) da onları terk edip kaybolmuştur”.²⁸

Onun karşısında duracağın bu günü hatırla ve korku ve ümit içinde ona yönel.

Altıncı Bölüm: Namaz Esnasında Ayakta Durmak

Ebu Hamid şöyle der: Namaz için dengeli bir şekilde ayakta durmak, insanın, bütün kalbi ve vücuduyla Allah'ın huzuruna çıkması anlamındadır. Dolayısıyla bu halde iken insanın en üstteki organı yani başı, eğik ve aşağıya doğru olmalıdır. Başın bu şekilde eğilmesi, kalbin huşu içinde olmasına ve kibirden arınıp eziklik içinde rabbine yönelmesine vesile olacaktır. İnsan bu halde iken hesap günündeki rabbinin karşısındaki duruşunu anımsamalı bu duyguyla Allah'a yönelmelidir.

Şunu bil ki: Sen bu halde Yüce Allah'ın huzurunda durmaktasın. O, senin yapmış olduğun bütün işlerden haberdardır. Allah'ın azametinin künhüne vakıf olmaktan aciz isen, zamanının yöneticilerinin karşısında durduğunu düşün. İbadet ederken çok sevdiğimiz iyi bir insan veya iyi görünmek istediğimiz bir insan bizi izliyor düşüncesiyle ibadet edecek olursak, bu insan nezdindeki değerimizi yitirmemek için ibadetteki hâl ve hareketlerimiz çok temkinli, istikrarlı, iyi görünümlü ve huşu içinde olacaktır. Aciz bir insanın gözünde değerli görünmek bizi bunca temkinli davranmaya itebiliyorsa kendimizden utanıp şöyle demeliyiz: “acaba neden insanlardan çekindiğim kadar Allah'tan çekinmiyorum? Acaba ilahi

²⁸ Yunus, 30.

muhabbet ve sevgi benim için önemli değil mi? Acaba insanlar mı çekinmeği daha çok hak ediyorlar Allah mı?”

Peygamber Efendimize (s.a.a) “Allah’tan hayâ etmek ne demektir” diye sorulduğunda şöyle buyurdular: Ailendeki iyi bir insandan hayâ ettiğin gibi ondan da aynı şekilde hayâ etmelisin.”

Yedinci Bölüm: Allah’a Yönelmek

Şehid-i Sani (r.a)şöyle buyurmuştur: Tekbir getirip Allah’a yöneldiğinde Allah’ın yüceliğini göz önünde bulundur ve kendi küçüklüğünü, O’nun yüceliği karşısında yaptığın ibadetin ne denli değersiz olduğunu, ne yaparsan yap gerçek anlamda onun hakkını ödeyemediğini ve hiçbir şekilde hakkıyla ona kulluk edemeyeceğini düşün.

“Allahumme entel-melikul-hakkul-mubin”²⁹ dediğinde O’nun mülkünün büyüklüğünü, kudretinin genişliğini ve bütün âlemleri kapsadığını düşün. Ardından inkisar ve huşu ile kendine dön, günahlarını dile getirip onlardan ötürü mağfiret dile ve şöyle dua et: Allah’ım yapmış olduğum kötülüklerimi biliyorsun. Kendime zulmettim. Günahlarımı affet. Kuşkusuz ancak sen günahları affedebilirsin.

“Lebbeyk ve sâ’deyk vel-hayru bi-yedeyk”³⁰ dediğinde O’nun sana yöneltmiş olduğu bu daveti göz önünde bulundurmalısın. Allah’ın karşısındaki duruşunu göz önünde canlandırılmalısın. Allah’ın, kullarına yakın olduğunu, dua edenlerin duasını kabul ettiğini, dünya ve ahiret hayrının yalnızca onun elinde olduğunu düşünüp O’nu bütün eksiklikler ve kötülüklerden/şerlerden uzak görmelisin.

“Şer senden değildir ve gerçek hidayet ancak senin verdiğin hidayettir”³¹ diyerek yalnızca onun hidayet kaynağı olduğunu dile getir. “Abduke

²⁹ Anlamı: Allah’ım yalnızca sen hakiki ve açık padişahsın. Bu dua fecir vaktinde okunması tavsiye edilen duanın bir bölümüdür. Bakınız Şeyh Bahai’nin “Miftah’ul Felah” kitabı, fecir vaktinin amelleri bölümü.

³⁰ Anlamı: Emrindeyim Allah’ım, hayrın tamamı senin elindedir. Bakınız: El-Kafi kitabı, Namaz bölümü, Namaza başlamak bölümü, 7. Hadis.

³¹ Araçça okunuşu: Veşşerru leyse ileyke velmehdiyyu men hedeýt.

vebnü abidike, minke ve bike ve leke ve ileyk”³² diyerek yalnızca ona kulluk ettiğini, var olduğun her an için ondan hayat aldığını ve ona döneceğini dile getirmelisin. Bu duayı okuyarak ondan varlık bulduğunu, var olmakta ona bağlı olduğunu, ona ait olduğunu ve ona döneceğini dile getirmiş olursun.

“Yaratmaya başlayan, sonra onu tekrarlayan O’dur ki bu, O’nun için pek kolaydır. Göklerde ve yerde (tecelli eden) en yüce sıfat O’nundur. O, mutlak güç ve hikmet sahibidir”.³³

Bu gerçekleri düşünerek yüce âlemden sana açılan kapıya yönel ve bu yüce âlemden sana yöneltilen saklı ve ince gerçeklere kucak aç.

Sekizinci Bölüm: Niyet

Ebu Hamid şöyle der: Niyet’e gelince, Allah’ın namaz konusundaki emrini güzel bir şekilde yerine getirmek yönünde azimli olmalısın. Namazı bozan veya değerini düşüren işlerden uzak durmak yönünde azimli olmalısın. Bütün bunları yalnızca ve yalnızca Allah için yapmalısın, O’nun mükâfatını elde etmek için, O’nun azabından korunmak için ve O’nun rızasına ulaşabilmek için. Bunca günah ve kusuruna rağmen sana namaz kılma başarısı veren Allah’a minnettar olduğunu göz önünde buldurmalsın.

Onunla konuşmanın ne denli değerli olduğunu, kiminle, nasıl ve neden konuştuğunu unutmamalısın. İşte bu halde iken insanın ter döküp Allah’ın heybeti karşısında titremeye başlaması ve korkudan yüzünün sararması elde değil.

Dokuzuncu Bölüm: Tekbir Getirmek

Tekbir’in anlamı şudur: Allah her şeyden büyüktür veya vasfedilmekten yücedir veya duyularla algılanmaktan yücedir veya diğer varlıklarla kıyaslanmaktan yücedir.

³² Anlamı: Bu karşında duran senin kulundur, senin küçük bir kulunun oğludur, sendendir, seninledir, sana aittir ve sana dönecektir.

³³ Rum, 27.

Ebu Hamid şöyle der: Dilinle tekbir getirdiğinde kalbinle bunu yalanlamamalımsın. Şayet Allah'tan daha yüce bir şeyin varlığına kalbinde inanıyorsan, her ne kadar tekbir getirerek doğru bir söz dile getiriyor olsan da Yüce Allah senin yalancı olduğuna şahadet edecektir. Aynen “*Sen Allah'ın Resulüsün*”³⁴ diyerek Resulullah'ın (s.a.a) peygamberliğine inandıklarını dile getiren münafıkların yalancı olduğuna tanıklık ettiği gibi.

Şayet nefsanî isteklerin sana galip gelmişse ve bu istekleri ilahi emirlere tercih edip daha çok onların istediği yönde hareket ediyorsan, işte bu durumda gerçekte bu isteklerini ilah edinmişsin ve tekbir getirdiğinde dille söylenen ama kalbin onaylamadığı birkaç kelime bir şey yapmamışsındır. Acaba tövbe ve istiğfar kapısı açık olmasaydı bunu yapmaktan daha tehlikeli bir iş olabilir miydi? Allah'ın cömertliği ve affi olmasaydı bundan daha korkunç bir davranış olabilir miydi?

Misbâhu's-Şeria kitabında İmam Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Tekbir getirdiğinde Allah'ın yüceliği hariç, yerle gök arasında var olan tüm varlıkları küçük görmelisin. Kuşkusuz yüce Allah, dille söylenip de kalben yalanlanan bir tekbir sesi duyduğunda bu kişiye şöyle seslenir: Ey yalancı, beni mi kandırmak istiyorsun? İzzet ve celalime yemin ederim ki beni anmanın hazzını senden sakınacağım, bana yaklaşmana izin vermeyeceğim ve benimle konuşmanın sevincini sana yaşatmayacağım.

Öyleyse namaz kılarken kalbini denetlemelisin. İbadetin hazzını sevincini ve güzel tadını alıyorsan, onunla konuşmak seni sevindiriyorsa ve O'nun huzurunda olmak sana haz veriyorsa dile getirmiş olduğun tekbir gerçek bir tekbirdir. Aksi halde onunla konuşmanın hazzını yaşayamıyorsan ve ibadetin güzel tadını alamıyorsan, bu, söylemiş olduğun tekbirin Allah tarafından yalanlandığı, O'nun kapısından kovulduğunu gösterir.

Onuncu Bölüm: Kibleye Yönelirken Okunan Dua

Ebu Hamid şöyle der: Namaza başlamadan önce okunan duanın başlangıcında şöyle diyoruz: “*Veccehtu vechi lillezi feteres-semavati vel-erz*

³⁴ Münafikun, 1. Ayete işarettir.

hanifen muslima”³⁵. Buradaki “Vech”³⁶ kelimesi, vücudumuzdaki yüz anlamında değildir. Zira namaz esnasında bu yüzümüzü kibleye dönüyoruz ve Yüce Allah elle gösterilen bir yönde sınırlandırmaktan beridir. Allah’a yönelen yüz ancak, gökleri ve yeri yaratan Allah’a yönelen kalbimizin yüzü olabilir. Öyleyse bunu söylerken kalbinin yüzüne bakmalısın. Acaba evde, çarşıda, peşinde olduğu isteklerinin yanında ve nefsanî isteklerin peşinde midir? Yoksa gökleri ve yeri yaratan Allah’a mı yönelmiştir?

Sakin O’nunla konuşmaya yalanla başlama! İnsanın kalp yüzü ancak diğer şeylere sırtını çevirdikten sonra Allah’a yönelebilir. Öyleyse bütün hallerinde bunu koruyamıyor olsan da yalancı olmamak için en azından bu duayı dile getirdiğin sırada kalbini diğer şeylerden koparmaya çalışmalısın.

“Hanifen muslima”³⁷ dediğinde ise şunun bilincinde olmalısın ki gerçek Müslüman, insanların, onun dilinden ve elinden emniyette olduğu kişidir. Öyleyse bunu dile getirirken gerçekte böyle bir kişiliğe sahip değil isen, bu duayı okuyarak yalan söylüyorsun ve bu halinden kurtulabilmek için bütün gayretini göstermelisin, şimdiye kadar yapmış olduğun yanlışlıklardan dönüp bu yanlışlıkların telafisi için elinden geleni yapmalısın.

“Ve mâ ene minel-müşrikin”³⁸ dediğinde ise gizli şirki düşünmelisin. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

**“Artık Rabbiyle buluşmayı uman iyi işlerde bulunsun ve Rabbinin kul-
luğunda hiçbir kimseyi eş tutmasın.”**³⁹

Bu ayet, ibadetlerinde Allah’ın rızasını insanların rızasıyla birlikte kasteden insanlarla ilgilidir. Bu tür bir şirkten uzak durmaya çalış. Böyle bir şirke sahip olmana rağmen “ben müşriklerden değilim” derken kendinden utanmalısın. Şirkin azı da çoğu da çok çirkindir.

³⁵ Anlamı: Teslimiyet içinde Müslüman olarak yüzümü Allah’a çeviriyorum.

³⁶ Arapça yazılışı “وَجْه” olan bu kelime Türkçe’de “Yüz” anlamını ifade ediyor.

³⁷ حَنِيفًا مُسْلِمًا

³⁸ Enam, 79. Anlamı: Ben müşriklerden değilim.

³⁹ Kehf, 110. “فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا.”

Duanın “Mehyaye ve memati lillâh”⁴⁰ bölümünü okurken bu sözün, kendisi için değil de mevlası için yaşayan bir kulun sözü olduğunun bilincinde olmalısın. Dolayısıyla oturup kalkması, gülmesi ve öfkelenmesi ve kısaca hayatı boyunca yaptıkları veya yapmadıkları dünya iştiyakından kaynaklanan bir insan kesinlikle bu sözle uyum içinde değildir.

On Birinci Bölüm: İstiaze⁴¹

Ebu Hamid şöyle der: “E’uzu billahi mineş-şeytanir-recim”⁴² dediğinde şunun bilincinde olmalısın ki şeytan senin düşmanıdır, yerine getirmedeği bir secdeden ötürü Allah’ın lanetini kazanmıştır ve senin Allah’a yaptığın secdeleri, onunla olan münacatını kısıktığı için senin kalbini Allah’tan döndürmek istiyor.

Ayrıca şunu bilmelisin ki gerçek anlamda Allah’a sığınmak “Allah’ım sana sığıyorum” demekle değil de yaptıklarınla, yani O’nun sevdiği işleri yapıp O’nun sevmediği işlerden uzak durmakla mümkün olabilir. Nitekim bir düşman veya yırtıcı bir hayvanın saldırısına maruz kalan kişi “senden bana zarar gelmemesi için bu kaleye sığıyorum” demekle bu kişi hayvanın vereceği zarardan kurtulamaz. Ancak orayı terk edip güvenilir bir yere sığınarak bu durumdan kurtulabilir. Aynı şekilde şeytanın çok hoşlandığı ancak Allah’ın buğzettiği nefsanî isteklerin esiri olup da yalnızca dille Allah’a sığınmak kişiye bir yarar sağlamayacaktır.

İnsan, dille söylediği bu sözü amalleriyle desteklemelidir. Bu amellerle Allah’ın kalesine sığınarak şeytanın şerrinden korunmalıdır ki Allah’ın bu kalesi ise Lâ ilâhe illallâh’tır.

Hız. Peygamber (s.a.a) Yüce Allah’ın şöyle buyurduğunu nakletmiştir: Lâ ilâhe illallâh benim kalemdir. Bu kaleye ancak Allah’tan başka ilah edinmeyenler sığınabilir. “nefsanî isteklerini ilah edinenler”⁴³ ise Allah’ın kalesinde değil de şeytanın meydanındadır.

⁴⁰ Anlamı: Bütün hayatım ve ölümüm Allah içindir. “محيى و مماتى لله”

⁴¹ Allah’a sığınmak.

⁴² Anlamı: Kovulmuş olan Şeytan’dan Allah’a sığınırım. “اعوذ بالله من الشيطان الرجيم”

⁴³ Furkan, 43.

Ayrıca şunu bilmelisin ki şeytanın tuzaklarından biri, namaz esnasında söylediğin zikir ve duaların anlamına yönelmemen için seni ahiret ve iyi işler planlamak gibi düşüncelerle meşgul etmektir. Bunu bilmelisin ki namazda okuduğun Kur'an'ın anlamından seni alıkoyan bütün düşünceler şeytandır. Kuşkusuz namaz esnasında bizden istenen şey dilimizi hareket ettirmek değil, okuduklarımızın anlamları üzerinde tefekkür etmektir.

İnsanlar namazdaki kıraatlerini yerine getirirken üç gruba ayrılır: Bazıları ne dediklerinin farkında olmadan yalnızca dillerini hareket ettirmektedir. Bazıları sadece dillerini hareket ettirmemekte, aynı zamanda kalpleriyle de ne dediklerini düşünmekte ve aynen başka bir insanın dediklerini duyar gibi söyledikleri sözcüklerin anlamına dikkat etmektedir. Bu, Ashâbul-Yemin'in⁴⁴ bir özelliğidir. Son grup ise dillerini kullanmadan önce okuyacakları ayetlerin anlamını düşünüp daha sonra dillerini hareket ettirmektedir.

Dil, kalbin tercümanı olabildiği gibi kalbin öğretmeni de olabilir. Bu ikisi çok farklıdır. Mukarreb kullarda ise dil, kalbin tercümanıdır.

Öyleyse namaz esnasında huşu içinde olmaya özen gösterdiğin gibi kalbinin de uyanık olmasına dikkat etmelisin.

On İkinci Bölüm: Huşu ve Kalp Huzuru

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“Onlar ki, namazlarında huşû içindedirler.”⁴⁵

Diğer bir yerde ise şöyle buyurmuştur:

“Vay olsun o namaz kılanlara ki namazlarından gafilirdirler.”⁴⁶

Yüce Allah bu insanları, namaz kılmadıkları için değil, namaz kıldıkları halde namazdan gafil oldukları için kınamıştır.

⁴⁴ Vakıa, 27. Ayete işaret eder. Yüce Allah şöyle buyuruyor: Sağdakiler, ne mutlu o sağdakilere.

⁴⁵ Muminun, 2. “الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ”

⁴⁶ Maun, 4 ve 5. “فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ - الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ”

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“Sarhoşken, ne söylediğinizi bilinceye dek namaza yaklaşmayın.”⁴⁷

Bu ayeti kerimede dünya sarhoşluğuna işaret edilmiştir. Zira hükümün sebebi açıkça ifade edilmiştir.

Diğer bir yerde ise şöyle buyurmuştur:

“Gafillerden olma.”⁴⁸

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“Beni anmak için namaz kıl.”⁴⁹

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Dünya düşüncesine kapılmadan iki rekât namaz kılabilen kişinin tüm geçmiş günahları bağışlanır.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Farz namazını kılmak istediğinde bu namazı vaktinde kılmaya özen göster ve bir daha namaz kılamayacakmış gibi hayatının son namazını kılarmışçasına bu namazını yerine getir.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Namaz kılarken vücuduyla beraber kalbiyle de namaz kılmayan kişinin namazına Yüce Allah itina göstermez.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Yüce Allah yalnızca bir namazını kabul etmiş olduğu kuluna azap etmez. Yüce Allah yalnızca bir iyiliğini kabul etmiş olduğu kuluna azap etmez.

Hız İbrahim (a.s) namaz kılarken, ağlama sesi bir mil öteden duyulduğu ve namaz esnasında kaynayan bir kazan haletinde olduğu rivayet edilmiştir.

İmam Hasan (a.s) abdest alınca yüzünün rengi değişirdi. “neden böylesin?” diye sorulduğunda ise şöyle buyuruyordu: Yüce arş sahibinin

⁴⁷ Nisa, 43. “لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَى حَتَّى تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ”

⁴⁸ Araf, 205. “وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ”

⁴⁹ Taha, 14. “وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي”

karşısına çıkacak olan birisinin rengi değişmelidir. Aynı durum İmam Zeynel Abidin (a.s) ile ilgili de nakledilmiştir.

İmam Zeynel Abidin (a.s) abdest alınca yüzünün rengi sararırdı ve ailesi “her namazda neden bu hale geliyorsunuz?” diye sorduğunda ise şöyle buyuruyorlardı: Acaba kimin karşısına çıkacağımı biliyor musunuz?

İmam Zeynel Abidin (a.s) namaz kılariken sırtındaki aba yere düştü ancak İmam (a.s) bunu düzeltmek için hiçbir şey yapmayınca bunu gören bir şahıs İmam’a (a.s) bunun sebebini sordu ve İmam Zeynel Abidin (a.s) şöyle buyurdular: Yazıklar olsun sana! Kimin karşısında idim bilmiyor musun? Yüce Allah ancak bilinçli bir şekilde kılınan namazı kabul ediyor. Soruyu soran şahıs “öyleyse helak olduk” deyince İmam Zeynel Abidin (a.s) şöyle buyurdular: Hayır, yüce Allah bu eksikliklerimizi kıldığımız sünnet namazlarla giderir.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: İmam Zeynel Abidin (a.s) namaza durduğunda yüzünün rengi değişir, secdeden kalktığında yüzünden ve başından ter damlaları dökülürdü.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Babam İmam Muhammed Bakır (a.s) şöyle buyurdu: İmam Zeynel Abidin (a.s.) namaza durduğunda, rüzgârın ancak yapraklarını hareket ettirebildiği bir ağaç gibi hareketsizce dururdu.

Ebu Hamid ve diğer ahlak âlimleri namazın hayatını eksiksiz kılan özelliklerin altı batınî mana özelliğinden ibaret olduğunu söylemişlerdir; Kalbin Allah’a yönelmesi (huzurul-kalb), anlayış (tefehüm), Allah’ın yüceliğini ve heybetini anmak ve O’nun karşısında kendini küçük görmek, Allah’tan ümit beslemek ve O’ndan hayâ etmek.

Birinci Özellik: Kalbin Allah’a Yönelmesi (Huzur-u Kalb)

İnsan ancak namaz esnasında yaptığı ve dile getirdiği şeylerin dışındaki her şeyi kalbinden çıkarabilirse gerçek anlamda kalbiyle Allah’a yönelmiştir. Böylece ilim, fiil ve kavil birliği sağlanmış olur. Başka düşüncelere dalmamalıdır. Bu halden ayrıldığından hemen içinde bulunduğu namaz halini anımsamalı ve kalbin O’nun zikrine vermelidir. Bu haldeki bir insan gerçek anlamda Allah’a yönelmiştir.

İkinci Özellik: Anlayış (Tefekkür)

Bu özellik kelâm yani konuşma anlamındadır. Kalbin Allah'a yönelmesinin (huzurul-kalb) ötesinde bir özelliktir. Çoğu zaman kalp, kelimelerle Allah'a yöneliyor olduğu halde kelimelerin anlamıyla Allah'a yönelmemiş olabilir. Allah ile konuşmak özelliğinin anlamı, söylenen sözlerin anlamlarını bilerek ve bu anlamları düşünerek söylemektir. Burada *tefekkür*den kastettiğimiz anlam budur. Böyle olunca insanların bu aşamadaki konum ve makamları çok farklılık kazanabilir. Zira insanların Kur'an ayetleri ve namazda söylenen zikir ve dualar konusundaki anlayışı çok farklı olabilir. İnsanın namaz dışında düşünerek elde edemediği birçok incelik, namaz esnasında kalbine ilham edilebilir. Namazın insanı kötülüklerden sakındırması ancak bu özellik sayesinde gerçekleşebilir. İnsanın namaz esnasında anladığı kavramlar onu kötülüklerden uzaklaştırıyor.

Üçüncü Özellik: Allah'ın Yüceliğini Anmak

Allah'ın yüceliğini anmak, Allah'a yönelmek ve onunla konuşmanın ötesinde bir aşamadır. Zira insan bilinçli ve farkında olarak birisiyle konuşup da O'nun yüceliğini anmayabilir.

Dördüncü Özellik: Allah'ın Yüceliği Karşısında Eziklik Hissi

Allah'ın yüceliği karşısında eziklik hissi yaşamak, Allah'ın yüceliğini anmanın ötesinde bir aşamadır. Zira bu duygu, Allah'ın yüceliğini anmaktan sonra gelişen bir duygudur ve ilahi korku taşımayan bir insanda meydana gelemez. Ayrıca her korku türü de bu sonucu doğurmaz ve yalnızca Allah'ın yüceliğini anıp da korkuya kapılan bir insan bu duyguya sahip olabilir.

Beşinci Özellik: Allah'tan Ümit Beslemek

Kul, her zaman için, kıldığı namazla Allah'ın rahmetini kazanabilmeği ummalıdır ve aynı zamanda yapmış olduğu günahlardan ötürü Allah'ın gazabına uğramaktan korkmalıdır.

Altıncı Özellik: Allah'tan Hayâ Etmek

Bu duygunun kaynağı ise kulun, geçmişte yapmış olduğu günah ve kusurların şuurunda olmasıdır.

Bu altı aşamanın kaynağı olarak birçok sebep ve etken zikredilmiştir. Allah'a yönelmek (huzur-u kalb) için "önemsemek" etkeni üzerinde durulmuştur. Kuşkusuz kalbin ancak önemli gördüğü şeylere ve sen istesen de istemesen de önemli gördüğü şeylere yönelir. Dolayısıyla bu özelliğin insanın fitratında yer aldığını ve bu özellikte birlikte dünyaya geldiğini söyleyebiliriz. Namaz esnasındaki bir insanın kalbi, Allah'a yönelmiş değil ise, bu, o kalbin duruk bir halde olduğu anlamına gelmez. Aksine bu kişinin kalbi dünyevi işlerinin yanındadır ve bu kalbi Allah'a döndürmek fazladan bir çaba ve gayrete ihtiyaç duyacaktır. Bu durumdaki bir insan ise ancak Allah'a yönelerek amacına ulaşabileceğini kavradıktan sonra bu gayreti gösterebilir. Bu gerçeği kavramak da iman etmek, ahiretin hayatının kalıcı hayat olduğuna inanmak ve namazın insanı bu amaca ulaştırabileceğine inanmakla mümkün olabilir. Tarif edilen bu marifet, dünyanın değersizliği bilincine eklenince bu birliktelikten Allah'a yönelmek sonucu doğacaktır.

Allah'la konuşmaya gelince bu aşama Allah'a yönelmekten sonra gelişen bir özelliktir ve dille söylenen sözleri bilinçli bir şekilde söylemek anlamındadır. Bu özelliği elde etmek için ise Allah'a yönelme hasletinin gerek duyduğu şeyler üzerinde üzerine odaklanmak ve farklı şeylere yönelmesini engellemeye ihtiyaç duyulmaktadır.

İnsanın aklını meşgul eden düşüncelerden kurtulmanın yolu ise bu düşüncelerin kaynağını bulup kökünü kurutmaktır. Bu köklere inilmediği sürece bu düşüncelerin ardı arkası kesilmeyecektir ve insanın düşüncesi her zaman dağınık olacaktır. Kuşkusuz bir şeyi seven kişi onu anmaktan hoşlanır ve kalp de sevgilisini çokça anmaktan haz duyar. Bu nedenle Allah dışındaki varlıklara gönül bağlayan insanların, düşüncelerden uzak, yalnızca Allah'ın anıldığı bir namaz kılmaları beklenemez.

Allah'ın yüceliğini anmak konusuna gelince bu özellik ancak iki aşamalı marifetin var olduğu bir kalpte meydana gelebilir.

Birincisi Allah'ın üstünlüğü ve yüceliğini anmaktır. Bu, imanın ana direklerindedir. Kuşkusuz Allah'ın yüceliğine inanmayan kişi kendini O'nun yüceliğine teslim edemez.

İkincisi ise kendi küçüklük ve değersizliğine, başka birisi tarafından yönetilen küçük bir kul olduğunun marifetine varılmasıdır. Bu iki marifet bir araya gelince kişide Allah karşısında huşu sahibi olmak özelliği hâsıl olur. Bu özelliğin diğer bir adı ise "ta'zim" ve Allah'ın yüceliğine inanmaktır. İnsan, kendi küçüklüğünü görüp bu marifeti Allah'ın azametinin marifetiyle meczetmediği sürece kişide "ta'zim" halinin oluşması imkânsızdır.

Allah korkusu ise O'nun sonsuz gücüyle tanıştıktan, bu gücün genişliğini kavradıktan ve insanoğlunun bu sonsuz güç sahibi karşısında ne denli pervasız davrandığını anladıktan sonra oluşmaktadır. Hiç kuşkusuz yüce Allah, var olan ve var olacak olan tüm varlıkları yok edecek olursa O'nun mülkünde zerre kadar bir eksiklik meydana gelmez. Peygamberler ve onların vasilerinin hayatına baktığımızda, bir dua ile içinde buldukları sıkıntılardan kurtulabildikleri halde sıkıntılara sabretmeği tercih etmeleri, onların taşıdıkları Allah korkusunu anlamak için yeterlidir. Kısaca insanın Allah ile ilgili marifeti arttıkça O'na karşı haşyet ve korkusu da artmaktadır.

Allah'tan ümit etmek, O'ndan ümidi kesmemek konusuna gelince: bu ümidin kaynağı Allah'ın engin rahmeti, geniş lütfu ve cennetle ilgili vaadinde sadık olduğuna yönelik marifettir. İnsan, Allah'ın, vaatlerine kesinlikle uyduğuna ve geniş lütf sahibi olduğuna kalben inandığı sürece elinde olmadan O'nun lütfuna ümit bağlayacaktır.

Allah'tan hayâ etmek duygusu ise: Kişinin ibadetlerini kusurlu görmesi ve hiçbir zaman gerçek anlamda hakkıyla Allah'a ibadet edemediğini anlaması sonucu oluşmaktadır. Bu marifet ise kişinin kendine bakıp kusurlarını görmesi, iç kirliliğine vakıf olması, ne denli düşük bir ihlâsa sahip olduğunu anlaması, dünya isteklerine koşar adım gittiği halde Allah'a giden yolda ne denli yavaş ilerlediğini anlaması ve Allah'ın gizli saklı bütün niyet ve düşüncelere vakıf olduğunu bilmesi sonucunda daha da güçlenmektedir. İşte tüm bu marifetler bir araya geldiğinde ister istemez kişide hayâ olarak adlandırdığımız duygu doğacaktır.

On Üçüncü Bölüm: Kıraat

Ebu Hamid şöyle der: “Bismillahirrahmanirrahim”⁵⁰ dediğinde Allah’ın adıyla başlamanın getirdiği bereketle başlamak niyetiyle kıraate başla, bütün işlerin Allah’tan olduğu bilincinde ol ve bil ki buradaki isimden kasıt müsemmadır.

Bütün işler Allah’tan ise öyleyse “Elhamdü lillah”⁵¹ (Hamdın Allah’a tahsisi gerekmektedir). Zira bütün nimetler ondandır. Herhangi bir nimetin Allah’tan değil de başkasından olduğuna inanan bir insan veya Allah dışındaki bir varlığa Allah’ın kulu olduğu için değil de kendisi için teşekkür eden bir insan bu inancında ve teşekküründe Allah dışında bir varlığa yöneldiği oranda eksiklik ve kusur içindedir.

“Er-Rahman Er-Rahim”⁵² dediğinde ise Allah’ın sana açtığı türlü lütuf ve rahmet kapılarını düşünerek ona olan ümidini pekiştir ve “Malik’i yevmid-din”⁵³ diyerek kalbini O’nun yüceliği karşısında hasyet ve tazimle doldur. Onu büyük görmek/tazim etmek için her şeyin maliki olması yeterlidir; o’ndan korkup sakınmak için korkunç hesap gününün sahibi olması yeterlidir. “İyyâke ne’budu”⁵⁴ diyerek ihlâsını yenile ve ardından “ve iyyâke nesteîn”⁵⁵ diyerek yetersizliğini ve ona olan ihtiyacını dile getirdiğin gibi O’nun dışındaki güçlerden beri olduğunu dile getir.

Şunu bil ki, ancak O’nun yardımıyla O’na kulluk edebiliyorsun; dolayısıyla bu nimet için ona şükretmelisin.

Şunu da bil ki O, kendisiyle konuşma şerefini sana vermeseydi ve seni nasipsizlerden kılacak olsaydı şimdi sen de şeytanın yanında kovulanların safında yer almış olurdun.

⁵⁰ Anlamı: Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla. “بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ”

⁵¹ Anlamı: Bütün övgüler Allah’a özgüdür. “الحمد لله”

⁵² Anlamı: Rahman ve Rahimdir o. “الرحمن الرحيم”

⁵³ Anlamı: Hesap gününün sahibidir o. “مالك يوم الدين”

⁵⁴ Anlamı: Yalnız sana kulluk ederiz. “إياك نعبد”

⁵⁵ Anlamı: Ve yalnız senden yardım dileriz. “وإياك نستعين”

“İyyake ne’budu ve iyyake nestein”⁵⁶ ayetinde fert değil de toplu ifadesinin kullanılması, kişinin kendisini görmediğini ve yaptığı ibadetler ve yardımların Allah’ın adalet mahkemesinde önemli bir değer taşımayacağını ifade etmesi için olduğu söylenmiştir. Bu nedenle diğer insanların ibadetini de kendi ibadetine eklemek ihtiyacı duymuştur. Zira ibadetlerin tamamı göz önünde bulundurulduğunda mutlaka bu ibadetler içinde Allah katında kabul edilen bir ibadet olduğu kolaylıkla söylenebilir. Bu durumda bu şahsın ibadeti, parçalanamayan, yani tamamıyla geçerli veya geçersiz olabilen bir alışveriş gibidir. Yüce Allah bu ibadetlerin tamamını reddetmeyecek kadar yücedir; dolayısıyla tamamını kabul edecektir. Vaktinin başında ve cemaatle birlikte namaz kılmanın bir faydası da budur.

Duaya, Peygamber (s.a.a) ve âline salât ederek başlamak ve duayı aynı salatla bitirmek de bu duanın kabul edilmesi yönünde oldukça etkilidir zira yüce Allah, duanın başını ve sonunu kabul edip de ortasını reddetmekten yücedir.^[*]

“Bismillah” diyerek ona sığındıktan, hamd ve şükür ifadelerini yerine getirdikten ve O’nun kesintisiz yardımına ihtiyaç duyduğunu ifade ettikten sonra en önemli dileğini seçip ona sunmalısın. Yani “*ihdinessirâtel-mustakîm*”⁵⁷ diyerek O’nun yakınlığını ve O’nun rızasını talep etmelisin. Ardından bu dileğini biraz açıp seni de kendilerine hidayet nimeti vermiş olduğu kimselerden kılması için ısrarla dua etmelisin. Yani peygamberler, sıddıklar, şahitler ve salihlere ihsanda bulunduğu gibi sana da ihsanda bulunması için dua etmeli ve kâfirler, münafıklar ve yanlış inançtaki insanlara layık gazapla yaklaşmaması için ona yalvarmalısın.

Fatiha suresini işte böyle okursan Resulullah’ın (s.a.a) buyruğundaki insanlara mazhar olman umulur.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Yüce Allah şöyle buyurmuştur: Namaz ben ve kulum arasında bölünmüştür. Yarısı benimdir ve

⁵⁶ Anlamı: Yalnız sana kulluk ediyoruz ve yalnız senden yardım diliyoruz.

“إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ”

[*] Bu kısım Arapça metinde bulunmamaktadır.

⁵⁷ Anlamı: Bizi doğru yola hidayet et. “اهدنا الصراط المستقيم”

diğer yarısı kulumdur. Kul, “Elhamdu lillah’i rebbil âlemin” der.^[*] Bunun üzerine Yüce Allah şöyle buyurmuştur: Kulum bana hamd ediyor ve benim övgümü dile getiriyor. “Semi’Allahu limen hamideh”⁵⁸ sözcüğünün anlamı ise işte budur.

Kıldığın bu namazla elde ettiğin şey yalnızca Allah’ın yüceliği ve celalini anmak olsa bile bu senin için yeterlidir. Oysa buna ilaveten O’nun fazlı ve ihsanını da umuyorsun.

Kur’an okumak bölümünde detaylarıyla açıklanacağı üzere aynı zamanda okuduğun Kur’ân ayetlerinin anlamını da bilmelisin. Yani Yüce Allah’ın Kur’an’daki emirlerini, yasaklarını, mükâfat ve cezalarını, yol göstermelerini, peygamberlerle ilgili anlattığı öyküleri, fazlı ve ihsanıyla ilgili ayetleri anlamlarını düşünerek okumalısın. Zira bunların her biri bizim üzerimizde hak sahibidir.

Vaatlerin hakkı, ümit beslemektir. Korkutmaların hakkı korkup sakinmaktır. Harekete geçmek ve sakinmek ise emirler ve sakındırmaların hakkıdır. Dinleyip uymak, yol göstermelerin hakkıdır. Şükretmek nimetleri anmanın hakkıdır. İbret almak peygamberlerin öykülerinin hakkıdır. Herkes kendi anlama kapasitesince bu anlamlara ulaşabilir; kişideki kapasite ise kişinin bilgisi ve kalp temizliğine göre değişiklik gösterebilir. Anlama kapasitesi ise ilim ve kalp temizliğiyledir ki bunun da dereceleri sayılamayacak kadar çoktur.

Namaz kalplerin anahtarıdır. Namazda kelimelerdeki sırlar açığa çıkar.

Namazda okuduğumuz kıraatin bizim üzerimizdeki hakkı budur işte, zikirler de aynı konumdadır. Kıraat konusunda uyman gereken diğer bir konu ise kıraatin şeklidir. Yani acele etmeden ve kelimeleri teker teker söyleyerek okumalısın. Bu durumda kelimeler üzerinde daha kolay düşünebilirsin.

[*] Bu kudsi hadis bismillahla başlaması gerekmez mi? Bildiğim kadarıyla Ehl-i Sünnetin rivayeti bu şekildedir ve bunu Bismillah’ın Fatihadan ve dolayısıyla diğer surelerden bir ayet olmadığı şeklinde yorumlamaktadırlar. Hatırladığım kadarıyla Ehl-i Beyt’ten gelen rivayeti Bismillah ile okumuştum; ama farklı bir rivayet varsa bunu bilemiyorum. vallahu a’lem.

⁵⁸ Anlamı: Yüce Allah kendisini hamd edeni duyar. “سمع الله لمن حمده”

On Dördüncü Bölüm: Kıyamın Devamı

Ebu Hamid şöyle der: Kıyam süresinin uzun olması kalbin aynı şekilde ve sürekli olarak Allah'a yönelmesi içindir. Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Namaz kılan şahıs namazda olduğu süre içinde Yüce Allah ona yönelir.

Namaz esnasında başımızı gözümüzü koruyup sağa sola yönelmesini önlediğimiz gibi kalbimizi de korumalı namaz dışına çıkmasını engellemeliyiz. Kalbimizde namaz dışına herhangi bir meyil gördüğümüzde ise bu durumdan Allah'ın haberdar olduğunu, birisiyle konuşurken aklımızın başka bir yerde olmasının ne kadar çirkin olabileceğini kendimize hatırlatmalıyız.

Kalbini her zaman huşu içinde tutma özen göster. Zira vücut ve kalbin diğer şeylere meyletmesini engellemek, huşunun meyvesi ve neticesidir. İnsanın kalbi huşu içinde olduğu sürece vücudu da huşu içinde olacaktır.

Hz. Peygamber (s.a.a), namaz kılariken sakalıyla oynayan birisini gördü ve şöyle buyurdu: Bu adamın kalbi huşu içinde olsaydı vücudu da huşu içinde olurdu.

Zira halk, baştaki yöneticinin idare şekline uygun hareket ediyor. Bu nedenle dualarımızda şöyle diyoruz: Allah'ım halkımızı ve yöneticileri doğruya yönelt. Bizim vücudumuzun yöneticisi ise kalptir halk ise diğer organlarımızdır. Bu dediklerimizi, büyük saydığımız insanlarla karşılaştığımızda uygulamak gerekirken, kalbiyle Allah'ı tanıyan birisi, sultanların sultanı yüce Allah'la karşı karşıya geldiğinde nasıl huşu içinde olmayabilir?

İnsanlara huşu ile yaklaşıp da Allah karşısında elini kolunu sükûnet içinde tutamayan birisi Yüce Allah'ı tanımadığı için, O'nun her şeyi bildiğine inanmadığı için ve "O ki (namaza) durduğunda seni görür ve secde edenler arasında dolaşmanı da"⁵⁹ ayetinin anlamını anlamadığı için böyle bir davranış sergilemektedir.

⁵⁹ Şuara, 218 ve 219 ayetleri. "الذی یراک حین تقوم و تقلّبک فی الساجدین"

On Beşinci Bölüm: Rükû

(Ebu Hamid) şöyle der: Rükûa inmeden önce yeniden Allah'ın yüceliğini anıp O'nun azabından kendisine sığınmalısın. Peygamberin sünnetine uygun olarak elini kulaklarına kadar kaldırıp tekbir getirdikten sonra rükûa inmelişin. Rükûa inerek ona olan huşu ve eziklik halini yenilemelisin. Bu halde iken kalbindeki huşuyu biraz daha artırıp kalbini yumuşatmaya çalışmalısın.

Bu halde iken rükûa devam et ve rabbinin yüceliğini anıp bu halin korunması için dilinden yardım alıp Allah'ın yüceliğini dilinle anmalısın, O'nun bütün büyüklerden daha büyük olduğunu anmalısın ve bunu tekrarlayarak kalbinde yer etmesini sağlamalısın.

Ardından Allah'ın rahmetini ümit ederek başını rükûdan kaldırmalısın ve bu ümidi pekiştirmek için Allah kendine şükredene icabet eder anlamına gelen "Semi'allahu limen hamideh"⁶⁰ zikrini dile getirmelisin. Ardından nimetlerin artmasını sağlayan şükürle Allah'a şükredip şunu söyle: "el-Hamdu lillahi rabbil âlemin"⁶¹.

Ardından "Ehleh kibriya'i vel azeme vel-cudi vel ceberut"⁶² diyerek Allah karşısındaki huşu halini arttır.

Şeyh Saduk (r.a) şöyle rivayet eder: Rükû halinde boynun çekik halde durması gerektiğinin hikmeti İmam Ali'ye (a.s) sorulduğunda şöyle buyurdular: Anlamı şudur: Boynumu vuracak olsan bile sana iman ettim.

Misbâhu's-Şerîa kitabında İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Gerçek anlamıyla Allah'a rükû eden kişiyi Yüce Allah kendi aydın nuruyla nurlandırıp, kendi yücelik gölgesi altına alıp ona seçkinlik giysisi giydirir.

⁶⁰ Anlamı: Allah, kendisini hamd edenleri duyar. "سمع الله لمن حمده"

⁶¹ Anlamı: Âlemlerin rabbi olan Allah'a hamdolsun. "الحمد لله رب العالمين"

⁶² Anlamı: Ey yücelik ve saltanat sahibi olan Allah. "اهل الكبرياء والعظمة والجود والجبروت". Rükû sonrasında okunması tavsiye edilen zikrin tamamı şöyledir: Semiallahu limen hamideh, elhamdu lillahi rebbil âlemin ehleh kibriya'i vel azeme vel cud'i vel ceberut. "سمع الله لمن حمده الحمد لله رب العالمين اهل الكبرياء والعظمة والجود والجبروت"

Rükû birinci aşamadır, secde ise ikinci aşama. Dolayısıyla ancak birinci aşamayı yerine getirenler ikinci aşamaya geçebilirler. Rükû ile saygı yerine getirilirken secde ile Allah'a yakınlık kazanılır. Dolayısıyla ancak rükû adabıyla yerine getirenler secde ile Allah'a yakınlık kazanmak şerefine varabilirler. Zira edebi yerine getiremeyenler yakınlığı elde edemezler. Öyleyse kalbiyle huşu içinde olan bir kul gibi, Allah'ın önünde eğil ve bunu yaparak O'nun sultanındaki bu dünyadaki değerini arttır. Bütün vücudunla, Allah'ın önünde eğilenlerin elde edip de senin kaybetmiş olduğun bu nimet için üzülürcesine O'nun önünde eğil.

On Altıncı Bölüm: Secde

Ebu Hamid şöyle der: Rabbinin karşısında eğildikten sonra secdeye inmelin ve vücudunun en gözde parçasını yani yüzünü en değersiz şey, yani toprağın üzerine koymalısın. Yüzünle toprak arasında bir engel olmaması mümkünse yüzünü toprağa koy. Zira bu, hudu kazanmak zilete bürünmek için daha etkilidir.⁶³

Secde esnasında nefsini düşüklük makamına yerleştirdiğin anda şunu bilmelisin ki; onu olabilecek en uygun yere yerleştirdin ve bir dalı gövdeye bağladın. Zira sen topraktansın ve toprağa döneceksin. İşte bu anda Allah'ın yüceliğini kalbinde yeniden hisset ve şu zikri söyle: "Subhane rabbiyel a'lâ ve bihemdih"⁶⁴. Bu zikri tekrarla; zira bir defa tesir için çok az etkilidir. Kalbin iyice yumuşadığında ve niyetindeki kirlilikler kaybolduğunda Allah'ın rahmetine olan dileğin gerçeklik kazanacaktır. Çünkü Allah'ın rahmeti kibirlenip başkaldıranları değil, O'nun karşısında huşu ile ümitle bekleyenleri kapsayacaktır. Başını secdeden kaldırırken Allah'ın yüceliğini tekbirle anıp dileklerini kalbinde isteyerek secdeden ayrılmalısın. Ardından O'nun karşısındaki düşüklüğünü daha da belirginleştirmek için bu işlemi tekrarlamalısın ve ikinci defa secdeye dönmelisin.

⁶³ Ebu hamid bu konuyu kendi fıkhî inancına uygun olarak açıklamıştır. Şia inancında secde esnasında alın bölgesinin toprak veya topraktan elde edilip de yemek veya giysi için kullanılmayan şeylerle temas etmesi farz olarak kabul edilmiştir.

⁶⁴ Anlamı: Benim rabbim bütün eksikliklerden beridir ve onu hamd ediyorum.

"سبحان ربى الاعلى و بحمده"

Şeyh Saduk (r.a) şöyle rivayet eder: İmam Ali'ye (a.s) birinci secde- nin gerçekteki hikmeti ve anlamı sorulduğunda şöyle buyurdular: An- lamı şudur: Allah'ım sen bizi ondan yarattın, yani topraktan. Başını bi- rinci secdeden kaldırmamanın anlamı şudur: Bizi tekrar topraktan çıkardın. İkinci secdenin anlamı şudur: Bizi tekrar ona döndüreceksin. İkinci sec- deden ayrılmanın anlamı şudur: İkinci bir defa bizi yeniden topraktan çıkaracaksın.

Misbâhu's-Şeria kitabında İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Tüm hayatı boyunca yalnızca bir defa gerçek anlamıyla Allah'a secde eden kul zarar etmeyecektir. Secde halinde iken Allah'ın, kendisine secde eden kullara verdiği dünyevi ve uhrevi benzersiz nimet- leri unutup da kendisini kandırmaya çalıştığı gibi Allah'ı kandırmaya çalı- şan kul ise felaha eremez. Secdelerini güzelleştiren kul ise Allah'tan uzak olamaz. Secde halinde iken onun adabına uymayarak kalbini başka şeye veren kul ise Allah'a yakın olamaz. Öyleyse insanların ayağının altındaki topraktan, insanların iğrendiği bir sudan yaratıldığını bilen bir kul gibi tevazu içinde Allah'a secde et.

Yüce Allah secdeyi kullarının kendisine kalpleriyle, ruhlarıyla ve bü- tün varlıklarıyla yaklaşmaları için bir vesile kılmıştır. Bu aracı kullanarak ona yakınlık kazananlar ise O'nun haricindeki şeylerden uzaklaşır. Vü- cudumuzla yaptığımız bu zahiri secdeyi bile ancak diğer şeylerden yüz çevirerek ve onları görmezden gelerek yapabildiğimizi görmüyor mu- sun? Kalp konusu da aynen böyledir. Namaz esnasında kalbini Allah dı- şındaki herhangi bir şeyle meşgul eden kul gerçekte o şeye yakındır ve Allah'ın namaz aracılığıyla kulundan istediği şeyden uzaktır. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“Allah bir kişiye iki kalp vermemiştir”.⁶⁵

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Yüce Allah şöyle buyur- muştur: Kulunun kalbine bakıp ondaki ihlâsı gördüğümde onun tak- viye edilmesini ve bu husustaki davranış tarzımı üstlenirim. Namazda iken başka bir şeyle uğraşan kişi ise kendisiyle alay etmiştir ve onun ismi hüsrana uğrayanların listesinde yazılacaktır.

⁶⁵ Ahzab, 4.

On Yedinci Bölüm: Teşehhüt

Şehid-i Sani (r.a) şöyle buyurmuştur: Bunca önemli, tehlikeli ve dakik amellerden sonra teşehhüt için, eksiksiz bir huşu, korku ve hayâ içinde oturmalısın. Buraya kadar yapmış olduğun amellerin gerektiği gibi yerine getirilmediğinden, bu amelin şartlarına uygun yapılmış olmadığından endişe duyarak ve kabul edilen ameller listesinde yer almamasından korkarak oturmalısın. Elini bu nimetlerden yoksunmuşçasına yanına koymalısın ve bu kusurlu amelinin Allah katında kabul görmesi için dua etmelisin. Tevhid kelimesini dile getirerek yeniden bir başlangıç yap ve dinin özüne dön. Allah'ın güven kalesi olan kelimeyi tevhid'e sarıl, hiç kuşkusuz ondan başka hiç kimse senin elini tutup kurtaramaz.

O'nun birliğine ve insanlara göndermiş olduğu son peygamberi (s.a.a) anıp onun da peygamberliğine inandığını dile getirerek bunlara şahitlik yap. Peygamber Efendimize (s.a.a) ve onun pak Ehlibeyt'ine (a.s) salât ederek Allah'la olan ahdini yenile ve kelimeyi şehadet getir. Kuşkusuz Hz. Peygamber (s.a.a) ve onun Ehlibeyt'i (a.s) insanları Allah'a ulaştıran ilk araçlardır. Bütün faziletlerin ana kaynağı ve bütün faziletlerin bulunduğu noktadırlar. Ona salât ederken, kendisine bir salât edene on defa salât etmesini umarak salât etmelisin. Öyle bir salât ki sadece birisi sana ulaşacak olursa bu, ebedi felaha ermen için yeterlidir.

Misbâhu's-Şerîa kitabında İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Teşehhüt, Allah'ı övmektir. Öyleyse gizli hallerinde de Allah'ın kulu ol ve sözleriyle ifade ettiğin gibi yaptıklarınla da O'nun karşısında huşu içinde olduğunu göster. Sözlerindeki doğruluğu kalbindeki temizlikle birleştir. Zira Yüce Allah seni bir kul olarak yaratmıştır ve kendisine kalbinle, dilinle ve vücudunla kulluk etmeni senden istemiş, senin ona karşı olan kulluk sıfatını kendisinin sana yapacağı ilahlık sıfatıyla ortaya çıkarmayı irade etmiş, bütün insanların kaderinin O'nun elinde olduğunu bilmeni istemiştir. İnsanların alıp verdiği her bir nefes anı O'nun iradesine tabidir. İnsanlar en ufak bir şeyi bile O'nun izni ve iradesi olmadan yapamazlar.

Ardından İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurdular: O'nun hükmüne rıza göstererek, emirlerini yerine getirerek ona kulluk et. Peygamberine

salât etmeni istemiştir. Öyleyse O'nun salâtını peygamberin salâtıyla, itaatini peygamberin itaatiyle ve şahitliğini peygamberinin şahitliğiyle birleştir. Peygamberin (s.a.a) makamını anlamakla elde edebileceğin nimetlerden yoksun kalmamaya özen göster ve ona salât etmekten yoksun kalma.

On Sekizinci Bölüm: Selam

Şehid-i Sani (r.a) şöyle buyurmuştur: Teşehhüt bittikten sonra Hz. Peygamber (s.a.a), mukarreb melekler, diğer peygamberler, imamlarımız ve seni korumak ve yaptıklarını kaydetmekle yükümlü meleklerin karşısında olduğunu düşün, tamamını gözünde canlandır ve şöyle söyle: “Esselamu aleykum ve rahmetullahi ve berekâtuh”⁶⁶. Konuştuğun kişiyi aklında canlandırmadan karşında duran birisiyle konuşmuşçasına sözcükler kullanmaktan sakın. Zira bu durumda alaylı ve boş konuşan bir insan durumuna düşersin. Yüce Allah kendi fazlıyla bu ameli kabul edecek olmasaydı, herhangi birisi kastedilmeden söylenen bu sözcükler, kabul edilmekten çok uzak olan bu değersiz amel, nasıl bir farz amel için yeterli olabilirdi.

Şayet imam olarak namaz kılıyorsan, daha önce değindiğimiz aklında canlandırman gereken kişilere ilaveten imamı olduğun cemaati de göz önünde bulundurmalısın. Onlar da selam verirken seni göz önünde bulundurmalı ve senin kastetmiş olduğun kişileri ikinci bir selamla selamlamalıdır. Bunu yerine getirdiğinde ise bir Müslüman olarak dini vecibeni yerine getirmişsinizdir ve ilahi mükâfatı hak ettiğiniz söylenebilir.

Misbâhu's-Şeria kitabında İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Her namazın sonunda selam söylenmesinin anlamı emniyet ve güvendir. Yani Allah'ın emrini ve peygamberin sünnetini yalnızca Allah için huşu içinde yerine getiren kul dünya belaları ve ahiret azabından âmândadır. “Selam” ise yüce Allah'ın isimlerindedir. Yüce Allah bu ismini insanlara emanet olarak vermiştir ve onu insanların gerçekleştirdiği tüm alışverişlerde, emanet alıp vermelerde, birbirleriyle olan tüm ilişkilerinde görmek istemektedir.

⁶⁶ Anlamı: Allah'ın selamı, Rahmeti ve bereketi sizin üzerinize olsun.

“السلام عليكم ورحمة الله وبركاته”

Gerçek bir selam yerine getirmek istiyorsan ve tam anlamıyla bu görevini yerine getirdiğinden emin olmak istiyorsan takvalı olmaya, Allah'tan korkmaya özen göster. İnancını, kalbini ve aklını günah karanlığıyla karartma. Seni korumak ve amellerini yazmakla yükümlü olan melekleri bıktırıp korkulara düşürme. Arkadaşlarını ve ardından düşmanlarını kendi şerrinden koru. Kendisine yakın olan insanlar kişinin şerrinden emânda değil iseler uzak olanların durumu daha da kötüdür. Bunları yaparak selamı yerine getirmeyen bir insan, gerçek bir Müslüman değildir ve Allah'a teslim olduğu söylenemez. Böyle bir insan diğer insanlara selam gösterisinde bulunsa bile yalancıdır.

Üçüncü Kısım

Cuma Namazı

Şehid-i Sani (r.a) şöyle buyurmuştur: Cuma namazı Cuma gününün büyüklüğünü anlatmak için, bu bayramın yüceliğini bildirmek için farz kılınmıştır. Yüce Allah bu nimeti İslam ümmetine özgü kılmış ve bu zaman dilimini kullarının faydalanması için değerli bir zaman dilimi saymıştır. Bu zaman dilimini kendisine yakınlık kazanmak isteyenler için bir fırsat ve cehennem ateşinden kurtulmak isteyenler için bir çıkış yolu kılmıştır. İnsanları bu günde ihlanda bulunmak yönünde teşvik etmiş ve bu günü bir hafta boyunca kaçırmış oldukları fırsatların telafisi için bir fırsat kılmıştır. Bu günde yapılabilen en değerli ibadeti ise Cuma namazı olarak belirlemiş ve bu namazın önemini anlatmak için Kur’anda yalnızca bu namazı adıyla anmıştır. Yüce Allah Kur’ân-ı Kerim’de şöyle buyurmuştur:

“Ey iman edenler Cuma günü namaza çağırıldığı zaman hemen Allah’ı anmaya koşun ve alışverişi bırakın. Eğer bilmiş olsanız, elbette bu, sizin için daha hayırlıdır.”⁶⁷

Bu ayeti kerimede birçok önemli konu açıklanmıştır ve ancak manevi nasibi bol olanlar bu ayette vurgulanmak istenen konulardan gerekli payı alabilirler.

Ayeti kerimede değinilen önemli konulardan birisi namaz kavramının “zikır” ifadesiyle anlatılmasıdır. Bu ifadenin kullanılmasındaki en önemli husus, aslında namazın Allah’ı yâd etmek için ve yüceliğini unutmamak için farz kılındığını anlatmaktadır. Namazın insanı günahlardan

⁶⁷ Cuma, 9.

alıkoyması yönü de bu özelliği sebebiyledir. Ancak bunun tam anlamıyla gerçekleşmesi kişinin tam anlamıyla Allah'a yönelmesiyle yani zikir-i ekber'e ulaşmasıyla mümkün olabilir. Dolayısıyla müminler bu namazı daha çok önemsemelidirler ve bu günde, büyük bir insanın veya yöneticinin yanına gittikleri zamanki gibi temizlik, iyi giyinmek, saç sakal kısaltmak ve benzeri ön hazırlıkları yaptıktan sonra temiz bir kalple Cuma namazında Allah'ın huzuruna çıkmaya koşmalıdırlar.

Bu ön hazırlıkları yalnızca dünyevi yararlarını düşünerek yapma. Zira bu durumda bütün emeğin sonuçsuz kalacaktır ve pişmanlıktan başka sana bir sonuç sağlamayacaktır. Yapabildiğince bu işleri Allah'a yakınlık kazanmak niyetiyle yapmaya çalış ve bu vesileyle sonsuza kadar sana eşlik edecek olan uhrevi hazzını olabildiğince artırmaya çalış.

Dördüncü Kısım

İki Bayram Namazı

Şehid-i Sani (r.a) şöyle buyurmuştur: İki bayram namazına (yani Ramazan ve Kurban bayramlarının namazlarına) gelince, bu günü hediyelerin dağıtıldığı gün olarak düşün; Orucu veya kurbanı kabul edilen kişilere rahmet ve bereket kapılarının açıldığı gün. Dolayısıyla amellerinin kabulü niyetiyle olabildiğince huşu içinde ve Allah'a yalvararak namaz kılmaya çalış. Yapmış olduğun amellerin ilahi dergâhta kabul edilmemesinden kork ve bu duruma düşüp rabbinin önünde küçük düşenlerden olmamak için dua et.

Bu gün yeni giysiler giyenlerin bayram günü değildir, bu gün Allah'ın azabından kurtulanların bayram günüdür. Bu gün yaptığı salih amellerle Allah'ın bol ihsanını kazananların günüdür. Öyleyse Cuma günündeki gibi bayram hazırlıklarını yap ve temiz giysiler içinde temiz bir kalple Allah'ın huzuruna çıkmaya hazırlan. Böylece Allah'ın karşısında huşu içinde durmayı ve onunla konuşmayı hak edebilirsin. Sen dünya için yaratılmamışsın öyleyse bu günde dünya senin neşe kaynağın olmamalıdır; aksine Allah'ın bu günde mümin kullarına ihsan ettiği bağışlar için sevinmelisin.

Beşinci Kısım Âyet Namazı

Şehid-i Sani (r.a) şöyle buyurmuştur: Âyât namazı esnasında kıyamet günü ve sarsıntısının korkunçluğunu aklında canlandırmalısın. Güneş ve ayın dürüldüğü anları, kıyametin karanlığını, insanların gözündeki hesap verme korkusunu düşün ve bu zor anlardan selamle çıkmak için huşu ile Allah'a yalvar. Seni karanlıklardan selamle geçirip aydınlığa ulaştırması için bütün içtenliğine Allah'a dua et. Olabilecek en güzel şekilde yapmış olduğun bütün günahlardan dönüp tövbe et ve Allah'a yönel. Yüce Allah sana bakıp seni boynu bükük, temiz niyetli ve yaptıklarından pişman birisi olarak görürse tövbeni kabul edecektir.

İmam Zeynel Abidin (a.s) şöyle buyurmuştur: Ancak bizim peşimizden gidenler güneş ve ayın tutulmasından korkup Allah'a sığınır. Güneş veya ay tutulduğunda Allah'a sığın ve ona dönün.

İmam Rıza (a.s) şöyle buyurmuştur: Güneş tutulması için ayet namazı farz edilmiştir zira güneş tutulması Allah'ın ayetlerindedir ve gerçekleşen tutulmanın azap için mi rahmet için mi olduğu bilinmez. Bu sebeple Hz. Peygamber (s.a.a) ümmetinin, sonsuz rahmet sahibi olan Allah'a sığınmasını ve Yunus peygamberin (a.s) ümmetinde bir benzeri görüldüğü gibi, İslam ümmetiyle ilgili de bu tutulma sebebiyle meydana gelebilecek muhtemel bütün olumsuzluklardan kendilerini korumaları için (Allah'a) yalvarmalarından hoşnut olmuştur.

Altıncı Kısım

Kur'ân Okumak

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“Kur'an'ı tane tane oku”.⁶⁸

İma Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: Yani Kur'an'ı açık bir şekilde oku, şiir okur gibi aceleyle değil, kum tanelerinin serpilmesi gibi belirsiz bir üslupla değil. Kur'anla, katılmış kalplerinizi dövün ve surenin bitmesi için sabırsızlanmayın.

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Bu Kur'an'ı, bir dağın üstüne indirseydik elbette görürdün ki dağ, Allah korkusundan eğilip çatlamış ve paramparça olmuş”.⁶⁹

Kendimize dönüp bir baktığımızda Kur'ân okuyup da kalpleri etkilenmeyen insanlar görüyoruz. Bu durumda “sonra kalpleriniz katılaştı”⁷⁰ ayetinin birer örneğiyiz ve Yüce Allah bu özelliklere sahip bir topluluk için şöyle buyurmuştur:

“Artık kalpleriniz taş gibi yahut daha katıdır.”⁷¹

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Kur'ân, hüznle indirildi öyleyse onu hüznülü bir ahenkle okuyun.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Kur'ân okuyun ve ağlayın, ağlayamıyor iseniz ağlar gibi yapın.

⁶⁸ Muzzemmil, 4.

⁶⁹ Haşir, 21.

⁷⁰ Bakara, 74.

⁷¹ Bakara, 74.

Misbâhu's-Serîa kitabında İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Kur'an okuyup da Kur'an'a gerekli saygıyı göstermeyen kişi, Kur'an okuyup da kalbi yumuşamayan kişi, Kur'an okuyup da kalbinde bir hüzün veya korku hissetmeyen kişi, Allah'ın yüceliğine saygısızlık yapmıştır ve çok büyük bir hüsrana düşmüştür.

Öyleyse Kur'an okuyan kişi üç şeye ihtiyaç duyar; huşu dolu bir kalp, diğer işlerden bağlantısını kesen bir vücut ve sessiz sakin bir yer.

Mümin kulun kalbi huşu ve korku ile Allah'ın karşısında durduğu zaman şeytan bu kalpten olabildiğince uzak duracaktır; bu şahsın vücudu diğer işlerle uğraşmadığında ise kalbi Kur'an okumak için gerekli hazırlığa ulaşabilecektir. Bunun sonucunda onu Kur'an'ın nurundan uzaklaştıracak engellerden kurtulacaktır. Bu iki aşamadan sonra insanlardan uzak sessiz sakin bir mekânda oturduğunda bütün ruhu ve varlığıyla Allah'la konuşma fırsatını yakalayacaktır ve salih kulların Allah'la konuşurken tatlıkları derin hazzı tatma fırsatını yakalayacaktır. İşte bu anlarda Allah'ın bu kullarına olan lütuflarıyla yakından tanışabilir ve onlara bahsettiği hediyelerin ne olduğunu anlayabilir.

Mümin kul bu kadehi bir defa yudumladığında artık hiçbir halini bu halin bir anıyla bile değiştirmeyecektir, hiçbir anını bu anıyla değiştirmeyecektir. Zira bu halde hiçbir aracı olmadan rabbiyle konuşma hazzını tadacaktır.

Rabbinin kitabını nasıl okuduğuna, onun emirleri ve yasaklarına ne kadar uyduğuna, onun sınırlarına ne kadar riayet ettiğine bir bak. Bu, eşsiz benzersiz bir kitaptır.

“Ona önünden de ardından da bâtil gelemez. O, hikmet sahibi, çok övülen Allah'tan indirilmiştir”.⁷²

Kur'an'ı tane tane oku, ayetlerin içeriğine dikkat et, Kur'an'daki örnekler ve nasihatler üzerinde düşün ve ne dediğini anlayıp da Kur'anın sınırlarını ayaklarının altına alan kişilerden olmaktan sakın.

Ebu Hamid'in bu konuda söylediklerinin kısaltılmışı şudur: Kur'an okuyan kişi birkaç ön hazırlığı kendi içinde gerçekleştirmelidir.

⁷² Fussilet, 42.

Okuduğu bu sözlerin yüceliği ve eşsiz değerini düşünmelidir.

Allah'ın, bu sözlerinin insanların anlaması için yüce arşından indirilmiştir. Onlar için yaptığı büyük lütuf düşünmelidir.

Konuşan makamın, yani Allah'ın yüceliğini düşünmelidir.

Kur'an okuyan şahıs her şeyden önce okuduğu bu sözlerin kime ait olduğunu, bu sözlerin bir insana ait olmadığını, Kur'an okumanın değerini ve önemini düşünmelidir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“Ona, temiz olanlardan başkaları dokunamaz.”⁷³

Temiz olmayan ellerin Kur'an'a dokunmasına müsaade edilmediği gibi temiz olmayan kalplerin de Kur'an'ın içeriğine ulaşmasına müsaade edilmemiştir. Ancak Allah'ın yücelik nuruyla aydınlanıp şeref kazanan kalpler bu içeriğe dokunabilir. Gerekli temizliğe sahip olmayan ellerin Kur'an'a dokunmasına müsaade edilmediği gibi, gerekli temizliğe sahip olmayan kalplerin de Kur'an'ın içeriğine yaklaşmasına müsaade edilmiştir. Kur'an okuyan şahıs bu gerçekleri göz önünde bulundurmalıdır.

Kalbin Allah'a yönelmesi ve dünya ile olan bağımlı olabildiğince azaltması.

Bu ise ancak Allah'ın yüceliğini fark etmekle mümkün olabilir. Okuduğu sözcüklerin gerçek anlamını ve yüceliğini bilerek okuyan kişi, bu kitaptaki müjdelere kalbini sevinçle dolduran şahıs, nasıl gaflet halinde bu kitabı okuyabilir ki? Kur'an okuyan şahıs, gerekli manevi makama sahip ise bu kitaptaki cevherler onun gözünü doldurmak için yeterlidir. Dolayısıyla Kur'an okuduğu halde başka şeyler düşünmesi olanaksızdır.

Kur'an ayetleri üzerinde düşünmek.

Bu ise kalbin başka şeylere yönelmesinin ötesinde bir şeydir. Kalbini başka şeylere yönelmekten alıkoyan şahıs yalnızca Kur'an dinlemekle yetinip Kur'an üzerinde düşünmeyebilir. Oysa Kur'an okumanın asıl amacı Kur'an üzerinde düşündürmektir.

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“Ne diye Kur'an'ı, bir iyice düşünüp taşınmazlar, yoksa gönüllerinde kitaplar mı var?”⁷⁴

⁷³ Vakia, 79.

⁷⁴ Muhammed, 24.

Bu sebeple Kur'an'ı tane tane okumak sünnet olarak kabul edilmiştir. Zira Kur'an'ı tane tane okuyan şahıs ayetlerin anlamında düşünme fırsatına sahiptir.

Hz Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: Düşünmeden yoksun bir ibadet veya Kur'an tilavetinde yarar yoktur.

Öyleyse ancak tekrarlamak suretiyle ayetlerin anlamı üzerinde düşünebiliyorsan bunu yapmalısın.

Her ayetin anlatmak istediği kendine özgü kavramı elde etmek.

Zira Kur'an-ı Kerim'de Allah'ın sıfatları, fiilleri, peygamberlerinin öyküleri, peygamberlere direnenlerin durumu, Allah'ın emirleri ve sakındırmaları, cennet ve cehennemin özellikleri farklı ayetlerde anlatılmıştır.

Kur'an ayetlerinin anlaşılmasını insanlar için imkânsız kılan manevi engellerden kurtulmak.

İnsanların çoğu şeytanın kalplerine örtmüş olduğu engeller sebebiyle Kur'an'ı anlayamıyorlar ve bu sebeple Kur'an'daki değerli cevherlerden yoksun kalmışlardır.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Şeytanlar Ademoğlunun kalplerini çevrelemiş olmasaydı hiç kuşkusuz insanlar melekût âlemini görebilirlerdi. Kur'an ayetlerinin anlamı melekût âleminin bir parçasıdır. Zira duyularla değil de ancak basiret gözüyle görülebilir.

Kur'an'ın anlaşılır olmasının önünü alan engeller dört maddede sıralanabilir:

1- Bütün çabanın harfleri doğru eda etmek yönünde harcanması.

Bu yönde yoğunlaşan şahıs, bütün dikkatini doğru bir Arapça okumak yönünde sarf ettiği için Kur'an'ın anlamına yönelemez. Bu, şeytanın bir tuzağıdır.

2- Belirli bir görüşün taklit üzere benimsenmesi.

Bu durumdaki bir şahıs, kendi düşüncesini bir kenara bırakarak duyduğu bir görüşe taassupla sarıldığı için Kur'an'daki kavramlara düşünce ile yaklaşamaz.

3- İsrarla bir günahın tekrarlanması ve dünyevi heveslerin peşinden gidilmesi.

Kuşkusuz her bir günah, aynanın üzerini kapatan kara bir leke gibidir ve insanın akıl ve gönlünü karartıp Kur'an'daki yüce kavramlara ulaşmasını engellemektedir.

4- Belirli bir meal veya tefsir okuyup da başka meal ve tefsirleri yanlış olmakla suçlayarak ancak bu açıklamanın doğru olabileceğini düşünmek.

Kuşkusuz Kur'an ayetleri birden fazla batın ve anlama sahip olabilir.

Kur'an ayetlerindeki bütün hitapları kendi üzerine almak.

Bu bakışla Kur'an okuyan şahıs, Kur'an'daki bir emir veya sakındırmayla karşılaştığında Allah'ın bizzat ona hitap ettiğini düşünerek bu emir ve sakındırmanın gereğini yerine getirecektir. Kur'an'daki bir ilahi vaat ile karşılaştığında, Kur'an'daki bir benzetme ve örnekle karşılaştığında, bir nasihat ve öğütle karşılaştığında bunları dikkate alacaktır ve gereğini günlük hayatında uygulamaya çalışacaktır.

Kur'an ayetlerindeki ifadelerin değişmesiyle kişinin halden hale girmesi.

Yani rahmet ayetiyle karşılaştığında sevinmesi ve azap ayetiyle karşılaştığında hüznün ve korkuya kapılması.

Yücelmek.

Yani Kur'an ayetlerini kendi sesinden değil de bizzat Allah'tan duyarcasına okuyarak Kur'an'a kapılmak.

Kur'an okumak üç sıralı aşamaya sahiptir:

Birinci ve en düşük aşama: Kur'an okuyan şahıs kendini Allah'ın huzurunda görerek Allah'ın ona baktığını ve söylediklerini duyduğunu düşünerek Kur'an okuması.

Bu bilinçle Kur'an okuyan şahıs ister istemez dua ve yalvarma halinde olacaktır.

İkinci aşama: Kur'an okurken kalbiyle Allah'ın lutfu ihsanı ve nimetleri aracılığıyla onunla konuştuğunu gördüğü aşamadır.

Bu aşamadaki bir kul, hayâ ile Allah'ın yüceliğini anıp onun sözlerine dikkatle bakacaktır.

Üçüncü aşama: Sözlere bakıp konuşanı ve kelimelere bakıp bu kelimelerin kaynağındaki sıfatları görme aşaması.

Bu aşamadaki şahıs, artık kendine, kıraatine veya kendine ulaşan nimetlere bakmaz. Aksine konuşan kişiden başkasını görmüyormuşçasına tüm dikkatini konuşan makama verir. İşte bu aşama mukarreb kulların mertebesidir. Önceki aşama ise eshâbu'l-yemin mertebesidir. Birinci aşama ise gafil kulların mertebesidir.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) bu üçüncü aşamaya değinerek şöyle buyurmuştur: Allah, kelimelerinde kulları için tecelli etmiştir ancak onlar onu görmüyorlar.

Uzaklaşmak.

Yani kendine, kendi gücü ve yeteneklerine memnuniyet gözüyle bakmaktan uzak durmak. Allah'ın salih kullarına hitaben buyurmuş olduğu müjde içerikli ayetlerini okuduğunda kendini bu kişilerden biri olarak görmek yerine, Allah'ın salih ve doğru kullarına bakmalıdır. Bu insanlardan biri olmayı arzulayıp bunun için dua etmelidir. Gazap içerikli ve isyankâr kulları kınayan ayetleri okuduğunda ise kendini bu ayetin muhataplarından biri olarak görmelidir.

Hz Ali (a.s) gerçek takva sahibi olan kulların özelliklerini anlattığı "Hamam" adlı hutbesinde şöyle buyurmuştur: Azap içerikli bir ayete vardıklarında ise kalp kulaklarını sonuna kadar açıp cehennemin korkunç sesini kulaklarında hissederler.

Kur'an okurken kendisini kusurlu bir kul olarak gören kişinin bu bakış tarzı Allah'a daha da yaklaşmasına vesile olur ve zamanla bu kul Allah'ın müjdeleyici ayetleriyle karşılaştığında kendi gözleriyle cenneti görüyormuşçasına sevince boğulur. Azap içerikli bir ayetle karşılaştığında ise cehennem ve türlü azaplarını görüyormuşçasına korku ve hüznün yaşar. Aynı şekilde diğer türlü ayetlerde de farklı duygulara bürünür.

Yedinci Kısım

Duanın Adabı

Dua ederken dikkat edilmesi gereken en önemli konu kalp ile Allah'a yönelmektir. Zira gerçek anlamda sana yönelmeyen kişi senin ona dikkatini vermeni hak etmez. Örneğin; seninle konuşur gibi yapıp da dikkatini başka bir yere veren biri senin onu yalnız bırakıp gitmeni hak eder.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Allah nezdindeki değerini bilmek isteyenler Allah'ın onların nezdindeki değerine baksınlar. Zira Allah, kulunun kendisine verdiği değer kadar kuluna değer verir.

İmam Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: Yüce Allah, öylesine söylenen bir duayı kabul etmez.

Duanın önemli adaplarından birisi dileklerin dile getirilmesi ve söylenmesidir. Diğer önemli konu ise şahsi dualar yerine genel bir şekilde dua etmektir. Dua ederken ağlamak, dua öncesinde geçmiş günahların dile getirilip Allah'tan af dilenmesi, ihtiyaç öncesinde ve sıkıntılar kendisini göstermeden önce rahatlık halinde dua etmek, Allah dışında hiç kimseye bel bağlamamak ve duayı şarkı söylercesine belirli bir ahenkle okumamak duanın diğer önemli adaplarından.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Duanın adabına uyarak dua et. Kime seslendiğini düşün; nasıl seslendiğine dikkat et; neden O'na seslendiğini bil. Allah'ın yüceliğini dile getir. Allah'ın senin açık ve gizli bütün hallerini bildiğini, hak veya batıl, bütün yönlerine vakıf olduğunu kalbinle onayla. Kurtuluş ve felaket yollarını araştırıp öğren ve bu şekilde hayır olduğunu zannedip de gerçekte seni felakete sürükleyecek

şeyleri Allah'tan dilemekten kendini korus. Ne istediğine ve neden istediğine dikkat et. Dua, özünde, bütün görünen ve görünmeyen işlerde Allah'a yaslanmak anlamındadır. Duayı adabına uygun olmayan bir şekilde gerçekleştirdiyse, kabul edilmesini bekleme. Kuşkusuz Allah gizli saklı her şeyi bilir. Allah'tan istediğin şey senin niyetinin söylediğinle uyumlu olmadığını bilir.

Şunu bil ki Yüce Allah bizi kendisini sesleyip dua etmekle yükümlü kılmış olmasaydı bile ihlâslı bir niyetle dileklerimizi onun kapısına götürdüğümüzde bizi eli boş geri çevirmesi düşünülemezdi. Durum böyle iken adabına uyararak dua edenlerin duasını kabul edeceğini bildirdiği halde kullarının ihlâslı dualarını geri çevirmesi nasıl düşünülebilir.

Hadisin devamında İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Bu söylediğim adaba uygun olarak ihlâslı bir niyetle dua edersen bu üç şeyden birisinin gerçekleşeceğini sana müjdelerim; Dile getirdiğin dileği yakında gerçekleştirecektir. Terennüm ettiğin dilekten çok daha değerlisini senin ahiretin için hazırlayacaktır veya sana ulaştığı halde seni helak edecek olan belalardan seni koruyacaktır.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) “*emmen yücibul-muzter*”⁷⁵ ayetini okurken kendisine, “Neden bizim yaptığımız dualar kabul edilmiyor?” diye soruldu. Bunun üzerine İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurdu: Zira siz dua ettiğinizin merciyi tanımıyor ve istediğiniz şeyi de anlamıyorsunuz.

⁷⁵ Naml, 62. Anlamı: (Onlar mı hayırlı) yoksa darda kalana kendine yalvardığı zaman karşılık veren ve (başındaki) sıkıntıyı gideren mi? “أَمَّنْ بِيَبِ الْمُضْطَرِّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ” “السُّوءِ”.

Sekizinci Kısım

Zekât Vermek ve Mali İhsanda Bulunmanın Hikmeti

Bazı arif kullar şöyle demiştir: Zekât ve mal infakının farz kılınmasının hikmeti bu vesileyle kulların imtihana tabi tutulmasıdır.

Bunun üç anlamı bulunmaktadır:

Kelimeyi şehadet getirip Allah'ın birliğine inandığını diliyle ifade eden şahıs, tam anlamıyla ve en güzel şekilde bu dediğinin gereğini yapabilmek için Allah'tan başka hiçbir şeye gönül bağlamamalıdır ve Allah dışındaki her şeyi gönlünden çıkarmalıdır. Zira sevgi ortak kabul etmez. Yalnızca dille bunu ifade etmek ise pek değerli bir şey değildir. Muhabbet ve sevgi seviyesini, ancak sevdiği şeyi kişiden uzaklaştırmakla anlayabiliriz. Dünya malı ise insanların sevip gönül bağladığı bir şeydir. Zira dünya malı insanın bu dünyada faydalandığı araçlardan biridir. İnsanlar dünya hayatları boyunca dünya malıyla iç içe yaşamakta ve onunla ölümden kurtulmaktadır. Oysa ölüm rablerine kavuşma vesilesidir. Dolayısıyla Allah'a yönelik söyledikleri sözde ne denli doğru oldukları, sevgi duyup gönül bağladıkları dünya malı ile imtihan edilmelerini gerektirmektedir. Yüce Allah bu doğrultuda şöyle buyurmaktadır:

“Allah, müminlerden canlarını ve mallarını cennet karşılığında satın almıştır.”⁷⁶

İnsanları felakete sürükleyebilen cimrilik sıfatını temizlemek. Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: İnsanları üç özellikleri felakete

⁷⁶ Tevbe, 111.

sürüklüyor; sözünü dinledikleri cimrilik sıfatı, peşinden gittikleri nefsanî istekleri ve insanın kendisini üstün görmesi.

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“Kim nefsinin cimriliğinden korunursa işte onlar kurtuluşa erenlerdir.”⁷⁷

Ancak insan kendisini mal bağışında bulunmaya alıştırsa cimrilik sıfatından kurtulabilir. Bir şeyin sevgisi ancak insanın, kendini o şeyden uzak durmaya alışınca dek bu yönde zorlamasıyla insanın kalbinden çıkabilir. Bu bağlamda mal infakında bulunmak bir nevi cimrilik sıfatından uzaklaşmaktır. Cimrilikten uzaklaşmak ve arınmak kişinin bağış miktarı, bu bağışla duyduğu sevinç miktarı ve Allah yolunda mal harcamaktan aldığı haz seviyesine göre azalıp çoğalabilir.

Nimetler karşısında şükretmek.

Kuşkusuz yüce Allah, insanlara hayat nimeti ve diğer birçok nimeti bahşettiği için teşekkür edilme hakkına sahiptir.

Gün boyunca yaptığımız ibadetler vücut nimetinin teşekkürüdür. Mali yükümlülüklerimizi yerine getirmek ise Allah'ın bize vermiş olduğu mal nimetinin teşekkürüdür. Geçimini sağlayamayan bir fakiri görüp de bu fakirin ihtiyacını karşılayabildiği halde nefsinin engelini aşamayıp onun istemesinden önce ihtiyacını gidermeyen insan ne kadar da küçük ve değersizdir.

Malını Allah yolunda harcamak isteyen şahıs, önüne çıkan fırsatları değerlendirip nefis ve lanetlenmiş şeytanın engeline takılmamak için vakit kaybetmeden infakta bulunmalıdır.

Fakir insanın istemesini beklememelidir; zira o istedikten sonra yapılan infak onun yüz suyunun bedelidir ve kişiye bir değer katmaz. Değerli vakitler ve değerli mekânlarda infakta bulunmak ise bu infaka ayrıca bir değer katmaktadır. Örneğin Mekke ve Medine şehri veya Ramazan ayı, Zilhicce ayı veya Kadir-i Hum bayramı günü.

⁷⁷ Tegabun, 16.

**Sünnet olan bir infakı sağ elinle yaptıysan bunu sol elin bilme-
melidir.**

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Allah'a andolsun ki Gizli yapılan bir infak açıkça yapılan infaktan daha değerlidir.

Yatsı namazından sonra gecenin ileri saatlerinde İmam Cafer-i Sadık (a.s) ekmek, et ve para yüklü bir torbayı sırtlanıp gecenin karanlığında tanınmayacak şekilde Medine fakirleri arasında bölüştürürdü. İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) irtihalinden sonra fakirler her gece ihtiyaçlarını karşılayan kişiyi bulamayınca bu kişinin İmam Cafer-i Sadık (a.s) olduğunu anladılar.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Gizlice yapılan infak Allah'ın gazabını söndürüyor.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Farz infakların açıkça yapılması gizlice yapılmasından daha iyidir ve sünnet infakların gizlice yapılması açıkça yapılmasından daha iyidir.

Peygamber Efendimize (s.a.a) "hangi infak daha üstündür?" diye sorulduğunda şöyle buyurdu: Sağlıklı iken, hayata devam etmeği umduğun vakit ve fakirliğe düşebileceğinden korktuğun vakit yaptığın infak. Son nefesinin boğazına dayandığı vakit değil, ölüm döşeginde "malımın bu bölümü filan kimsenin diğer bölümü filan kimsenin olsun" dediğin vakit değil.

Yapmış olduğun infak Allah nezdinde büyük sayılsın diye bu infakı küçük görmelisin ve gözünde büyütmemelisin.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Doğru bir infak, üç özelliğe sahip olmalıdır; küçük sayılmalı, saklı tutulmalı ve vakit kaybetmeden yapılmalıdır.

Yaptığın infakı gözünde küçülttüğünde Allah nezdinde büyüyecektir. Bu infakı örtülü tutar isen onu tamamlamış olursun. İnfakta aceleci olmak infakı güzelleştirir. Bunları yapmaz isen yaptığın infakı zayi etmişindir.

Malın iyi tarafından infakta bulunmak, haram kuşkusu taşımayan bölümden infakta bulunmak sağlıklı bir infakın taşınması gereken diğer bir özelliktir.

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“Sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcamadıkça, gerçek iyiliğe asla erişemezsiniz.”⁷⁸

Yüce Allah diğer bir ayeti kerimede şöyle buyurmuştur:

“Ey iman edenler! Kazandıklarınızın iyilerinden hayra harcayın.”⁷⁹

Sadaka verdikten sonra sadaka alan kişinin elini öpmek ise tavsiye edilen diğer bir konudur. Dini kaynaklarımızda fakirden önce bu infaki yüce Allah'ın kabul ettiği bildirilmiştir. Ayeti kerimede şöyle yazar:

“Allah'ın sadakaları kabul ettiğini bilmiyorlar mı?”⁸⁰

Infakta bulunduğu kişiden senin için dua etmesini istemek de tavsiye edilen diğer bir konudur. Dini kaynaklarımızda böyle bir duanın kabul edileceği bildirilmiştir.

Daha çok sevap taşıyan infaklara öncelik tanımak ise tavsiye edilen diğer bir konudur. Örneğin akrabalar, ilim sahibi insanlar ve takvalı kişiler.

Elini açık istekte bulunan kişinin isteğini reddetmemek veya iyi bir şekilde yumuşaklıkla reddetmek ise diğer bir önemli konudur.

Hadiste şöyle buyrulmaktadır: Fakire az miktarda vermekten utanıp sıkılıp çekinmeyin. Zira ona hiçbir şey vermemek bundan daha kötüdür.

Infakta bulunurken karşı tarafın başına kakmamak veya diğer bir şekilde ona eziyet etmemek infak konusunda uyulması gereken en önemli konulardandır.

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“Hayırlarınızı başa kakmak ve eziyet etmek suretiyle boşa çıkarmayın.”⁸¹

⁷⁸ Âl-i İmrân, 92.

⁷⁹ Bakara, 267.

⁸⁰ Tevbe, 104.

⁸¹ Bakara, 264.

Başa kakmak, insanın kendini, ihmanda bulunan kişi olarak görmesidir. Oysa gerçekte ihmanda bulunan kişi bu ihsanı kabul eden kişidir. Zira insanı sevaba çevirip ve böylece kişiyi azaptan kurtarmaktadır. İhsanı kabul eden kişi Allah'ın görevlendirdiği biridir ve onun naibi olarak Allah'ın üzerimizdeki hakkını almak üzere karşımızda çıkmıştır.

Eziyet etmek, kişinin kusurlarını dile getirip, azarlamak, kötü sözler söylemek, yapmak zorunda olmadığı işler yaptırarak, yapılan infakı diğerlerine bildirmek ve kişiyi küçük düşürmek anlamındadır.

İnfak alan kişi ise her zaman bunun farkında olmalıdır ki Yüce Allah infakta bulunan şahsı onun geçimini sağlayıp ibadet etmesi için gönlünü rahatlatması için infakta bulunmak yönünde görevlendirmiştir. Dolayısıyla Allah'a ve infakta bulunan kişiye teşekkür etmelidir. Onun için dua etmeli ve bu nimeti aslında Allah'tan bildiği halde infakta bulunan kişiye teşekkür etmelidir.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: İnsanlara teşekkür etmeyen Allah'a teşekkür edemez.

Mümin bir kul, olabildiğince ve mümkün olduğunca insanlara el açmamalıdır. Zira insanlardan istekte bulunmak dünya hayatında insanı küçük düşürüp fakirliğe sürükler ve ahirette ise uzun bir hesaba çekilmesine vesile oluyor.

Hız. Peygamber (s.a.a) bir gün ashabına şöyle seslendi: Bana biat etmiyor musunuz? Sahabeler "Size biat ettik" deyince Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdular: Bu defa da insanlardan bir şey istememek üzerine biat edin. Bu olaydan sonra birisinin bastonu bile elinden düştüğünde hiç kimseye "onu bana verir misin?" demeden kendisi eğilip yerden alırdı.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Eline bir ip alıp da onunla bağladığı odunları sırtında taşıyıp satarak geçimini sağlamak insanlara el açmaktan daha iyidir.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Bize el açana veririz ancak fakirliğini gizleyenin fakirliğini Yüce Allah giderir.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Bizim Şiamız, açlıktan ölecek olsalar bile insanlara el açmazlar.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: İnsanlara el açan kişi bunu yaparak ne denli büyük bir sorumluluk aldığını bilseydi hiçbir zaman hiç kimseden hiçbir şey istemezdi. Kendisinden yardım istenen kişi, yardım etmemenin yükümlülüğünü bilseydi kesinlikle hiçbir zaman hiç kimseye hayır demezdi.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: İhtiyacı olmadığı halde insanlara el açan kişi ateş parçaları yutar gibidir.

Şunu bil ki sahip olduğumuz malların bir zekâtı olduğu gibi sahip olduğumuz vücudun da zekâtı var. Vücudun zekâtı ise hayır yönünde kullanılıp eskimesidir. Bu da bazen, hastalık ve benzeri durumlardaki gibi insanın istemi dışında gelişirken bazen de günahlardan uzak durmak ve iyilikler yapmak gibi insanın iradesi dâhilinde gelişmektedir.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) Resulullah'ın (s.a.a) bir gün sahabelere şöyle buyurduğunu nakletmiştir: Tezkiye edilmeyen (zekâtı verilerek temizlenmeyen) mal lanetlenmiştir. En azından kırk günde bir defa Tezkiye edilmeyen (temizlenmeyen) vücut lanetlenmiştir. "Mali zekâtı biliyoruz, vücut zekâtı nedir ey Allah'ın resulü" diye sorulduğunda ise şöyle buyurdular: Vücudun zekâtı herhangi bir sıkıntıya düşmesidir. Bunu duyan sahabelerin rengi değişince Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdular: Size ne dediğimi anladınız mı? "hayır, anlamadık ey Allah'ın Resulü" diye yanıt verilince Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdular: Yani insanın vücuduna herhangi bir zarar gelmesi, ayağının bir taşa takılması, yere yığılması, bir hastalığa yakalanması, vücuduna diken batması ve benzeri şeyler. Hadisin devamında insanın gözüne toz toprak kaçması bile zikredilmiştir.

Misbâhu's-Şerîa kitabında İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Vücudunun her bir parçası ve ömrünün her bir anının farz bir zekât vardır. Gözün zekâtı; ibret ve öğüt almak gözyle bakması ve şehvet içerikli ve benzeri görüntülere bakmamasıdır. Kulağın zekâtı; ilim, hikmet, Kur'an, dini içerikli bilgiler ve insanın kurtuluşuna vesile olabilecek şeyleri dinleyip bunun karşısında yer alan yalan, gıybet ve benzeri şeylerden uzak durmasıdır.

Dilin zekâtı; Müslümanlara öğüt vermek, gafletteki insanları uyardırmak, çokça Allah'ı yâd etmek ve benzeri işlerdir. Elin zekâtı; eli açık

olmak, Allah'ın kendisine bahşetmiş olduğu nimetleri infak ederken cömertçe davranmak, ilim öğretmek için kalem tutmak, insanların faydalanacağı işler yapmak ve kötülüklerden sakınmaktır. Ayağın zekâtı; iyi insanların ziyaretine gitmek, Allah'ın anıldığı toplantılara katılmak, insanların işlerine koşmak, akraba ziyaretine gitmek, Allah yolunda cihat etmek ve benzeri ilahi hakları yerine getirmek için koşup durmak ve kişinin inancı ve manevi yapısını iyi yönde etkileyecek işler için çaba harcamaktır. Bu kadarı, insanların anlayıp yapabildiği işlerdir. Ancak Allah'ın mukarreb ve salih kullarının, bilincine varıp çaba harcadığı işler ise sayılmayacak kadar fazladır. Sadece onlar bu işlerin ne olduğunu anlayabilir ve sadece onlar bu işleri hakkıyla yerine getirebilir.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Her şeyin bir zekâtı vardır ve vücudun zekâtı oruç tutmaktır.

Dokuzuncu Kısım

Orucun Hikmetleri

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Oruç, cehennem ateşinin önündeki kalkandır.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Oruç tutan insan, bir Müslümanın arkasından konuşmadığı sürece, evinde uyurken bile ibadet halindedir.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Yüce Allah şöyle buyurmuştur: Oruç benimdir ve orucun mükâfatını ben veririm. Oruç tutan kişi iki sevince sahiptir: İftar ettiği vakit ve rabbiyle görüştüğü vakit. Muhammed (s.a.a.)'in canını elinde tutan Allah'a yemin ederim ki oruç tutan kişinin ağız kokusu Allah nezdinde misk kokusundan daha makbuldür.

İmam Musa Kazım (a.s) şöyle buyurmuştur: (Öğle vaktinin öncesinde) kaylule uykusuna yatın; zira Yüce Allah müminleri uykuda iken yedirip içirir.

Gerçek şu ki orucun, hayvani isteklerden uzaklaşıp meleklerle benzeyip onlara yakınlık kazanmaktan başka hiçbir faydası olmasaydı bile sadece bu özelliği, bir üstünlük ve güzellik olarak oruç için yeterli olurdu.

Oruç cehennemle mümin arasındaki kalkandır. Zira oruç mümin kuldaki şehvet ve gazap ateşini söndürür ki bu şehvet ve gazap dünya hayatında iken cehennem ateşini insanın içinde tutuşturup bu ateşin ahirette kendini göstermesine neden olmaktadır.

Hz. Peygamber (s.a.a) “bir müminin arkasında konuşmadığı sürece” şeklinde buyurmasının sebebi şudur: Gıybet ve bir insanın arkasında

konuşmak, ölü eti yemek anlamındadır. Dolayısıyla bir tür oruç halinden çıkıp yemek sofrasına oturmaktır.

Oruç ibadetinin Allah'a ait olmasının sebebine gelince, oysa bütün ibadetler ona aittir ve örneğin Kâbe ona mensup olduğu için değer kazanmıştır ve yeryüzünün tamamı ona aittir. Bunun sebebi ve sırları şunlardır: Bir: Oruç ibadeti, diğer zamanlarda yaptığın birtakım işleri yapmaktır. Dolayısıyla gizli bir ibadettir ve insanların gözü önünde yapılan bir eylem veya iş değildir. Orucun aksine diğer tüm ibadetler insanların gözü önünde yapılabilen ibadetlerdir, ancak orucu yalnızca Allah bilir. İki: Oruç insan için, Allah'ın düşmanına galip olabilmesi yönünde bir araç hükmündedir. Kuşkusuz şeytanın en çok başvurduğu araç, insandaki nefsanî istekler ve şehvettir. Bu istekler ve şehveti güçlendiren etken ise yiyip içmektir.

Hz. Peygamber (s.a.a) bu gerçeğe değinerek şöyle buyurmuştur: Şeytan, damarınızdaki kan gibi insanoğlunun damarlarında dolaşmaktadır; onun geçiş yollarını açıklıkla daraltın. Şehvetler, şeytanların yuva ve meralarıdır.

Oruçlu kişinin ağız kokusunun Allah nezdinde misk kokusundan daha sevimli olmasının sebebi ise orucun insanın ruhunu temizlemesi sebebiyledir.

Kuşkusuz insanın ruhu Allah nezdinde, vücudumuzun bizim için taşıdığı değeri taşımaktadır.

Yüce Allah bu gerçeğe değinerek şöyle buyurmuştur:

“Sizde ne varsa bitip tükenir, Allah'ın katındakiyse bakidir.”⁸²

Ruhun güzel kokusu nerede, misk kokusu nerede? Birincisi ruhani, akli ve manevi iken ikincisi cismani, hissi ve geçicidir.

Ebu Hamid'in bu konuda kaleme aldığı konunun özeti şöyledir: Şunu bilmelisin ki oruç üç farklı derece ve aşamaya sahiptir; genel oruç; özel oruç; özelin özeli.

⁸² Nahl, 96.

Genel oruç, mide ve cinsel organlara istediklerini vermemektir. Özel oruç, göz, kulak, dil, el, ayak ve diğer organları günahlardan uzak tutmaktır. Bu da ancak bu altı şeye uyarak gerçekleştirilebilir.

Gözlerin kapatılması ve bakması tavsiye edilmeyen şeylere, hatta insanın kalbini meşgul eden ve Allah'ı anmaktan alıkoyan her şeye kapatılması.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Haram bakışlar, şeytanın zehirli oklarından bir oktur.

Allah'tan korkup da bu bakışları bir kenara koyan kişiye yüce Allah tadını ve tatlılığını kalbiyle tadacağı bir iman nasip eder.

Diğer bir hadiste ise şöyle buyrulmuştur: Beş şey oruçlunun orucunu yok eder; yalan konuşmak, gıybet etmek, laf taşımak, yalan üzere yemin etmek ve şehvetle bakmak.

Dili, boş konuşmak, yalan konuşmak, gıybet etmek, laf taşımak, küfretmek, haksızca sözler sarf etmek, düşmanca sözler söylemek ve inatlaşmaya dayalı tartışmalardan korumak.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Oruç bir kalkandır. Oruç tuttuğunuzda küfürlü sözler söylemeyin ve cahilce sözlerden sakının. Biri size sataşır veya kavgaya girmeye isterse “ben oruçluyum” deyin.

Kulağı, haram seslerden uzak tutmak. Zira söylemesi haram olan sözleri dinlemek de haramdır.

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“Hep yalana kulak verir, durmadan haram yerler.”⁸³

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Gıybet eden kişi ve gıybet dinleyen kişi bu günaha ortaklardır.

El ve ayak gibi diğer organları yanlışlıklardan korumak. İftar vaktinde mideyi şüpheli yiyeceklerden korumak.

Kuşkusuz helal yiyeceklere sırt çevirip de iftar vaktinde haram yiyeceklerle kucaklaşmak anlamsızdır. Böyle yapan birisi bir saray yapıp da

⁸³ Maide, 42.

bir şehri yok eden kişi misalidir. İlaç içtikten sonra zehir kadehini yudumlayan kişi gibidir. Zira haramlar insanın dinini yok eden zehir misali, oruç ise ilaç misalidir. Zehirle birlikte alınan ilaç, kişiye herhangi bir yarar sağlamaz.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Nice oruç tutanlar var ki açlık ve susuzluktan başka bir şey elde etmiyorlar.

Bu hadisin açıklamasında, haram mal ile iftar edenler veya günahlardan sakınmayan insanların kastedildiği kaydedilmiştir. Ancak daha geniş bir anlama da sahip olabilir.

İftar vaktinde midesini doldururcasına helal olan yiyeceklerden bile yememek.

Hiçbir kap Allah nezdinde helal ile (tıka basa) doldurulan mideden daha menfur değildir. Akşama kadar nefsanî isteklere sırt çevirip de akşam vaktinde boğulurcasına nefsanî isteklere gömülmek suretiyle, nasıl Allah'ın düşmanı ile savaşmış nefsanî isteklere galip gelinebilir ki? Belki de böyle insanların hiç oruç tutmaması ve midelerini doldurmak yerine her zamanki kadar yemesi daha hayırlıdır.

İftar sonrasında kişinin kalbi korku ve ümit arasında olmalıdır. Zira orucunun Allah nezdinde kabul edilip edilmediğini, tuttuğu bu oruçla Allah'a yakınlık kazananlardan mı Allah'tan uzaklaşanlardan mı olduğunu bilmemektedir.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) bu oruca değinerek şöyle buyurmuştur: Oruç tuttuğunda kulağın, gözün, saçın ve cildin hep birlikte oruç tutmalıdır.

Siz buna diğer organlarınızı da ekleyebilirsiniz. Diğer bir hadiste İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Oruç tuttuğun gün diğer günlerinden farklı olmalıdır. Bu günde hiç kimseyle tartışma, elinin altındaki insanlara rahatsızlık verme ve gün boyunca oruçlu birisinde olması gereken vakar ve ağırbaşlılığı korumaya çalış.

Hız. Peygamber oruçlu olduğu halde küçük kızına küfreden bir kadını duyunca o kadına yiyecek uzattı ve "ye" buyurdu. Kadın "ben oruçluyum" deyince Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu: Kızına küfrettiğin halde nasıl oruç olabilirsin? Oruç sadece yememek ve içmemek değildir.

Ebu Hamid şöyle demiştir: Özellerin özeli olan oruca gelince kalbin tüm dünyevi ve süfli düşüncelerden arınıp Allah dışındaki her şeyden soyutlanmasıdır.

Bu orucu bozan şey ise Yüce Allah ve ahiret dışındaki düşüncelere meyiletmektir. Örneğin dünya malı üzerine düşünmek. Ancak inanç yönündeki dünya malı bunun haricindedir. Zira ahiret için istenen dünya, ahiret için bir ön hazırlık hükmündedir.

Misbâhu's-Şerîa kitabında İmam Cafer-i Sadık'ın şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Oruç bir kalkandır. Yani dünya sıkıntıları ve ahiret azabının önünde bir engeldir. Oruç tuttuğunda bu oruçla kendini nefsanî isteklerden ve şeytanın tuzaklarından korumayı amaçla. Kendini yemek içmekten kesilen, her an için günah hastalığından kurtulabilen bir hasta gibi. Kalbini seni ihlâslı olmaksızın alıkoyan bütün kirlilik, gaflet ve zulümden arındır.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) hadisin devamında şöyle buyurdular: Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdular: Yüce Allah şöyle buyurmuştur: Oruç benimdir ve onun mükâfatını ben veririm.

Oruç nefsin elindeki aracı yok eder ve nefsanî arzuları söndürür. Oruç insanın kalbini cilalayıp organlarına temizlik kazandırır ve vücuduna ve ruhuna yeni bir hayat verir. Oruç insana Allah'ın nimetlerine şükretme, fakirlere ihsanda bulunma, Allah'ın karşısında huşu ile oturup gözyaşı dökme fırsatı kazandırır. Oruç insanların sınıksız sarılması gereken Allah'ın kurtuluş ipidir. nefsanî isteklerin kınılmasına, kıyametteki hesabın hafifleşmesine ve iyiliklerin katlanarak hesaplanmasına vesile olur.

Oruç için söylediğimiz yararlar akıl sahibi olup da bu yönde hareket etmek isteyen insanlar için yeterlidir.

Onuncu Kısım

Hacc ve Kutsal Mekânlara Gitmek

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Hacca gitmek istediğinde kalbini yalnızca Allah'a ada. Kalbindeki seni kendisine meşgul eden bütün düşünceleri ve seninle Allah arasında engel engel olan örtüleri bir kenara it. Bütün işlerini sana varlık veren rabbine ihale et. Bütün hâl ve hareketlerinde ona tevekkül et, onun kaza kader ve hükmüne teslim ol. Dünya hayatını, rahatlığı ve insanları bir kenara bırak. Üzerinde bulunan insan haklarından kendini kurtar ve sahip olduğun mal mülk, arkadaşlar ve gençliğine güvenme. Zira bu durumda bunların hepsi senin birer düşmanın haline gelebilir ve üzerine fazladan bir yük olabilir. Kuşkusuz Allah insanın, kendisi dışında sırtını dayadığı tüm varlıkları onun için bir düşman ve fazladan sıkıntı haline getirecektir. Şunu bilmelisin ki hiç kimse Allah'ın verdiği güç, kuvvet, düşünce ve başarı dışında kendinden hiçbir şeye sahip değildir. Öyleyse bu yolculuktan dönebileceğini ummayan biri gibi hazırlığını yap, yol boyunca yol arkadaşlarına iyi bir arkadaş ol, namazlarını vaktinin başında kılmaya özen göster, Resulullah'ın (s.a.a) sünnetlerine uymaya, gerekli edep, sabır, merhamet, cömertlik ve iyiliklere karşı minnettar olmayı yol boyunca kendinde korumaya çalış.

Ardından saf ve temiz tövbe suyuyla günahlarını yıka. Doğruluk, huşu ve temizlik giysisini giy ve seni Allah'tan alıkoyabilecek her şeyi kendine yasakla. Allah'ın yoluna sarılarak kusursuz bir ihlâs ile bütün varlığınla O'nun emrinde olduğunu ifade ederek lebbeyk getir ve diğer Müslümanlarla birlikte Beytullah'ı tavaf ederken kalbinle de meleklerle birlikte arşın etrafında tavaf et. Sevgiline koşarcasına koş ve kendine

güvenmekten sakın. Mina toprağına ayak basarken gaffletlerinle ve hatalarınla vedalaş. Hak etmediğın şeyleri ve sana haram olan şeyleri arzulama. Arafat'ta iken günahlarını dile getir ve Allah'tan af dile. Allah'ın birliğine inandığını bir daha dile getirip onunla olan ahdini tazele. Müzdelife'de iken takvalı olarak ona yakınlık kazanmaya çalış. Dağı çıkar iken ruhunla yüce âleme yüksel. Kurban keser iken içindeki nefsanî istekler ve hırsı boğazla. Şeytanları taşlarken içindeki nefsanî istekler, çirkinlikler ve kirlilikleri taşı. Saçını tıraşlarken içinde ve dışında olan kusurlarından kurtul. Harem bölgesine ayak basarken Allah'ın korumasına ve güven yuvasına ayak bas. Kâbe'ye giderken bu evin sahibinin yüceliğini düşün, onun belirlemiş olduğı takdirata rıza göstermek için ve onun yüceliğine boyun eğmek niyetiyle haceru'l-esved'e yüzünü sür. Veda tavafı yaparken onun dışındaki her şeye veda et. Safa bölgesine çıktığında ruhunu ve tüm benliğini kıyamet gününde onu karşısına çıkmak üzere temizle ve temiz vasıflarla onun gözü önünde hayatına devam et. Rabbine vermiş olduğun bu söze hayatının sonuna kadar uymaya çalış ve bu ah-dini hiçbir zaman küçümseme.

Şunu bil ki; Yüce Allah hacca gitmeğı farz kılar iken diğer tüm ibadetlerin aksine bu ibadeti kendisine isnat etmiştir ve şöyle buyurmuştur:

“Yolculuğına gücü yetenlerin haccetmesi, Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır.”⁸⁴

Resulullah'ın (s.a.a) hac ameli olarak insanlara bildirmiş olduğı amellerin hepsi insanlara ölüm, kabir ve ahiret hayatını anımsatan amellerdir.

Akıl sahibi basiretli müminler hac için hazırlandıkları andan itibaren cennet ve cehennem ehlinin kıyametteki hallerini görüyor gibidirler.

1- Hacca Ön Hazırlık

Hac için hazırlanan kişi çok büyük ve aynı zamanda çok tehlikeli bir yolculuk için hazırlık yaptığını bilinciyle hazırlık yapmalıdır. Dolayısıyla gösterişlerden uzak ve sadece Allah rızası niyetiyle bu amacını ilerletmelidir. Aksi halde malını harcayıp da yorgun düştükten sonra sadece günah kazananlardan birisi olacaktır. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

⁸⁴ Âl-i İmrân, 97.

“O, dünyasını da, ahiretini de kaybetmiştir. İşte bu, apaçık zıyanın ta kendisidir.”⁸⁵

Hac için yola çıkmadan önce üzerindeki kul haklarından kurtulup gerçek bir tövbe ve Allah’a dönüş yaptıktan sonra bu yolculuğa çıkmalıdır. İsyankâr bir kul gibi yola çıkıp da bu yolculuktan yorgunluk dışında hiçbir şey kazanmayanlardan olmamalıdır. Hac yolculuğu boyunca yakında çıkacağı ahiret yolculuğunu hatırlayıp bu yolculuk için hazırlık yapmalıdır.

2- Yol Azığı

Hac için hazırladığı yol azığına bakıp ahiret yolculuğunun yol azığını düşünmelidir. Kuşkusuz ahiret yolculuğu bu yolculuktan çok daha uzundur. Bu yolculuk için gerekli olan azık, yani salih amellerin miktarı çok daha fazla olmalıdır. Yapmış olduğu amelleri riya gibi şeylerle değersizleştirip ölümden sonra eli boş kalanlardan olmamalıdır.

3- Binek

Kendisi taşımak isterse ancak çok büyük sıkıntılarla taşıyabileceği bunca yükü taşıması için bineklere insan için ram kılan Allah’a şükretmelidir. İşte bu bineklere bakıp ahiret yolculuğu için cenazesini taşıyacak olan bineği yani tabutunu düşünmelidir.

Doğrusu, gerçekleşip gerçekleşmeyeceği belli olmayan bir yolculuk için bunca hazırlık yapıp da kesin olarak çıkacağı yolculuk için hazırlık yapmayan insanlara şaşarım.

4- İhram Elbisesinin Alımı

İhram alırken yakında cenazesine giydirilecek olan kefen giysisini düşünmelidir. Yakında bir parçasını beline bağlayıp diğer parçasını sırtına attığı bu giysiyle Beytullah’a gidecek ve belki de bu yolculuğunu tamamlayamayacaktır. Ama bu kesin ki yakında kefen giysisiyle rabbinin huzuruna çıkacaktır. Kâbe’ye giderken hiç alışkın olmadığı bir giysiyle

⁸⁵ Hac, 11.

gittiği gibi rabbine yol doğru yol alırken de hiç alışkın olmadığı bir giysiye gidecektir. Ne var ki bu iki giysi birbirine çok benzemektedir. Zira her ikisinde de dikiş kullanılmamıştır.

5- Yaşadığı Yerden Ayrılması

Bu yolculuğa çıkan kişi şunu bilmelidir ki; dünya yolculuklarının hiçbirine benzemeyen bir yolculuğa çıkmak üzere evinden ve ailesinden ayrılmaktadır. Dolayısıyla neyin peşinde olduğunu, nereye gittiğini ve kimi görmek için evinden ayrıldığını, ahiret yolculuğunu ve dönüşü olmayan bu yolculuk için evinden ayrılacağı zamanı düşünmelidir.

6- Yolda Vadi ve Yokuşlardan Geçme

Yol boyunca ölüm ile başlayacak olan yolculuğunu gözünde canlandırıp bu yolculuk boyunca karşılaşacağı sıkıntılı anları, Nekir ve Münker'in sorğu sualini, kabirde insana eşlik edecek olan akrepler, yılanlar ve solucanları düşünmelidir. Eşinden dostundan ayrı yalnız başına kalacağı anları ve kabirdeki yalnızlığını düşünüp kabir âlemi için gerekli hazırlıkları yapmalıdır.

7- İhram Bağlamak ve Lebbeyk Demek

Şunu bilmelidir ki lebbeyk'in anlamı Allah'ın çağrısına "evet" demektir. Dolayısıyla bu lebbeyk'in Allah katında kabul edildiğini umup sevindiği gibi aynı zamanda kendisine "hayır" diye yanıt verilip kabul edilmediğini düşünüp korkmalıdır. Bu sebeple Lebbeyk'in söylendiği an, haccın başlangıç anıdır ve bu an çok hassas bir andır.

Hadis kaynaklarımızda şöyle anlatılmaktadır: İmam Zeynel Abidin (a.s) ihram bağlayıp bineğine bindiğinde yüzünün rengi sararıyordu, titremeye başlıyordu ve lebbeyk diyemiyordu. Bunun sebebini açıklarken ise şöyle buyuruyordu: Rabbimin bana "hayır" diye yanıt vermesinden korkuyorum. Lebbeyk dediğinde ise bayılıp bineğinin üzerinden yere düşüyordu. Bu hadisler İmam Zeynel Abidin'in (a.s) haccın sonuna kadar bu halde olduğunu kaydediyor.

8- Mekke'ye Ayak Basmak

Mekke'ye ayak bastığında güven toprağına ayak bastığı bilincinde olmalıdır. Dolayısıyla ilahi azaptan güvende olduğunu umduğu gibi ilahi yakınlığa ulaşamayanlardan olabileceğini düşünüp de endişe içinde olmalıdır. Bu yakınlığa ulaşamamış ise harem bölgesine girerek büyük bir saygısızlıkta bulunmuştur ve her tür kınamayı hak ediyordur. Ancak her zaman için bu yöndeki ümidi, taşıdığı endişeden daha fazla olmalıdır. Zira Allah'ın lütfu geniştir ve bu evin sahibi cömert bir ev sahibidir. Evin saygınlığını korumak ve gelen misafirlere ikramda bulunmak ise ev sahibine aittir.

9- Beytullah'ı Gördüğü An

Kâbe ile ilk karşılaştığında bu binanın kutsallığını düşünmeli, onun sahibinin karşısında olduğunu düşünmeli ve dünya hayatında evini görmeği kendisine nasip ettiği Allah'tan, ahirette kendisini ona göstermesini niyaz etmelidir. Kıyamet gününde insanların cennete gitmek ümidiyle gruplar halinde yola çıktığını ve bir grubun cennete girip diğer grubun giremediği anları gözünde canlandırmalıdır.

10- Beytullahı Tavaf

Tavaf yapan hacı şunu bilmelidir ki; tavaf halinde iken, Allah'ın arşı etrafında tavaf eden meleklerle benzer bir durumdadır. Ayrıca kendisinden asıl istenen şeyin kalbiyle Allah'ı anıp tavaf etmek ve tavaf ederken Kâbe'nin bir ucunda başlayıp diğer ucunda tavafına son verdiği gibi bütün işlerine Allah'ı anarak başlayıp yine Allah'ın yâdıyla son vermek olduğunu bilmelidir.

11- Hacerul-Esved'e Dokunmak

Bunu yaparken Allah ile onun emirlerine karşı koymayacağına ve yasak çizgilerini ihlal etmeyeceğine dair biat edip söz verdiğini düşünmelidir. Dolayısıyla bu sözünde durmak üzere azimli olmalıdır. Kuşkusuz sözünde durmayan kişi, kınamayı da hak eder. Hadiste bu taşın, Allah'ın yeryüzündeki sağ eli olduğu kaydedilmiştir. Bu hadise göre aynen bir insanın diğer bir insanla tokalaşması gibi Yüce Allah da bu taşla kullarına el vermektedir.

12- Kâbe Örtüsüne Tutunup Dua Etmek

Kâbe örtüsüne tutunurken bunu, ona, sevgiyle yakınlık kazanmak niyetiyle yapmalısın. Kâbe'nin rabbine yakınlık kazanmak ve Kâbe'yle temas eden vücudunun cehennem ateşi görmemesi umuduyla bunu yapmalısın. Aynen haksızlık yaptığı insanın eteğine tutunup helallik almaya çalışan pişman bir suçlu gibi, Kâbe'nin örtüsüne tutunup günahlarının affedilmesi için dua etmelisin. Kendisinden başka sığınılacak hiçbir yer olmadığını ve ondan başka hiçbir yücelik sahibi olmadığını dile getirerek, ancak affedildikten ve Allah'ın rahmetini kazandıktan sonra yalvarmaktan vazgeçeceğini söyleyen bir günahkâr kul gibi dua etmelisin.

13- Safa ve Merve Arasında Say Etmek

Müslüman kişi say yaparken kendini, sultanların sultanı karşısında gidip gelen, Mevla'sına olan bağlılığını göstermek için önünde koşup duran, ona hizmet edebilmek için elinden gelen bütün gayreti gösteren bir hizmetkâr gibi görmelidir.. Mevla'sının yanına gidip de ayrıldıktan sonra Mevla'sının O'nun için ne düşündüğünü, yapmış olduğu hizmeti kabul edip etmediğini bilmeyen, Mevla'sının rahmet dolu güzel bakışlarını görebilmek için koşup duran; bu düşünce ve endişeyle Mevla'sının evinin önünde gidip gelen bir hizmetkâr misali, birinci defada gönlünü sevin-diremese de sonraki defalarda O'nun rahmet dolusu bakışlarını görebilmeyi ümit eden bir hizmetkâr gibi. bir hizmetkâr gibi olmalıdır.

Safa ve Merve arasında say yapan bir insan, kıyamet günündeki hesap anlarında amel terazisinin iki kefi arasında gidip geleceği anları gözünde canlandırmalıdır. Safa dağı bu terazinin sevap kefi olarak düşünüp Merve dağı günah kefi olarak görmelidir. Azaba tabi tutulup cehenneme sürüklenmek veya bağışlanıp cennet kapılarına koşmak arasında gel git yaşayacağı o anları gözünde canlandırmalıdır.

14- Arafat'ta Beklemek

Arafat çölündeki türlü diller, renkler ve inançlar taşıyan insanları büyüklerinin dediklerini uygulamaya çalışırken gördüğünde, kıyamet gününde farklı inançtaki insanların peygamberleri ve liderlerinin arkasında

saf tuttuğu ve önderlerinin şefaatiyle cennete girebilmeği umdukları o hassas anları düşünmelidir.

Bunu düşündüğünde, felaha erip ilahi rahmete mazhar olabilmek için bu düşünceyle beraber kalbinde bir kırgınlık ve inkisar olmasına ve kırık bir kalple Allah'a yönelmeğe çalış. Burada yaptığın duaların kesinlikle kabul edileceğine inanmalısın. Kuşkusuz burası çok değerli mekânlardan birisidir.

15- Meş'arul Haram Bekleyişi

Meş'arul-Haram bölgesi, Arafat bölgesinin aksine harem bölgesi dâhilindedir. Dolayısıyla bu bölgeye ayak bastığında seni kapısından kovmuş olan Mevla'nın harem bölgesine ayak basmana izin vererek sana yeniden rahmet kapılarını araladığını düşünmelisin. Harem bölgesindesin ve ilahi sevginin serinliğini yüzünde hissetmelisin; artık rabbinin kucağında güven içindesin.

16- Şeytan Taşlamak

Şeytanları taşlarken akli veya nefsanî sebeplerle değil sadece ve sadece Allah'ın bu yöndeki emirlerini yerine getirmek için bunu yapmalısın. Bunu yaparken Hz. İbrahim (a.s) gibi olmaya çalış. İşte bu mekânda İblis, Hz. İbrahim'in (a.s) haccına az da olsa zarar verebilmek umuduyla Hz. İbrahim'e (a.s) göründü ve Hz. İbrahim (a.s) Allah'ın emriyle onu taşıdı ve uzaklaştırdı.

17- Kurban Kesmek

Hac için kutsal topraklara giden şahıs kurban kesmeği, Allah'ın bir emrini yerine getirmek suretiyle ona yakınlık kazanmak vesilesi olarak görmelidir. Hadislerde ifade edildiği gibi Kurbanın her bir parçası karşılığında vücudunun bir parçasını cehennem ateşinden kurtardığını düşünmelidir. Dolayısıyla kesilen kurban sayısı ne kadar fazla olursa ve kurbanlık hayvan ne kadar büyük olursa ateşten kurtulmak karşılığında verdiği bedel ve bunun karşısında kurtarılan miktar da bir o kadar fazla olacaktır.

18- Medine'yi Görüş

Medine şehrinin duvarlarını gördüğünde bu şehrin, yıllar önce Resulullah'ın (s.a.a) seçmiş olduğu bu şehrin, Peygamber Efendimize (s.a.a) kucak açan ilk şehir ve ilahi emirlerin açıklandığı şehir olduğunu düşünmelisin. Resulullah'ın (s.a.a) müşriklerle savaşırken komuta merkezi olan ve O'nun (s.a.a) vefat ettiği naşını göğsünde barındıran şehir burasıdır. Peygamber

Medine toprağına ayak basarken Resulullah'ın (s.a.a) bu topraklarda yürüdüğü günleri gözünde canlandır ve ayak bastığın her yeri Peygamberin (s.a.a) ayak bastığı bir yer olarak gör. Dolayısıyla eksiksiz bir saygıyla ve olgun bir yürüyüşle bu şehirde yürümeğe çalış. Resulullah'ın (s.a.a) bu topraklar üzerindeki vakarlı yürüyüşlerini gözünde canlandır ve O'nun (s.a.a) saygınlığını hiçe sayıp sesini onun karşısında yükselten kişilerin amellerin hiç olduğunu düşünerek, bu şehirdeki hâl ve hareketlerine fazlasıyla dikkat et.

19- Hz. Peygamber (s.a.a) ve Buradaki İmamları (a.s) Ziyaret Etmek

Bu yüce zatlar karşısında kusursuz bir edep ve huşu ile durmalısın. Onları hayatları döneminde ziyaret edermişçesine ziyaret etmeli ve mübarek kabirlerine giderken hayattaymışlar gibi gitmelisin.

Bunu bil ki, onlar senin orada olduğunu ve onların ziyaretine gittiğini biliyorlar; söylemiş olduğun selam ve salâvatlar onlara ulaşır. Öyleyse onların güzel yüzlerini aklında canlandır, yüce makamlarını düşün, engin sözlerini hatırla ve değerli buyruklarını birer birer aklından geçir.

Hukuk / Haklar

Birinci Bölüm: İnsanın Üzerindeki Haklar

Şeyh Saduk (r.a), *Men Lâ Yehzurhul Fakih* adlı kitabında İmam Zeynel Abidin'in (a.s) şöyle buyurduğunu nakleder: Allah'ın insan üzerindeki en büyük hakkı, O'na kulluk etmen ve şirk koşmamandır. Bunu ihlâs ile yapabilirsen Yüce Allah senin dünya ve ahiret işlerini üzerine almayı kendisine farz bilmiştir.

Vücudunun senin üzerindeki hakkı, onu yalnızca Allah'ın itaati doğrultusunda kullanmandır.

Dilinin senin üzerindeki hakkı, onu kötü sözler söylemek için kullanmaman, hayır sözlere alıştırmaman, boş sözler söylemek için kullanmaman, insanlara iyilik yapmak ve onlara hayır ulaştırmak yönünde kullanmandır.

Kulağının senin üzerindeki hakkı, onu gybet ve haram şeyleri dinlemekten korumaktır.

Gözün senin üzerindeki hakkı, onu bakılmaması gereken haram görüntülerden korumak ve baktığın şeylerden ders çıkarmaktır.

Elin senin üzerindeki hakkı, onu harama uzatmamaktır.

Ayağın senin üzerindeki hakkı, onları ancak helal şeylere gitmek için kullanmaktır. Zira kıyamet gününde bu ayaklarla sırat köprüsünü geçeceksin. Öyleyse köprü üzerinde kayıp seni ateşe düşürmemesi için ona iyi bakmalısın.

Karnının senin üzerindeki hakkı, onu haramla doldurmamak ve doyduktan sonra yemeğe devam etmemektir.

Cinsel organının senin üzerindeki hakkı, onu zinadan ve diğer insanların gözünden korumaktır.

Namazın senin üzerindeki hakkı, onu Allah'ın karşısına çıkmak için bir araç olarak görmek ve namaz kılar iken kendini Allah'ın huzurunda görmektir. Bu bilinçle namaza durduğunda ise Mevla'sının rahmetini ümitle bekleyen, küçük ve yoksul bir kul gibi sükûnet ve vakar içinde onun karşısında durursun. Bütün kalbinle ona yönelirsin ve kılmakta olduğun namazın tüm inceliklerini hakkıyla yerine getirirsin.

Haccın senin üzerindeki hakkı onu Allah'a giden bir yol olarak görmek ve günahlardan kaçıp ona sığınmak aracı olarak bilmektir. Haccı, yaptığın tövbe ve Allah'a yeniden dönüşün kabulü için bir araç olarak görmek ve yerine getirilmesi zorunlu olan ilahi bir farz olarak bilmektir.

Orucun senin üzerindeki hakkı, onu, Allah'ın seni ateşten korumak için diline, kulağına, gözüne, karnına ve cinselliğine örtmüş olduğu bir örtü olarak görmektir. Dolayısıyla oruç tutmadığında Allah'ın korumasını hiçe sayıp öteye geçtiğini bilmelisin.

Sadakamın senin üzerindeki hakkı, onu Allah'ın nezdinde korunan bir yatırım ve geri alımı için hiçbir tanığa gerek olmayan, gizlice verildiğinde daha çok güvende olan bir emanet; dünya hayatı boyunca belalar ve sıkıntılar karşısındaki bir kalkan; ahiret hayatında ise cehennem ateşini insandan uzaklaştıran bir vesile olarak bilmektir ve görmektir.

Kurbanlık hayvanın senin üzerindeki hakkı ise onu insanlara yakınlık kazanıp onların gönlünde yer etmek için değil de Allah'a yakınlık kazanmak için kesmektir. Onu yalnızca ve yalnızca Allah'ın rahmetini kazanmak için ve kıyamet gününde ruhunun felaha erenlerden olabilmek için kurban etmektir.

Sultanın senin üzerindeki hakkı, kendini onun bir imtihan aracı olarak görmendir. Yüce Allah onu senin üzerindeki sultasıyla imtihan ediyor. Senin yapman gereken ise onu yersiz yere sinirlendirmemektir.

Bunu yapar isen ve onun eliyle sıkıntıya düşer isen onun yapmış olduğu haksızlığa sen de ortakısın.

Sana ilim öğreten kişinin senin üzerindeki hakkı, ona saygı göstermek, onunla birlikte olmaya değer vermek, ona dikkatini vermek ve onu güzel bir şekilde dinlemek, sesini ona yükseltmemek, ona soru soran birisinin sorusunu ondan önce cevaplamamak, onunla birlikte iken başka birisiyle konuşmamak, onun yanında başka birisinin arkasında konuşmamak, onunla ilgili bir kötöleme duyduğunda buna güzel bir şekilde karşılık vermek, onun kusurlarını örtüp iyi yönlerini ortaya çıkarmaya çalışmak, onun düşmanı ile oturup kalkmamak ve onun dostunu düşman edinmemek. İşte bunları yapabilirsen melekler, ondan öğrenmiş olduğun ilimi insanlar için değil de Allah için öğrendiğine dair şahitlik edeceklerdir.

Hükümet görevlisi olarak senin bu yöndeki işlerini düzenleyen kişinin senin üzerindeki hakkı onun sözünü dinlemek ve Allah'ın emirlerine karşı koymamak kaydıyla ona karşı koymamaktır. Kuşkusuz hiçbir yaratılmış için yaratanın emri çiğnenmemelidir.

Elinin altındaki (yönettiğin) insanların senin üzerindeki hakkı, onları elinin altındaki güçsüz insanlar olarak görüp onlara zulmetmemek, onlara karşı adilce davranmak, onlara karşı şefkatli bir baba gibi olmak, yaptıkları cahillikleri affetmek, cezalandırmak için aceleci davranmamak ve Allah'ın sana vermiş olduğu bu büyüklük nimeti için ona şükretmektir.

İlim öğrettiğin öğrencinin senin üzerindeki hakkı, Allah'ın sana bahşetmiş olduğu bu ilim sebebiyle seni onlara üstün kıldığının farkında olmaktır. Dolayısıyla kaba davranmadan ve kimseyi incitmeden güzel bir şekilde insanlara bu ilimi aktardıysan Yüce Allah sana bahşetmiş olduğu bu üstünlüğü daha da artıracaktır. Ancak sahip olduğun bu ilimi insanlardan sakındıysan veya senden ilim öğrenmek istediklerinde onlara kaba davrandıysan Yüce Allah haklı olarak bu ilimi senden alıp senin sevgini insanların kalplerinden silecektir.

Kadının kocası üzerindeki hakkı, onu Allah'ın bahşetmiş olduğu bir huzur ve mutluluk kaynağı, bir nimeti olarak görmesi ve ona iyi bir şekilde davranıp arkadaşça yaklaşmasıdır.

Erkek şunu bilmelidir ki erkeğin, kadının üzerindeki hakları, kadının sahip olduğu haklarından daha önemli olsa da kadın, erkeğin elindeki bir esir misalidir. Dolayısıyla ona rahmetle yaklaşmalıdır, giyimini kuşamını, yiyeceğini ve içeceğini temin etmelidir. Kadın bir cahillik yaptığında ise affedici olmalıdır.

Kölenin senin üzerindeki hakkı, onu Allah'ın yarattığı bir insan, aynı türden bir fert görüp onu mal varlığının bir parçası olarak görmemektir. Zira sen ne onu ve ne de onun herhangi bir parçasını veya herhangi bir rızkını yaratmamışsın. Yüce Allah seni güvenilir birisi olarak görerek onu senin emrine vermiştir ve bu vesileyle ona gelen bütün menfaatleri sana yönlendirmiştir. Öyleyse Yüce Allah'ın sana ihsanla yaklaşması gibi sen de ona ihsanla yaklaş. Şayet ondan hoşlanmadıysan onun yerine başka bir köle alabilirsin ama Allah'ın kuluna eziyet etme hakkına sahip değilsin. Hiç kuşkusuz Allah'tan gayri güç ve kuvvet sahibi yoktur.

Annenin senin üzerindeki hakkı, hiç kimsenin hiç kimseyi taşıyamayacağı şekilde seni taşıdığını ve hiç kimsenin hiç kimseye vermediği kalbinin meyvesiyle seni beslediğini, seni bütün varlığıyla koruduğunu bilmendir. Kendisi aç kalıp da seni doyurmaktan, kendisi susuz kalıp da senin susuzluğunu gidermekten, kendisi giysisiz kalıp da seni giydirmekten, kendisi güneşte kalıp da seni gölgede tutmaktan çekinmedi. Senin için uykusundan vazgeçti ve seni soğuktan ve sıcaktan koruyarak büyüttü. Dolayısıyla Allah'ın yardımı ve başarı gücü olmaz ise sen kesinlikle onun hakkını ödeyemezsin.

Babanın senin üzerindeki hakkı, onu kendi kökün olarak görmektir. Kuşkusuz baban olmasaydı sen de var olamayacaktın. Kendinde güzel bir özellik gördüğünde şunu bilmelisin ki bu nimetin kökü babandır. Öyleyse bu nimet için Allah'a şükret.

Evladının senin üzerindeki hakkı onu kendinden bir parça olarak görmek, dünya hayatı boyunca hayrıyla şerriyle sana isnat edileceğini bilmektir. Kendini onun sorumlusu olarak görmelisin. İyi eğitilmesi, rabbine yakın olması ve dini vecibelerini yerine getirmek konusunda ondan sen sorumlusun. Öyleyse iyilik edersem iyilik bulurum, kötülük edersem kötülük bulurum düşüncesiyle ona karşı olan davranışlarına şekil ver.

Kardeşinin senin üzerindeki hakkı onu kendi kolun kuvvetin, namusun şerefine gibi görmektir. Öyleyse onu Allah'a karşı gelmek yönünde bir araç olarak kullanma. Onu insanlara zulmetmek yönünde araç edinme. Düşmanına karşı ona yardımcı olmaktan sakınma ve ona öğüt vermek yönünde cimri olma. Allah'ın izinde gider ise bunları ondan esirgeme aksi halde Allah senin nezdinde ondan daha değerli olmalıdır.

Seni kölelikten kurtaran Mevla'nın senin üzerindeki hakkı, seni bu hürriyete kavuşturmak için malının bir kısmını harcadığını bilmendir. O, malını harcayarak seni köleliğin korkunç ezikliğinden çıkarıp hürriyetin yücelik ve şerefine yükseltti. Seni bir mal olmaktan çıkarıp kulluk boyunduruğunu üzerinden alıp attı ve rabbini için iyi bir kul olabilmen için seni kendine bağışladı. Öyleyse onu hayatın boyunca ve sonrasında senin üzerinde en çok hakkı olan kişi olarak görmeli ve sana ihtiyaç duyduğunda, ona yardım etmeği, kendine farz bilmelisin.

Kölelikten kurtarıp hürriyete kavuşturduğun insanın senin üzerindeki hakkı, Yüce Allah'ın onu, seni cehennem ateşinden kurtarmak ve kendisine yakınlaştırmak için bir vesile kıldığını bilmektir. Sen bu güzel iş karşısında iki mükâfatı hak ediyorsun. Dünya hayatı süresi dâhilinde bu kişiden miras almayı, ahiret hayatında ise cennete girmeği.

Sana iyilikte bulunan insanın senin üzerindeki hakkı ona teşekkür edip onun yapmış olduğu bu iyiliğini anıp onun için ihlaslı bir şekilde Allah'a dua etmektir. Bunu yaparsan ona açıkta ve gizlide teşekkür etmişsindir. Şayet bir gün onun bu iyiliğini iyilik olarak telafi etmek fırsatını yakalarsan bunu yapmalısın.

Ezan okuyan şahsın senin üzerindeki hakkı onu, sana Allah'ı hatırlatan bir kul, seni Allah'a çağıran bir kul ve Allah yolunda yürümek için sana yardım eden bir yardımcı olarak görmektir. Öyleyse sana yaptığı bu iyilik karşısında ona teşekkür etmelisin.

Namaz için imamlık yapan kişinin senin üzerindeki hakkı onu, kendinle rabbini arasında aracılık yapıp senin yerine konuşan, senin için dua eden, senin yerine rabbini konuşmanın ağırlığı altında ezilen biri olarak görmektir. Namazda bir eksiklik olursa bu kusur ona aittir sana değil. Namaz kusursuz olursa sen onun namazında ortaksın ve o senin aldığından

fazla bir pay almayacaktır. Bu şahıs, kendi canıyla senin canını, kendi namazıyla senin namazını korumuştur. Öyleyse bunun karşılığında hak ettiği kadar ona teşekkür etmelisin.

Sana arkadaşlık yapan kişinin senin üzerindeki hakkı ona yumuşakça davranmak, konuşma hakkının yarısını ona vermek ve ancak ondan izin alarak oradan ayrılmaktır. Senden izin almadan oradan ayrıldığında ise ona darılmamalıdır. Hatalarını unutup iyiliklerini aklında tutmamalıdır ve her zaman güzel ifadelerle onunla konuşmalıdır.

Komşunun senin üzerindeki hakkı, evinde olmadığı süre içinde ona ait menfaatleri korumak, evinde olduğu süre içinde ise ona karşı saygılı olmak, herhangi bir haksızlığa uğradığında ona yardımcı olmak, örtülü işlerinin peşinden gitmemek, kusurlarını örtmek, söyleyeceğin öğütleri kabul edeceğine inanıyorsan kendi aranızda ona nasihatte bulunmak, sıkıntılarında onu yalnız bırakmamak, hatalarına göz yummak, işlediği suçları affetmek ve ona karşı iyi bir davranış sergilemektir.

Sana eşlik eden arkadaşının senin üzerindeki hakkı, ona insaf ve saygı çerçevesinde eşlik etmek, sana saygı gösterdiği gibi ona saygı göstermek, iyilik yapmakta senin önüne geçmesine müsaade etmemek, bu konuda senin önüne geçtiyse onun iyiliğini telafi etmeğe çalışmak, sana sevgi gösterdiği gibi ona sevgi göstermek, herhangi bir günah niyeti taşıyorsa onu bu düşünceden vazgeçirmek ve kısaca onun için bir sıkıntı kaynağı değil de rahmet kaynağı olmaktır.

Ortağının senin üzerindeki hakkı, kendisi olmadığı süre içinde onun boşluğunu doldurmak, kendi olduğu süre içinde ise haklarını korumak, onun düşüncelerine uyum sağlamaya çalışmak ve ona danışmadan harekete geçmemek, ona ait malları korumak ve onun yaptığı ihanete karşın ona ihanette bulunmamaktır. Kuşkusuz iki ortak birbirlerine ihanet etmedikleri sürece Yüce Allah'ın eli onların başı üzerindedir.

Sahip olduğun malın senin üzerindeki hakkı, onu haram malla kirlenmemek, doğru yerde harcamak ve teşekkür etmeyen insanları bu konuda kendine tercih etmemektir. Malını seni Allah'a götüren yolda harcamalıdır ve cimrice davranışlardan uzak durmalıdır. Aksi halde hasret, pişmanlık ve bu işin kötü sonuçlarıyla karşılaşacaktır.

Borcunu almak için sana gelen alacaklı kişinin hakkı, elinde var ise borcunu ödemektir. Aksi halde güzel sözlerle onu ikna edip yumuşaklıkla onu geri çevirmektir.

Muaşeret ettiğin kişinin senin üzerindeki hakkı onu kandırmamak, ona karşı dürüst olmak ve onunla ilgili ilişkilerinde her zaman Allah'ı göz önünde bulundurmak.

Sana dava açan kavgalı olduğun kişinin senin üzerindeki hakkı, kavgalı olduğu konuda haklı ise kendi aleyhinde bir tanık gibi davranıp onu haksızlığa uğratmadan bu hakkını kendisine vermektir. Kavgalı olduğun kişi haksız ise ona arkadaşça yaklaşmalı ve Rabbinin gazabını üzerine almamak için ona karşı arkadaşça olmayan davranışlardan uzak durmalısın.

Aleyhinde dava açmış olduğun kişinin senin üzerindeki hakkı, bu davada kendini haklı görüyorsan, ona karşı iyi sözcükler kullanmak ve onun hakkını çiğnememektir. Haksız olduğuna inanıyorsan Allah'tan korkup tövbe edip davadan vazgeçmektir.

Sana danışan kişinin senin üzerindeki hakkı, ona yardımcı olacak düşüncelere sahipsen ona yardımcı olmaktır. Yardımcı olabilecek düşünceye sahip değilsen onu yardımcı olabilecek kişiye yönlendirmektir.

Kendisine danıştığın kişinin senin zerindeki hakkı, sana ters gelen düşünceleri için onu suçlamamak ve sana uygun gelen düşünceleri için Allah'a hamd etmektir.

Senden öğüt isteyen kişinin senin üzerindeki hakkı en güzel şekilde ona öğüt vermektir. Ancak, rahmet ve arkadaşlık diliyle.

Sana öğüt veren kişinin senin üzerindeki hakkı, onun öğütlerine kucak açıp can kulağıyla dinlemektir. Seni doğruya yönlendiriyorsa Allah'a hamd etmelisin. Bunu başaramadıysa ona rahmet gözüyle bakmalı ve onu suçlamamalıdır. Onun bilmeyerek bir yanlış görüş taşıdığını düşünüp onu bu görüşünden ötürü suçlamamalıdır. Ancak suçlamayı hak ettiği durumlar hariç. Bu durumda onun dediklerini hiçbir şekilde dik-kate almamalıdır.

Yaşça senden büyük olan kişinin senin üzerindeki hakkı yaşının büyüklüğünden ötürü ona saygı göstermek, İslam dinini benimsemek konusunda senden öne geçtiği için ona saygı duymak, ona düşmanca yaklaşmamak, yürürken onun önüne geçmemek, onu küçümsememek ve sana karşı olan cahilce davranışlarını İslam hakkı için güzel bir şekilde göğüslenip sabırlı olmaktır.

Yaşça senden küçük olan kişinin senin üzerindeki hakkı, şefkatli bir yaklaşımla bildiklerini ona öğretmek, yanlışlarını affetmek, kusurlarını örtmek ve ona arkadaşça yaklaşıp yardımcı olmaktır.

Sana el açan kişinin senin üzerindeki hakkı, ihtiyacı olduğu kadar ona yardımcı olmaktır.

Kendisinden yardım istediğin kişinin senin üzerindeki hakkı, ihtiyacını karşılamayı kabul ettiği takdirde yardımını teşekkürle kabul etmek, sana yaptığı iyiliğin farkında olmak ve yardım etmeyi istemediği zaman ise özrünü kabul etmektir.

Allah rızası için seni sevindiren kişinin senin üzerindeki hakkı, önce Allah'a hamd edip sonra ona teşekkür etmektir.

Sana kötülük yapan kişinin senin üzerindeki hakkı onu affetmektir. Affetmenin bu kişi için zararlı olacağını düşünüyorsan bu durumda diğer insanlardan yardım almalısın. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“Kim zulme uğradıktan sonra hakkını alırsa, artık onlara yapılacak bir şey yoktur.”¹

Aynı inancı paylaştığın kişilerin senin üzerindeki hakkı, onlara karşı iyi niyetli ve iyi davranışlı olmak konusunda kararlı olmak, onlardan sana gelen kötülükler karşısında sabırlı olmak, onları sevmek, eğriliklerini düzeltmeğe çalışmak, iyilik yapanlarına teşekkür etmek, onlara zarar vermemek, kendin için istediğin güzellikleri onlar için de istemek, kendin için istemediğin kötülükleri onlar için de istememek; yaşlılarını kendi baban, gençlerini kendi kardeşlerin, yaşlı kadınlarını kendi annen ve küçük çocuklarını kendi evlatların gibi görmektir.

¹ Şura, 41.

İslam topraklarına yaşayan gayrimüslimlerin senin üzerindeki hakkı Allah'ın onlardan kabul ettiği şeyleri kabul etmek ve ahitlerine bağlı oldukları sürece onlara kabalık etmemektir.

İkinci Bölüm: İnsanlarla Oturup Kalkmanın Adabı

Bu bölüm, Ehlibeyt'ten (a.s) elimize ulaşan hadislerde ve hekimlerin kelimasında insanlarla oturup kalkmakla ilgili kısa ve öz bilgiler hakkındadır.

İnsanlarla birlikte iyi bir şekilde yaşamak istiyorsan kendini küçük düşürmeden ve hiç kimseden korkmadan dostuna ve düşmanına karşı rızalarını kazanacak güzel bir şekilde davran.

Kibirlenmeksizin vakarlı olmaya çalış ve kendini küçük düşürmeden mütevazı olmaya çalış.

Bütün işlerinde orta yolu bulmaya çalış; zira aşırıya gitmek veya geride kalmak kötüdür.

Yürürken omuzlarına dönüp bakma, etrafına bakakalma, birileriyle karşılaşırken başlarına dikilip kalma, onlarla birlikte oturmaya karar verirsen dizlerini göğsüne yaslayarak oturma.

Diğer insanlarla birlikte iken parmaklarını birbirine geçirme, sakallınla veya yüzüğünle oynama, dişlerinin arasını temizleme, burnunu kurcalama, sık sık tükürme, yüzüne konan sineği kovma, insanların yüzüne karşı esneyip gerinme ve diğer benzer işlerden kaçın.

İnsanlarla oturduğunda sessiz olmaya, konuşurken düzgün ve güzel bir şekilde konuşmaya çalış, birisi güzel bir şey söylediğinde ise aşırı bir şaşkınlık ifadesi göstermeden onu dinle ve sözünü tekrarlamasını isteme.

Fıkra ve hikâye söylemekten uzak dur; evlatlarına, şiirlerine, yazdıklarına ve sana ait olan diğer şeylere duyduğun sevgiden bahsetme.

Kadınlar gibi süslenme, köleler gibi bakımsız kalma; isteklerinde çok ısrarcı olma ve hiç kimseyi haksızlık yönünde cesaretlendirme.

Sahip olduğun mal varlığının miktarını çoluk çocuğuna bile söyleme. Zira mal varlığını az bulurlarsa onların gözünde küçülürsün, çok bulurlarsa onların beklentilerini karşılayamazsın. Çoluk çocuğuna karşı sevgi çerçevesinde ciddi olmaya çalış ve zaaf göstermeden onları sevgiyle kucakla.

Şayet kavga etmek zorunda kalırsan bu halde iken vakarını korumaya çalış, cahilce davranışlardan sakın, aceleci olma, delil ve kanıtlarını iyice gözden geçir, sık sık elinle işaret etme ve sık sık arkana dönüp bakma.

Dizinin üzerinde yürüme, sinirin yatışmadan önce konuşma, bir hükümdar sana yaklaşmak isterse ondan gelebilecek zararlardan uzak kalacak kadar ona yaklaş, sana bir hediye verirse bu hediyeyi alırken senin aleyhinde yapabileceklerinden gafil olma, bir çocuk gibi onu idare etmeğe çalış, sevdiği şeyleri ona söyle, sana olan sevgisi seni çoluk çocuğu veya ordusuna yaklaşmaya cesaretlendirmesin, o seni bu yönde ehil görse de sen bunu yapma. Zira çoluk çocuğuyla ilgili yaptığın bir hatayı bile affetmeyecektir.

İyi günün dostu olan insanlardan uzak dur. Zira bu insan senin en tehlikeli düşmanıdır.

Malını şerefinden üstün tutma. Bir grup insanın yanına gittiğinde edep gereği ilk önce selam söylemeli, senden önce gelenin önüne geçmemeli, tevazu yönüyle uygun olan ilk yere oturup yanındaki kişilere selam vermelisin. İnsanların gelip gittiği yolda oturmamalı, oturduktan sonra edep gereği gözünü önünde tutup etrafa bakmamalısn.

Her zaman haksızlığa uğrayanların yanında ol, senden yardım isteyenlerin yardımına koş, düşkün insanların elinden tut, yanlış yolda olanları doğruya yönlendir, sana selam verenlerin selamını cevapla, sana el açanları eli boş geri çevirme, insanları iyiliğe yönlendir ve kötülüklerden uzak durmaları için elinden geleni yap, kibleye doğru veya sağ tarafına doğru tükürme, tükürmen gerekirse sol tarafına veya ayağının altına doğru tükür.

Hükümdarlarla oturup kalkma. Şayet bunu yapmak zorunda olursan kimsenin arkasında konuşma, yalan söyleme, kimsenin sırrını açma, sık

sık bir şeyler isteyerek kendini küçük düşürme, düzgün bir şekilde konuşmaya çalış, hükümdarların yapısına uygun bir şekilde konuş, onlarla şakalaşma ve onlara yakın görünmeğe çalışsan da kalben onlardan uzak dur, olabildiğince onlardan uzak durmaya çalış ve yemekten sonra onların yanında geğirme veya dişlerinin arasını temizleme.

Hükümdarlar ise, sırları açığa vurmamak, insanlara zarar vermek ve ailesine haksız yere el uzatmak dışındaki davranışlar karşısında soğukkanlılıklarını korumalıdır.

Normal halkla oturup kalkmamaya çalış, bunu yapsan da onların konuşmalarına dalıp kalma, söyledikleri boş sözlere kulak verme, kullandıkları kötü kelimeleri duymamış gibi yap ve onlara ihtiyaç duysan bile sık sık onlarla görüşmeğe çalış.

Akıllı, ferasetli veya aptal insanlarla şakalaşma. Zira akıllı olanlar sana kin tutarlar; aptal olanlar ise sana karşı pervasızlaşırlar. Zira şakalaşmak kişinin saygınlığını düşürür, itibarını zedeler, kin oluşmasına zemin hazırlar, arkadaşlığın tadını kaçıır, bilgin insanların nezdinde insanın küçük düşmesine sebep olur ve takvalı insanların hoşlanmadığı bir davranıştır. Şakalaşmak insanın kalbini öldürür, Rabbinden uzaklaştırır, gaffet için zemin hazırlar ve kişinin küçük düşmesine sebep olur. Şakalaşmak insanların kalbini karartıp düşüncelerini zayıf düşürür, kusurlarını çoğaltır ve günahlarını açığa çıkarır.

“Şakalaşmak ancak aptallık veya boşluk belirtisidir” diyen ne güzel bir söz söylemiştir. Şakalaşan kişi oradan ayrılmadan önce Allah’ı anıp ardından ayrılmalıdır.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Çok şaka yapılan bir ortamda bulunan kişi oradan ayrılmadan önce “subhanekellâhumme ve bihamdike eşhedu en lâ ilâhe illâ ente esteğfiruke ve etûbu ileyk”² derse orada yapılan tüm günahlardan arınarak orayı terk edecektir.

² Anlamı: Allah’ım sen bütün eksikliklerden berisin, sana hamd ediyorum, senden başka ilah olmadığına tanıklık ederim, senden af diliyorum ve sana tövbe ediyorum.

“سبحانک اللهم وبحمدک اشهد ان لا اله الا انت استغفرک و اتوب الیک”

Üçüncü Bölüm: Dostluk ve Kardeşlik

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“Yeryüzünde ne varsa hepsini harcasaydın yine de gönüllerini birleştiremezdin onların, fakat Allah, aralarını uzlaştırdı.”³

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“O'nun nimeti sayesinde kardeşler haline geldiniz.”⁴ Yani dostlukla.

Aynı ayeti kerimede Yüce Allah bölünmenin kötü olduğuna işaret ederek şöyle buyurmuştur:

“Hep birlikte Allah'ın ipine sımsıkı sarılın ve parçalanmayın.”⁵

Diğer bir ayeti kerimede Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“Parçalanıp ayrılığa düşenler gibi olmayın.”⁶

Hiz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Allah, hayrını dilediği kuluna salih bir arkadaş nasip eder. Allah'ı unuttuğunda ona hatırlatan, Allah'ı andığında ise ona bu yönde yardımcı olan bir arkadaş.

Hiz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Allah rızası doğrultusunda arkadaşlık yapan şahsın cennetteki makamını Yüce Allah o kadar yükseltir ki hiçbir ameliyle o makama ulaşamaz.

İmam Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: En beceriksiz insan, arkadaş edinemeyen kişidir. Ondan da daha beceriksiz olan, var olan arkadaşını kaybedendir.

Hiz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: İmanın en güvenilir tutulacak yeri Allah için sevip Allah için öfkelenmek, Allah'ın dostlarını dost edinmek ve Allah'ın düşmanlarını düşman edinmektir.

İmam Muhammed Bakır (a.s) şöyle buyurmuştur: Sende bir hayır var mı diye bilmek istiyorsan kalbine dönüp bakmalısın. Allah'ın izinde giden kişileri seviyor ve Allah'ın emirlerine karşı gelenlerden hoşlanmıyorsa

³ Enfal, 63.

⁴ Âl-i İmrân, 103.

⁵ Al-i İmran, 103.

⁶ Âl-i İmrân, 105.

sende hayır vardır ve Allah da seni seviyor demektir. Ancak Allah'ın izinde gidenlerden hoşlanmıyor ve Allah'ın emirlerine karşı koyan insanlara sevgi duyuyorsa sende hayır yoktur ve Allah sana buğz ediyor demektir. İnsan sevdiğiyle birlikte dir.

Allah için sevip Allah için öfkelenmenin anlamına gelince bu özelliğin ne olduğunu anlamak için birkaç ön bilgiye sahip olmalıyız. Her şeyden önce bir insanın diğer insanlarla birlikte olması ve onlara eşlik etmesi iki şekilde olabilir.

İstem dışı ve gayri iradi gelişen birliktelikler.

Çoğu zaman insan çarşıda, okulda, yolculukta, devlet dairelerinde veya diğer yerlerde önceden seçmediği insanlarla karşılaşabilir ve bu insanlarla belirli bir süre için aynı ortamı paylaşabilir.

İstem dâhilinde ve iradi bir şekilde gelişen birliktelikler.

Yani önceden belirlenerek veya istenerek gerçekleşen birliktelikler. Bu tür bir birliktelik din kardeşi edinmenin kapısıdır. Zira insan ancak kendi iradesiyle yaptığı işler için mükâfat almayı hak ediyor.

Birlikte olmak ise aynı ortamı paylaşmak, beraber oturup kalkmak ve benzeri işleri yapmaktan ibarettir. İnsan ancak sevdiği kişilerle birlikte oturup kalkmayı arzu eder. Sevmediği kişilerden ise uzak durmaya çalışır ve onlarla birlikte olmayı hiçbir zaman arzulamaz.

Sevilen bir insan ise kendisi için sevebildiği gibi diğer bir hedefe ulaşmak için aracı olduğu için de sevebilir. Bu hedef ise bazen dünya ve dünyevi hazlarla sınırlıdır bazen ahirettir ve bazen de Yüce Allah'tır. Dolayısıyla dört farklı sevgi türünden bahsedebiliriz.

Birinci kısım: Bir insanı kendisi için sevmek.

Bir insanı görmekten haz duyabilirsin, onunla birlikte olmak sana keyif verebilir ve davranışlarını beğendiğin için onun tüm hâl ve hareketleri sana güzel görünebilir. Kuşkusuz güzel gördüğün her şey sana haz verecektir ve her haz duyduğun şeyi arzulayacaksın. Haz duymak ise güzel görmeğe bağlıdır. Güzel görmek ise bir şeyin insana hoş gelmesi ve tabiatına uygun olması sonucu gerçekleşir.

Hoşlandığın şey ise bu insanın zahiri yapısı yani vücut yapısı olabileceği gibi batni yapısı yani düşünce ve ahlak şekli de olabilir. Güzel bir ahlak ise ister istemez güzel davranışları peşinden getirir. Aklın kemale ermiş olması ise her zaman derin bir bilgiye sahip olmakla beraberdir. Bunların tamamı sağlıklı bir tabiat ve sağlam bir akla sahip olan insanlar nezdinde beğenilen şeylerdir. İnsan, beğendiği şeyden haz duyar ve ona sevgiyle yaklaşır.

Aslında kalplerin birbirine yakınlık duyması çok daha karmaşık bir durumdur. Bazen güzel bir görünüm veya iyi bir ahlak yapısına sahip olmayan iki kişi arasında da çok sıkı bir sevgi bağı oluşabilir. Ancak bunun oluşması tamamen saklı bir kalbi uyum neticesinde gerçekleşebilir. Hiç kuşkusuz benzeyen iki şey birbirini çeker. Bâtuni benzerlikler ise çok gizli ve saklı olmakla birlikte insanın anlayamayacağı kadar ince ve dakik bir yapıya sahiptir.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Ruhlar hazır olarak bekleyen askerler gibidir. Birbirini tanıyanlar birleşir, birbirini tanımayanlar ise uzak durur.

Hadiste uzak durmanın uyumsuzluk sonucunda geliştiği, birleşmenin ise uyum içinde olmak sonucunda meydana geldiği bildirilmiştir.

Şehvet ihtiyacını gidermek için değil de yalnızca karşı tarafın güzelliğine kapılmak sonucu meydana gelen arkadaşlıklar da bu tür arkadaşlığa dâhildir. Ancak bunun ilahi sevgi içerdiğini söyleyemeyiz. Zira bu sevgi sadece nefis ve nefsanî isteklere dayalı bir sevgidir. Böyle bir sevgi yanlış bir amaçla birleşmediği sürece mubah ve sakıncasızdır ancak kötü bir amaçla birleştiği zaman uzak durulması gereken arkadaşlıklar kısmına dâhil olacaktır.

İkinci kısım: Sevdiği kişiyi veya herhangi bir şeyi kendisi için değil de onu başka bir amaca ulaştırdığı için sevmesi.

Bu durumda sevilen şey aslında sadece bir araç ve aracı olduğu için ilgi ve sevgi görür. İnsanların altın ve gümüşe ilgi ve sevgi duyması da bu sebeptedir. Zira altın ve gümüş onları diledikleri hedefe götürebilir. Bu tür bir sevgi, dünyevi amaçlara dayalı olursa ilahi sevgi kısmına dâhil olamaz. Ayrıca sakıncasız ve sakıncalı olmak üzere iki kısma ayrılır.

Üçüncü kısım: Bir kişiyi veya herhangi bir şeyi kendisi için değil de onu dünyevi olmayan başka bir amaca ulaştırdığı için sevmek.

Örneğin üstadını seven bir öğrenci gibi. Bir öğrenci üstadından aldığı bilgi ve ilimle amellerine doğru şekil vermeği ve bu şekilde uhrevi hayatına çeki düzen vermeği amaçlıyorsa bu tür bir sevgiye sahiptir ve bu öğrenci Allah için seven kişilerdendir. Aynı şekilde öğrencisini seven bir üstat, öğrencisini, ona öğrettiği ilimle büyük manevi makamlara ulaştırmayı hedefliyorsa bu tür bir sevgiye sahiptir.

Hz. İsa (a.s) şöyle buyurmuştur: Bilip de bildiğine amel eden ve bildiklerini başkalarına aktaran kişi gökyüzünde büyüklükle anılır.

Öğretmek, ancak bir öğrencinin varlığıyla gerçekleşebilir. Dolayısıyla öğrenci, bu kemale ulaşmak yönünde bir araç gibidir. Bu durumda öğrencisini, bu yönde bir araç olarak gören kişi, öğrencisini, kalbine ilim ekmesi için kendisine veren bir tarla sahibi olarak gören üstat, Allah için sevmiştir. Bunun ilahi bir sevgiye sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Bir adım öteye gidip şöyle bile söyleyebiliriz: Allah rızası için misafir davet edip de bu misafirler için yemek hazırlayacak olan aşçıyı, güzel yemek yaptığı için seven kişi de Allah için sevmiştir ve ilahi sevgiye sahiptir. Aynı şekilde kendisi yerine fakirlere vermek istediği yardımları fakirlere ulaştıran kişiyi seven kişi de Allah için sevmiştir.

Bir adım daha ileri gidip şöyle bile söyleyebiliriz: Evini temizleyip, giysilerini yıkayan ve yemeğini pişiren kişiyi, onu, üzerindeki bu sorumluluklardan kurtarıp ilim ve ibadetle uğraşması için önünü açması sebebiyle seven kişi de Allah için sevmiştir.

Dördüncü kısım: Birini herhangi bir bilgi, amel veya bir hedefe ulaştırdığı için değil, yalnızca ve yalnızca Allah için sevmek.

Bu tür sevgi, sevginin en üst seviyesidir ve gerçekleşmesi imkânsız gibi görünebilir; ama bu doğru değildir.

Aşırı sevginin belirtilerinden biri, sevgilinin her şeyini ve onunla alakalı olan her şeyi sevmektir. Bir insanı aşırı bir şekilde seven kişi onu seven, onun tarafından sevilen, ona yardım eden, onun güzelliklerini dile getiren ve onu sevindirmek için çaba harcayan herkesi sever. Aynı

şekilde Allah'a karşı böyle bir sevgiye sahip olan kişi de onunla alakalı olan her şeyi sever. İleriki bölümlerde Allah sevgisine geniş bir şekilde yer vereceğiz.

Allah için seven biri Allah için öfkelenmek özelliğine da sahip olmalıdır. Birini, Allah'ın emirlerine uyduğu için seviyorsan eğer, aynı şahıs Allah'ın emirlerine karşı geldiğinde, ona öfke duymalısın. Zira bu durumda Allah'ın karşısında durmuştur ve Allah'ın gazabını kazanmıştır.

Hadis kaynaklarımızda Yüce Allah'ın bir peygambere şöyle vahyettiği rivayet edilmiştir: Dünyaya sırt çevirmenin sebebi ahiret rahatlığına kavuşmaktır, diğerlerine sırt çevirip sadece bana yönelmekle de dünyada aziz oldun. Ama benim için birisiyle kavgaya tutuşup benim için birisini dost edindin mi?

Dördüncü Bölüm: Arkadaş Türleri

İmam Muhammed Bakır (a.s) hakkında şöyle rivayet edilmiştir: Basra şehrinde iken biri kalkıp şöyle dedi: Ey müminlerin efendisi kardeşlik konusunda bizi aydınlatır mısın? Bunun üzerine İmam Muhammed Bakır (a.s) şöyle buyurdular: Kardeşler iki türdür; güvenilir kardeşler ve iyi günün dostları. Güvenilir kardeşler insanın kolu kanadı gibidir; ailenin bir ferdi ve kişi için birer sermayedirler. Birisiyle bu seviyede bir arkadaşlığın varsa kendini ve malını ondan sakınma. Ona dost olana dost, düşman olana düşman ol. Onun sırlarını ve kusurlarını gizli tut, iyiliklerini ise açığa çıkar ve şunu bil ki bu tür bir arkadaş kibrit-i ahmer'den⁷ daha az bulunur. İyi günün dostlarına gelince; onlarla birlikte iken günün hoş geçiyorsa onlarla olan bu ilişkini bitirme, ancak bunun ötesini de onlardan bekleme ve sana gösterdikleri güler yüz veya tatlı dili sen de onlardan esirgeme.

İmam Cafer-i Sadık (a.s), Hz. Ali'nin şöyle buyurduğunu nakleder: Fazilet sahibi olmasa da akıl sahibi olan birisiyle birlikte olmaktan korkma.

⁷ "Kibrit-i ahmer" belki de fizik ilminin bulunmasına sebep olan maddedir. Bakır veya kurşuna temas ederse anında onu altına çevirdiğine inanılan maddedir. Bu terimin hadislerde yer alması, söz konusu şeyin çok az bulunduğuna ve çok kıymetli olduğuna işarettir.

Zira faziletlerinden yararlanamasan da aklından yararlanabilirsin. Ancak onun kötü özelliklerinden sakınmalısın. Fazilet sahibi biriyle arkadaşlık etmekten çekinme. Zira aklından yararlanamasan da kendi aklını kullanarak onun faziletlerinden yararlanabilirsin. Elinden geldiği kadar akıl ve faziletten yoksun insanlardan uzak dur.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Köklü (telâd) insanlarla arkadaşlık et ve konuşan (ama amel etmeyen), sözünde durmayan ve emniyet telkin etmeyenden uzak dur. En çok güvendiğin insanlar konusunda bile ihtiyatlı ol. Zira insanlar, nimetlerin düşmanındırlar.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) diğer bir hadiste şöyle buyurmuştur: Arkadaşlık ilişkisi ancak arkadaşlık özelliklerini taşıyan kişilerle kurulmalıdır. Dolayısıyla bu özelliklerin tamamını veya bir bölümünü taşıyan kişilerle arkadaşlık yap, bu özelliklerden yoksun insanları ise arkadaş edinme. Birinci özellik, arkadaşının sana karşı ve senin gıyabında aynı olmasıdır. İkinci özellik, senin güzelliklerini kendi güzelliği, senin kötü yönlerini de kendi kötü yönleri gibi görmesidir. Üçüncü özellik, sana gelen bir mal veya makamla sana olan davranış şeklinin değişmemesidir. Dördüncü özellik, sana yapabileceği bir güzelliği senden esirgememesidir. Beşinci ve aynı zamanda bu dört özelliği içinde barındıran özellik, seni sıkıntılarda yalnız bırakmamasıdır.

Misbâhu's-Şerîa kitabında İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: Üç şey, her zaman az bulunur; Allah yolunda insanla arkadaşlık edecek olan dost, Allah'a giden yolda insanın yanında yer alacak olan salih kadın ve Allah yolundan ayrılmayan salih evlat. Bunlardan yalnızca birisini elde edebilen kişi dünya ve ahiret mutluluğuna varmıştır ve dünyadan alınabilecek en büyük payı almıştır. Dünyevi bir emel için, korktuğu için veya yemek içmek için sana gelen insanları arkadaş görmekten sakın. Dünyanın en karanlık yerlerinde bir ömür boyunca arayacak olsan bile arayıp arkadaşlık etmek için takvalı insanlar bulmalısın. Kuşkusuz Yüce Allah, peygamberlerden sonra onlardan daha değerli bir varlık yaratmamıştır ve hiç kimseye onlarla birlikte olmaktan daha büyük bir nimet vermemiştir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

O gün, Allah'a karşı gelmekten sakınanlar dışında, dost olanlar (bile) birbirlerine düşman kesilirler.⁸

Beşinci Bölüm: Kardeşlik Hakları

Bu haklar, affetmek, dua etmek, iyi niyetli olmak, sadakatli olmak, kolaylık tanımak, sıkıntı ve sorumluluk yaratmamak suretiyle yerine getirilen tarafların mal, can, dil ve kalplerinin üzerindeki haklardır.

Mali haklar.

Bu başlık altındaki haklar üç farklı aşamaya sahiptir.

Birinci aşama: Aynı zamanda en düşük aşama olan bu aşamada kişi, kendi hizmetçisinin ihtiyaçlarını ona sormadan karşıladığı gibi arkadaşının bu yöndeki ihtiyaçlarını da aynı titizlikle karşılamalıdır.

İkinci aşama: Birinci aşamadan bir adım ileriye gidip arkadaşını kendisi gibi görmesi ve sahip olduğu malı arkadaşının kullanmasına kalben rıza göstermesidir.

Üçüncü aşama: Aynı zamanda en üst seviye olan bu seviyede kişi arkadaşını kendinden önde tutmalı ve onun ihtiyaçlarını kendi ihtiyaçlarından önce karşılamalıdır. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Kendileri sıkıntı içinde olsalar bile onları kendilerine tercih ederler.⁹

İmam Zeynel Abidin (a.s) yanındaki bir şahsa şöyle buyurdular: Acaba izin almadan birbirinizin cebine elinizi sokup da ihtiyacınız olan miktarı alabiliyor musunuz? Bu şahıs “hayır” şeklinde cevap verince İmam (a.s) şöyle buyurdular: Öyleyse siz kardeş değilsiniz.

Sıkıntılarını gidermek yönünde çaba sarf etme hakkı.

Bu bölümde birkaç aşamadan bahsedebiliriz.

Birinci aşama: Aynı zamanda en düşük aşama olan bu aşamada kişi, arkadaşının sıkıntısını giderme gücüne sahip olduğu dönem içinde arkadaşının talebinden sonra güler yüzlükle onun sıkıntısını giderir.

⁸ Zuhruf, 67.

⁹ Haşr, 9.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Benden müstağni olurlar endişesiyle düşmanlarımların ihtiyaçlarını gidermekte elimi çabuk tutuyorum.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) düşmanlarına yönelik böyle davranıyorsa dostlarımıza yönelik nasıl davranmamız gerektiği açıktır.

Dil üzerindeki haklar.

Kusurlarını, yüzüne karşı veya arkasında dile getirmemek, Allah yolu haricinde onunla yarışa girmemek ve onula tartışmamak, arkadaşlık ilişkiniz bitmiş olsa bile onun sırlarını açığa çıkarmamak. Hiç kuşkusuz böylesi davranışları sergilemek kişinin düşük şahsiyetli olmasından kaynaklanır. Bunlara ilaveten, sevdiği kişileri ve çoluk çocuğunu eleştirmemek, başka insanların onunla ilgili söylemiş olduğu eleştirileri onun yanında dile getirmemek gerekir. Kuşkusuz kötü bir sözü sana ulaştıran kişi aynı kötü sözü sana söylemiştir. Ona duyduğunuz sevgi ve saygıyı dile getirmek, onun için dua etmek, övgüde bulunmak, öğüt vermek, harama yaklaştığı zaman onu bu işin sonuçlarından korkutmak, kusurlarını uygun bir yöntemle kendisine bildirmek, kötü şeylerin kötü yönünü ve iyi şeylerin ise iyi yönünü ona açıklamak.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Mümin, müminin aynasıdır.

Yani aynen aynanın karşısına geçip de yüzümüze, saçımıza çeki düzen verdiğimiz gibi onun kendisiyle ilgili görmediği şeyleri görür.

Yanlışlarını affetmek.

Düşmüş olduğu hata ve yanlışlar inançla ilgili konularda ise öğüt ve güzel sözlerle onu düştüğü durumdan çıkarmalısın. Yaptığı yanlış, kardeşlik ve arkadaş haklarını çiğnemekle ilgiliyse onu affedip cezalandırmamalı ve sana özür dilerse özrünü kabul etmelisin.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Karşı tarafın özrünü kabul etmeyen kişi zorla insanların malını gasp edenlerin günahına sahiptir.

Hayattayken ve ölümünden sonra onun için dua etmek, bu konuda ayrımcılık yapmamak, kendisi ve ailesi için dualarında Allah'tan dilediği

güzellikleri onun için de istemek. Kuşkusuz senin onun için yaptığın dua aslında kendin için yapılmıştır.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Mümin kardeşi için gıyabında dua eden şahıs hakkında bir melek aynı duayı eder.

İmam Muhammed Bakır (a.s) “İnanan ve iyi işlerde bulunanların dileklerini kabul eder ve onlar hakkındaki ihsan ve keremini, lutfuyla artırır”¹⁰ ayetiyle ilgili şöyle buyurmuştur: Ayeti kerimede bahsedilen şahıs, mümin kardeşinin arkasından dua eden şahıstır. Bu şahsın duası için melekler “âmin” derler. Yüce Allah da şöyle buyurur: Onun için dilediğin şeyin aynısını sana da veriyorum, ona olan sevgin sebebiyle dilediğin şeyi verdim.

Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: Kabirdeki insan boğulmamak için önüne çıkan her şeye tutunan kişiye benzer. Evladının, anne ve babasının, kardeşlerinin veya yakınlarının onun için dua etmesini bekler. Hayattaki insanların yapmış olduğu dualar, nur dağları gibi kabirlere girer.

Vefalı ve ihlâslı olmak.

Vefalı olmak, arkadaşın hayattayken hayatının sonuna kadar onun yanında yer almak ve ölümünden sonra bu bağı evlatları ve arkadaşlarıyla sürdürmektir. Zira bu sevgi, ahiret için bir yatırım hükmündedir. Ölüm sonrasında kesilirse yapılmış olan ameller de değerini yitirir ve tüm çabalar boşa çıkar. Bu sebeple şöyle denilmiştir: Arkadaşının ölümünden sonra ona karşı az vefalı olan şahıs, hayatı döneminde çok vefalı olandan daha iyidir.

Hadis kaynaklarımızda şöyle rivayet edilmiştir: Hz. Peygamber (s.a.a), yanına gelen yaşlı bir kadına çok saygı gösterdi, sahabeler bu kadının kim olduğunu merak edip sorunca Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdular: Bu kadın, Hatice'nin hayatı döneminde bize gelip giderdi.

Vefalı olmanın diğer bir göstergesi ise arkadaşın tüm akraba ve arkadaşlarına karşı saygılı olmaktır. Diğer bir gösterge ise, arkadaşının mal veya makamı yükselirse eskiden beri ona gösterdiği tevazu ve alçakgönüllülüğü

¹⁰ Şura, 26.

fazlalařtırmadan eskisi gibi devam ettirmektir. Ayrıca onun dūřmanlarına dost olmamak da bunlara ilave edilmelidir.

Kolaylık tanımak ve sıkıntıya dūřürmemek.

Arkadaşını sıkıntıya dūřürecek şeyleri ondan istememek, ondan makam veya mal talebinde bulunmamak, kendisine karşı mütevazı olmasını, halini hatırını sormasını ve diğer haklarını yerine getirmesini istememek ve aksine onunla olan arkadaşlığıyla sadece Allah'a yakınlık kazanmayı amaçlayıp onun duaları ve beraberliğinden yararlanmayı hedeflemek.

İmam Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: En kötü arkadaşın, sana sıkıntı çıkararak, hile yapmak için seni zorlayan ve kendisinden özür dilemeni isteyen kişidir.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Bana en ağır gelen arkadaşım, bana sıkıntı çıkararak kişidir ve ondan uzak durmayı tercih ederim. Bana en hoş gelen arkadaşım ise onunla birlikte iken kendimle birlikteymişim gibi vakit geçirdiğim arkadaşımdır.

Altıncı Bölüm:

Müslüman ve Mümin Kardeşlerimizin Hakları

Birinci hak: Kendi için istediği şeyleri herkes için istemek, kendi için istemediği şeyleri diğerleri için de istememektir.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Müminler aynı anne ve babanın evlatları gibi kardeştirler. Birisi bir sıkıntıya dūřerse diğerleri onun için gece boyunca uykusuz kalır.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Mümin, müminin kardeşidir; aynen bir vücut gibidirler. Bu vücutun bir yeri rahatsız olursa onun sıkıntısını vücutun diğer yerleri de yaşar. Müminlerin ruhları bir ruh gibidir.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Müminlerin bir bölümü diğer bölümüne yardım etmelidir.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) sahih bir hadiste yarenlerine şöyle buyurmuştur: Allah'a sığının ve Allah'a yakınlık kazanmak için birbirini seven,

birbirine sevgi gösteren, gidip gelen arkadaşlar olun; birbirinizin evine gidip gelin, görüşün, konuşun ve bizi anın.

İkinci hak: Sözleriyle veya yaptıklarıyla hiçbir Müslüman'ı incitmemek.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Müslüman, insanların onun elinden ve dilinden güvende oldukları kişidir.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Müslüman kimdir, bilir misiniz? Sahabeler “Allah ve Resulü daha iyi bilir” deyince Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdular: Müslüman, Müslümanların onun elinden ve dilinden güvende oldukları kişidir. Sahabeler “peki mümin kimdir?” diye sorunca Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdular: Müminlerin, kendi malları ve canları konusunda emin ve güvenilir gördükleri kişidir. Sahabeler “peki muhacir kimdir?” diye sorunca Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdular: Kötülüklerden ayrılmış kötülüklerden uzak duran kişidir.

İmam Muhammed Bakır (a.s) şöyle buyurmuştur: Mümin'in kim olduğunu söylememi ister misiniz? Müminlerin, kendi malları ve canları konusunda güvenilir gördükleri kişidir. Müslüman kimdir, bilmek ister misiniz? Müslümanların, onun elinden ve dilinden güvende oldukları kişidir. Muhacir ise kötülükleri geride bırakıp Allah'ın yasaklarına yaklaşmayan kişidir. Bir mümine haksızlık yapmak, kandırmak, arkasından konuşmak veya bir mümini kovmak haramdır.

Üçüncü hak: Bütün Müslümanlara karşı mütevazı olmak ve onlara karşı kibirlenmemektir.

Ayeti kerime: Allah, kendini beğenmiş övünüp duran kimseleri asla sevmez.¹¹

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Yüce Allah bana “Alçakgönüllü olun, öyle ki hiç kimse kendini diğerinden üstün görmesin” diye vahyetti.

Birisi kibirli bir davranış sergilediğinde ise ona karşı sabırlı olunmalıdır. Yüce Allah, Peygamber'ine şöyle buyurmuştur: Af yolunu tut, iyiliği emret ve cahillerden yüz çevir.¹²

¹¹ Lokman, 18.

¹² Araf, 199.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Yüce Allah iki meleği, Allah için alçakgönüllülüğü seçen insanları yükseltip kibirlenenleri alçaltmak için görevlendirmiştir.

Hasen¹³ bir hadiste şöyle rivayet edilmiştir: İmam Zeynel Abidin (a.s) merkebin üzerinde giderken yemek yiyen birkaç cüzzam hastasıyla karşılaştı. Bu insanlar imamı (a.s) sofraya davet edince imam (a.s) şöyle buyurdu: Oruçlu olmasaydım davetinizi kabul ederdim. İmam Zeynel Abidin (a.s) evine gittiğinde iftar için çok özenle güzel bir yemek hazırlamalarını istedi ve bu insanları iftarda kendi sofrasında ağırlayıp onlarla beraber yemek yedi.

Dördüncü hak: Dedikodu yapmamak ve dedikodu dinlememektir.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Dedikodu yapanlar cennete giremezler.

Sahih bir hadiste İmam Muhammed Bakır (a.s) aracılığıyla Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Ey diliyle inanıp da kalbiyle inmayan insanlar, diğer insanların kusurlarını irdelemeyin. Yüce Allah, insanların kusurlarını irdeleyenlerin kusurlarını irdeler ve Yüce Allah kusurlarını irdelediği kişiyi rezil rüsva eder.

Muvassak¹⁴ bir hadiste İmam Muhammed Bakır'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Bir insanın küfre en çok yaklaştığı an, din kardeşinin kusurlarını bir gün aleyhinde kullanmak üzere biriktirdiği andır.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Bir Müslüman'ı insanların gözünden düşürüp itibarını sarsmak için onunla ilgili kusurları dile getiren kişiyi Yüce Allah kendi velayetinden çıkarıp şeytanın velayetine dâhil eder ancak şeytan da onu kabul etmez.

¹³ Hasen hadis, hadis değerlendirmesinde sahih hadisten sonra ikinci sırada yer alan hadis türüdür. Tüm ravileri imami yani on iki imamların vilayetini benimseyen kişilerden olup da bu ravilerin bir veya daha fazlası için açıkça "adaletli ve güvenilir" ifadesi bulunmayan, ravilerinin hiçbirisi zayıf olmayan ve ittisal yönünde bir kopukluk olmayan hadistir.

¹⁴ Muvassak hadis, hadis değerlendirmesinde Hasen hadisten sonra üçüncü sırada yer alan hadistir. İttisal yönünde herhangi bir kopukluk olmayan ve tüm ravileri güvenilir olan ancak ravilerin bir veya daha fazlası imami yani on iki imamın vilayetini benimseyen kişilerden olmayan hadistir.

Beşinci hak: Kızgın olsa da üç günden fazla biriyle olan arkadaşlık bağını koparmamaktır.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Birbirini gördüğünde sırt çevirecek kadar üç günden fazla küs kalmak caiz değildir. Selam vermek için önce davranan ise daha üstün olandır.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Yüce Allah kıyamet gününde, bir Müslüman'ın hatalarını görmezden gelen kişinin hatalarını görmezden gelecektir.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Birbirine küsüp de üç günden fazla küs kalan iki kişi İslam dininden çıkmıştır ve hangisi diğeriyle barışmak için önce harekete geçerse kıyamet gününde daha önce cennete giren şahıs olacaktır.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: İki Müslüman birbirine küs oldukları sürece İblis sevinç içindedir. Barıştıklarında ise İblisin dizlerinin bağı çözülür, gücü kuvveti tükenir ve “kahrolsun, helak edemedim” der.

Altıncı hak: Yapabildiği kadar insanlara iyilik yapmaktır.

İmam Zeynel Abidin (a.s) babaları aracılığıyla Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğunu nakletmiştir: İyiliği hak edenlere iyilik yap, onlar bu iyiliği hak etmiyor olsalar bile sen iyilik yapmayı hak ediyorsun.

Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: İnançlı oluktan sonra en büyük akıl belirtisi, insanlara iyi davranmak ve iyi kötü ayırt etmeden bütün insanlara iyilik yapmaktır.

İmam Muhammed Bakır (a.s) şöyle buyurmuştur: Arkadaşlık yaptığın insanlar içinde büyüklük eline sahip olabilirsen bundan sakınma.

Yedinci hak: Ancak izin aldıktan sonra birisinin yanına varmaktır.

Hatta üç defa izin alıp içeri girmek ve izin gelmezse geri dönmek en iyisidir.

İmam Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: Hz. Peygamber (s.a.a) üç defa selam veriyordu, izin gelirse içeri girer, izin gelmezse geri dönerdi.

Sekizinci hak: Bütün insanlarla iyi geçinmektir.

Kuşkusuz bilgisiz bir insana, bilgin; duyarsız bir insana duyarlı; ahmak bir insanla zeki bir insanmış gibi davranmak hem insanın kendisine hem de karşı tarafa rahatsızlık verecektir.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: İnsanlara kendilerine uygun şekilde davranın.

Dokuzuncu hak: Büyüklere saygı, küçüklere ise sevgi göstermektir.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Büyüklerine saygı, küçüklere ise sevgi göstermeyen bizden değildir.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Müslüman yaşlılara gösterilen saygı, Allah'a gösterilen saygının tamamlayıcı parçalarındandır.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Yaşı büyük olan birine yaşının büyüklüğü sebebiyle saygı gösteren kişiyi Yüce Allah kıyamet gününün sıkıntılarından kurtaracaktır.

Diğer bir hadiste şöyle yazar: Sakalını İslam'da beyazlatan birine saygı gösteren kişiyi yüce Allah kıyamet gününün sıkıntılarından kurtaracaktır.

Onuncu hak: Bütün insanlara karşı güler yüzlü ve tatlı dilli olmaktır.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Cehennem ateşi kimlere haram edildi, bilir misiniz? Sahabeler "Allah ve resulü daha iyi bilir" deyince Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdular: Yumuşak huylu, tatlı dilli, kolaylık tanıyan, sevecen insanlara.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Yüce Allah insanların beraber olmaktan sıkılmadığı güler yüzlü insanları sevmektedir.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Mümin kardeşinin yüzündeki üzüntüyü gideren kişiye Yüce Allah on sevap ve mümin kardeşinin yüzüne gülümseyene bir sevap verir.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Mümin kardeşini selamla karşılayan kişiyi Yüce Allah kıyamet gününe kadar selamla karşılar.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğunu nakletmiştir: Söylediği sözlerle Müslüman kardeşinin kalbindeki sıkıntıyı giderip yüzüne tebessüm konduran kişi, bu niyeti taşıdığı sürece Allah'ın rahmet gölgesinde olacaktır.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) Hz. Ali'nin (a.s) şöyle buyurduğunu nakletmiştir: Mümin kişi, insanlarla kaynaşan ve insanların arkadaşlık ettiği kişidir. İnsanlarla kaynaşmayan ve insanların arkadaşlığını kabul etmeyen kişide ise hayır yoktur.

On birinci hak: Yapamayacağı şeyi vaat etmemektir.

İmam Zeynel Abidin (a.s) münafık insanların özelliklerini açıklarken şöyle buyurmuştur: Sana vermiş olduğu sözde durmayacaktır.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Müslüman kardeşine vermiş olduğun söz, kefareti olmayan nezir gibidir. Dolayısıyla sözünde durmayan şahıs, Allah'ı karşısına almış ve onun gazabını kazanmıştır. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Ey iman edenler! Ne diye yapmayacağınız şeyleri söylüyorsunuz? Allah katında en nefret edilen şey, yapmayacağımız şeyi söylemenizdir.¹⁵

İmam Cafer-i Sadık (a.s) Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğunu nakleder: Allah ve ahiret inancı olanlar verdikleri sözde durmalıdırlar.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: İsmail'in (a.s) "sadikul-vâd"¹⁶ olarak adlandırılmasının sebebi, söz vermiş olduğu kişiyi anlaştıkları yerde bir yıl boyunca beklemesidir. Bir yıl sonra onun yanına gelen kişiye "seni bir yıl boyunca burada bekledim" dedi.

On ikinci hak: İnsanlara karşı insafli olması ve kendine davranılmasını istediği gibi insanlara davranmasıdır.

İmam Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: İnsanlara karşı insafli olan kişiye yüce Allah izzet ve yücelik verir.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) yanındaki birine şöyle buyurdular: Yüce Allah'ın insanlara farz kıldığı en büyük görevi sana söylememi ister misin? Bu şahıs "evet" deyince İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurdular:

¹⁵ Saf, 2 ve 3.

¹⁶ Arapçası "sadikul vaad" olan sözcüğü Türkçede "sözünün eri" anlamındadır.

İnsanlara karşı insafli olmak, kardeşlerine yardım etmek ve her yerde Allah'ı anmak. "Subhanallah velhamdu lillah ve lâ ilâhe illallâh vellahu ekber"¹⁷ demeyi demiyorum. Bunları söylemek de Allah'ı anmaktır ama söylemek istediğim şey, bir iyilik veya günahla karşı karşıya geldiğin anda Allah'ı anmaktır.

Hız. Peygamber (s.a.a) bir gazveye giderken bir şahıs peygamberin (s.a.a) bineğinin eyerini sıkı tuttu ve Peygamber Efendimize (s.a.a) şöyle dedi: Ey Allah'ın elçisi, beni cennete götüreceksin bir amel öğret bana. Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdular: İnsanların sana karşı nasıl olmasını istiyorsan sen de onlara karşı öyle ol ve insanların beğenmediğin davranışlarını sen de onlara karşı sergileme. Şimdi eyeri bırak.

On üçüncü hak: Duruşuyla, giyim kuşamıyla büyük bir insan olduğu anlaşılan kişilere gerekli saygıyı göstermek ve herkese hak ettiği kadar saygı göstermektir.

Bir hadiste şöyle yazmaktadır: Hız. Peygamber (s.a.a) evine girdi ve sahabelerin bir bölümü de Peygamber Efendimizle (s.a.a) birlikte eve girdiler. Öyle ki oturacak yer kalmadı ve sonradan gelen büyük sahabi Cerir bin Abdullah el-Beceli oturacak yer bulamayınca kapının önünde oturdu. Bunun üzerine Hız. Peygamber (s.a.a) sırtındaki abayı ona uzattı ve "bunun üzerine otur" buyurdu. Cerir, Peygamber'in (s.a.a) abasını aldı ve yüzüne sürüp, öpüp ağladı. Sonrasında ise Resulullah'ın (s.a.a) abasını kendisine uzattı ve "bana iyilikte bulunduğunuz gibi Yüce Allah da size iyilikte bulunsun, sizin elbisenizin üzerine oturamam" dedi. Hız. Peygamber (s.a.a) abayı aldı ve sağında ve solundaki insanlara bakıp şöyle buyurdu: Büyük birisi yanınıza geldiğinde ona gerekli saygıyı gösterin.

Hız. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: Adiy bin Hatem Peygamber Efendimize (s.a.a) geldiğinde Hız. Peygamber (s.a.a) onu eve aldı ve evdeki tek sergi olan bir hasır sergiyi ve tek yastık olan post yastığı onun oturması için yere serdi.

On dördüncü hak: Yapabildiğince Müslümanların arasını bulmaya çalışmaktır.

¹⁷ "سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اكبر"

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: En büyük sadaka kūs olanların arasını düzeltmektir.

Sahih bir hadiste İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: İki kişinin arasını düzeltmek, iki dinar¹⁸ sadaka vermektan daha iyidir.

Mufazzal, İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğunu nakletmiştir: Bizim takipçilerimizden olan iki kişiyi kavgalı görürsen onları barıştırmak için benim malımdan harcama yapabilirsin.

Saikul-Hac Ebu Hanife¹⁹, şöyle nakleder: Damadımla bir miras üzerinde tartıştığım sırada Mufazzal bizim yanımızdan geçti ve dönüp bizi evine götürdü. Evinde bize dört yüz dirhem verdi ve bu şekilde aramızdaki anlaşmazlığı giderdi. Artık tartışmayacağımıza dair bizden söz aldıktan sonra şöyle dedi: Size verdiğim bu para benim kendi malımdan değil, İmam Cafer-i Sadık'ın malındandır. İmam Cafer-i Sadık (a.s) bana “bizim takipçilerimizden olan iki kişi kavga ederse benim malımı kullanarak aralarını bulabilirsin” buyurmuştur. Size verdiğim bu para da İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) parasıdır.

Hasen bir hadiste İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Arabulucunun söyledikleri yalan sayılmaz.

On beşinci hak: Müslümanların tüm kusurlarını gizli tutmaktır.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Bir Müslüman'ın kusurlarını gizleyen kişinin tüm kusurlarını yüce Allah dünya ve ahirette gizleyecektir.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğunu nakletmiştir: Başka bir insanın yanlışını açan kişi aynı o işi yapan kişi gibidir ve başka bir insanı yanlışından ötürü hor gören kişi aynı yanlışta düşmeden bu dünyadan geçmeyecektir.

¹⁸ Dinar, Peygamber efendimizin (s.a.a) döneminde kullanılan altından imal edilmiş olan değerli bir para türüdür.

¹⁹ Buradaki Ebu Hanife, Ehlisünnette fıkhî bir lider olarak kabul edilen ve “İmamı âzam” olarak anılan kişi değildir. “Saikul Hac Ebu Hanife” İmam Cafer Sadık'tan (a.s) hadis nakleden ve güvenilirliği onaylanan şii bir ravidir.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Bir Müslüman hakkında kendi gözleriyle görmeksizin sadece duyduklarına dayalı kusurları dile getiren kişi bu ayetin bir örneğidir:

İnananlar arasında çirkin şeylerin yayılmasını arzulayan kimseler için dünyada da ahirette de çetin bir ceza vardır. Allah bilir, siz bilmezsiniz.²⁰

On altıncı hak: İnsanların kalplerini yanlış düşüncelere karşı, dillerini ise gıybeteye karşı koruyabilmek için ithamda bulunabileceği yerlerde bulunmamaktır.

Kuşkusuz insanın kendisi diğer insanların yanlış düşmesine ve ilahi emirleri çiğnemesine vesile olursa insanların onunla ilgili yapmış oldukları günaha ortak olur.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Kendi anne ve babasına küfreden insanı nasıl görüyorsunuz? Sahabeler “kim annesine veya babasına küfredebilir ki” deyince Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu: Başkalarının anne ve babasına küfreden kişi, onların da onun anne ve babasına küfretmesine sebep olur.

On yedinci hak: Bir insanın sorunlarını çözmek için sevilip sayıldığı kişiler nezdinde aracı olmak ve yapabildiğince insanların sorunlarını çözmek için çaba harcamaktır.

el-Kafi kitabında Mufazzal bin Ömer'in İmam Cafer Sadık'tan (a.s) nakletmiş olduğu hadiste şöyle yazmaktadır: Yüce Allah insanların bir bölümünü bizim takipçilerimizden olan öksüz insanların sıkıntılarını gidermek üzere yaratmıştır ve bunun karşılığında onları cennete götürecektir. Sen de onlardan biri olabileceğine inanıyorsan bunu yapmalısın.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Mümin kardeşinin ihtiyacını karşılamak, bin köle azat etmekten ve bin atın Allah yolunda koşturulmasından daha üstündür.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Mümin bir insanın ihtiyacını karşılamak her birinde yüz bin infak yapılan hacdan daha üstündür.

²⁰ Nur, 19.

Eban bin Tağlib şöyle nakleder: İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğunu duydum: Yüce Allah Kâbe etrafında yedi defa tavaf eden kişiye altı bin sevap verecek, altı bin günahını silecek ve makamını altı bin derece yükseltecektir. Diğer bir hadiste ise bunlara ilaveten "altı bin dileğini gerçekleştirecektir" söylenmiştir. Hadisin devamı şöyle: Ardından şöyle buyurdu: Mümin bir insanın ihtiyacını karşılamak on tavaftan daha üstündür.

İmam Muhammed Bakır (a.s) şöyle buyurmuştur: Mümin bir insan kendisine gelen mümin kardeşinin ihtiyacını karşılayamadığı için üzülürse Yüce Allah onun bu üzüntüsü için onu cennete götürecektir.

İmam Muhammed Bakır (a.s) şöyle buyurmuştur: Yardımlarını Müslüman kardeşinden esirgeyen kişi, hiçbir mükâfat alamayacağı ve hatta yardım ederek günah işleyeceği yardımlara duçar olacaktır.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğunu nakletmiştir: Yüce Allah mümin bir insana yardım eden kişinin, insanların her şeyi bırakıp sadece kendi sıkıntılarıyla uğraştığı anda, birisi dünya hayatında ve yetmiş biri ahirette olmak üzere yetmiş iki sıkıntısını giderecektir.

On sekizinci hak: Konuşmaya başlamadan önce selam vermek ve selam esnasında tokalaşmak hakkıdır.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Selam vermeksizin konuşmaya başlayan kişinin cevabını vermeyin.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Konuşmadan önce selam söyleyin. Selam söylemeksizin konuşmaya başlayan kişinin ise cevabını vermeyin.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Yüce Allah şöyle buyurmuştur: Asıl cimri, selamı esirgeyen kişidir.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: "selam verdim de selamımı cevaplamadılar" dememek için selam verirken yüksek sesle selam verin ve "selamımın cevabını vermedi" denmemesi için birisinin selamını cevaplarken yüksek sesle cevaplayın.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Küçükler büyüklere, yoldan geçenler oturanlara ve sayıca az olanlar sayıca çok olanlara selam versinler.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Selam vermek konusunda her zaman sayıca az olanlar sayıca çok olanlardan önce, binek üzerinde olanlar yürüyen insanlardan önce davranmalıdır.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Binek üzerindeki yürüyen insanlarla karşılaştığında, yürüyen insanlar oturan insanlarla karşılaştığında, küçük bir grup insan büyük bir grupla karşılaştığında ve bir kişi birkaç kişiyle karşılaştığında selam vermelidir.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Ehli kitaba selam vermek konusunda önce davranmayın ve size selam verdiklerinde “ve aleykum” şeklinde cevap verin.

Ebu Ubeyde²¹ şöyle nakleder: Yolculukların birinde İmam Muhammed Bakır (a.s) ile birlikteydim. Binerken önce ben binerdim sonrasında ise İmam (a.s) binerdi. Bindüğümüzde daha önce hiç görüşmemişiz gibi benimle selamlaşıp tokalaşırdı. İndüğümüzde ise İmam (a.s) benden önce inerdi ve ben daha sonra inerdim ancak indiğimizde daha önce hiç görüşmemişiz gibi benimle selamlaşır tokalaşırdı. Bunun üzerine İmam’a (a.s) “Ey Resulullah’ın (s.a.a) oğlu etrafımızdaki hiç kimsenin yapmadığı bir şey yapıyorsunuz, bu insanlar bunun bir defasını bile fazla buluyorlar” dedim ve İmam (a.s) şöyle buyurdu: Bu şekilde görüşüp tokalaşmanın faydasını bilmiyorsun. Müminler bir araya gelip birbirleriyle tokalaştıklarında tokalaştıkları süre boyunca günahları sonbahar yaprağı gibi dökülür ve ayrılana dek Yüce Allah onlara lutfuyla bakar.

İmam Cafer-i Sadık’ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Hz. Peygamber (s.a.a), tokalaştığı kişi elini çekmeden önce asla elini çekmezdi.

İmam Cafer-i Sadık’ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Tokalaşın, zira tokalaşmak kalplerdeki kini silip götürür.

²¹ Tam ismi “Ziyad bin İsa Ebu Ubeyde” olan ravi, İmam Muhammed Bakır ve İmam Cafer Sadık’tan hadis nakleden güvenilir bir ravidir.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Mümin bir insanla tokalaşmak, meleklerle tokalaşmaktan daha üstündür.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Siz müminler dünyada onunla tanıdığınız bir nura sahipsiniz. Öyleyse mümin bir kardeşinizle karşılaştığınızda bu nurun onun alnındaki yerini öpün.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Resulullah'ın (s.a.a) dışında veya onu öperek Peygamber Efendimizi (s.a.a) öpmeyi kastettiğin kişinin dışında hiç kimsenin elini veya başını öpmemelisin.

Diğer bir hadiste ise şöyle yazar: Ancak Peygamber (s.a.a) veya onun yerine geçen vasisinin eli öpülebilir.

Mümin insanların önünde ayağa kalkmak suretiyle onlara saygı göstermek ayrıca önemsenmesi gereken diğer bir konudur. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Kim Allah'ın nişanelerine saygı gösterirse elbette bu, kalplerin takvasındandır.²²

Yüce Allah diğer bir ayeti kerimede şöyle buyurmuştur:

Kim Allah'ın yasaklarına saygı gösterirse bu onun için rabbi nezdinde daha hayırlıdır.²³

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Birbirinize öfkelenmeyin, birbirinizi kıskanmayın, birbirinize sırtınızı dönmeyin, aranızdaki bağı koparmayın ve Allah'ın kulluğu yönünde birbirinize kardeşlik yapın.

Bazen birbirinin önünde ayağa kalkmamak düşmanlıkların oluşmasına, bağların koparılmasına ve saygısızlık yapılmasına bile yol açabilir. Hadis kaynaklarımızda Peygamber Efendimizin, (s.a.a) Hz. Fatma'nın (a.s) önünde ve Cafer bin Ebu Talib'in önünde Habeşistan'a yolculuğu dönüşünde ayağa kalktığı ve Ensar topluluğuna hitaben "büyüklerinizin önünde ayağa kalkın" buyurduğu kaydedilmiştir.

el-Mehasin kitabında İmam Cafer Sadık'a (a.s) içeri giren kişi için ayağa kalkmak konusunun sorulduğu ve İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Din adamları dışında iyi degildir.

²² Hac, 32.

²³ Hac, 30.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğunu nakleder: Eve yeni giren kişinin ev halkının üzerindeki haklarından birisi girişinde ve çıkışında birkaç adım ona eşlik etmektir.

Hz. Peygamber (s.a.a) diğer bir hadisi şerifte şöyle buyurmuştur: İnsanların, önünde ayağa kalkmasını arzulayan kişinin yeri cehennemdir.

Bu hadisi yorumlarken şöyle diyebiliriz: Hz. Peygamber (s.a.a) bunu eskiden zalim insanların yaptığı yanlış uygulamaya isnaden buyurmuştur. Zira bu insanlar, konuştukları süre boyunca insanları ayakta bekletirdi. Dolayısıyla önceki hadislerde bize dönük tavsiye edilen yüklerimizin önünde ayağa kalkmak ve kısa bir süre için ayakta kalmak eylemi bu hadisin dışında tutulmuştur. Bu yorumu kabul edecek olmasak bile bu hadisi, ancak, insanların önünde kalkıp beklemesini içindeki kibir duygusu nedeniyle arzulayan ve insanları bu yönde zorlayan kişilere yorabiliriz.

Resulullah'ın (s.a.a) hayatına baktığımızda, ayağa kalktığında insanların onunla birlikte ayağa kalmadığını ve önceki hadislerde tavsiye edilen saygı şeklini burada uygulamadıklarını görmekteyiz. Bunun tek sebebi Resulullah'ın (s.a.a), kimsenin, önünde ayağa kalkmasından hoşlanmaması ve insanların Resulullah'ın (s.a.a) bu yönünü bildikleri için onu rahatsız etmemek için ayağa kalkmamasıdır. Yani Hz. Peygamber (s.a.a), kendi isteğiyle bu sorumluluğu sahabelerin üzerinden ve bütün müminler Peygamber Efendimizi (s.a.a) örnek alarak insanların onlar için ayağa kalkmasından hoşlanmamalıdır.

On dokuzuncu hak: Elinden geldiği kadar Müslüman kardeşinin namusunu, canını ve malını haksızlıklara karşı korumak, ona gelen saldırılar karşısında durmak ve düşmanlarına karşı ona yardım etmektir.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Müslüman kardeşine bir iyilik yapıp da onun arkasından konuşulan sözleri cevaplayan kişi için Yüce Allah dünya hayatında ve ahirette bin şer kapısını kapatacaktır. Ancak bunu yapabildiği halde sessiz kalan kişiye gyibet eden kişinin yetmiş katı kadar günah yazılacaktır.

Yirminci hak: Hapşıran kişi için dua etmektir.

İmam Cafer-i Sadık (a.s), Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğunu nakleder: Birisi hapsirdiğinde onun için dua edin, adanın diğer ucunda olsa bile.

Diğer bir hadiste ise “denizin diğer ucunda olsa bile” ifadesi kullanılmıştır.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Hapsirdikten sonra Allah'a hamd edip, Peygamber (s.a.a) ve Ehlibeyt'ine (a.s) salat eden kişi göz ve diş ağrısına yakalanmayacaktır. Ardından şöyle buyurdular: Şayet onun hapsirik sesini duyarsan aranızda bir deniz kadar mesafe olsa bile sen de aynısını söyle.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Hapsirip da elini burnunun üstüne koyduktan sonra “Elhamdu lillahi rabbil âlemin kesiren kema hüve ehluhu ve sallallahu ala Muhammedinin nebi ve alihi”²⁴ diyen kişinin burnunun sol deliğinden sinekten daha büyük, çekirgeden daha küçük bir kuş çıkıp arş'a kadar yükselecektir ve kıyamet gününe kadar onun için istiğfar edecektir.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğunu nakletmiştir: Hasta insanın hapsirması, sağlığa doğru ilerlediğini ve vücudunun rahatladığını gösterir.

Diğer bir hadiste ise şöyle nakledilmiştir: Üç defayı geçmediği sürece hapsirmek vücut için yararlıdır. Üç defayı geçtiyse hastalık ve acıya işarettir.

İmam Cafer-i Sadık'a (a.s) “*Seslerin en çirkini, elbette ki eşeklerin sesidir*”²⁵ ayetinin açıklaması sorulduğunda şöyle buyurdular: Kötü bir şekilde hapsirmek.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğunu nakletmiştir: Hapsirmek bir nevi söylenen sözü onaylamaktır.

Diğer bir hadis ise şöyledir: Birisi konuşurken diğeri hapsirirse, bu, söylenen sözün doğruluğuna dair bir işarettir.

²⁴ Anlamı: Allah'a çokça hamd olsun, bunu hak ettiği gibi. Allahın salatu Muhammed ve onun ailesi üzerine olsun. “الحمد لله رب العالمين و صلى الله على محمد النبي و آله”.

²⁵ Lokman, 19.

Yirmi birinci hak: Kötülük peşinde olan insanlarla bütün bildiklerini paylaşmamak ve onları idare etmeğe çalışmaktır.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) “*İşte onlara, sabretmelerinden ötürü, mükâfatları iki defa verilecektir.*”²⁶ ayetinin açıklamasında şöyle buyurduğu nakledilmiştir: İnançlarını gizlemek üzere sabrettikleri için. Ayetin devamındaki “onlar kötülüğü iyilikle savarlar” bölümün açıklamasında ise şöyle buyurmuştur: Buradaki iyilik takiye etmektir, kötülük ise bütün bildiklerini açığa vurmaktır.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Dinin onda dokuzluk bölümü takiyedir ve takiyesi olmayanın dini yoktur.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Takiye ilahi dinin bir parçasıdır.

İmam Muhammed Bakır'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Takiye benim ve babalarımın inancının bir parçasıdır ve takiyesi olmayanın imanı yoktur.

İmam Muhammed Bakır'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Zaruret durumlarında takiye edilmelidir ve herkes kendisi için ne zaman zaruret olduğunu daha iyi bilir.

İmam Muhammed Bakır'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Yüce Allah, çaresiz kalan insanların takiye yapmasını sakıncasız kılmıştır.

İmam Muhammed Bakır'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Takiye insanların haksız yere öldürülmesini önlemek için öngörülmüştür. Dolayısıyla birisinin haksız yere öldürülmesi kesin ise takiye etmenin anlamı yoktur.

Yirmi ikinci hak: Zengin insanlarla oturup kalkmak yerine fakir insanlarla beraber olmak ve yetim çocuklara iyilikte bulunmaktır.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Allah'ım beni bir fakir olarak yaşat, beni bir fakir olarak bu dünyadan götür ve fakirlerle birlikte mahşer sahasına çıkar.

²⁶ Kasas, 54.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Ölülerle oturup kalkmayın. “Ölüler kimlerdir” diye sorulduğunda ise şöyle buyurmuştur: Zenginler.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Yetim bir çocuğun başına sevgiyle elini çeken kişiye Yüce Allah kıyamet gününde her bir saç teli karşılığında bir aydınlık verecektir.

Diğer bir hadiste ise şöyle yazar: Elini çekmiş olduğu her bir saç teli karşılığında Yüce Allah onun için bir sevap yazacaktır.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Kalbinin katılaşmasını önlemek isteyen kişi yetim bir çocuk bulup ona sevgiyle yaklaşsın ve elini onun başına çeksin. Bunu yaparsa Allah'ın izniyle kalbi yumuşar. Kuşkusuz yetim çocukların bizim üzerimizde bazı hakları vardır.

Yirmi üçüncü hak: Bütün Müslümanların hayrını istemek ve onları sevindirmek için çaba harcamaktır.

Sahih bir hadiste İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Önünde de arkasında da mümin kardeşinin hayrını dilemek bütün müminlerin birbiri üzerindeki hakkıdır.

İmam Muhammed Bakır (a.s) Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğunu nakletmiştir: Kendi hayrınızı önemsedığınız gibi mümin kardeşinizin hayrını da önemselisiniz.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğunu nakleder: Müslüman kardeşlerinin işlerini önemsemez halde sabahlayan kişi Müslüman değildir.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: İnsanlar, Allah'ın bakmakla yükümlü olduğu elinin altındaki fertlerdir. Dolayısıyla Allah nezdinde en çok sevilen kişi, Allah'ın elinin altındaki bu fertlere iyilikte bulunup onları sevindiren kişidir.

İmam Muhammed Bakır (a.s) Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğunu nakletmiştir: Bir Mümin kulu sevindiren, beni sevindirmiştir ve beni sevindiren Allah'ı sevindirmiştir.

İmam Muhammed Bakır'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Mümin kardeşinin yüzüne gülümsemek ibadettir, mümin kardeşinin

üzerinden bir çalı parçasını almak ibadettir. Hiçbir amel Allah nezdinde mümin bir insanı sevindirmek kadar daha sevimli değildir.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Mümin bir kulu sevindiren kişi yalnızca onu sevindirdiğini düşünmesin. Aynı zamanda bizi de sevindirmiştir, Resulullah'ı da sevindirmiştir.

Yirmi dördüncü hak: Hasta ziyaretine gitmektir.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Kim hasta yatağında yatan bir Müslüman'ın ziyaretine giderse Yüce Allah yetmiş bin meleği kıyamet gününe kadar ibadet etmek üzere bu eve gönderecektir ve bu ibadetlerin sevabının yarısını hasta ziyaretine giden kişiye verecektir.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Gece boyunca hastanın başında bekleyen kişi için Yüce Allah yetmiş bin melek görevlendirecektir. Öyle ki oturduğunda etrafını rahmet kaplayacaktır ve bu melekler akşama kadar onun için istiğfar edeceklerdir. Hasta başında akşamlayan kişi için aynı durum sabah vaktine kadar geçerlidir.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Hasta yatağında yatan kardeşinizin yanına gittiğinizde onun için dua etmelisiniz. Kuşkusuz sizin buradaki duanız, meleklerin duası gibidir.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Allah rızası için bir hastanın ziyaretine giden kişi için hasta yatağında yatan kişinin yaptığı tüm dualar Allah nezdinde kabul edilecektir.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Yapacağın hasta ziyaretinin kusursuz olması için elini hastanın bileğinin üstüne koy ve yanından erken ayrıl. Kuşkusuz anlayışsız insanların hasta ziyaretine katlanmak hasta birisi için hastalığa katlanmaktan daha ağırdır.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Hasta ziyareti süre olarak bir devenin sağılması kadar olmalıdır.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) Hz. Ali'nin (a.s) şöyle buyurduğunu nakletmiştir: Hasta ziyaretini kısa tutan kişi daha büyük mükâfat alacaktır ancak hastanın kendi istemesi durumu hariç.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Gözü rahatsız olan ve hastalığı üç günden az olan kişinin ziyareti gerekli değil. Hasta ziyareti gereklilik kazandığında ise bir gün aralıkla hastanın yanına gitmelisiniz. Hastalık çok uzun sürerse hastayı ve ailesini rahat bırakmalısın.

Yirmi beşinci hak: Müslüman kardeşinin cenaze merasimine katılmak ve tabutunun taşınmasına yardım etmektir.

İmam Muhammed Bakır (a.s) şöyle buyurmuştur: Cenaze namazına kadar bir Müslüman'ın cenazesine eşlik eden kişi bir parça sevap alacaktır. Defin işlemine kadar cenazeye eşlik eden kişi ise iki parça sevap alacaktır ve her bir parça sevap Uhud dağı kadardır.

İmam Muhammed Bakır (a.s) şöyle buyurmuştur: Müslüman kardeşinin cenaze merasimine iştirak eden kişiye Yüce Allah dört kişiye şefaet etmek hakkı verecektir ve hayatını kaybeden kişi için dilediği her şeyi bir melek onun için Allah'tan dileyecektir.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Yüce Allah tabutun bir tarafını omuzuna alan kişinin yirmi beş büyük günahını affedecektir ve tabutun dört tarafını sırayla omuzlanan kişi tüm günahlardan temizlenecektir.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) İshak bin Ammar'a şöyle buyurdular: Tabutun köşelerini omuzlandığında anneden doğduğun günkü gibi temizleneceksin.

İmam Muhammed Bakır (a.s) şöyle buyurmuştur: Cenazenin arkasında yürümek, önünde yürümekten daha iyidir ancak önünde yürümek de sakıncasızdır.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Hüzünlü bir insanı teselli eden kişiye kıyamet gününde güzel bir giysi giydirilecektir.

İmam Kazım (a.s) şöyle buyurmuştur: Defin işleminden önce ve sonrasında taziye de bulunulur.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Gerekli olan asıl taziye, defin işleminden sonraki taziye dir.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Taziyyede bulunmuş olmak için cenaze sahibinin seni (cenaze merasiminde) görmesi yeterlidir.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) cenaze yakınlarına taziyyede bulunduğunda şöyle buyurdu: “Yüce Allah kaybınızı telafi etsin, acınızı gidersin ve kardeşinizi kendi rahmetine alsın”. Bunu söyledikten sonra ise geri döndü.

Yirmi altıncı hak: Müslüman kardeşlerin kabrini ziyaret etmek ve hayatını kaybedenler için hayırda bulunmaktır.

Şeyh Saduk (r.a) şöyle rivayet etmiştir: İmam Cafer Sadık'a (a.s) kabir ziyareti ve kabir üzerine cami yapmak konusu sorulduğunda şöyle buyurdular: Kabir ziyareti sakıncasızdır ancak kabir üzerine cami yapmayın.

Hz Fatıma (a.s) her Cumartesi günü sabah vaktinde şehitlerin kabrini ziyaret ederdi ve özellikle Hz. Hamza'nın kabrini ziyaret edip onun için rahmet ve mağfiret dilerdi.

İmam Kazım (a.s) şöyle buyurmuştur: Mezarlığa girdiğinde kabir-lere ayak bas. Mümin olanlar bundan haz duyarken münafıklara acı verecektir.

Muhammed bin Müslim²⁷ şöyle nakleder: İmam Cafer Sadık'a (a.s) “ölülerimizi ziyaret edebilir miyiz?” diye sordum. “Evet” buyurdular. “onlara gittiğimizde bunu fark ediyorlar mı?” diye sorduğumda şöyle buyurdular: Evet, onlar sizin geldiğinizi fark ediyor ve buna sevinip size yakınlık hissediyorlar. “peki, onlara gittiğimizde ne diyelim” diye sorduğumda ise şöyle buyurdular: şöyle de: Allah'ım kabirlerini geniş kıl, ruhlarını kendine yükselt, onlardan razı ol ve kendi rahmetinle onların yalnızlığını giderip korkularını uzaklaştır, kuşkusuz sen her şeye kadirsin.²⁸

İmam Rıza (a.s) şöyle buyurmuştur: Mümin kardeşinin kabrini ziyaret edip de yedi defa “İnna enzelnâhu”²⁹ suresini okuyan kişinin günahları kabirde yatan kişinin günahlarıyla birlikte affedilecektir.

²⁷ Muhammed bin Müslim, İmam Muhammed bakır (a.s) ve İmam Cafer Sadık'tan (a.s) hadis nakleden güvenilir değerli bir ravidir.

²⁸ Arapçası: اللهم جاف الأرض عن جثتيه و صاعد اليك ارواحهم و لقهم منك رضوانا و أسكن اليهم من رحمتك ما تصل به و حلتهم و تؤنس به و حشنتهم إنك على كل شيء قدير.

²⁹ Kadir, .

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Altı şey ölüm sonrasında mümin insana yarar sağlar; onun için istiğfar eden evlat, geride bırakmış olduğu Kur'an-ı Kerim, ekmiş olduğu ağaçlar, toplumun yararlanması için geride bıraktığı su kaynakları, kazmış olduğu su kuyusu ve kendisinden sonra devam eden başlatmış olduğu iyi alışkanlıklar.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Hayatını kaybeden Müslüman kardeşi için hayırda bulunan kişiye Yüce Allah iki kat mükâfat verir ve yapmış olduğu hayrı, merhuma yetiştirecektir.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Kabirde yatan kişi için kılınan namaz, yapılan hac, verilen sadaka, yapılan iyilikler ve dualar ona ulaşır ve aynı mükâfat bu amelleri yapan kişi için de yazılır.

Yedinci Bölüm: Kısaca Bazı Haklar

Haklar konusunda kısaca önemsenmesi gereken önemli konu hayatta olsun veya olmasın din kardeşlerimizin hiçbirini küçük görmemektir. Bu hata, insanın helak olmasına bile yol açabilir. Nereden biliyorsun, belki hatalı gördüğün bu şahıs senden daha iyidir. Şu anda fâsık birisi olarak görünüyorsa bile belki ileride doğru yolda ilerlerken amel defteri kapanacak ve sen onun şimdiki halindeyken hayata veda edeceksin.

Hiçbir zaman dünya varlığı için kimseyi büyük görme. Zira dünya ve içindeki her şey Allah nezdinde küçüktür. Dünya ehli olan insanları gözünde büyüttüğünde ise aslında dünyayı kendi gözünde büyütmüşsündür ve bunun sonucunda Allah nezdindeki değerini kaybedebilirsin.

Onların elindeki dünya malına varmak için inancından ödün verme. Zira bunu yaparsan onların gözünde küçülürsün ve onların elindeki dünyaya da ulaşamazsın. Ulaşsan bile değerli bir şeyi değersiz bir şeyle değiştirmiş olursun.

Açıkça onlara düşman kesilme. Zira bunu yaparsan bu düşmanlık çok uzun sürecektir ve bu süreç içinde inancını ve mal varlığını bu yolda kaybettiğin gibi onların inancının da kaybolmasına sebep olacaksın. Ancak açıkça Allah'ın emirlerine karşı geldiklerini görürsen onların bu yaptıklarıyla savaşmalısın.

Onlara acıyıp rahmet gözüyle onlara bakmalısın. Zira Allah'ın emirlerine karşı geldikleri için onun gazap ve kahrına uğrayacaklardır ve varacakları cehennem ateşi onlar için fazlasıyla yeterlidir.

Kalbinde onlara karşı kin besleme. Senin yüzüne karşı dile getirdikleri övgüler, sevgi sözcükleri ve gülümsemelere inanma. Zira işin gerçeğini araştırarak olursan bu görüntünün ancak yüzde bir doğruluk payına sahip olduğunu ve belki de bu kadar bile doğruluk payı taşımadığını göreceksin.

Sıkıntılarını onlara götürme. Zira bunu yaparsan Yüce Allah seni onlara havale eder. Kendi içlerinde oldukları gibi açıkta da sana karşı aynı olmalarını bekleme. Zira bu boş bir hayalden başka bir şey değildir.

Onların elindekine göz dikme. Zira bunu yaparsan ancak zillete varmayı kendin için çabuklaştırmış olursun ve dilediğine de varamazsın.

Onlara ihtiyacın olmadığını düşünerek onlara karşı böbürlenip kibirlenme. Zira bunu yaparsan kibirlenmenin cezasını ödemek için Yüce Allah seni onlara havale eder.

Zengin bir arkadaşına ihtiyacını götürürsen ve o da ihtiyacını karşılarsa bu durumda faydalı bir arkadaş olduğuna inanabilirsin. Ancak ihtiyacını karşılamazsa ona kızmamalısın. Zira bu durumda sana düşman kesilebilir ve bu düşmanlık çok uzun sürebilir.

Söylediklerini kabul etmeyen birisine öğüt vermeğe kalkışma. Zira söylediklerini kabul etmediği gibi bu iş, bir düşmanlığın başlamasına bile sebep olabilir. Bu nedenle söyleyeceğin öğütleri genel bir ifadeyle dile getir ve kimseyi muhatap alma.

Zengin kişilerden sana bir menfaat ulaşırsa, bu insanları aracı kılan Allah'a şükret ve seni onlara havale etmemesi için dua et.

Bu insanların senin arkanda konuştuklarını duyarsan veya sana herhangi bir zarar verirlerse onları Allah'a havale et ve onların şerrinden Allah'a sığın. Onların kötülüğünü telafi etmeğe kalkma. Zira bunu yaparsan ancak ömrünü zayi etmiş olur ve daha çok zarar görürsün.

Onlara "siz benim değerimi bilmiyorsunuz" deme. Her zaman şuna inan ki bu sevgiyi hak edecek olursan zaten Yüce Allah onu onların kalbine verir. Kuşkusuz kalplerdeki sevgi ve nefret, Yüce Allah'ın elindedir.

Dile getirdikleri doğru sözleri dinle ancak söyledikleri yanlış sözleri duyma, onların iyi yönlerini dile getir ve yanlışlıklarını açığa vurma.

Avam halkla oturup kalkma. Zira onlar en ufak hatayı bile affetmez, hiçbir kusurun üstünü örtmezler. En ufak şeyler için seni yargılayabilir, sahip olduğun az veya çok her şey için seni kıskanabilir, senin insaflı olmanı bekler ama kendilerine gelince insaf nedir bilmezler. Unutmuş olduğun şeyler için seni yargılar ve oradan buraya söz taşıyarak veya iftiralarla arkadaşların arasını bozarlar. Dolayısıyla onların birçoğuyla beraber olmanın zarardan başka bir getirisi yoktur ve onlardan uzak durmak en doğru seçenektir. Memnuniyet taşıdıkları durumlarda dalkavukluk yapmaktan çekinmezler. Kızgın oldukları durumlarda ise içten içe kin beslerler. Kinlerinden vazgeçmezler ve güler yüzlerine güven olmaz. Görünürde hoş görünömlü bir insan gibi durur ama içlerinde yırtıcı bir kurt saklıdır. Zanlar üzerine hayatlarına şekil verir, senin arkanda gözleriyle işaretleşip dururlar. Kıskandıkları arkadaşlarının ölümünü arzular, ileride yeri geldiğinde yüzüne vurmak için şimdiden senin kusur ve yanlışlarını akıllarında tutmaya çalışırlar.

Tam anlamıyla sınımadığın kişiye bel bağlama. Yani bir süre aynı yeri veya aynı evi paylaşmadan, makam veya para sahibi olmadığı hallerini makam ve para sahibi olduktan sonraki halleriyle karşılaştırmadan, beraber yolculuğu çıkmadan, para konusu üzerine sınımadan ve sıkıntılarda düşüp de sana yardım edip etmediğini görmeden kimseye bel bağlama. Bu imtihanlardan başarılı geçen bir arkadaşını ise yaş olarak senden büyük ise kendi baban, yaş olarak senden küçük ise kendi evladın, aynı yaşlarda iseniz eğer bir arkadaş gibi görmelisin.

Sekizinci Bölüm: Komşu Hakları

Komşuluk hakkı, din kardeşliği hakkından daha üstündür ve bir komşu din kardeşinin sahip olduğu haklara ilaveten birtakım diğer haklara da sahiptir.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Komşu üç çeşittir; bir hak sahibi olan komşu, iki hak sahibi olan komşu ve üç hak sahibi olan komşu. Üç hak sahibi olan komşu aynı zamanda akrabalık bağı olan Müslüman

komşudur. Bu durumda akrabalık, din kardeşliği ve komşuluk haklarına sahip olacaktır. İki hak sahibi olan komşu ise Müslüman komşudur ve komşuluk hakkına ilaveten din kardeşliği hakkına da sahiptir. Bir hak sahibi olan komşuya gelince Müslüman olmayan komşudur.

Komşu haklarına gelince kısaca, selam vermek konusunda ondan önce davranmalı, onunla konuşurken sözü fazla uzatmamalı, halını hatırını sorarken fazla ısrarcı ve irdeleyici olmamalıdır. Hastalandığında yanına gitmeli, bir yakınını kaybettiğinde taziyede bulunmalı, cenaze töreni için ona yardım etmelisin. Sevinçli günlerinde onu tebrik etmeli ve onun sevincine ortak olduğunu göstermeli, kusurlarını örtülü tutmalısın. Çatuya çıkıp özel hallerini seyretmemeli, duvarına bir çivi çakmak isterse ona sıkıntı çıkarmamalı, oluktan akan su için veya duvarın arkasına döktüğü toprak için sıkıntı çıkarmamalıdır. Evine giden yolu daraltmamalı, eve taşıdığı malzemelere bakıp durmamalı, mahrem bir şeyini görürsen üzerini örtmelisin. Sıkıntıya düştüğü zaman ona yardım eli uzatmalı, evde olmadığı zamanlarda onun evine göz kulak olmalı, gizlice dediklerini dinlememelisin. Namusuna göz dikmemelisin, evlatlarına karşı şefkatli olmalısın ve bilmediği dini veya dünyevi konularda ona yol göstermelisin.

Bütün bunlar daha önce değindiğimiz din kardeşliği haklarına ilaveten korunması gereken haklardır.

Peygamber Efendimizden (s.a.a) nakledilen bir hadiste şöyle yazmaktadır: Bir gün Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu: Komşunun hakları nedir bilir misiniz? Senden yardım istediği zaman ona yardım etmek, senden borç para istediği zaman ona vermek, seni çağırdığı zaman yanında bulunmak, hastalandığı zaman ziyaretine gitmek, vefat ettiği zaman cenaze törenine katılmak, bir menfaat elde ettiği zaman onu tebrik etmek, bir yakınını kaybettiğinde ona taziyede bulunmak, onun onayını almadan kendi evini yükseltmemek ve onun rüzgârının önünü kesmek, evine getirdiğin meyvenin bir kısmını ona vermek, onun çocuğunu rahatsız eder düşüncesiyle bu meyveleri çocuğunla ona göndermemek, evde pişen yemekten bir pay da ona göndermediği düşünmüyorsan bu yemeğin kokusuyla onu rahatsız etmemek.

İmam Cafer Sadık'tan (a.s) nakledilen bir hadiste şöyle yazar: İyi komşuluk ilişkileri ömrün uzamasına vesile olur.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Hz. Yakup'un (a.s) küçük oğlu Bünyamin babasından ayrıldığında Hz. Yakup (a.s) şöyle buyurdu: Allah'ım bana acı mıyor musun? Gözüm görmez oldu ve oğlumu kaybettim. Bunun üzerine Yüce Allah şöyle vahyetti: Onun canını almış olsaydım bile senin için onu yeniden dünyaya döndürürdüm ve ikinizi bir araya getirirdim ama hatırla oruçlu olan komşuna vermeden kesip pişirip kendi yediğin koyunu.

Diğer bir hadiste şöyle nakledilmiştir: Bu olay sonrasında Hz. Yakup (a.s) her öğle ve akşam yemeği öncesinde bir fersah öteye kadar şöyle seslenirdi: Yemek isteyen varsa Yakup'a gelsin.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: İyi komşuluk ilişkileri ömürlerin uzamasına ve şehirlerin güzelleşmesine vesile olur.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Komşusuyla iyi geçinmeyen bizden değildir.

İmam Muhammed Bakır'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdular: Komşusu aç iken tok yatan kişi bana iman etmemiştir. Yine şöyle buyurdular: Bir şehirde bir kişi aç yatarsa Yüce Allah kıyamet gününde o şehrin halkını umursamayacaktır.

İmam Muhammed Bakır (a.s) şöyle buyurmuştur: İnsanın belini kıran şeylerden biri kötü komşudur. Komşusunun güzelliğini görürse gizlemeye çalışır, kusurunu görür ise açığa çıkarmaya çalışır.

Hasen bir hadiste İmam Muhammed Bakır'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Dört taraftaki kırk eve kadar komşu hükmündedir.

Dokuzuncu Bölüm: Akraba Hakları

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Adımı kullanarak birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'tan ve akrabalık haklarına riayetsizlikten sakının. Şüphesiz Allah sizin üzerinizde gözetleyicidir.³⁰

³⁰ Nisa, 1.

Hasen bir hadiste İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Yüce Allah bu ayeti kerimede akrabalara değinmiştir. Akrabalık bağının önemsenmesi gerektiğini ve pekiştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Akrabalara kendi isminin yanında yer vermiştir.

İmam Cafer Sadık'tan (a.s) nakledilen muvassak bir hadiste şöyle nakledilmiştir: Bir gün bir şahıs Resulullah'ın (s.a.a) yanına geldi ve şöyle dedi: Ey Allah'ın Resülü, benim akrabalarım bana karşı haksızlık yapmak, uzaklaşmak ve küfretmekten başka bir şey yapmadılar. Acaba onlarla olan bağımı koparabilir miyim? Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu: Bunu yaparsan Yüce Allah hepinizi kendi haline bırakır. Bu şahıs "peki ne yapmalıyım?" diye sorunca Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu: Senden uzaklaşana yakınlık göster, sana vermeyene ver ve sana haksızlık yapanı affet. Bunu yaparsan Yüce Allah senin arkanda olur.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Akraba ziyareti gibi insanın ömrünü uzatan başka bir şey bilmiyorum. Öyle ki ömrünün sonuna sadece üç yıl kalan bir kişinin ömrüne, akraba ziyareti nedeniyle otuz yıl eklenir ve hayatının sonuna otuz üç yıl kalan birisinin ömrü, akrabalık bağını kopardığı için üç yıla indirilir.

İmam Muhammed Bakır'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Akraba ziyareti kişinin amellerini temizler, malını çoğaltır, başındaki belaları defeder, kıyamet günündeki hesabının kolaylaşmasına vesile olur ve ecel vaktini erteler.

İmam Muhammed Bakır'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdular: Burada bulunan, bulunmayan ve kıyamet gününe kadar annelerin karnında ve babaların sulbünde olan ümmetime vasiyetimdir; Akrabanızla aranızdaki mesafe bir yıllık yol kadar olsa bile akraba ziyaretine gidin. Kuşkusuz akrabalık bağını korumak dinin bir parçasıdır.

İmam Muhammed Bakır'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Akrabalık bağı kıyamet gününde ilahi arşa tutunacaktır ve şöyle diyecektir: Allah'ım benim hakkımı yerine getirenlerle bağ kur ancak akrabalık bağını koparanlarla bağ kurma.

Şehid-i Sani şöyle buyurmuştur: Akraba, kan bağıyla insanla ilişkisi olan kişilerdir. Uzaklaşmış olması ve onunla evlenilebilir olunması buna zarar vermez.

Onuncu Bölüm: Anne, Baba ve Evlatların Hakları

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Anne ve babaya iyilikle yaklaşın.³¹

Yüce Allah diğer bir ayeti kerimede şöyle buyurmuştur: Rabbin, sadece kendisine kulluk etmenizi ve ana babanıza iyi davranmanızı kesin bir şekilde emretti. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa, kendilerine «öf!» bile deme; onları azarlama; ikisine de güzel söz söyle. Onları esirgeyerek alçakgönüllülükle üzerlerine kanat ger ve: “Rabbim! Küçüklüğümden onlar beni nasıl yetiştirmişlerse, şimdi de sen onlara (öyle) rahmet et!” diyerek dua et.³²

Hafs bin Salim el-Hannat³³ şöyle rivayet etmiştir: Cafer Sadık’a (a.s) “*Anne babaya iyilik*”³⁴ ayetindeki iyiliğin ne anlamda olduğunu sordum. İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurdular: Onlara iyilikte bulunmanın anlamı, onlarla iyi bir şekilde geçinmek, zengin olsalar bile ihtiyaçlarını sana getirmelerine fırsat vermeden ihtiyaçlarını karşılamaktır. Yüce Allah Kur’ân-ı Kerim’de şöyle buyurmuştur: “*Sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcamadıkça gerçek iyiye eremezsiniz.*”³⁵ Ardından şöyle buyurdu: “*Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa*”³⁶ ayetine gelince seni kovsalar bile onlara öf bile dememelisin ve seni dövseler bile onları azarlamamalısn. Devamında ise şöyle buyurdular: “*ikisine de güzel söz söyle*”³⁷ seni döverseler onlara “Allah günahlarımızı affetsin” demelisin. Bu, onlara söyleyebileceğin güzel bir sözdür. Daha sonra şöyle buyurdular:

³¹ Bakara, 83.

³² İsra, 23 ve 24.

³³ Hafs bin Salim El-Hannat, İmam Cafer Sadık’tan hadis nakleden güvenilir bir ravidir.

³⁴ Bakara, 83.

³⁵ Al-i İmran, 92.

³⁶ İsra, 23.

³⁷ İsra, 23.

“Onları esirgeyerek alçakgönüllülükle üzerlerine kanat ger”³⁸ Ancak sevgi dolu bakışlarla onlara bakmalı, hiçbir zaman sesini onların önünde yükseltmemeli ve onların önünde yürümemelisin.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Bir kişi Resulullah'ın (s.a.a) yanına geldi ve şöyle dedi: Ey Allah'ın elçisi bana nasihat et. Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu: Sana işkence etseler de seni canlı canlı yaksalar da Allah'a şirk koşma; ancak kalbinde iman taşıdığı halde dilinle söylediklerin hariç. Anne ve babanın geçimini sağla ve hayatta olsalar da olmasalar da onlara iyilik et. Sana çoluğunu çocuğunu ve bütün malını bırakmanı emrederlerse bunu yap. Kuşkusuz bu imandandır.

İmam Cafer Sadık'a (a.s) “hangi amel daha üstündür” diye sorulduğunda şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: Vaktinde namaz kılmak, anne babaya iyilikte bulunmak ve Allah yolunda cihat etmek.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Bir kişi Resulullah'a (s.a.a) geldi ve şöyle dedi: Ey Allah'ın elçisi kendimde cihat etmeğe yönelik çok büyük bir istek ve şevk görüyorum. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdular: Öyleyse Allah yolunda cihat et. Zira (savaş meydanında) öldürülecek olursan Allah nezdinde rızıklanarak hayatına devam edeceksin. Bu (yolda iken) hayatını kaybedecek olursan mükâfatını Allah'tan alacaksın. Dönecek olursan anneden doğduğun günkü gibi günahlardan arınmış olarak döneceksin. Bu şahıs; “Ey Allah'ın resulü anne ve babam çok yaşlıdır ve onlardan ayrılmamı istemiyorlar” deyince Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdular: Öyleyse onlarla birlikte kal. Nefsimi elinde tutan Allah'a yemin ederim ki bir gün ve geceyi onlarla birlikte geçirmek bir yıl boyunca Allah yolunda cihat etmekten daha üstündür.

İmam Muhammed Bakır'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Bir şahıs Peygamber Efendimize (s.a.a) gelip şöyle dedi: Ey Allah'ın resulü kime iyilik yapayım? Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu: Annene. Bu şahıs, “Başka kime?” diye sorunca Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu: Annene. Yeniden “Başka kime?” diye sorunca Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu: Babana.

³⁸ İsra, 24.

Cabir şöyle nakleder: Birisinin İmam Cafer Sadık'a (a.s), "Anne ve babam sizin vilayetinize inanmıyorlar" dediğini duydum. Bunun üzerine İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurdu: Bizim vilayetimize inanan Müslümanlar gibi onlara iyilik yapmalısın.

Sudeyr şöyle rivayet eder: İmam Muhammed Bakır'a (a.s) şöyle dedim: Acaba evlat, babasının hakkını ödeyebilir mi? İmam (a.s) şöyle buyurdular. Hayır, ancak iki durum hariç; baba köle olur da evladı onu satın alıp azat ederse veya babasının üzerindeki borcu öderse.

İmam Muhammed Bakır'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Hayatları boyunca anne ve babasına iyilik yapan nice insan anne ve babasının vefatından sonra anne ve babasının borçlarını ödemediği ve onlar için istiğfar etmediği için Yüce Allah tarafından anne ve babasının kovduğu biri olarak yazılırken; niceleri de hayatları boyunca anne ve babasının kovduğu kişi iken ölümlerinden sonra ebeveyninin borçlarını ödediği ve onlar için istiğfar ettiği için Yüce Allah tarafından anne ve babasına iyilik yapan birisi olarak yazılır.

İmam Kazım (a.s) şöyle buyurmuştur: Bir kişi Peygamber Efendimize (s.a.a) "Babanın evlat üzerindeki hakkı nedir?" diye sorunca Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdular: Babasına adıyla seslenmemeli, babasının önünde yürümemeli, ondan önce oturmamalı ve ona laf söylemesine sebebiyet vermemelidir.

İmam Muhammed Bakır'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Anne ve babanın gazabına uğramaktan sakının. Zira bin yıllık yol öteden duyulan cennet kokusunu anne ve babasının kovmuş olduğu kişiler, akrabalık bağını kesenler, yaşlı iken zina edenler ve komşularına karşı kibirlenenler duyamazlar. Kuşkusuz kibir giysisi Allah'a mahsustur.

Zeyd bin Ali, babası ve büyükbabası aracılığıyla Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğunu nakleder: Evlatlar, anne ve babalarına yaptıkları haksızlıklar sebebiyle sıkıntılara düşebildikleri gibi anne ve baba da evlatlarına yönelik yaptıkları haksızlıklar nedeniyle sıkıntılara düşeceklerdir.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdular: Kendilerine iyilik yapması için evlatlarına yardımcı olan anne ve babayı Yüce Allah rahmetine alsın.

Diğer bir nakilde, hadisin devamında şöyle yazar: “ebeveynler evlatlarına nasıl yardımcı olabilirler?” diye sorduğumda şöyle buyurdular: Yapabildiği işlerini kabul ederken yapamadığı işleri ona yüklemeyerek, onu kötü olmakla suçlamamak ve ona kötü davranmamak suretiyle. Zira evladın kâfirlik sınırlarına girmesi için anne ve babasının gazabına uğraması veya akrabalarıyla olan bağı kesmesi yeterlidir.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Erkek evladın babasının üzerindeki hakkı annesini iyi kadınlar arasından seçmesi, onun için güzel bir isim seçmesi, ona Kur'an öğretmesi, onu temiz bir insan olarak yetiştirmesi ve ona yüzme öğretmesidir. Kız evladın babanın üzerindeki hakkı, annesini iyi kadınlar arasından seçmesi, onun için güzel bir isim seçmesi, ona Nur suresini öğretmesi ve Yusuf suresini öğretmemesi, içeri odalarda ona yer vermemesi ve kocasının evine gitmesi için elini çabuk tutmasıdır.

On Birinci Bölüm: Kölenin Hakları

Hadis kaynaklarımızda Resulullah'ın (s.a.a), hayatının son döneminde şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Köleleriniz konusunda her zaman Allah'ı gözetin, kendi yediklerinizden onlara verin, kendi giydiklerinizden onlara giydirin ve yapamadıkları işleri onlara yüklemeyin. Dilediğiniz köleyi elinizde tutabilir dilediğinizi de satabilirsiniz ancak Allah'ın hiçbir kuluna eziyet etmemelisiniz. Kuşkusuz onları sizin köleleriniz kılan Allah, dilerse sizi onların kölesi yapar.

Hadis kaynaklarımızda şöyle rivayet edilmiştir: Bir kişi Peygamber Efendimize (s.a.a) gelip şöyle dedi: Ey Allah'ın elçisi hizmetçiyi kaç defa affetmeliyim? Hz. Peygamber (s.a.a) biraz sessiz kaldıktan sonra şöyle buyurdu: Her gün yetmiş defa.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Satın aldığın kölenin fiyatını kendisinin önünde ödeme. Zira hiç kimse kendisi için ödenen parayı görmekten hoşlanmaz. Aldığın kölenin ismini değiştir, ona tatlı bir şey yedir ve dört dirhem sadaka ver.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) “İkisi de köle olan iki kardeşi veya anneyi evladından ayırmanın sakıncası var mı?” sorusuna şöyle cevap

verdiği nakledilmiştir: Hayır, bu haramdır. Ancak kendileri bunu isterse yapılabilir.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) babası aracılığıyla Hz. Ali'nin (a.s) şöyle buyurduğunu nakleder: Gücünün üstünde veya dinin evlilik için belirlemiş olduğu sayıdan fazla cariye alan kişinin cariyesi günaha düşerse bu günah ona da yazılır.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) hakkında şöyle rivayet edilmiştir: İmam Cafer-i Sadık (a.s) bir iş için kölesini dışarı gönderdi ancak köle gecikince İmam Cafer-i Sadık (a.s) peşinden gitti ve köleyi bir köşede uyur halde buldu. İmam Cafer-i Sadık (a.s) kölesinin başucunda oturdu ve köle uyanana kadar yelpazeyle onu serinletmeğe çalıştı. Uyandıktan sonra İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurdu: Ey Filan kes! Hem gece hem gündüz uyuman uygundur değil. Geceler sana ait gündüzler ise bize aittir.

İmam Zeynel Abidin (a.s) hakkında şöyle nakledilmiştir: İmam Zeynel Abidin'in (a.s) cariyesi abdest için İmam'ın eline su dökerken uyukladı ve elindeki ibrik İmam'ın (a.s) üzerine düştü. Bunun üzerine cariye İmam'a (ayet okuyarak) şöyle seslendi: "*Öfkesini yutanlar*"³⁹. İmam (a.s) şöyle buyurdu: öfkemi yuttum. Cariye (aynı ayetin devamını okuyarak) şöyle dedi: "*İnsanları affedenler*"⁴⁰. İmam (a.s) şöyle buyurdu: Seni affettim. Cariye (ayetin son bölümünü okudu ve) şöyle dedi: "*Allah iyilik yapanları sever*"⁴¹. İmam (a.s) şöyle buyurdu: Gidebilirsin seni Allah yolunda azat ettim.

İmam Zeynel Abidin (a.s) hakkında şöyle rivayet edilmiştir: İmam Zeynel Abidin (a.s) kölesine seslendi ve ancak üçüncü seslenmeden sonra köle yanıt verdi. Bunun üzerine İmam Zeynel Abidin (a.s) şöyle buyurdu: Oğlum, acaba sesimi duymuyor muydun? Köle: "evet duyuyordum" deyince İmam (a.s) şöyle buyurdu: Peki neden cevap vermiyordun? Köle: "bana zarar vermeyeceğinden emin olduğum için" deyince İmam Zeynel Abidin (a.s) şöyle buyurdu: Kölemi benden emânda tutan rabbime hamdolsun.

³⁹ Al-i İmran, 134.

⁴⁰ Al-i İmran, 134.

⁴¹ Al-i İmran, 134.

On İkinci Bölüm: Eşlerin Hakları

Kur'an ayetleri, Resulullah'ın (s.a.a) sünneti ve İslam âlimlerinin açıklamalarında eşlerin birbirleri üzerine birtakım haklara sahip oldukları açıkça ifade edilmiştir. Talep etmeden yerine getirilmesi gereken türden, kimseden yardım almadan yerine getirilmesi gereken, surat asmadan, güler bir yüzle ve hoş bir görüntüyle yerine getirilmesi gereken haklar.

Erkeğin, karısı üzerindeki hakları

Kadın, kocasına itaat etmeli ve ona karşı gelmemelidir. Kocasından izin almadan onun malını Allah yolunda harcamamalıdır. Ondandır izin almadan sünnet oruç tutmamalı, merkebin üzerinde olsa bile kocasının cinsel talebini reddetmemeli, kocasının izni olmadan evden çıkmamalıdır.

Kadın, kocasının izni olmadan evden çıkarsa eve dönene dek gökyüzünün ve yeryüzünün melekleri, gazap ve rahmet melekleri ona lanet edeceklerdir.

Hadislerde bu haklar açıkça ifade edilmiştir.

Kadının, kocası üzerindeki hakları

Erkek, eşinin maddi geçimini karşılamalı, kusurlarını örtmeli ve eşine sert davranmamalıdır.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: En hayırlınız eşine karşı en iyi olanıdır.

Diğer bir hadiste ise şöyle yazar: En hayırlınız eşine karşı en iyi olanıdır ve ben içinizdeki eşine karşı en iyi olan kişiyim.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Çoluk çocuğunuz elinizdeki esirler gibidir ve Allah'ın en çok sevdiği kul, elindeki esirlere iyi davranan kişidir.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Kadın, eğri kaburga kemiği misalidir. Onu öylece kabul edersen ondan yararlanabilirsin, ancak onu düzeltirmeye çalışırsan onu kırarsın.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Allah katındaki mükâfatı için hanımının kötü davranışlarına sabreden kişiye Yüce Allah hakkıyla nimetlerinin şükrünü yerine getirme mükâfatı verecektir.

On Üçüncü Bölüm: İnsanlarla İç İçe veya Tek Başına Yaşamak

Ahlak âlimleri bu iki tercih konusunda farklı görüşlere sahiptirler. Bir grup “İnsanlarla iç içe yaşayın” diyor ve buna delil olarak “Allah onların kalplerini birleştirmiştir”⁴², “Parçalanıp ayrılığa düşenler gibi olmayın”⁴³ ayetlerini ve Resulullah’ın (s.a.a) “Müminler ülfet ve dostluk içindedirler, kimseyle ilişki kurmayanda ise hayır yoktur” ve “Toplumdan ayrılan kişi cahiliye ölümüyle ölmüştür” buyruklarını delil olarak gösterirler.

Ayrıca karşılıklı ziyaret, tokalaşmak, hasta ziyareti, cenaze törenleri, insanların sıkıntılarını gidermek, küs olanların arasını bulmak, insanları iyiliğe sevk edip kötülüklerden sakındırmak, iyilik üzerine yardımlaşmak, cuma ve cemaate katılmak, öğrenmek ve öğretmek, maddi kazanç ve alışveriş, eğitmek ve eğitilmek, insanlarla iyi geçinmek, onlardan gelen sıkıntılara karşı sabırlı ve mütevazı olmak, davetlere katılmak ve benzeri birçok konuda elimize ulaşan hadisleri de bu görüşün doğruluğu için delil olarak sunarlar.

Bu grubun karşısında diğer bir grup, toplumdan uzaklaşmak ve ferdi olarak hayata devam etmeği önerirler.

Büyük araştırmacı İslam alimi İbn Fahd bu konuda bir kitap yazmış ve bu kitapta birçok hadisi delil olarak getirmiştir.

Örneğin şu hadisler: İmam Cafer-i Sadık’ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Yüce Allah bana bu mevki vermiş olmasaydı bir dağın başında, kimsenin beni tanımayacağı bir yerde ve kimseyi görmeyeceğim bir yerde hayatımın sonuna kadar kalmayı tercih ederdim.

İmam Muhammed Bakır’ın (a.s) Abdul Vahid el-Ensari’ye şöyle buyurduğu nakledilmiştir: İnsan, doğru yolda olduğu sürece diğer insanların

⁴² Enfal, 63.

⁴³ Al-i İmran, 105.

onunla ilgili ne dediği, ona “delisin” deseler bile ne zarar verebilir? Bu insan bir dağın başında bile olsa ve hayatının sonuna kadar Allah’a kulluk ederse zarar etmemiştir.

İmam Cafer-i Sadık’ın (a.s) üç defa peş peşe şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Diğer insanlardan uzak durmak mümin bir insana zarar vermez. Bir dağın başında olsa bile.

İmam Muhammed Bakır’ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Allah’ın kendisine doğruyu göstermiş olduğu kişi, hayatının tamamını bir dağın başında yerden çıkan otlarla beslenerek geçirse bile yine de zarar etmemiştir.

İmam Cafer-i Sadık’ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Doğru inanç üzerine olan kişi ağacın gölgesinden başka bir barınak ve ağaç yapıklarından başka bir yiyecek bulmasa bile yine de zarar etmemiştir.

İmam Cafer-i Sadık’ın (a.s) üç defa peş peşe şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Hiç kimsenin seni tanımaması sana bir zarar vermez.

İmam Cafer-i Sadık’ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Yüce Allah şöyle buyurmuştur: En büyük veli kullarım, iman sahibi olan, namazdan gerekli nasibini alan, güzel bir şekilde rabbine kulluk eden, insanların gözünden uzak rabbine ibadet eden, insanların içinde iken parmakla gösterilmeyen, sadece gerektiği kadar dünya malı sahibi olan, kendisine biçilen rızık payına sabreden ve öldüğünde ağlayanı ve mirası az olan kullarımdır.

İmam Muhammed Bakır’ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Hz. Peygamber (s.a.a) Yüce Allah’ın şöyle buyurduğunu nakleder: En büyük kullarım hayatı kolay yaşayan, namazdan gerekli nasibini alan, insanların gözünden uzak rabbine güzel bir şekilde ibadet eden, insanların içinde tanınmayan, sadece yettiği kadar bir dünya malına sahip olan, rızıkının azlığına sabreden ve ölümünden sonra geride bıraktığı miras ve ağlayanı az olan kullarımdır.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Yüce Allah kıyamet gününde delil olarak kuluna karşı şöyle buyuracaktır: Seni insanların içinde tanınmaz birisi yapmadım mı?

İmam Cafer-i Sadık (a.s) Hafs bin Gıyas'a şöyle buyurmuştur: Ey Hafs her zaman baş olmaksızın kuyruk olmaya çalış.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) Maruf el-Kerehi'nin "Bana tavsiyede bulun ey peygamberin oğlu" talebine karşın şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Tanıdıklarının sayısını azalt. Bu şahıs "daha da" deyince İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurdular: Tanıdıklarını unut. Bu şahıs "daha da" deyince İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurdular: Bu kadarı senin için yeterlidir.

Bu hadislerle ilaveten, toplumdan uzak bir hayatı benimsemek birçok yararı da beraberinde getirir. Örneğin ibadet, düşünmek ve Allah'a yakınlaşmak için daha çok vakit bulabilmek imkânı; Gıybet, riya, kibir, kıskançlık ve benzeri insanın helak olmasına yol açan günahlardan uzak kalmak fırsatı; düşmanlıklardan uzak durma, insanların şerrinden korunma, kimsenin kıskanmasına maruz kalmama, aptal ve düşük düşünceli insanlar ve yaptıklarını görmeme ve diğer birçok güzellik.

Ancak gerçek şu ki daha derin bir bakışla bu iki farklı tür gibi görünen hadislerle baktığımızda aslında bu hadislerin aynı mesajı verdiğini görebiliriz.

Zira birinci olarak bu hadislerde tavsiye edilen uzlet, inziva ve insanlardan uzak durmak eylemi, fiziki olarak insanlardan uzaklaşmak değil de kalben yapılması gereken bir eylemdir. Abdullah bin Sinan'ın İmam Cafer-i Sadık'tan (a.s) nakletmiş olduğu hadis bu gerçeğe işaret eder. İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Ne mutlu insanları tanıyıp da vücuduyla onlarla birlikte iken kalbiyle onlardan uzak olan kişiye. İnsanlar onun zahirini bilirken o, insanların batınını bilir.

İkinci olarak; bu hadislerde değinilen inziva ve insanlardan uzak durmak tavsiyesi, insanı Allah'tan uzaklaştıran dünya ehli insanlardan uzak durmak olarak yorumlanmalıdır, her yaptığından bir ders çıkarabileceğimiz âlim, arif ve bilgin insanlar değil.

İmam Musa Kazım (a.s) şöyle buyurmuştur: Ey Hişam! Yalnızlığa sabredebilmek kişinin güçlü düşüncesine işaret eder.

Allah üzerine düşünen kişi dünya ve dünyaya gönül bağlayan kişilerden uzaklaştığı gibi sadece Allah nezdinde olana gönül bağlayacaktır.

Allah'ın nezdinde olana gönül bağlayan kişilere gelince; Yüce Allah'ın kendisi korku anlarında onların yoldaşı, yalnızlık anlarında onların arkadaşı, fakirlik anlarında onların zenginliği ve kimsesiz oldukları anda onların kimsesi olacaktır.

Üçüncü olarak; inziva ve insanlardan uzak durmak ancak bilgiye dayalı olursa ve bilinç üzere yapılırsa değer kazanabilir. Temelinde bilgi olmayan bir inziva insana küçülmekten başka bir şey kazandırmayacaktır ve zahitlikle beraber olmayan bir inziva ancak bir sıkıntı dönemi olarak addedilebilir. Buna karşın bilgiye dayalı bir inziva kişi için bir yücelik kaynağı olabilir. Dolayısıyla inziva ve uzlet, bilgisiz insanlar için uygun olmayan bir davranış şeklidir.

el-Kafi kitabında şöyle yazar: İmam Cafer Sadık'a (a.s) "sizin vilayetinize inanan birisi evinde oturup insanlarla ilişkisini kesmiştir" bilgisi verilince İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurdular: Peki dini konuları nasıl öğreniyor?

Bahsettiğimiz bu ilim sahibi insan, ilahi bir nefes ve insanları etkileyen rahmani bir etki gücüne sahip ise, insanları doğruya sevk edip kötülüklerden uzaklaştırabiliyorsa, yanlış yolda olanları doğruya yönlendirebiliyorsa, zayıf inancılı insanların inancını güçlendirebiliyorsa, mazlum insanlara yardım edebiliyorsa ve bu yolda hiç kimsenin kınamasından etkilenmiyorsa bu insan için en uygun seçenek insanlarla iç içe olmaktır. Ancak bunu yapamıyorsa inziva daha iyidir.

Dördüncü olarak; insanlardan uzak durmak ister istemez onların düşmanlığını kazanmakla beraber olacaktır ve öte yandan onlarla iç içe olmak kötü insanların kişinin etrafında toplanmasına zemin hazırlayacaktır. Dolayısıyla mümin bir insan her zaman bu ikisinin arasını bulmalıdır ve aşırı bir şekilde insanlardan uzak durmadığı gibi aşırı bir şekilde de onlarla beraber olmamalıdır. Ancak her insanın itidal haddi ve orta sınırı farklı olabilir. Dolayısıyla herkes kendi durumuna bakıp kendisi için uygun olan orta haddi bulmalıdır.

Muhlikat / Kendini Yetiştirmenin Önündeki Engeller

Birinci Bölüm: Yemek İsteği

Mide bütün nefsanî isteklerin güç kaynağı ve vücutta meydana gelen bütün sıkıntı ve acıların başlangıç noktasıdır. Zira mideye olumlu yanıt verildiğinde, cinsel istek uyanıyor. Cinsel isteğe olumlu yanıt verildiğinde ise mide şehveti ve cinsel şehvetin birleşmesiyle insanda aşırı mal ve makam hırsı doğuyor. Bu iki istek ise kişinin renkli yiyecekler peşinde gitmesine ve türlü kadınlarla beraber olma arayışında olmasına zemin hazırlıyor. Mal ve makam peşinde gitmek ister istemez türlü haksızlıklar, çekememezlikler ve düşmanlıklara meydan hazırlayacaktır. Riya, kibir ve üstünlük taslamak hastalığının başlangıç noktası da burasıdır. Bu hastalıklar kişiyi kin beslemeğe, düşmanlıklara ve türlü kıskançlıklara sürükleyecektir ve bunun sonucunda da türlü günahlara düşmesine vesile olacaktır.

İşte bunların tamamı, mideyi kontrol etmemek ve dolu midenin birer eseridir. Oysa insan, açlıkla ve şeytanın giriş yollarını daraltmakla nefsinin gemini kendi eline alabilirse Allah yolunda ilerleyebilir ve Allah'a karşı koyan insanların safından ayrılabilir. Böyle bir insan hiçbir zaman dünyaya gönül bağlamadığı için dünya malını ebedi ahiret hayatını güzelleştirmek için bir araç olarak kullanacaktır ve diğer insanlar gibi dünya malı için ölesiye çaba harcamayacaktır.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Midesini dolduran kişinin kalbi gökyüzünün melekûtuna ulaşamaz.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Düşünmek, ibadetin yarısıdır ve az yemek, ibadetin ta kendisidir.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Kalplerinizi çok yiyip içmekle öldürmeyin. Kuşkusuz kalp, tarla misalidir ve gereğinden fazla su onu öldürür.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: İnsanoğlu, midesinden daha kötü bir tabağı doldurmamıştır. İnsan için onu ayakta tutacak birkaç lokma yeterlidir. Ama illa da yemek istiyorsa midesinin üçte birini yemeğe, üçte birini suya ve üçte birini hava için ayırmalıdır.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Şeytan, kan gibi insanoğlunun damarlarında dolaşır. Öyleyse açlık ve susuzlukla onun yollarını daraltın.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Mide dolduğu zaman insanı isyana sürükler. İnsanın rabbine en yakın olduğu zaman midesinin hafif olduğu vakittir; insanın rabbinin gözünde en menfur olduğu vakit midesinin dolu olduğu vakittir.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: İnsan hayatta kalabilmek için yemek zorundadır ancak yediği vakit midesinin üçte birini yemeğe, üçte birini suya ve üçte birini nefes için ayırmalıdır. Domuzların kesim için beslenip yağ bağladığı gibi yağlanmayın.

İmam Muhammed Bakır (a.s) şöyle buyurmuştur: Hiçbir şey dolu bir mide kadar Allah nezdinde menfur değildir.

Lokman Hekim, oğluna hitaben şöyle buyurmuştur: Oğlum, mide dolduğu vakit düşünce uykuya dalar, hikmet sağırlaşır ve insan ibadet şevkini yitirir.

Açlığın yararları çok fazladır, onlardan bazıları şöyledir:

Birincisi: Kalbin temizlenmesi, zekânın sivrileşmesi ve basiretin derinleşmesidir. Kuşkusuz tokluk, aptallığa yol açar, kalbi körleştirir ve beyinde duman oluşup sarhoşluk gibi bir hâl oluşmasına vesile olur.

İkincisi: Kalbin incelik kazanıp temizlenmesi ve bu sayede Allah'ın yâdıyla etkilenip onunla konuşmanın hazzına varmasıdır.

Üçüncüsü: İnkisar ve tevazu haline varmak, Allah'ı unutup günahlara sürüklenmeğe yol açan dünya sarhoşluğu ve dünya sevincinden kurtulmaktır.

Dördüncüsü: İlahi imtihanlar ve azapların tekrar hatırlanmasıdır. Kuşkusuz tok bir insan, aç insanları ve açlığı unuttur. Basiretli insanlar ise gördükleri bir sıkıntıyla ahiret sıkıntılarını hatırlar; aç kalmakla cehennem ehlinin açlığını düşünür ve onların bu ayeti kerimedeki hallerini anımsarlar: *Onlar için kuru dikenden başka yemek yoktur, o ise ne besler ne de açlığı giderir.*¹ Susuz kalmakla ise insanların mahşer çölündeki susuzluğunu anımsarlar.

Beşincisi: Nefsin günaha meyletmesini önlemek ve kötülüğe meyleden nefsin kontrolünü ele geçirmektir. Kuşkusuz bütün günahların ana kaynağı nefsanî istekler ve şehvettir. nefsanî istekler ve şehvetin gücü kuvveti ise yemek ve içmekle temin edilir.

Altıncısı: Uyumak isteğinden kurtulup da daha çok uyanık kalmak fırsatına sahip olmaktır. Kuşkusuz çok yiyen insan çok su içmek ihtiyacı hisseder ve çok su içen insan çok uyumak ihtiyacı hisseder. Çok uyumak ise insan ömrünün önemli bir bölümünü heba eder; gece ibadetten mahrum bırakır, akıl ve ferasetin önünü alır ve kalbi katılaştırır.

Yedincisi: İbadetlerin kolaylaşmasıdır. Zira çok yemek yiyen bir insan doğal olarak vaktinin önemli bir bölümünü bu yemeğin elde edilmesi, hazırlanması, yenilmesi ve sonraki aşamaları için harcar.

Sekizincisi: Vücut sağlığı ve hastalıklardan korunmaktır. Kuşkusuz birçok hastalığın ana kaynağı çok yemek ve bu yiyeceklerin vücutta bıraktığı kirli kalıntılardır. Ayrıca hastalıklar insanı ibadetten alıkoyar ve insanı kendisiyle meşgul eder. Kişinin asıl düşünmesi gereken konulardan uzaklaşmasına, doktorlara ve türlü ilaçlara ihtiyaç duymasına ve birçok sıkıntıya girmesine sebep olur. Öyle ki insan iyileştikten sonra bu sıkıntıların etkisinden kurtulmak için türlü günahlara bile meyledebilir.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Mide hastalık yuvasıdır. Yememek ise ana ilaçtır. Vücuduna alıştırdığın şeyi ver.

¹ Gaşiye, 6 ve 7.

Dokuzuncusu: Mali sıkıntılarının azalmasıdır.

Onuncusu: Gerekli olandan fazlasını Allah yolunda ihtiyaç sahiplerine verme imkânı ve diğer insanları kendine tercih etmek seçeneğine sahip olmaktır.

Misbâhu's-Şerîa kitabında İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Az yemek, bütün durumlarda ve bütün topluluklar içinde iyi bir davranıştır. Zira insanın zahir ve batını için en iyi seçenektir. Yemek, ancak dört şekilde olursa iyi bir davranış halini alabilir; zaruret, udde(donanım), futuh(açıklık) ve kuvvet. Zaruret Allah'ın en seçkin kulları içindir. Udde, Takva sahibi insanlar içindir. Futuh, tevekkül sahibi insanlar içindir. Kuvvet ise mümin kullar içindir. Hiçbir şey çok yemek gibi müminin kalbine zarar veremez. Çok yemek iki etkiyi peşinden sürükler; kalbin katılaşmasını ve nefsanî arzuların uyanmasını. Açlık ise müminin en seçkin, ruhun, kalbin gıdası ve vücudun sağlık kaynağıdır.

Şunu bil ki insanın tabii yapısı onu her zaman tok olmaya ittiği için din, açlık konusunda mübalağaya gitmiştir. Bunun sonucunda insanın nefsi onu yemeğe sürüklerken din, onu alıkoymaktadır. Dolayısıyla bu iki güç birbirini dengeler ve bunun sonucunda her zaman ve her yerde tavsiye edilen itidal ve vasat olma hali insanda meydana gelmiş olur. Bu gerçeği göz önünde bulundurarak şöyle diyebiliriz: İnsan her zaman kendi vücuduna uygun bir şekilde midesini ağırlaştırmadan ve açlığın acısını giderecek kadar yemek yemelidir. Zira yemek hayatın devam etmesi ve Allah'a kulluk edilebilmesi içindir. Dolayısıyla en iyi seçenek mutedil ve orta halli bir yemek kültürüdür. Öyle ki yemeğin etkisiyle insan yere yapışıp kalmayarak meleklerle benzemeğe daha çok çalışsın. Kuşkusuz melekler yemeğin ağırlığı ve açlığın acısını taşımazlar.

Yüce Allah Kur'ân-ı Kerim'de "Yiyin, için ve israf etmeyin"² buyurarak bu gerçeği vurguluyor.

Buradaki ölçü ise kişinin ancak açlık veya susuzluk hissettikten sonra yiyip içmeğe başlaması ve hala yemek isteği var iken yemeğine son vermesidir.

² Araf, 31.

İkinci Bölüm: Cinsel İstek

Şunu bil ki cinsel istek zapt edilmediği ve itidal haddine döndürülmediği durumda, insanı helak edebilen başlıca etkenlerden biri olacaktır.

Cinsel istek, iki yönlü bir istektir; İfrat yönü, yani insanın aklını alt edip kişiyi kadınlardan daha çok haz almaya sürüklemesi ve ahiret yolundan alıkoyması yönüdür. Bu durumda, kişi, inancını ayaklarının altına alıp cinsel yasaklara bulaşabilir veya hayvani bir hayatı benimseyip aklını tamamıyla şehvetine kaptırabilir. Böyle olduğunda ise akıl sadece şehvetin doyumuna hizmet edecektir. Oysa Yüce Allah aklı, şehvete hizmet edip onun elinin altında olması için değil kendine itaat edilsin diye yaratmıştır.

Bu hastalık, himmetten yoksun kalplerin hastalığıdır. Bu sebeple Şeytan'ın kadına şöyle dediği nakledilmiştir: Sen benim ordumun yarısı, şaşmayan okum, sırrımın ortağı ve dileklerini yerine getiren kişisin.

Dolayısıyla şeytanın ordusunun yarısını cinsel istekler diğer yarısını ise gazap oluşturduğunu söyleyebiliriz. En büyük cinsel istek ise kadınlara duyulan cinsel istektir ve bu konuda çok dikkatli davranıp işin başından önlem alınmalıdır. Yani bakış ve düşünce kontrolü yapılmalıdır. Aksi halde cinsel istekler insanda sağlam bir yer edindikten sonra kontrol edilmesi çok zor olacaktır. Bu gerçeğe işaretle şöyle denilmiştir: Erkeğin cinsel aleti uyandığında aklının üçte ikisi gider. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

(Resulüm!) Mümin erkeklere, gözlerini (harama) dikmemelerini, ırzlarını da korumalarını söyle. Çünkü bu, kendileri için daha temiz bir davranıştır. Şüphesiz Allah, onların yapmakta olduklarından haberdardır.³

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: (Kirlî) bakış, şeytanın zehirli oklarından bir oktur. Allah'tan sakınıp da ondan korunana Yüce Allah tatlılığını kalbinde hissedeceği bir iman verir.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Dünya malı ve kadın tuzağından korunun. İsrailoğullarının ilk imtihanı kadındı.

³ Nur, 30.

Bu isteğin tefrit yönü ise aşırı bir şekilde cinsellikten uzak durmak veya cinsel yakınlıkta bulunamamak şeklinde ortaya çıkmaktadır ve yanlış bir davranış tarzıdır.

Doğru seçenek ise bu isteği itidal halinde tutmak ve akıl ve inanç kontrolünde olmasını sağlamaktır. Bu istek ifrat yönüne meylettığı vakit aç kalmak suretiyle, oruç tutarak veya evlilik yaparak önü alınmalıdır.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Ey gençler, evlenin. Evlenemeyenler oruç tutsun; oruç tutmak, cinsel isteği azaltır.

Cinsel isteğin yaratılış hikmeti ise bunca sıkıntı yaratmasına rağmen insan neslinin devamı için gerekli olması ve ayrıca ahiret hazlarının bu hazza benzetilerek insan için anlaşılır olmasını sağlamaktır. Kuşkusuz cinsel haz, sürekli olacak olsaydı cismani hazların en güçlüsü olabilirdi. Aynen yanık acısının en büyük cismani acı olması gibi. Şüphe yok ki teşvik etmek ve korkutmak insanı saadetine iletir.

Üçüncü Bölüm: Dil

Dil, Yüce Allah'ın insanlara bahşetmiş olduğu büyük nimetlerden ve Yüce Allah'ın yaratmış olduğu en ilginç varlıklardan, insanlara yapmış olduğu en büyük ihsanlardan biridir. Küçük olmasına rağmen çok büyük bir kulluk aracı olabileceği gibi tam tersine çok büyük bir suç aracı da olabilir. Kişinin Müslüman olup olmadığı ancak dilin söyleyeceği şehadetle anlaşılabilir. Var olan veya olmayan, yaratılan veya yaratan, hayali veya gerçek, bilinen veya bilinmeyen hiçbir varlık yok ki dil onunla ilgili olumlu veya olumsuz, onay içerikli veya reddedici sözler söylemesin.

İnsandaki hiçbir organ dilin bu özelliklerine sahip değildir. Göz ancak renkler ve şekillere, kulak ancak seslere, el ancak cisim olan şeylere ulaşabilir. Aynı şekilde insandaki diğer organlar da bu şekildedir. Ancak dil, çok büyük bir alana sahiptir; hayır veya şer yönünde büyük mesafeler kat edebilir. Bu nedenle dilini kendi haline bırakanlar dilleriyle hüsrana ve felaket yönünde olabildiğince ilerler. Zira dilin hareket etmesi fazla bir çaba gerektirmez ve onu kendi haline bırakmak en kolay seçenektir. Dolayısıyla kesinlikle akıl ve din çerçevesinde kontrol altına alınmalıdır.

Dil daha çok, başıboşluğa ve kendi haline bırakılmaya meyillidir. Dolayısıyla gerekli dengenin sağlanabilmesi için din, açıklık konusunda olduğu gibi dilin zapt edilmesi yönünde de birçok öğretilerde bulunmuştur.

Bu konunun daha detaylı bir şekilde açıklığa kavuşması için konuyu birkaç altbölümde ele alıyoruz.

1- Suskunluğun Üstünlüğü

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Sessizliği seçen kişi kurtuluşa kavuşmuştur.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Sessizlik bir erdemdir ancak çok az insan bu erdeme ulaşabilir.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Sakalı ve bıyığının arasındakiini ve iki bacağına arasındakiini koruyacağını taahhüt eden kişinin cennete gireceğini taahhüt ederim.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Midesinin, cinsel organının ve dilinin şerrinden korunan kişi kendisini korumaya almıştır.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Acaba insanı dilinden başka bir şey, baş aşağı cehenneme düşürebilir mi?

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Allah'a ve kıyamet gününe inanan, iyi şeyler konuşsun veya sussun.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Müminin dili, aklının ardındadır; bir şey söylemek istediğinde önce aklıyla onu düşünür ardından diliyle onu onaylar. Ancak münafığın dili aklının önündedir; bir şey yapmak istediğinde aklının onayını almaksızın diliyle onu onaylar.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Çok konuşan kişinin hataları çok olur. Hataları çok olan kişinin günahları da çok olur. Günahları çok olan kişi ise cehennemi daha çok hak eder.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Dilini koru. Kuşkusuz bu, kendine yaptığın bir iyiliktir. Ardından şöyle buyurdular: Hiçbir kul, dilini zapt etmeksizin iman hakikatine varamaz.

Emirü'l-Müminin Hz. Ali (a.s.), yolda yürürken boş sözler söyleyen birisiyle karşılaşınca şöyle buyurdular: Konuşarak, rabbine göndereceğin bir mektubu, yanındaki meleklere yazdırıyorsun, öyleyse sana yardımcı olacak şeyler söyle ve diğer sözleri bir kenara bırak.

İmam Zeynel Abidin'in (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Dil her sabah, diğer uzuvlara başvurur ve şöyle der: Nasıl sabahladınız? Diğer uzuvlar şöyle cevap verir: Bizi kendi halimize bırakır isen, iyi sabahladık. Ardından dili yemin ettirip şöyle derler: Allah'ı hatırla, senin için bize ceza veya mükâfat verilmektedir.

İmam Muhammed Bakır (a.s) şöyle buyurmuştur: Bizim takipçimiz dilsizdir.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Uyumak, vücudun, konuşmak ruhun ve susmak aklın istirahatıdır.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Davud âlinin hikmetli sözlerinden biri şudur: Akıl sahibi bir insan, yaşadığı zamanı iyi tanımalıdır, işlerini takip etmelidir ve dilini korumalıdır.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Lokman Hekim oğluna şöyle dedi: Ey oğlum, konuşmayı gümüş gibi düşünecek olursan susmak altındır.

Emirü'l-Müminin Hz. Ali'nin (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: İnsan dilinin altında saklıdır. Dolayısıyla sözlerini ölç ve akıl ve bilgiye sun. Allah için ve Allah yönünde ise dile getir, aksi halde susmak daha iyidir.

İmam Zeynel Abidin'e (a.s) "Konuşmak mı daha üstün susmak mı?" sorulduğunda şöyle buyurdular: Her biri kendine göre sıkıntılar taşır. Hiçbir sıkıntı taşımadıkları durumda konuşmak daha üstündür. "Bu nasıl olur ey peygamberin oğlu?" diye sorulduğunda ise şöyle buyurdular: Yüce Allah peygamberleri ve onların vasilerini susmaları için insanlara göndermedi, susmakla cennet kazanılmadı; hiç kimse susmakla Allah'ın vilayetine girmedi, cehennem ateşinden korunmadı ve Allah'ın gazabından korunamadı. Bunların tamamı konuşmakla elde edilir. Ay'ı güneşle nasıl karşılaştırabilirim. Susmanın üstünlüğünü konuşarak ifade edebilirsin ancak konuşmanın üstünlüğünü sessiz kalarak ifade edemezsin.

2- Dilin Zararları

Bir: Gereksiz Konuşma

Dilin en basit ve en az zarar veren afeti mubah konularda konuşmaktır. Bu iş aslında ömür ziyanından ibarettir ve bunu yapanlar kıyamet gününde hesaba tabi tutulacaklardır. İnsan bunu yaparak daha iyi olanı verip daha kötü olanı alır.

Şöyle rivayet edilmiştir: Davud peygamber (a.s) eliyle zırh örerken Lokman Hekim onun yanına gitti, ancak daha önce hiç zırh görmeyen Lokman Hekim, Davud peygamberin (a.s) elindeki şeyin ne olduğunu anlayamadı. Lokman Hekim, Davud peygambere (a.s) elindeki şeyin ne olduğunu sormak istediye de hikmeti buna engel oldu ve sormadı. Zırh bittiğinde Davud peygamber (a.s) bu zırhı giydi ve şöyle dedi: Savaş için ne güzel bir zırh olmuş. Bunun üzerine Lokman Hekim şöyle dedi: Sessiz kalmak hikmettir, ancak çok az kişi bunu yapabilir. Yani sormaksızın bile bu şeyin ne olduğunu anlayabildi. Rivayete göre Lokman Hekim bu şeyin ne olduğunu anlayabilmek için bir yıl boyunca hiçbir şey sormaksızın Davud peygamberin (a.s) yanına gidip gelirdi.

Bu hastalığın tedavisi için kişi, her şeyden önce, eninde sonunda dünya hayatından ayrılacağına, ağzından çıkan bütün kelimelerden sorumlu olduğunun, boş sözlerle tükettiği her nefesinin sermayesinden gittiğinin, dilini cennet kazanmak için bir araç olarak kullanabileceğinin ve elindeki bu fırsatları değerlendirmemenin ona hüsrana ve pişmanlıktan başka bir şey kazandırmayacağına farkında olmalıdır.

Bilinçlenmenin yanı sıra pratik bir yöntem olarak kişinin gerekli bazı şeyleri bile konuşmaması bu yönde yardımcı olacaktır; zira bunu yaparak zamanla kendini gerekli olmayan sözleri söylemeye alıştıracaktır.

İki: Batıla Saplanmak

Dilin ikinci afeti batıl sözlere dalmaktır. Yani haram olan birtakım davranışları örneğin kadınların ve günah içinde yaşayan insanların hallerini, içki masalarının hikâyelerini zengin ve makam sahibi insanların zulümlerini ve benzeri şeyleri anlatmaktır.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Bazen insan söylediği sözle etrafındaki insanları güldürebilir ama aynı söz onun Süreyya yıldızıyla dünya arasındaki mesafeden daha fazla bir mesafe kadar düşüş yapmasına sebep oluyor.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Kıyamet gününde hatası en çok olan kişiler, daha çok batıl sözlere dalan insanlar olacaktır.

Kur’ân-ı Kerim’deki “*Biz sadece lafa dalmış şakalaşıyorduk*”⁴ ayeti kerime de bu gerçeğe işaretir.

Ayrıca yanlış inançtaki kavimlerin hallerini anlatmak, dinde yenilik yapmak isteyenlerin hallerini anlatmak ve benzeri şeyler batıl sözlere dalmanın birer örneğidir.

Üç: Cedelleşmek ve laf dalaşına girmek.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: (Müslüman) kardeşinle laf dalaşına girme, onunla alay etme ve ona verdiği sözde dur.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Haklı iken söz dalaşından vazgeçen kişiye için cennetin üst kısmında bir ev yapılacaktır. Haksız iken söz dalaşına girmeyen kişi için cennetin orta kısmında bir ev yapılacaktır.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Kişi, ancak haklı olduğu durumlarda bile laf dalaşından vazgeçerse imanını tam anlamıyla tamamlayabilir.

Lokman Hekim oğluna şöyle tavsiyede bulunmuştur: Ey oğlum, bilgin insanlarla laf dalaşına girme zira bunu yaparak onların nefretini kazanırsın.

Burada bahsettiğimiz laf dalaşı, kişinin, kendi üstünlüğünü kanıtlamak için ve karşı tarafı küçük düşürmek amacıyla karşı tarafın sözlerine yaptığı itiraz ve saldırılardır. Cedelleşmek ise inanç ve dini konularda yapılan laf dalaşlarıdır.

⁴ Tevbe, 65.

Dört: Düşmanca tartışma yaratmak

Belirli bir mal veya hak kazanmak amacıyla ısrarla yapılan tartışmalar bu gruba dâhildir. Laf dalaşına girmek ise karşı tarafın söylediği bir söze itiraz mahiyetindedir.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Allah nezdinde en menfur olan insanlar, inatçı ve tartışma peşinde olan insanlardır.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Bilgisiz olduğu halde bir konu üzerine inatla tartışan kişi bu halde olduğu sürece Allah'ın gazabındadır.

Beş: Küfürbazlık

Bu davranış tarzının kaynağı kişideki şahsiyet düşüklüğü ve içindeki kirliliklerdir.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Küfürlü sözlerden uzak durun. Kuşkusuz yüce Allah kötü sözleri ve küfürbazlığı sevmez.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Mümin kullar, incitici kinayeli ve küfürlü sözler söylemezler, lanet etmekten sakınırlar ve kötü sözlerle ağızlarını kirletmezler.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Küfürbaz insanların cennete girmesi yasaklanmıştır.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Ey Ayşe, küfürlü sözler bir insan olarak canlandırılacak olsaydı çok iğrenç bir insan olurdu.

Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: Yüce Allah, sokaklarda sesini yükseltip küfürlü sözler söyleyenleri sevmez.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Müslüman bir insana küfretmek fasıklık ve ona savaş açmak kâfirlik sebebidir.

Altı: Lanet Etmek

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Mümin insanlar lanetçi değildir.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Allah'ın lanetini ve gazabını birbiriniz için istemeyin. Ancak dinde yenilik yaptığı için laneti hak eden kişiye lanet edebilirsiniz ve hatta bu insana lanet etmek farzdır. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Allah'ın, meleklerin ve tüm insanların lâneti onların üzerinedir.⁵

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

İşte onlara hem Allah hem de bütün lânet ediciler lânet eder.⁶

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Yüce Allah şaka için yalan söyleseler bile yalan söyleyenlere lanet etsin.

Emirü'l-Müminin Hz. Ali (a.s) bazı sünnet namazlarında kunut esnasında Kureyş'in iki putuna lanet ederdi.

Yedi: Şarkı ve Şiir Söylemek

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

O halde putların pisliğinden ve asılsız (her türlü) sözlerden sakının.⁷

İmam Cafer-i Sadık (a.s) bu ayeti kerimeyle ilgili şöyle buyurmuştur: Yani şarkı söylemek.

İmam Cafer-i Sadık (a.s), “Onlar asılsız sözler dinlemezler”⁸ ayetiyle ilgili şöyle buyurmuştur: Yani şarkı.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Şarkı, nifak yuvasıdır.

İmam Muhammed Bakır (a.s) şöyle buyurmuştur: Şarkı, Yüce Allah'ın cehennem vaat ettiği şeylerdendir.

İmam Muhammed Bakır (a.s) daha sonra bu ayeti kerimeyi okudular: *İnsanlardan öylesi var ki, herhangi bir ilmî delile dayanmadan Allah yolundan saptırmak ve sonra da onunla alay etmek için boş lafı satın alır. İşte onlara rüşva edici bir azap vardır.*⁹

⁵ Bakara, 161.

⁶ Bakara, 159.

⁷ Hac, 30.

⁸ Furkan, 72.

⁹ Lokman, 6.

Şiir konusuna gelince, şiir iki anlamda kullanılır;

Bir: Tüm kafiyeli ve vezinli sözler, ister içeriği doğru olsun ister olmasın. Resulullah'ın (s.a.a) buyurmuş olduğu; “Şiirlerin bir bölümü hikmettir” hadisi şerifi de bu anlama işaretler. Dini kaynaklarımızda şiirin güzelliğiyle ilgili önümüze çıkan bulgular, doğru içerikli kafiyeli vezinli sözlere işaret eder, yalalaklık veya yalan içerikli şiirlere değil.

İki: Kafiyesi veya vezni olup olmadığına bakmaksızın, gerçek dışı, hayallere dayalı ve asılsız mesnetsiz vehimlerden ibaret olan sözler. Dini kaynaklarda şiiri kötüleyen bulgular bu tür sözlere yorumlanmalıdır. Müşrikler Kur'an-ı Kerime şiir ve Peygamber Efendimize (s.a.a) şair derken bu anlamı kastediyorlardı. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Biz ona (Peygamber'e) şiir öğretmedik. Zaten ona yaraşmazdı da. Onun söyledikleri, ancak Allah'tan gelmiş bir öğüt ve apaçık bir Kur'an'dır.¹⁰

Kur'an-ı Kerim kafiyeler şeklinde değildir.

İmam Muhammed Bakır (a.s) “Şairler(e gelince), onlara sapkınlar uyar”¹¹ ayetiyle ilgili şöyle buyurmuştur: Peşinden gidilen bir şair gördün mü? Buradaki şair, insanları Allah'tan uzaklaştırmak arayışında olan insanlardır. Onlar kendilerini sapkınlığa düşürdükleri gibi diğer insanları da sapkınlığa sürüklerler.

Sekiz: Şakalaşmak

Şakalaşmak asıl olarak aklın sakındırdığı bir davranıştır ve ancak günah olmadığı sürece gerektiği miktarda kabul edilir.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: (Müslüman) kardeşinle laf dalaşına girme ve onunla şakalaşma.

Burada aşırı şakalaşmak kastedilmiştir; zira Hz. Peygamber (s.a.a) diğer bir yerde şöyle buyurmuştur: Ben (de) şaka yaparım ancak yalnızca hak söylerim.

¹⁰ Yasin, 69.

¹¹ Şuara, 224.

Hız. Peygamber (s.a.a) hakkında şöyle rivayet edilmiştir: Bir gün yaşlı bir kadın Resulullah'ın (s.a.a) yanına geldi ve Hız. Peygamber (s.a.a) ona şöyle dedi: Yaşlı kadınlar cennete giremez. Yaşlı kadın ağlamaya başlarken Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu: O gün, sen artık yaşlı olmayacaksın. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: Biz onları apayrı biçimde yeniden yaratık; eşlerine düşkün ve yaşıt bâkireler kıldık.¹²

Diğer bir hadiste şöyle anlatılır: Ümmi Eymen isminde bir bayan Resulullah'ın (s.a.a) yanına geldi ve şöyle dedi: Eşim sizi görmek istiyor. Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu: Kimdir o? Gözünde beyazlık olan adam mı? Ümmi Eymen: Hayır gözünde beyazlık yok. Hız. Peygamber (s.a.a): Evet, gözünde beyazlık var. Ümmi Eymen: Hayır yemin ederim yok. Hız. Peygamber (s.a.a): Bütün insanların gözünde beyazlık vardır.

Diğer bir hadiste şöyle anlatılıyor: Bir kadın Resulullah'ın (s.a.a) yanına geldi ve şöyle dedi: Ey Allah'ın elçisi bana bineceğim bir deve ver. Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu: Sana bir deve yavrusu vereceğim. Kadın: Yavru deveyi ne yapayım, beni taşıyamaz ki. Hız. Peygamber (s.a.a): Bütün develer başka bir devenin yavrusu değil mi?

Diğer bir hadiste şöyle anlatılıyor: Hız. Peygamber (s.a.a), kardeşi ve amcasının oğlu, müminlerin efendisi Hız. Ali ile (a.s) birlikte oturup konuşurken bir yandan da önlerindeki hurmadan yiyorlardı. Ancak Hız. Peygamber (s.a.a) yediği hurmaların çekirdeğini Hız. Ali'nin (a.s) önüne koyuyordu. Sohbet sonunda Hız. Peygamber (s.a.a) Hız. Ali'ye "Ey Ali ne kadar da çok yiyorsun" dedi. Bunun üzerine Hız. Ali (a.s) şöyle dedi: Ey Allah'ın elçisi asıl çok yiyen, hurmaları çekirdeğiyle birlikte yiyendir.

Dokuz: Alay Etmek

Alay etmek, bir insanı incitmekle sonuçlanıyorsa haram bir davranış tarzıdır. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Bir topluluk diğer bir topluluğu alaya almasın. Belki de onlar, kendilerinden daha iyidirler.¹³

¹² Vakıa, 35 – 37.

¹³ Hucurat, 11.

Alay etmek, güldürücü bir şekilde küçümsemek, saygısızlık yapmak ve kusurları hatırlatmak anlamındadır. Alay etmek, genellikle dile getirilen kelimelerle gerçekleştirilirken bazen de yapılan eylemler veya ima ve işaretlerle gerçekleştirilir.

Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: Kıyamet gününde insanlarla alay eden kişilere cennetten bir kapı açılacaktır ve “buyurun gelin” denilecektir. Büyük sıkıntılarla o kapıya yaklaştıklarında ise kapı kapanacaktır ve diğer tarafta diğer bir kapı açılacaktır. (bu durum bu şekilde devam edecektir) Öyle ki “buyurun gelin” denildiğinde hiç kimse gitmeyecektir.

On: Sırların Açığa Çıkarılması

İnsanların sırlarını açığa vurmamak, insanları incitmenin bir şekli olduğu için yasaklanmıştır.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Birisi size bir şey söyleyip de gittiğinde onun söylemiş olduğu söz sizde bir emanet olarak kalmalıdır.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Aranızdaki sözler emanettir.

On bir: Gerçek Dışı Vaatlerde Bulunmak

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Verilen vaatler (vaatte bulunan kişinin üzerinde) birer borçtur.

Oruç tutup namaz kılsa, kendisini bir Müslüman olarak görse bile bu üç özelliği taşıyan kişi münafiktir; Konuşurken yalan söylemek, vaatle bulunup da uymamak ve emanete ihanet etmek.

On iki: Yalan Söylemek

Yalan konuşmak ve yalan üzere yemin etmek, en çirkin günahlardan ve en belirgin büyük kusurlardandır.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Ne büyük bir ihanettir, doğru konuştuğunu düşünen kardeşine yalan söylemek.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Yalan konuşmak rızkın azalmasına sebep olur.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Mümin bir insan bütün özelliklere sahip olabilir ancak ihanet ve yalancılık hariç.

Emirü'l-Müminin Hız. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: Allah nezdinde en büyük günah, yalan söyleyen bir dile sahip olmaktır.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Yüce Allah kıyamet gününde üç kişiyle konuşmayacak, onlara dönüp bakmayacak ve onları arındırmayacaktır; eziyet eşliğinde yardımda bulunanlar, yemin ve antla malını satanlar ve kibirli insanlar.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Kim yemin ederse ve bu yemininde bir sineğin kanadı kadar bile yalancı olursa bu yemin kıyamet gününe kadar onun kalbinde bir leke olarak kalacaktır.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Ne oluyor size de keleklerin kendilerini ateşe atması gibi kendinizi yalana atıyorsunuz. Bütün yalanlar yalan olarak yazılacaktır ancak savaşta söylenen yalanlar hariç. Zira savaşın aslı yalandır. İki küs insanı barıştırmak için söylenenler veya erkeğin eşinin gönlünü kazanmak için söylemiş olduğu sözler yalan değildir.

On üç: Gıybet Etmek

Gıybet konusunun daha iyi anlaşılabilmesi için birkaç bölümde açıklanması gerekiyor:

Gıybetin Kötü Yönleri

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Kiminiz kiminizin gıybetini yapmasın (arkasından çekirtmesin.) Sizden biriniz, ölü kardeşinin etini yemeyi sever mi? İşte, bundan tiksindiniz.¹⁴

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Müslüman kardeşinin gıybeti yönünde adım atıp da onun kusurunu ortaya çıkaran kişi attığı ilk

¹⁴ Hucurat, 12.

adıyla cehenneme ayak basacak ve Yüce Allah onun kusurlarını tüm insanların önünde açacaktır. Bir Müslüman'ın gıybetini yapan kişinin tuttuğu oruç geçersiz, abdesti batıldır ve bu halde ölür ise Allah'ın haramını helal kılan birisi olarak ölmüştür.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Gıybet, cüzzam hastalığının kişiyi yiyip bitirmesinden daha çabuk insanın inancını yiyip bitirir.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Mümin kardeşiyle ilgili kendi gözleriyle görüp kendi kulaklarıyla duyduğu bir olayı dile getiren kişi bu ayeti kerimenin bir örneğidir: Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

İnananlar arasında çirkin şeylerin yayılmasını arzulayan kimseler için dünyada da ahirette de çetin bir ceza vardır.¹⁵

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Mümin kardeşini insanların gözünde küçük düşürmek için onun arkasında kötü şeyler söyleyen kişiyi Yüce Allah kendi velayetinden çıkarıp Şeytanın velayetine dâhil edecektir ancak Şeytan bile bu kişiyi kabul etmeyecektir.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Gıybet etmek tüm insanlara haramdır ve gıybet insanın sevaplarını aynen ateşin odunu yakıp yutması gibi yakıp yutar.

Gıybet Nedir?

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Gıybet nedir bilir misiniz? “Hayır, Allah ve Resulü daha iyi bilir” cevabı gelince Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdular: Müslüman kardeşinle ilgili onun beğenmeyeceği bir şekilde konuşmaktır. “Söylediğimiz şeyler gerçekleşen olaylar ise yine de mi gıybettir?” sorulunca Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdular: Söylediğiniz şeyler gerçek ise onun gıybetini yapmışsınızdır, gerçek değil ise ona iftira atmışsınızdır.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Gıybet, Müslüman kardeşinin inancıyla ilgili yapmamış olduğu bir olayı dile ge-

¹⁵ Nur, 19.

tirmektir ve Yüce Allah'ın onunla ilgili örtmüştü olduğu kusurları ortaya çıkarmaktır.

Diğer bir hadiste ise şöyle nakledilmiştir: Gıybet, Yüce Allah'ın Müslüman kardeşinle ilgili örtmüştü olduğu kusurları dile getirmektir. Ancak sinirli veya aceleci olmak gibi görünen özelliklerini dile getirmek gıybet değildir.

Gıybet, sadece dille yapılmaz ve aynı zamanda yazı, ima ve işaretler, el kol hareketleri, göz hareketleri ve tüm anlatım araçlarıyla yapılabilir. Bu gerçeğe işaretle şöyle denilmiştir: Kalem insanın ikinci dilidir.

Ayşe'nin şöyle söylediği nakledilmiştir: Evimize (kısa boylu) bir kadın geldi. Gider iken arkasından elimle kısa olduğunu anlatırcasına bir işaret yaptım. Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu: Onun gıybetini yaptın.

Gıybetin diğer bir örneği ise bir kişi hakkında konuşur iken “Bizi dünya malı ve makam peşine gitmekten koruyan Allah'a şükürler olsun” demektir. Bu söz gıybet olmakla beraber aynı zamanda riya günahını da içinde barındırır.

Gıybeti Tetikleyen Etkenler

Birkaç etken insanları gıybeteye itebilir. Bu etkenlerden birisi içimizdeki nefret duygusudur. Diğer bir etken arkadaşlara eşlik etmek ve hor görülüp dışlanmamak için arkadaşların diğer insanların sırlarını bilmelerine yardımcı olmaktır. Bir diğer neden suç ortağı bulmak düşüncesidir. Örneğin “Ben haram yemiş olabilirim ama işte filan şahıs falan kişi de aynı şeyi yapmadı mı?”. Buna ilaveten belirli bir şahsın dilinden korunmak hissi ve ileride bu kişinin kendisiyle ilgili anlatacağı kötü şeylerin etkisini azaltmak için o kişiyi insanların gözünde küçük düşürmek suretiyle söylediği sözlere itibar edilmemesini sağlamak; kişiye isnat edilen suçtan kurtulmak niyetiyle gerçek suçluyu açığa çıkarmak; insanları küçük düşürmek suretiyle kendi üstünlüğünü ispatlamaya çalışmaktır. Örneğin “filan kişi cahilin tekidir, hiçbir şey anlamıyor” diyerek kendi üstünlüğünü ifade etmeye çalışmak. Gıybeteye yol açan şeyler arasında kıskançlık ve insanların belirli bir kişiye yönelik saygı ve sevgisini onun kusurlarını anlatmak suretiyle yok etmeye çalışmaktır. Ayrıca boş konuşmak

ve şaka yapmak yani insanları güldürebilmek için birilerinin kusurlarını dile getirmek de bu nedenler arasında sayılmıştır. Diğer bir etken küçük düşürmek amacıyla alay etmektir. Bu kötü davranış kişinin yanında yapılabildiği gibi arkasında da yapılıyor. Şaşkınlık da gıybetin bir diğer sebebidir. Örneğin “filan kişinin ne yaptığını gördüğümü söylersem inanamazsınız” demek. Diğer bir neden ise acıma duygusudur. Örneğin birisini kötü bir iş yaparken görüp de buna üzüldükten sonra bu üzüntüyü ifade etmek gibi. Allah yolunda öfkelenmek de gıybet sebebiyet verir. Örneğin birini bir günah yapar iken görüp de öfkelenildiği için bu olayı diğer bir yerde anlatmak. Son üç etken konusunda gerçekten kişi ihlâşlı ise kişinin ismini söylemeden bu olayları nakletmelidir.

Gıybet Hastalığının Tedavisi

Bu hastalığın tedavisi kısa ve uzun olmak üzere iki şekilde gerçekleştirilebilir.

Kısa yöntem: Gıybet yapmak isteyen kişi gıybet ederken Yüce Allah'ın gazabına dâhil olduğunu bilmelidir. Gıybet yaparak yapmış olduğu iyilikleri kendi eliyle yok ettiğini, bu hatayla beraber cehenneme girmeği hak ettiğini ve Allah'tan kopmak için en büyük etkiye sahip günaha sarıldığını bilmelidir.

Şöyle anlatılır: Bir kişi diğer bir kişiye “duyduğuma göre benim gıybetimi yapıyormuşsun” deyince bu kişi cevap olarak şöyle demiş: “Yapmış olduğum iyilikleri feda edecek kadar benim için değerli değilsin”.

Uzun yöntem: Bu yöntemle kişi, kendisini bu günaha iten etkenleri tanıyarak ve uygun yöntemlerle bu etkenlere karşı koymak suretiyle kendisini bu günahlardan uzak tutmalıdır. Örneğin kişiyi bu günaha iten etken öfke ise ve içindeki kin duygusu öfke anında gıybet şeklinde ortaya çıkıyorsa gazap duygusunun üzerine yoğunlaşmalı ve ileride açıklayacağımız yöntemleri kullanarak aşırı gazap hastalığından kurtulmalıdır. Böyle birisi insanlara öfke duyarken Yüce Allah'ın gazabından emanda olmadığını ve bu anda O'nun gazabına yakalanabileceğini göz önünde bulundurmalıdır.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Cehennem kapılarından birisi öfkesini Yüce Allah'ın yasaklarını çiğneyerek yatıştıran insanlara özgüdür.

Kişiyi gybet günahına iten etken arkadaşlarına eşlik etmek düşüncesi ise şunu bilmelidir ki bunu yaparken Allah'ın gazabını kazanmak pahasına insanların gönlünü kazanma çabasıdır.

Kişi, kendi suçsuzluğunu ifade etmek için bu günaha düşüyorsa şunu bilmelidir ki Yüce Allah'ın gazabını kazanmak insanların gazabını kazanmaktan çok daha tehlikeli ve ayrıca bunu yaparak kesin olarak Allah'ın gazabını kazanırken insanların gönlünü kazanıp kazanmayacağı kesin değildir.

Kişiyi gybete iten etken arkadaşlarına eşlik etmek ve dışlanmamak duygusu ise çok cahilce bir davranışta bulunduğu farkına varmalıdır. Zira uymaması gereken birine uymak mazeret olarak kabul edilemez ve kişi bunu yaparken kendisini yükseklikten atan birisine uyararak onun ardından atlayan birine benzediğini düşünmelidir.

Üstünlük taslamak ve büyük biri olduğunu göstermek amacıyla gybet yapan kişi bu yaptığıyla Yüce Allah nezdindeki değerini yok ettiğini ve insanlar konusunda da güvende olmadığını düşünmelidir. İnsanlar kişinin bu amacını bildiklerinde ise onu yalnız bırakacaklarını ve dünyasını da ahiretini de kaybedenlerden olacağını düşünmelidir.

Kıskançlık sonucunda gybet yapmak ise dünya ve ahiret azabını bir araya getirmektir. Zira ileride açıklanacağı üzere kıskanç bir insan sürekli sıkıntı halindedir.

Alay etme niyetiyle gybet eden kişi ise bir insanı diğer insanların yanında küçük düşüreyim derken kendisini Allah, melekler, peygamber ve vasilerinin yanında küçük düşürmüştür. Dolayısıyla aslında kendisiyle alay etmiştir.

Acımak duygusuyla gybet yapmaya gelince, acımak her ne kadar duygu olarak olumlu bir duygu olsa da kişi, İblis'in kıskandığı bir varlık olduğunu ve yapmış olduğu iyilikleri çalmak için fırsat kolladığının farkında olmalıdır.

İnsanı gıybet yapmaya sürükleyen şaşkınlıklara gelince; bu durumdaki bir insan aslında kendisine şaşmalıdır. Zira diğer bir insanın inancı veya dünyası için kendi inancını tehlikeye düşürmüştür. Aynı zamanda bu yaptığıının dünyadaki etkisinden bile emanda değildir.

Gıybetin Caiz Olduğu Yerler

Bir: Zalime karşı yardım istemek.

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Allah kötü sözün açıkça söylenmesini sevmez; ancak haksızlığa uğrayan başka.¹⁶

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Haklı olan, konuşma hakkına sahiptir.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Zengin birisinin (borcunu) bekletmesi zulmetmektir.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Ödeyebildiği halde borcunu ödemeyen kişinin hürmetini korumak farz değildir ve onu cezalandırmak sakıncasıdır.

İki: Fetva almak ve hüküm sormak.

Örneğin fetva ve hüküm sorduğu kişiye; “Babam veya kardeşim bana şu şekilde haksızlık yaptı, hakkımı aramak için ne yapabilirim?” diyebilir. Ancak daha doğru olan, bu soruyu isim vermeden ve dolaylı bir şekilde sormaktır.

Üç: İnsanları yalnızca düşmekten korumak ve fikir danıştıkları kişinin şerrinden korumak.

Kişi, kendisini bilgin gösterip de ehil olmadığı konularda insanlara yol göstermeğe kalkan birisini görürse insanlara bu şahsın eksikliğini ve yetkisizliğini anlatabilir. Aynı şekilde kişiye bir evlilik için fikir danışıldığında, örneğin gelin adayıyla ilgili bildiği kusur ve sıkıntıları anlatmalıdır. Zira bilgin olmadığı halde bilgin olduğunu söyleyen kişi dinde yenilik getirmek için çaba harcar; bu insanın gıybeti caizdir. Ayrıca kendisine fikir danışıldığı şahıs bu emaneti hakkıyla yerine getirmelidir.

¹⁶ Nisa, 148.

Dört: Şahitlik yapan veya bir hadisi rivayet eden kişinin güvenilir birisi olup olmadığını anlatmak.

Müslümanların haklarını koruyabilmek amacıyla ve ayrıca İslam dininin hükümlerinin korunması için bu şahısların güvenilir olup olmadığı tespit edilmelidir.

Beş: Kişinin arkasından söylenen sözlerin kişide açık bir şekilde görülüyor olması durumu.

Örneğin açıkça günah işleyen birisinin arkasında günah işlediğini söylemek.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Günah yapaktan sakınmayıp da açıkça günah yapan şahsın saygınlığı yoktur ve arkasında söylenen sözler gıybet değildir.

İmam Muhammed Bakır (a.s) şöyle buyurmuştur: Üç gurup insan saygınlık hakkından yoksundur; nefesine uyup da dinde yenilik yapanlar, insanlara haksızlık yapan yöneticiler ve açıkça günah işleyenler.

Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Hayâ perdesini yüzünden söküp atan kişinin arkasında söylenenler gıybet değildir.

Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Fasıklar'ın arkasında söylenenler gıybet değildir.

Bu hadislerden anlaşılan şu ki bu gibi insanların arkasında konuşmak, onların hoşuna gitmese bile yine de caizdir.

Altı: Kişinin insanlar arasında tanınıp bilinen fiziki özellikleri.

Kişide körlük, sakatlık, sağırılık ve benzeri birtakım özellikler olur da toplumda bu özelliklerle tanınırsa ve ayırt edilmek için bu özelliklerin söylenmesi kaçınılmaz hale gelirse bu durumda bu tür özellikleri dile getirmek gıybet özelliğini kaybeder.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) bir buyruğunun başında şöyle buyurmuştur: Şaşı Zeynep Attare, Resulullah'ın (s.a.a) eşlerine geldiğinde...^[*]

[*] İmam Sadık (a.s.) kadının şaşılığını, onun bir kusurunu orta yerde söyleyerek ayıplayıp gıybetini yapmak için söylememiştir. Bilakis bu şekilde meşhur olduğu için rivayetinde onu bu şekilde anmıştır. İmam (a.s.) bu şekilde bizlere gıybetin sınırlarını da çizmiştir.

Yedi: İki kişi veya gurup birbirlerinin kusurlarını bildikleri durum.

Bu durumda karşılıklı olarak kendileri içinde bu kusurları dile getirmeleri sakıncasızdır. Zira bu durumda söylenen şeyler kişide bir etki bırakmaz. Ancak yine de kesin olarak sakıncasız olduğu söylenemez.

Gıybetin Kefareti

Gıybet yapan şahıs Allah hakkından kurtulabilmek için bu yaptığından dolayı pişmanlık duyup tövbe etmelidir. Ancak acaba sadece Allah'tan af dilemek yeterli midir? Yoksa buna ilaveten arkasında konuşmuş olduğu kişiden de helallik almak zorunda mıdır? Burada iki farklı görüş ortaya atılmıştır. Zira bu konudaki hadisler iki farklı grup halindedir.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Peygamber Efendimize (s.a.a) "Gıybet yapmanın kefareti nedir?" sorulduğunda şöyle buyurdular: Arkasında konuşmuş olduğun kişiyi her hatırladığında onun için Allah'tan af dilemelisin.

İlelü's-Şerâyi kitabında Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Gıybet yapmak zinadan bile daha kötüdür. "Peki, neden böyledir?" diye sorulduğunda ise Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdular: Zina yapan şahıs tövbe edip yaptığından dönerse Yüce Allah onu affeder ancak gıybet eden şahıs tövbe etse bile arkasında konuşmuş olduğu kişi onu helal etmediği sürece Yüce Allah onun bu tövbesini kabul etmez.

İmam Cafer Sadık'tan (a.s) nakledilen bir hadis daha kapsamlıdır. İmam (a.s) şöyle buyurmuştur: Birisinin arkasında konuştuysan ve bunun bilgisi ona ulaştıysa ondan helallik almalısın ancak onun haberi olmadıysa yalnızca Allah'tan af dile.

Bunun sebebi ise helallik almakla beraber meydana gelebilecek muhtemel fitne ve kavgayı önlemektir. Ölüm veya göç gibi sebeplerden dolayı helallik almak imkânsız ise bu durum da gıybet haberinin kişiye ulaşmaması hükmüne dâhildir.

On dört: Laf Taşımak

Dilin afetlerinden birisi laf taşımaktır.

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Daima kusur arayıp kınayan, durmadan laf götürüp getiren, iyiliği hep engelleyen, müteceviz, günaha dadanmış, kaba ve haşin, bütün bunlardan sonra bir de soysuzlukla damgalanmış kişilere sakın boyun eğme.¹⁷

Yüce Allah diğer bir ayeti kerimede şöyle buyurmuştur:

İnsanları dilleri ile arkalarından çekiştiren ve karşılarında kaş, göz hareketleri ile onları aşağılayan kişilerin vay haline.¹⁸

Bu ayetin tefsirine baktığımızda “Hümeze” kelimesi “laf taşıyan kişi”, “Lümeze” kelimesi ise “Gıybet eden kişi” olarak açıklanmıştır.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Laf taşıyan kişi cennete giremez.

Emirü'l-Müminin Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: İçinizdeki en kötü insanlar laf taşıyıp birbirini seven insanların arasına ayrılık düşüren ve temiz insanlarda suç arayan kişilerdir.

İmam Muhammed Bakır (a.s) şöyle buyurmuştur: Cennet, gıybet eden ve laf taşıyan insanlara haramdır.

Laf taşımak, birisinin söylemiş olduğu bir sözü, kendisiyle ilgili konuşulan kişiye taşımak ve bu şekilde konuşan kişi, hakkında konuşulan kişi veya üçüncü bir şahsın istemediği bir şeyi açığa vurmaktır. Açığa vurulan olay dil aracılığıyla ifşa edilebildiği gibi yazıyla, ima ve işaret aracılığıyla veya şifreli hareketlerle açığa vurulabilir. Burada, anlatılan olayın ağızdan çıkan bir söz olması, bir fiil olması, kusur ve eksiklik sayılması veya sayılmaması önemli değildir. Önemli olan, kişinin saklı bir yönünün ortaya çıkarılmış olması ve saygınlığının hiçe sayılmasıdır.

Laf taşıyan kişiye yönelik yapılması gerekenler, altı şeyden ibarettir.

Bir: Bu şahsı onaylamamak. Zira laf taşımakla fâsik unvanını kazanmıştır ve Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

¹⁷ Kalem, 11 – 13.

¹⁸ Hümeze, 1.

Ey iman edenler! Eğer bir fâsık size bir haber getirirse onun doğruluğunu araştırın.¹⁹

İki: Bu şahsa, yaptığı bu işin kötü olduğunu hatırlatıp onu bu işten uzak durmaya davet etmek.

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

İyiliğe davet et ve kötülüklerden sakındır.²⁰

Üç: Böyle bir insan Yüce Allah'ın gazabına uğrayan birisi olduğu için ona öfkelenmek.

Dört: Lafını taşıdıkları kişiye karşı kötü zan beslenmemesi.

Zira Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Ey iman edenler! Zannın çoğundan kaçın. Çünkü zannın bir kısmı günahtır.²¹

Beş: Bu şahsın yapmış olduğu iş kişiyi gizlice araştırma yapıp işin gerçeğini öğrenmeğe itmemelidir.

Yüce Allah önceki ayetin devamında şöyle buyurmuştur:

Birbirinizin kusurunu araştırmayın.²²

Altı: Bu şahsın yapmış olduğu yanlışa düşmeyi kendine reva görmemek ve bu laf taşıma olayını sözün kaynağı olan kişiye aktarmamak.

Bir hadiste şöyle anlatılıyor: Bir şahıs Hz. Ali'ye (a.s) başka bir kişinin söylemiş olduklarını anlattı. Bunun üzerine Emirü'l-Müminin Hz. Ali (a.s) şöyle buyurdu: Söylemiş olduklarını araştıracağız, doğru söylüyorsan sana gazap göstereceğiz, yalan söylüyorsan seni cezalandıracağız veya dilersen (bütün dediklerini yok sayıp) şimdi seni kendi haline bırakacağız. Bu sözleri duyan şahıs "Beni kendi halime bırakın" dedi.

On beş: İkiyüzlülük

Birbirine karşı olan iki kişiyle konuşurken her biriyle onu onaylamışçasına konuşmak nifakın ta kendisidir.

¹⁹ Hucurat, 6.

²⁰ Lokman, 17.

²¹ Hucurat, 12.

²² Hucurat, 12.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: İkiyüzlü insanlar kıyamet gününde bir dili başının arkasından diğer dili ise başının ön kısmından sarkmış olarak haşredilecektir. Dilinden yükselen ateş yanaklarını yakacaktır ve şöyle denilecektir: İşte bu, dünyada iken ikiyüzlü ve iki dilli olan kişidir. Bu insanlar kıyamet gününde bu özellikleriyle tanınacaktır.

İmam Muhammed Bakır'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Ne çirkindir ikiyüzlü ve iki dilli insanlar. Kardeşinin önünde güzel sözler söyleyip de arkasında onun gıybetini yapanlar. Kardeşine bir menfaat ulaşırsa onu kıskanırlar ve sıkıntılı hallerinde onu küçük düşürürler.

On altı: Övgüde bulunmak

Övgüde bulunmak, dördü övgüde bulunan kişiyi ilgilendirmek üzere başlı başına altı afet taşır.

Bir: Bazen insan övgü konusunda aşırıya gider ve bu da “yalan” günahına düşmesine sebep olur.

İki: Bazen övgüye riya karışabiliyor. Zira övgü, bir tür sevgi göstergesidir ve övgüde bulunan kişi, övdüğü kişiye yönelik kalbinde sevgi taşımıyorsa söyledikleri bir tür riyadır ve bu davranış, nifak kapılarını kişiye aralar.

Üç: Çoğu zaman övgüde bulunan kişi söylediği sözleri araştırmaya dayalı bir bilgi üzerine söylemez ve hatta genellikle araştırma imkânı olmayan şeylerden bile bahseder.

Dört: Bazen methedilen kişi zalim veya fâsık bir insandır ve övgüde bulunan kişi bu yaptığıyla onun sevinmesine ve mutluluk duymasına vesile olur. Oysa bu caiz değildir.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Fâsık birisinin methedilmesine Yüce Allah gazapla bakar.

Övgüye maruz kalan kişiyi ilgilendiren afetler ise iki afetten ibarettir.

Bir: Övgüye maruz kalmak kişide kibirlenmek veya kendini beğenmek sıfatlarına yol açabilir ve bu sıfatların her biri insanın helak olması için yeterlidir.

İki: Övgüye maruz kalmak kişinin sevinmesine ve iyilik yönünde gevşeklik göstermesine vesile olabilir.

Övgü konusu bu saydığımız afetlerden arındırıldığında ise sakıncasız bir davranış olarak önümüze çıkar.

Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Övgüde bulunanların yüzüne toprak atın.

Emirü'l-Müminin Hz. Ali (a.s) övgüye maruz kaldığı bir defasında şöyle buyurdu: Allah'ım bu insanların bilmediği kusurlarımı affet, bunların dediklerinden ötürü beni cezalandırma ve bana bunların zannettiğinden daha iyi birisi olmayı nasip eyle.

Dördüncü Bölüm: Öfke

Öfke, cehennemden yükselen alevlerden alınan bir alev parçasıdır. Ancak bu ateş, külün altındaki ateş gibi insanın kalbinde gömülüdür ve insandaki kibir sıfatı kızgın bir demir gibi bu ateşi yattığı yerden çekip dışarı çıkarır. Ama mümin insanların kalbindeki öfke kendini ancak dinin korunması için gösterir.

Öfkelenmek yaratılış itibarıyla insanda var olan hararetin uyanması ve alevlenmesidir. Bu ateş uyanıldığında kalpteki kan kaynamaya başlar ve damarlara dağılıp kazanda kaynayan suyun yükselmek istemesi gibi giderek yüksek bölgelere doğru tırmanır. Bu sebeple yüz bölgesindeki damarları zorlayan kan kişinin yüz ve gözünün kızarmasına sebep olur. Bu kızarıklık, cildin arkasındaki kan miktarının fazlalığını ve bu halde cam bir kavanoz gibi cildin arkasındaki sıvının rengini gösterir.

Ancak bu durum, insanın, elinin altındaki veya kendisinden daha aşağı gördüğü birine öfkelenmesi durumunda meydana gelir. Kişi kendisinden üstün olan birisine öfke duyduğunda ise elinden bir şey gelmediğini bildiği için kalbindeki kan daha da sıkışır ve damarlardaki kanlar bile kalbe geri döner. Bu durumda hüznün duygusu meydana gelir ve kişinin rengi sararır. Kişi kendi dengi olan birisine öfke duyuyorsa ve bu öfkesini ibraz edip etmemek konusunda tereddüt yaşarsa bu durumda

gazap ve hüzün duygularını art arda yaşadığı için renginin kırmızılık ve sarılık arasında gidip geldiği görülür.

Öfkenin yuvası kalptir ve buradaki kanın galeyana gelip intikam için kaynamaya başlamasıyla kendini gösterir. Gazap duygusunun asıl işi insanı muhtemel tehlikelere karşı korumaktır. Ancak bu tehlikeler insanın başına geldiğinde aynı duygu intikam yönünde çalışır. Gazap duygusunun gıdası olan intikam bu gıdayı aldığı anda yaşadığı hazla beraber sönüp gidiyor.

İnsanlar gazap yönleriyle farklı gruplar halindedir. Kimileri ifrat iken kimileri tefrit yönündedir ve bir grup da itidal halindedir.

Bu duygunun tefrit halinde olması bu duygudan tamamen yoksun veya çok zayıf bir öfkeye sahip olmak şeklinde kendini gösterir. Ancak bu durum olumsuz ve iyi olmayan bir haldir. Bu tür insanlara onursuzluk isnat edilir. Bunun göstergelerinden bazıları ise haram fiillere karşı duyarsız olmak, kolaylıkla zillet altına girmek, aşağılanmaya karşı ses çıkarmamak ve açıkça yapılan günahlara sessiz kalmaktır.

Yüce Allah, Resulullah'ın (s.a.a) seçkin sahabelerini anlatırken şöyle buyurmuştur:

Kâfirlere karşı serttirler.²³

Yüce Allah diğer bir ayeti kerimede şöyle buyurmuştur:

Ey Peygamber! Kâfirlere ve münafıklara karşı cihat et, onlara karşı sert davran.²⁴

Bilindiği üzere bu iki ayeti kerimede bahsedilen “sert davranmak” özelliği gazap duygusunun bir getirisidir.

Gazap duygusunun ifrat yönünde olması ise bu duygunun tamamen insana galip gelmesiyle ve insanın akıl ve din çerçevesinden çıkmasıyla kendini gösterir. Bu durumda kişinin herhangi bir düşünce, basiret veya seçme özgürlüğüne bile sahip olduğundan bahsedemeyiz. Bu halde olan bir insan kulaklarını bütün nasihat ve öğütlere kapatmıştır. Bunun belirtilerinden bazıları ise yüz renginin değişmesi, vücutta titremeler

²³ Fetih, 29.

²⁴ Tevbe, 73.

oluşması, dengesiz hareket ve dengesiz sözlü ifadeler, küfürlü sözler ve saldırganlaşmaktır.

Bütün bu gerçeklere işaretlerle Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Sirke balı çürüttüğü gibi gazap da imanı çürütür.

Meysar adlı ravi şöyle rivayet eder: İmam Muhammed Bakır'ın yanında iken birisi gazap konusunda değindi. Bunun üzerine İmam Muhammed Bakır (a.s) şöyle buyurdu: İnsan bazen öfkelenir ve hayatının sonuna kadar hiçbir şey onu bu öfkeden döndüremediği için cehennem ateşini satın alır. Öyleyse birilerine öfkelenen kişi ayakta ise hemen otursun. Kuşkusuz bunu yaparsa kısa sürede şeytanın tuzağından kurtulacaktır. Kendi akrabasına öfkelenen kişi ise akrabasına yaklaşsın ve ona dokunsun. Kuşkusuz akrabasının vücuduna dokunan kişi sakinleşecektir.

Seçkin ravilerden birisi olan Ebu Hamza Sümali, İmam Muhammed Bakır'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakletmiştir: Gazap insanın kalbinde yanmaya başlayan şeytani bir ateştir. İçinizden birisi öfkelenince, gözleri kızarıp boynunun damarları kabardığında Şeytan onun içine girecektir. Bu durumda iken Şeytanın tuzağına düşmek istemiyorsanız oturun. Zira bu halde iken oturmak Şeytanın insandan uzaklaşmasına sebep olur.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Öfke bütün kötülüklerin anahtarıdır.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Yüce Allah, gazabını koruyabilen kişinin kusurlarını örter.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Tevrat'ta şöyle yazılmıştır: Ey insanoğlu! Gazaplandığımda seni anmamı ve helak olanlarla beraber seni de helak etmemi istemiyorsan öfkelenince vakit beni hatırla. Zulme uğradığımda benim yapacağım yardımla yetin. Kuşkusuz benim yardımım senin kendine yapabileceğin yardımdan daha iyidir.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Öfkesine hâkim olmayan kişi aklına da hâkim olamaz.

İmam Muhammed Bakır'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Allah ile Musa (a.s.) arasında geçen sözlerden biri şuydu: Ey Musa! Seni musallat yaptığım insanlara öfkelenme ki ben de sana gazap göstermeyeyim.

Bu bir gerçek ki insan gazap özelliğini tamamıyla kendisinden söküp atamaz ama insanın yapması gereken şey gazabın sultasını kırmak ve gazabı zayıflatmak suretiyle bu duygunun ona hâkim olmasını engellemektir. Gazap her zaman aklın komutlarına tabi olup onun komutlarına uymalıdır. İnsan gerektiği yerde gazabından yardım aldığı gibi gerektiği yerde de sabır göstermelidir. Öfke insanın iradesine hâkim olmamalıdır. Yüce Allah öfke konusuna değinirken “*öfkesini yutanlar*”²⁵ ifadesini kullanır ve “öfkesi olmayanlar” buyurmuyor.

Gazabın uyanmasına zemin hazırlayan etkenler ise kibir, kendini beğenmek, şakalaşmalar, alay etmeler, küçük düşürmeler, kusur aramalar, inatlaşmalar, kandırmalar ve aşırı mal ve makam hırısıdır. Bunların tamamı İslam ahlakında kötü birer özellik olarak tanıtılır ve bu etkenler kişide olduğu sürece öfke duygusunun şerrinden kurtulması imkânsızdır. Dolayısıyla karşıt sıfatlarla bu etkenleri bir bir yok etmelidir. Örneğin tevazu ile içindeki kibirden; kendi hakikatini araştırıp tanımakla içindeki kendini beğenme düşüncesinden; böbürlenmenin çirkin yüzünü öğrenerek ve gerçek üstünlüğün ancak faziletlerle elde edilebileceği bilincine vararak bu sıfattan kurtulmalıdır. Şakalaşmak özelliğini ise faziletlerin kazanılması yönünde göstereceği ciddiyetle kontrol altına alabilir. İnsanlarla alay etmeği diğer insanlara saygı göstermek suretiyle ve kendine saygı duyarak öldürebilir. Kusur arama özelliğini kötü sözler kullanmamaya dikkat ederek ve hoş olmayan acı tabirlerden uzak durarak giderebilir. İçindeki mal ve makam hırısını elindekilerle yetinmeğe çalışarak ve kanaat sıfatını elde ederek öldürebilir.

Bu olumsuz sıfatların her birinden kurtulmak çok büyük sıkıntılarla beraber gerçekleşebilir. Ancak bu yöndeki en büyük etken kişinin bu sıfatların gerçeğine olan bilinci ve insan için yaratabilecekleri sıkıntıları bilmektir. Bu bilinç insanın bu sıfatlardan uzaklaşmasına ve bu yönde daha azimli davranmasına vesile olacaktır. Bu bilinç oluştuktan sonra kişinin yapması gereken şey karşıt sıfatlardan yardım almaktır. Yani bir alışkanlık haline gelene dek uzun süreliğine bu çirkin sıfatların karşısındaki iyi sıfatlara bürünmeğe çalışmalıdır. İnsan bu çirkin sıfatlardan kurtulduk-

²⁵ Âl-i İmrân, 134.

tan sonra insan nefsinin temizlendiğini söyleyebiliriz ve bu aşamaya gelen biri bu sıfatlardan doğan öfke duygusundan kurtulmuş olacaktır.

Uyanan bir gazabın önünü almak konusuna gelince; daha önceki hadislerde de ifade edildiği üzere insan bu aşamada Şeytanın şerrinden Allah'a sığınmalı, ayakta ise oturmalı, oturmuş ise uzanmalı veya soğuk suyla abdest veya gusül almalıdır.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Öfkelendiğinizde abdest veya gusül alın zira öfke ateştir.

Diğer bir hadisi şerifte Hız. Peygamber (s.a.a) bu durumdaki kişilerin Şeytanın şerrinden Allah'a sığınmalarını ve sabırlı olmak, affetmek, iyi zanlı olmak ve gazabın kırılması konularını hatırlamalarını tavsiye etmiştir.

Yüce Allah gazabına hâkim olan insanlardan övgüyle bahseder ve "öfkelerini yutanlar" tabirini kullanır.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Kim gazabını zapt ederse Yüce Allah onu kendi azabından koruyacak; kim Allah'tan özür dilerse Yüce Allah onun özrünü kabul edecek; kim diline hâkim olursa Yüce Allah onun kusurlarını örtecektir.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: İçinizdeki en sağlam kişi öfkelendiği vakit öfkesine hâkim olan, en sabırlısı ise güçlü olduğu zaman affeden kişidir.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Allah'a giden en güzel yollardan biri, öfke ve musibeti sabırla ile iki yudumda içmektir.

İmam Zeynel Abidin (a.s) şöyle buyurmuştur: Kendi şerefimden ödün vermek pahasına en güzel develere sahip olmak istemem. Telafi etmezsiniz yudumlamış olduğum öfkeden daha tatlı bir şey içmedim.

İmam Muhammed Bakır'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Telafi edebildiği halde öfkelerini bastıran kişinin kalbini, Yüce Allah kıyamet gününde güven ve imanla dolduracaktır.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Ne güzel bir yudumlayıştır sabırla yudumlanan öfke. Hiç kuşkusuz en büyük

mükâfatlar en büyük imtihanlar içindir ve Yüce Allah sevdiği insanları imtihanlara tabi tutar.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Yüce Allah öfkesine hâkim olan kişilerin şeref ve itibarını dünyada ve ahirette artırır.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Telafi edebildiği halde öfkesini yatıştıran kişinin kalbini Yüce Allah kıyamet gününde kendi rızasıyla dolduracaktır.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğunu nakletmiştir: Yüce Allah hiç kimseye cahilliğinden ötürü şeref ve itibar vermemiş ve hiç kimseyi sabrından ötürü küçük düşürmemiştir.

Hafs ismindeki ravi şöyle nakletmiştir: İmam Cafer-i Sadık (a.s) bir iş yapması için kölesini dışarı gönderdi ancak köle gecikince İmam Cafer-i Sadık (a.s) peşinden gitti ve köleyi bir köşede uyur halde buldu. İmam Cafer-i Sadık (a.s) kölesinin başucunda oturdu ve yelpazeyle onu serinletmeye başladı. Köle uyanınca İmam Cafer-i Sadık (a.s) ona şöyle buyurdu: Hem gece hem de gündüz uyumak senin için doğru değil. Gece-lerin senin olsun ama gündüzlerin bizimdir.

Beşinci Bölüm: Kin Beslemek

İnsan öfkelendiği izhar etme imkânına sahip olmayıp öfkesini yutmak zorunda kalırsa bu öfke kişinin içinde kin duygusuna dönüşecektir. Birisine karşı kin duyan şahıs onu her hatırladığında kalbinde bir ağırlık ve nefret hissedecektir.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Mümin, kin beslemez.

Kin, öfkenin ürünüdür ve sekiz tür kötülüğün kapısını insana aralar.

Bir: Kıskançlık.

İçinde kin besleyen bir insan kin duyduğu şahsın sahip olduğu nimetlerin ondan alınmasını arzular.

İki: Bazen bu kin insanın kalbinde büyüdükçe büyür ve bu da kin duyduğu şahsı bir sıkıntı içinde gördüğünde ona kinayeli incitici sözler söylemesine sebep olur.

Üç: Kin duyduğu şahıs ona yakınlık gösterse de onunla olan bağlarını koparmasına neden olur.

Dört: Kin duyduğu şahsı küçük düşürmek için ona sırt çevirir.

Beş: Kin duyduğu şahsa yalan isnat etmek, onun arkasında konuşmak, sırlarını açmak ve benzeri hareketlerde bulunmak kin sıfatının doğurduğu diğer olumsuzluklardır.

Altı: Alay etmek amacıyla kin duyduğu şahsın yaptıklarını tekrarlamak.

Yedi: Dövmek ve fiziki şiddet göstermek suretiyle içindeki kini göstermek.

Sekiz: Kin duyduğu şahsı inancını yaşamak gibi en doğal haklarından mahrum bırakmak.

Kinin en düşük seviyesi ise bu sekiz getiriden uzak durduktan sonra kin duyulan şahsa içten içe öfke duymak, güler yüz göstermemek ve ona arkadaşlık ve yardım etmemektir.

Ancak en iyi seçenek bu kişiye karşı olan önceki tutumda herhangi bir değişiklik yapmadan aynı tutuma devam edilmesidir. Veya yapılabiliyorsa bir adım ileri gidip nefisle mücadele yaparak kişiyi affetmek ve ona ihsanda bulunulmalıdır. Bu adım şeytana karşı atılan adımlardan biridir ve bunu ancak siddikîn makamında olanlar hakkıyla yapabilir. Bu davranış tarzı mukarreb insanların en üstün amellerindedir.

Sonuç olarak güç sahibi olan şahıs kalbinde kin beslediği kişiye karşı bu üç davranıştan birini benimsemelidir; Bir: Hakkını tam olarak karşı taraftan alabilir. Buna adalet denir. İki: Bu şahsa ihsan ve aflla yaklaşabilir. Buna fazl ve ihsan denir. Üç: Hakkından fazlasını karşı taraftan almak. Buna zülüm denir.

Kin hastalığının tedavisine gelince; her şeyden önce insan, kalbinde kin taşıdığı sürece üzüntü içinde olacağını, dünyada ve ahirette bile mutlu olmayacağını bilincine varmalıdır. İkinci olarak, insan her zaman affetmek ve arkadaşlık konusundaki fazilet ve sevapları göz önünde bulundurmalıdır.

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Sen af yolunu tut ve iyiliği emret.²⁶

Yüce Allah diğer bir ayeti kerimede şöyle buyurmuştur:

Affetmeniz takvaya daha uygundur.²⁷

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdular: Dünya ve ahiretteki en iyi sıfatlar nedir bilmek ister misiniz? Sana haksızlık yapmanı affetmek, senden akrabalık bağını koparana yakınlık göstermek, sana kötülük yapana iyilik yapmak ve senden esirgeyene vermek.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Affetmeyi kendinize bir görev bilin. Kuşkusuz affetmek insana ancak şeref ve itibar kazandırır. Öyleyse birbirinizi affedin ki Yüce Allah da size şeref ve itibar kazandırsın.

Mu'teb ismindeki ravi şöyle anlatmıştır: İmam Musa Kazım (a.s) ile birlikte İmam'ın (a.s) hurma bağında hurma toplarken birisinin bir miktar hurmayı duvarın arkasına fırlattığını gördüm. Duvarın arkasındaki hurmaları aldım ve o kişiyle beraber İmam'ın yanına geldim. Olayı İmam'a anlattığımda İmam (a.s) o şahsa şöyle buyurdu: Aç mısın? Şahıs, "Hayır" deyince İmam (a.s) şöyle buyurdu: Peki neden aldın bunları? Şahıs, "Benim olmasını istedim" deyince İmam (a.s) şöyle buyurdu: Bunlar senin olsun alıp gidebilirsin ve bize de "ona dokunmayın" buyurdu.

İmam Musa Kazım (a.s) şöyle buyurmuştur: İnsanları idare etmek hayatın yarısıdır.

Altıncı Bölüm: Haset (Kıskançlık)

Daha önce de değinildiği üzere haset ve kıskançlık, kin beslemenin, kin beslemek ise öfkelenmenin bir sonucudur. Dolayısıyla kıskançlık bir vasıtayla öfkenin bir ürünüdür. Kıskançlıktan doğan kötü sıfatlar ise sayılmayacak kadar fazladır.

²⁶ A'raf, 199.

²⁷ Bakara, 237.

İmam Muhammed Bakır (a.s) şöyle buyurmuştur: Ateş, odunu yiyip bitirdiği gibi kıskançlık da imanı yiyip bitirir.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Dinin başlıca afetleri kıskançlık, kendini beğenmek ve üstünlük taslamaktır.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Yüce Allah Musa'ya şöyle buyurdu: Ey İmran'ın oğlu kendi fazlımla insanlara verdiklerimi kıskanma, gözünü onlara dikme ve gönlünü onlara kaptırma. Kuşkusuz benim verdiğim nimetleri kıskanan kişi insanlar arasında yaptığım nimet bölüşünün önünü almak ister ve böyle olan birisi benimle değildir. Ben de onunla değilim.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Allah'tan korkun ve birbirinizi kıskanmayın...

Misbâhu's-Şerîa kitabında İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Kıskanan insan kıskandığı kişiden önce kendisine zarar verir. Örneğin İblis, kıskançlığıyla kendisine lanet kazandırdı ve Âdem'e seçkinlik, hidayet, hakikatlere yükselme şerefi ve peygamberlik kazandırdı. Öyleyse kıskanan kişi değil de kıskanılan kişi ol. Kuşkusuz kıskanan kişinin tartısı hafiftir ve sürekli kıskandığı kişinin tartısını ağırlaştırır. Rızık, önceden bölünmüştür öyleyse kıskanmak kıskanan kişiye bir şey kazandırmadığı gibi kıskanılan kişiden de bir şey eksiltmez. Kıskançlığın kökü, kalp körlüğü ve Yüce Allah'ın fazlını hiç saymaktır. Bunların her ikisi ise kâfirliğin iki kanadıdır. İnsanoğlu haset ile ebedi hasrette saplanıp kaldı ve ebediyen kurtulamayacağı bir tuzağa düştü. Kıskanç birinin tövbesi kabul edilmez; zira bu inancında ısrarcıdır. Ona inanmış ve kendini ona kaptırmıştır. Bu nedenle sebepsizce ve kendine karşı koymadan bu yününü serbest bırakır. İnsanın tabiatı tedavi edilebile aslından şaşmaz.

Haset ve kıskanmak ancak bir nimet üzerine gerçekleşebilir. Öyleyse Yüce Allah senin kardeşine bir nimet verdiğinde senin buradaki tutumun iki şekilde olabilir.

Birincisi: Bu nimetin varlığı seni rahatsız ediyorsa ve yok olmasını arzuluyorsan işte buna haset ve kıskançlık denir.

İkincisi: Bu nimetin yok olmasını istemiyorsan ve varlığı da seni rahatsız etmiyorsa ancak aynısını kendin için de istiyorsan buna “gıpta” veya “rekabet” denir. Bu iki kelime bazen birbirinin yerine kullanılabilir ancak anlamı açıklık kazandıktan sonra kelime üzerinde tartışmanın anlamı yok.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Mümin insan gıpta eder; ancak kâfir kişi haset eder.

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

O halde yarışmak isteyenler, bunun için yarışsınlar.²⁸

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Haset ancak iki yerde uygun görülmüştür; Allah'ın mal vermiş olduğu şahsın bu malı doğru yolda harcaması ve Allah'ın ilim vermiş olduğu kişinin ilmine amel edip de bu ilmi diğer insanlara öğretmesi.

Bazı yerlerde “haset” yerine “rekabet” sözcüğünün kullanılması gibi bu hadisi şerifte Hız. Peygamber (s.a.a) “gıpta” sözcüğü yerine “haset” sözcüğünü kullanmıştır.

Bir kâfir veya günahkâr bir insanın eline geçen nimetler, insanlar arasında fesat fitne çıkarmak ve insanların kötülüğü yönünde kullanma durumu hariç haset etmek haramdır. Bu durumda bu nimetin varlığından rahatsız olmak ve yok olmasını arzulamak sakıncasızdır. Zira bu durumda bu nimet bir fesat aracıdır ve bu yönüyle yok olması arzulanmaktadır. Zira fesat aracı olmasaydı yok olması arzulanamayacaktı ve kalması kimseyi rahatsız etmeyecekti.

Haset ve kıskançlık genellikle ortak menfaatleri olan insanlarda görülür. Bu tür durumlarda taraflardan biri diğer tarafın onun hedeflerinin önünde bir engel oluşturduğunu gördüğünde ona karşı kalbinde kin ve nefret duymaktadır. Herhangi bir bağlantısı olmayan insanlarda haset de görülmez. Bu nedenle bir âlim tüccarları değil diğer âlimleri kıskanır. Bir tüccar âlimleri değil diğer tüccar arkadaşlarını kıskanır. İnsan kendi kardeşini veya örneğin amcasının oğlunu diğer yabancılardan çok daha fazla kıskanır. Bir kadın, kaim validesi veya eşinin kızından ziyade kumasını kıskanır. Bunların tamamı ortak hedeflerin çakışması sebebiyledir.

²⁸ Muteffifin, 26.

Haset ve Kıskançlığın Sebepleri

Düşmanlık: Kıskandığı kişi onun düşmanı olduğu için sahip olduğu nimetlerin yok olmasını ister ve herhangi bir güzellik yaşamasını dilemez.

İzzet-i nefis ve özsaygı: Şöyle ki belirli bir nimet sahibi olan kişinin o nimetle kendisine üstünlük tasladığını bilir ve özsaygısından ötürü başka bir insanın ona üstünlük taslamasına tahammül edemez.

Kibir: Haset ve kıskançlık taşıyan kişi diğer insanlara karşı kibirli bir tavırla yaklaşmak isterse ve diğer insanların varlıklı olması onun bu isteğinin gerçekleşmesine engel olursa bu durumda diğer insanların varlıklı olmasından rahatsızlık duyabilir ve sahip oldukları nimetlerin yok olmasını arzulayabilir.

Şaşkınlık: Kıskanılan şahsın elindeki nimet ve varlık çok büyük olursa, kıskanan şahıs bu durumdan şaşkınlık duyduğu için bu varlığın bu şahıs elinde olmasına rahatsız olabilir ve bu nimetin ondan alınmasını arzulayabilir.

Korku: Kıskanılan şahsın varlıklı olması, kıskanan şahısta hedefine ulaşabilmek konusunda endişelerin doğmasına sebep oluyorsa ve arkadaşının bu varlık sayesinde ona engel olabileceğini düşünüyorsa, bu durumda arkadaşının sahip olduğu varlıkları kaybetmesini arzulayabilir.

Makam sevdası: Makam ve riyaset sahibi olan şahıs, diğer insanların sahip olmadığı bir şeye sahiptir; haset ve kıskançlık taşıyan şahıs ise diğer bir insanın bu nimete sahip olmasından rahatsızlık duyabilir ve bu nimetin ondan alınmasını arzulayabilir.

Alçaklık: Bazen insan yukarıda saydığımız etkenlerin hiçbiri olmadığı durumda bile nimet sahibi olan diğer insanların bu nimetleri kaybetmelerini arzulayabilir. Bu durum kişinin iç kirliliği ve alçak bir şahsiyete sahip olmasından kaynaklanır.

Bazı durumlarda ise birden fazla etken bir şahısta görülür. Bu durumda kıskançlık ve haset derecesi de aynı oranda artar.

Haset ve kıskançlık hastalığının tedavisine gelince kişinin bilincine ve yaptıklarına hitap eden iki tedavi yönteminden bahsedebiliriz.

Bilinç yönlü tedavi: Her şeyden önce haset ve kıskançlık taşıyan şahıs bu duyguyla kendi dünya ve ahiretine zarar verdiğini bilmelidir. Zira haset, Yüce Allah'ın takdiratına razı olmamak ve kullarına vermiş olduğu nimetleri istememek; Yüce Allah'ın kurmuş olduğu adil düzene karşı gelmek ve onun gizli hikmetlerini yok saymak anlamlarına gelmektedir. Bu ise Yüce Allah'ın eşsiz adaletine yapılan büyük bir haksızlıktır. Ayrıca Allah'ın veli kulları her zaman diğer insanların hayrını ve mutluluğunu arzularken, haset taşıyan insanların bunun tam tersini arzulaması bu iki grubu iki zıt grup haline getirir ve haset taşıyan insan Allah'ın veli kullarının karşısında yer almış olur. Haset taşıyan bir insan bu yönüyle İblis ve kâfirlerin safında yer alır. Zira onlar da her zaman mümin insanların, sahip oldukları nimetlerden yoksun olmasını arzular.

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Size bir iyilik dokunsa, bu onları tasalandırır; başınıza bir musibet gelse, buna da sevinirler.²⁹

Yüce Allah diğer bir ayeti kerimede şöyle buyurmuştur:

Ehl-i kitaptan çoğu, hakikat kendilerine apaçık belli olduktan sonra, sırf içlerindeki kıskançlıktan ötürü, sizi imanınızdan vazgeçirip küfre döndürmek istediler.³⁰

Haset ve kıskançlığın dünyevi zararına gelince; haset taşıyan insan her zaman üzüntü ve hüznün içindedir. Kıskandığı kişinin Yüce Allah'ın vermiş olduğu nimetlerden faydalanması, her zaman ona rahatsızlık verecektir. Kuşkusuz hiçbir zaman kıskanan insanın kıskançlığı bir nimetin yok olmasına sebep olamaz ve bu şahıs bu nimetten yararlandığı sürece bu da kıskanan şahsa rahatsızlık verecektir. Kıskançlık, bir nimetin yok olması için yeterli bir sebep olacak olsaydı tarih boyunca mümin insanların hiçbir nimete sahip olmaması gerekirdi. Zira her zaman kâfirler müminleri ellerindeki nimetlerden ötürü kıskanmışlardır. Ayrıca kıskançlık kıskanılan şahsa hiçbir zarar veremez. Zira Yüce Allah'ın vermiş olduğu nimet hiçbir şekilde elinden alınmaz ve kıskançlık ancak kıskanan şahsa zarar verir.

²⁹ Âl-i İmrân, 120.

³⁰ Bakara, 109.

Burada bilinmesi gereken diğer bir konu ise kıskançlığın kıskanılan kişiye kazandırdığı şeylerdir. Kıskançlık dünyada ve ahirette kıskanılan kişinin yararınadır. Dünyada olan yararı; bir insanın dünyadaki önemli amaçlarından birisi düşmanlarının üzüntü ve sıkıntı içinde olmasıdır. Haset ve kıskançlığın büyük acısı göz önünde bulundurulduğunda kıskanan şahıs kıskançlığıyla kendi eliyle yapılması istenen şeyi en acımasız şekilde kendisine uyguladığını söyleyebiliriz. Kıskanılan şahsın uhrevi kazancına gelince; bu şahsın her zaman kıskanan kişi tarafından zulme uğratıldığı göz önünde bulundurulursa özellikle sözlü saldırılar, gıybet ve saygısızlıklar yapılmışsa bunların tamamı gerçekte kıskanan şahıs tarafından kıskanılan kişiye verilen birer hediye olarak görülebilir. Zira kıskanan şahsın iyilikleri ve kazanmış olduğu sevaplar kıskanılan kişiye intikal ettirilir ve zamanla kıskanan kişinin amel defterinde hiçbir hasene ve sevap kalmaz. Dolayısıyla bu dünyadan ayrıldığında iflas etmiş birisi olarak diğer dünyaya adım atar. Bu durum değerlendirildiğinde kıskançlığın dünya ve ahirette kıskanan kişiye elem, acı ve kayıptan başka bir şey kazandırmadığı, kıskanılan kişiye ise dünyada ve ahirette bol nimetler kazandırdığı söylenebilir.

Haset hastalığını hâl ve hareketlerimizdeki değişikliklerle tedavi etmek için her şeyden önce hasetten doğan bütün söz ve davranışlardan uzak durmalıyız. Haset hastalığını yenmek isteyen birisi hasetten doğan söz ve davranışlardan uzak durduğu gibi bu söz ve davranışların tam tersini yapmalıdır. Haset hastalığı kişiyi birini kötülemeğe itiyorsa dilini o kişiyi övmek için kullanmalıdır. Bu hastalık kişiyi kibirli tavırlar sergilemeğe itiyorsa kendisini tevazu göstermeğe ve bu şahıstan özür dilemeğe yönlendirmelidir. Bu hastalık onu iyilik yapmamaya itiyorsa fazlasıyla iyilik yapmayı kendisine bir vazife bilmelidir. İnsan bu tür bir davranış benimserse kıskanılan şahıs ona daha bir yakınlık duyacaktır ve bu yakınlık ve sevgi bağı, bu hastalığın kökünü kurutacaktır. Bu durumda kişinin başta ancak kendisini zorlayarak yaptığı işler zamanla bir kişilik haline gelecektir.

Ancak ileride açıklanacağı gibi bu hastalığın tedavisinde kullanılması gereken ana yöntem, hastalığın köklerini oluşturan haset, kibir, kendini beğenmek ve hırs gibi olumsuzlukların giderilmesidir.

Haset ve kıskançlık taşıyan bir insan kıskandığı insanlara karşı üç tür tavır benimseyebilir.

Bir: Onların kötülüğünü kalben istediği halde taşıdığı bu duygudan da rahatsız olabilir ve kendi kendine düşündüğü vakit sahip olduğu bu duygudan rahatsız olabilir. Taşdığı bu duygudan ötürü zaman zaman kendisini kınayabilir ve bu duygudan kurtulabilmek için bir çare arayışında olabilir. Bu tür bir haset kesinlikle Yüce Allah'ın affettiği bir hasettir. Zira kişinin irade ve isteği dışında gelişir.

İki: Taşdığı bu duyguyu benimseyebilir ve haset duyduğu kişinin sıkıntılı anlarında kalben hissettiği mutluluğu çekinmeden yaptıklarıyla veya sözleriyle ibraz edebilir. Bu tür bir haset, kesinlikle sakıncalı ve haramdır.

Üç: Bu iki tavrın ortası sayılan bir tavır benimsemek. Yani kişi kalben duyduğu hasetten rahatsız olmayabilir ve bu hastalıktan kurtulmak gibi bir düşüncesi olmayabilir ancak aynı zamanda kalben duyduğu ve rahatsızlığı ibraz etmeyebilir.

Bu durum, ariflerin farklı görüşlere sahip olduğu bir konudur. Kimi arif bu tavrın kısmen sakıncalı olduğunu savunurken kimi de amellere dökülmeyen bir kıskançlığın sakıncasız olduğunu savunur.

Birinci grupta yer alanlar haset ve kıskançlığın kalbi bir hastalık olduğunu, bu duyguyu taşıdığı halde ondan rahatsız olmayan birisinin haset hastası olduğunu, her ne kadar bu hastalığı ibraz etmese de diğer insanların elindeki nimetin yokluğunu arzuladığı miktarda günahkâr olduğunu savunurlar. Bunu kanıtlamak için Kur'an-ı Kerim'deki iki ayeti delil olarak gösterirler.

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine göç edenleri severler ve onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık hissetmezler.³¹

Yüce Allah diğer bir ayeti kerimede şöyle buyurmuştur:

Sizin de kendileri gibi inkâr etmenizi istediler ki onlarla eşit olasınız.³²

³¹ Haşr, 9.

³² Nisa, 89.

Bu ayetleri delil gösterenler, haset taşıyan kişinin yaptıkları ve söylediklerini haset ve kıskançlığın kendisi değil, hasetten doğan birer fiil ve söz olarak görür.

Ancak yalnızca kişinin davranışlarına yansıyan bir kalbi duygunun sakıncalı olabileceğini savunan ikinci grup ise birçok hadisi delil olarak gösterir.

Ehl-i Sünnet kanalıyla Resulullah'tan (s.a.a) nakledilen bir hadisi şerifte Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğunu okuyoruz: Dokuz şey ümmetimin üzerinden kaldırılmıştır; hata, unutkanlık, bilmedikleri şeyler, güçlerini aşan şeyler, ıztırar hali, zorla yaptırılanlar, karamsar öngörüler, yaratılışın aslı üzerine hastalık derecesinde düşünmek ve dil veya ele yansımayan haset.

Diğer bir hadisi şerifte Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Üç şey vardır ki hiç kimse onlardan kurtulamaz; kötü zan, karamsar öngörüler ve haset. Zarar almadan bunlardan sıyrılmanın yolunu size öğretiyim; Kötü zanda bulunursan bu zannını kesin bilme, karamsar öngörülerde bulunursan yoluna devam et ve haset duyduğun vakit ise zulmetmekten uzak dur.

Benzer diğer bir hadiste şöyle yazar: Üç şey vardır ki hiç kimse onlardan kurtulamaz ve çok az insan onların şerrinden korunabilir...

Diğer bir hadiste şöyle yazar: Mümin kullar taşıdıkları üç şeyden kurtulabilirler; ... Hasetten kurtulmasının yolu ise zulmetmemektir.

Yedinci Bölüm: Riyakârlık

Riyakârlık konusunun kapsamlı bir şekilde ele alınması için bu konuya birkaç alt başlık çerçevesinde açıklık getirmeğe çalışacağız.

1- Riyakârlığın Haram Oluşu

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Yazıklar olsun o namaz kılanlara ki, onlar namazlarını ciddiye almazlar. Onlar ki riyâ ederler ve en ufak yardımları bile esirgerler.³³

³³ Maun, 4 – 9.

Diğer bir ayeti kerimede Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Onlar namaza kalktıkları zaman üşenerek kalkarlar, insanlara gösteriş yaparlar, Allah'ı da pek az hatıra getirirler.³⁴

Başka bir ayette şöyle buyrulur:

Ey iman edenler! Allah'a ve ahiret gününe inanmadığı halde malını gösteriş için harcayan kimse gibi, başa kakmak ve incitmek suretiyle, yaptığınız hayırlarınızı boşa çıkarmayın.³⁵

Yüce Allah diğer bir ayeti kerimede şöyle buyurmuştur:

Öyleyse her kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa, iyi iş yapsın ve Rabbine ibadette hiçbir şeyi ortak koşmasın.³⁶

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Sizin için en çok korktuğum şey küçük şirk'tir. "Ey Allah'ın elçisi, küçük şirk nedir?" diye sorulunca şöyle buyurdular: Riya. Devamında ise şöyle buyurdular: Kıyamet gününde Yüce Allah kullarının mükâfatlarını verirken onlara şöyle seslenecektir: Gidin de dünyada riya yaptığınız kişilerden amelinizin mükâfatını alın. Bakın da acaba onların elinde size verecek mükâfat var mı?

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Yüce Allah şöyle buyurmuştur: Başkasını bana ortak koşarak bir amel yapan olursa, ben kendi payımı bana ortak koştuğu kişiye veriyorum ve ben ondan beriyim.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Yüce Allah şöyle buyurmuştur: Bana şirk koşarak bir amel yapan olursa o amelin tamamını şirk koştuğu kişiye veriyorum ve ben ondan beriyim. Ben şirkten beriyim.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Zerre kadar riya kokan bir ameli Yüce Allah kabul etmez.

Hız. Peygamber şöyle buyurmuştur: En ufak riya bile şirk'tir.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Yüce Allah şöyle buyurmuştur: Ben en iyi ortağım. Kim yaptığı amelde başkasını bana ortak koşarsa ben onun amelini kabul etmem ve sadece ihlâslı amelleri kabul ederim.

³⁴ Nisa, 142.

³⁵ Bakara, 264.

³⁶ Kehf, 110.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Yakında öyle bir zaman gelecek ki o dönemdeki insanlar dünyaya olan hırslarından ötürü çirkin bir kalbe ve hoş bir görünüşe sahip olacaklardır. Onlar rablerinin nezdindeki arzulamayacaklar ve inançları riyadan ibaret olacaktır. Allah korkusu taşımayacaklar ve Yüce Allah onlara öyle bir genel azap indirecek ki suda boğulmak üzere olan insanlar gibi dua ettikleri halde bile duaları kabul edilmeyecektir.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Nice Melekler sevinçli bir şekilde kulların amellerini (rablerinin nezdine) yükseltirler. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: Bu ameli (günahların yazıldığı defter) "Siccin'e" yerleştirin, bu insan bu ameli yaparken beni kastetmemiştir.

Emirü'l-Müminin Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: Riyakâr insanların üç özelliği vardır; insanları gördüklerinde canlılık kazanır, yalnız olduklarında ise tembelleşir ve her yaptıklarının övülmesinden hoşlanırlar.

Emirü'l-Müminin Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: Allah'tan öylesine korkun ki özür dilemeğe bile ihtiyacınız kalmasin. Yaptıklarınızı riya ve gösteriş için yapmayın. Kuşkusuz kim Allah'tan gayri herhangi birisi için bir amel işlerse Yüce Allah onu, yapmış olduğu bu amele havale eder.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Yaptıklarınızı Allah için yapın, insanlar için değil. Kuşkusuz Allah için yapılanlar ona yükselirken insanlar için yapılanlar ona yükselmez.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Riyanın her türü şirk-tir. İnsanlar için bir amel yapılırsa onun mükâfâtı da ancak insanlardan istenebilir ve yalnızca Allah için yapılan amellerin mükâfâtı Yüce Allah'tan istenebilir.

“Öyleyse her kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa, iyi iş yapsın ve Rabbine ibadette hiçbir şeyi ortak koşmasın.³⁷”

Ayetiyle ilgili İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Kimi insan yaptığı hayır ve iyilikleri Yüce Allah'ın rızasını kazanmak

³⁷ Kehf, 110.

için değil de insanların övgüsünü kazanmak için yaparsa, işte bu insan rabbine ortak koşan kişidir. Hadisin devamında İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Gizlice hayırlar yapan hiç kimse yok ki ileride Yüce Allah onun bu iyiliğini açığa çıkarmasın; gizlice kötülük yapan hiç kimse yok ki ileride Yüce Allah onun bu kötülüğünü açığa çıkarmasın.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: İyilikleri açıkta yapıp da kötülükleri gizlice yapanlar ne yaptıklarının farkındalar mı? Acaba kendi kendilerine düşünüp işin aslının böyle olmadığına bakmıyorlar mı? Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

İnsan kendi kendini iyi biliyor.³⁸

İnsanın içi güçlü olursa dış görünüşü de güçlü olur.

2- Riyanın Tanımı, Çeşitleri ve Sum'a ile Farkı

Riya kelime itibariyle “rüyet” ve görülmek isteği anlamındadır. Riya yapan bir insan, diğer insanların önünde iyi işler yaparak onların gönlünde taht kurmayı amaçlar. Sum'a ise diğer insanların nezdinde iyi anılmayı sağlamak suretiyle aynı hedefin peşinde olmak anlamındadır.

Riyanın tanımı, görünürde Allah'a kulluk yapmak suretiyle insanların gönlünü kazanmayı hedeflemektir. Bu tanıma göre görünürde kulluğun gereğini yerine getiren şahıs riyakârdır. “Rai” ise gönülleri kazanılmak istenen insanlardır. “Mura'a” yapılan ibadet ve iyiliğe denilir. Riya ise riyakâr insanın taşıdığı kasıt ve niyettir.

Mura'a, yani riya için yapılan işler sayıca çok fazladır. Ancak genel olarak beş ana bölüm altında toplanabilir ve bu beş bölüm, riya için yapılabilen tüm işleri genel olarak içine almaktadır; vücutla yapılan riya, görüntü ve dış görünümle yapılan riya, sözlü ifadelerle yapılan riya, amellerle yapılan riya ve insan vücudunun dışındaki tüm araçlarla yapılan riya.

Dünya ehli insanlar genellikle bu beş araçtan birini kullanarak riya yaparlar ancak makam peşinde olan insanlar riya amacıyla ibadet sayılmayan işler de yapabilirler ve bu tür bir riyanın ibadet aracılığıyla yapılan riyadan daha hafif olduğunu söyleyebiliriz.

³⁸ Kıyamet, 14.

Riyanın Çeşitleri

1- Bedenle yapılan riya.

Beden aracılığıyla yapılan riya genellikle zayıf ve güçsüz insanlar gibi davranmak suretiyle aşırı ibadet yapıldığını ifade etmek için yapılır. Böyle bir insan kendisini hüzünlü ve yorgun göstererek insanların din için aşırı çaba harcadığını düşünmesini; az yiyip içtiğini, geceler boyunca ibadet ettiğini ve tüm hayatını dine adadığını düşünmelerini amaçlar. Aşırı yorgunmuşçasına yavaş konuşmak, göz kenarlarının içe doğru çökmesini sağlamak, oruçlu olduğunu ifade etmek için dudakların kuru tutulması ve benzeri göstermelik tavırlar vücutla yapılan riyanın birer örneğidir. Bu tür bir riyanın önüne geçmek için Hz. İsa (a.s) şöyle buyurmuştur: Oruç tuttuğunuzda başınızı yağlayın, saçlarınızı tarayın ve gözünüze sürme sürün.

2- Giyim kuşam ve dış görünümle yapılan riya.

Örneğin saçlara dağınık bir görüntü vermek, sünnete uyduğunu göstermek için bıyık kesmek, yürürken baş aşağı yürümek, ağır hareket etmek, alın bölgesinde secde izi yapmak, dünyaya meyilli olmadığını göstermek için haşın ve sert giysiler giyinmek ve benzeri hareketler.

3- Sözlü ifadelerle riya yapmak.

Örneğin insanlara nasihatte bulunmak, hikmetli sözler söylemek, bu amaçla hadis ezberleyip yeri geldiğinde okumak, zikir söylemişçesine dudakları hareket ettirmek, görünürde insanları iyiliklere sevk edip kötülüklerden sakındırmak ve benzeri işler.

4- Fiiller ve tavırlarda riya yapmak.

Örneğin riya kastıyla namaz kılıp uzun uzadıya secde ve rükû yapmak, sürekli baş aşağı olmaya özen göstermek, insanlara ilgisiz davranmak ve benzeri tavırlar.

5- İlişkilerle riya yapmak.

Örneğin insanlara büyük bir insan olduğunu gösterebilmek için âlimler, zahitler, fakir fukara insanlar ve benzeri insanlara yoğun bir şekilde başvurmak veya bir şekilde bu insanların ona gelmesini sağlamak.

3- Riyakârlık Dereceleri

Riyakârlık, farklı şiddet ve yoğunluklara sahip olabilir. Bazı riyakârlıklar şiddetli ve yoğun iken diğer bazı riyakârlıklar daha hafif olabilir. Bu durum riya rükünleri için de geçerlidir.

Riya, oluşabilmek için üç ana parçaya sahip olmalıdır; Riya niyeti, riya aracı ve riya amacı.

Birinci rükün: Riya niyeti.

Riya niyeti yoğunluk bakımından dört farklı dereceye sahip olabilir.

Birinci ve aynı zamanda en yoğun olan derece riya yapan şahsın kesinlikle sevap ve Allah rızası niyeti taşımamasıdır. Örneğin insanlarla birlikte iken farz ve hatta sünnet namazları bile kıldığı halde yalnız iken namaz kılmayan kişi gibi.

İkinci derece riya yapan şahsın az da olsa sevap ve Allah rızası niyeti taşıması halidir.

Üçüncü derece riya yapan şahsın eşit derecede riya ve Allah rızası kastı taşıması durumudur. Öyle ki bu sebeplerin her biri kendi başına bu şahsın bu ameli yapması için yeterli değildir.

Dördüncü derece riya yapan şahsın insanların onun bu halinden haberdar olmasından hoşlanması durumudur. Bu da insanların onun bu halinden haberdar olması ona fazladan bir şevk ve sevinç vermesidir. Bu aşamadaki bir şahıs insanların haberdar olmadığı durumlarda ibadetini ihmal etmez. Ancak ibadetten haz duyduğu da söylenemez.

Bu derecelerin herhangi birisi seviyesinde riya sahibi olan şahsın yaptığı ibadetler haram ve geçersizdir. Zira daha önce kutsi bir hadiste okuduğumuz gibi Yüce Allah şöyle buyurmuştur: Ben şirkten beriyim. Yine Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmuştur:

Öyleyse her kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa, iyi işler yapsın ve Rabbine ibadette hiçbir şeyi ortak koşmasın.³⁹

³⁹ Kehf, 110.

Emirü'l-Müminin Hz. Ali, riya yapan insanların bir özelliği olarak insanların içinde iken canlı ve neşeli olup da yalnızken neşesiz ve solgun olmayı zikretmiştir.

İkinci rükün: Riya aracı.

Riya için araç olarak kullanılan şey ibadetlerdir. İbadetler öz itibarıyla veya sıfatları itibarıyla riya amacı yönünde kullanılabilir.

Birinci bölüm: İbadetin aslı ve özülü riya yapmak.

Burada üç farklı aşamadan bahsedebiliriz; birinci ve en yoğun aşama ebediyen cehennemde kalacakları bildirilen münafık insanların sahip olduğu riya'dır. Bu insanların kâfirlerden bile daha kötü bir durumda olduğu söylenebilir. Zira gizli kâfirlik ve açık nifaka aynı anda sahiptirler.

İkinci aşama; dinin aslını kabul ettiği halde dinin önemli ibadetlerini riya amacı için kullanmaktır. Örneğin namaz, zekât, hac ve cihat gibi ibadetlerde riya yapmak. Bu aşamada olanlar bir önceki aşamadaki insanlardan daha iyi bir durumdadırlar.

Üçüncü aşama sünnetler ve nafil ibadetler konusunda riya yapmak. İnsan, yalnız başına iken bu tür ibadetleri yapacak şevk ve isteğe sahip değilken diğer insanların yanında bu şevk ve isteğe sahip olduğu için bu ibadetleri yapıyorsa bu gruba dâhildir.

İkinci bölüm: İbadet şekli ve niteliğiyle riya yapmak.

Önceki bölümde olduğu gibi burada da farklı aşamalardan söz edebiliriz.

Birinci aşama: Yerine getirilmediği takdirde ibadetin geçersiz olacağı bölümlerde riya yapmak. Örneğin kısa bir kıraat, kısa bir rükû ve secde ile namazını bitirmeği amaçlayan birisi diğer insanların yanında iken kıraatını uzun uzadıya yerine getiriyorsa, rükû ve secdelerini uzun tutuyorsa bu türden bir riya yapıyordur.

İkinci aşama: Yerine getirilmediği takdirde ibadetin geçersiz sayılmayacağı bölümlerde, yani ibadetin tamamlayıcı parçası sayılan bölümlerde riya yapmak. Rükû ve secdeleri uzun tutmak, kıyamda iken düzgün

bir şekilde durmak, kıraat okurken aceleci olmamak, namazın zikirlerini teenni ve vakarla yerine getirmek gibi şeylerde yapılan riya buna örnek gösterilebilir.

Üçüncü aşama: İbadet olarak bildiğimiz fiillerin kendisinde değil de bu ibadetlerin dışında sayılan niteliklerde riya yapmak. Riya kastıyla cemaat namazlarına katılmak, cemaatin ilk safında olmaya özen göstermek, imamın sağ tarafında yer almaya çalışmak ve benzeri tutumlar buna örnek gösterilebilir.

Üçüncü rükün: Riya amacı.

Bir insanın riya yaparak hedeflediği amaçları, üç farklı aşamaya sahip olabilir.

Birinci ve aynı zamanda en yoğun ve şiddetli olan aşama; ibadetleri, bir günaha ulaşabilmek için araç edinmektir. Örneğin bol ibadetler yaparak, takva görüntüsüne bürünerek, sünnetleri ihmal etmeyerek, günah ihtimali bile olan ortamlardan uzak durarak insanların güvenini kazanıp da bu şekilde eline geçen emanetleri, vasiyetleri, vakıf ve malları gasp edip şahsi menfaatleri yönünde kullanmayı amaçlamak.

İkinci aşama: Riya yaparak helal sayılan bir dünyevi menfaate ulaşmayı hedeflemek şeklinde gerçekleşir. Örneğin helal bir kazanç elde edebilmek, güzel bir kadınla evlenebilmek ve benzeri niyetlerle insanların gözü önünde ibadete soyunmak.

Üçüncü aşama: İnsanların gözünde küçük düşmemek niyetiyle ve seçkin bir insan olarak tanınmak amacıyla riya yapmaktır. Örneğin aceleyle yürürken insanların kendisine baktığını fark ettiği anda “basit bir insandır” denmemesi için vakarlı bir şekilde yürümeğe başlamak. Şaka yaptıktan sonra veya bir fıkra söyledikten sonra insanların gözünde küçük düşmemek için hemen istiğfar edip hüznün belirtisi göstermek.

Riya, diğer bir bölümlendirmeyle farklı dört bölüme sahip olabilir.

Riya, açık riya, gizli riya, çok açık ve çok gizli riya olmak üzere farklı üç bölüme sahiptir.

Çok açık riya yapılan ibadetin asıl sebebi sayılan ve kişiyi bu işe iten ana etkidir.

Açık riya, çok açık riyadan daha gizlidir ve yapılan ibadetin asıl sebebi sayılmasa da bu ibadeti insan için kolaylaştıran bir etkidir. Örneğin kendisini zorlayarak da olsa normalde sürekli gece namazı kılan bir insan yatılı misafiri olduğu gecelerde daha şevkli bir halde gece namazı için kalkıyorsa bu tür bir riyaya sahip olduğu muhtemeldir.

Gizli riya, bir insanın ibadet etmiş olduğunun belirtilerini diğer insanlardan saklamamasıdır. Örneğin kişi, uzun süre oruç tutmakla vücudunda oluşan zayıflığı insanlardan saklamıyorsa, gece boyunca ibadet yaptığı için gün içinde sürekli esneyip duruyorsa, gözyaşının bıraktığı izleri silmiyorsa, oruçlu olmasından doğan ağzının kuruluğunu insanlardan saklamıyorsa ve uzun bir ibadet sonucu bitkin düştüğünü için yavaş konuşuyorsa bu şahsın bu tür bir riyaya kapıldığından bahsedebiliriz.

Çok gizli riyada, kişi, yaptığı ibadetlerin izlerini insanlardan saklar ve kimsenin bu durumdan haberdar olmasını istemez. Ancak insanlarla karşılaştığı zaman onu saygı ve güler yüzle karşılamalarını, övgüyle ondan bahsetmelerini, isteklerini yerine getirmek yönünde daha müsamahalı olmalarını, girdiği toplumda ona yer açmalarını arzular ve birisi bunun tersini yaparsa kalben rahatsızlık duyar. Oysaki bu ibadetleri yapmayacak olsaydı bu tür beklentilere de sahip olmayacaktı.

Bazı durumlarda insan bir ameli yalnızca ve yalnızca Allah rızası için yapar ama tesadüfen onun bu ameli yaptığı haberi insanlar arsında yayılır ve bu insan kalbi bir sevinç hisseder. Bu durumda bu insan yaptığı bu ameli yalnızca ve yalnızca Allah rızası için yapmış ve kesinlikle insanların bundan haberdar olmasını zerre kadar arzulamamışsa bu bilginin insanlar arasında yayılmasını ilahi bir lütuf olarak görmelidir. Zira Yüce Allah güzel bir işi açığa çıkarmıştır ve Allah'ın her yaptığı güzeldir. Dolayısıyla bunu ilahi bir lütuf olarak görmeli ve insanların övgüsünden ötürü veya onların kalbini kazandığı için değil Allah'ın lütfundan ötürü sevinmelidir. Bu tür bir sevincin ise hiçbir sakıncası yoktur. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

De ki: Ancak Allah'ın lütfu ve rahmetiyle, işte bunlarla sevinirsiniz.⁴⁰

Bu duruma bakarak belki şöyle bir öngöründe bulunmak da mümkün olabilir: Yüce Allah dünya hayatında bu şahsın iyiliklerini açığa çıkarıp eksi yönlerini örttüğü gibi ahirette de bu insanın iyiliklerini açığa çıkarıp kötülüklerini gizli tutacaktır. Bu öngörüyle yola çıkacak olursak; bu şahsın taşıdığı sevinç birinci sebepte amellerinin kabul edildiği bilincine varma olarak görülse de bu ikinci ihtimalde ileriki hayatta göreceği iyi muamele bilgisidir.

Bu sevincin mazur görüldüğü diğer bir yer ise kişinin sevinmesine sebep olan asıl sebebin diğer insanların hidayetine vesile olmasıdır. Şöyle ki; diğer insanlar onun bu yönünü bilmekle ibadet ve kulluğa yöneliyorlarsa bu durumda bu kişi gizlice yapmış olduğu amelin sevabına ilaveten bir de diğer insanların hidayetine vesile olma sevabı kazanacaktır. Dolayısıyla kazanmış olduğu sevap miktarı, hidayetine vesile olduğu kişiler oranında artacaktır. Yani hidayetine vesile olduğu kişiler, hayır bir iş yaptıklarında onlara verilen sevap miktarında bir eksiltme olmaksızın, bu şahıs da o sevaba ortak olacaktır.

Bazı durumlarda gizlice kulluk yaptığı halde kendi isteği dışında bu yönüyle toplum içinde tanınan bir insan diğer insanların ona sevgi gözüyle bakıp yakınlık göstermesinden mutluluk ve sevinç duyar. Ancak bu sevginin sebebi diğer insanların iyiliğe meyilli olduğunu görmek ve kalben iyi bir kul olmayı arzulamalarından ötürüdür.

Bir hadiste şöyle yazar: Bir gün bir şahıs Resulullah'ın (s.a.a) yanına geldi ve şöyle dedi: Ey Allah'ın elçisi yaptığım amelleri gizlice yapmaya çalışıyorum ve kimsenin bilmesini istemiyorum ancak diğer insanlar bunu bildiğinde de (elimde olmadan kalben) mutluluk duyuyorum. Hz. Peygamber (s.a.a) cevap olarak şöyle buyurdular: Bu durumda iki mükâfat alıyorsun, gizlilik mükâfatı ve açıklık mükâfatı.

İmam Muhammed Bakır'a (a.s) "Şahsın biri hayırlı bir iş yaparken başka birisi onu görüp diğer insanlara söylerse bunda bir sakınca var mı?" sorusu sorulduğunda şöyle buyurdular: Sakıncası yok. İnsanların

⁴⁰ Yunus, 58.

bilmesi için yapmamışsa eğer Yüce Allah'ın onu insanlar arasında iyilikle andırmasını arzulamak herkesin arzuladığı bir şeydir.

Ancak aynı insanı sevindiren şey, diğer insanların kalbinde yer edip büyüklükle anılması, her yerde saygı görmesi, istek ve dileklerinin kolayca karşılık bulması ise bu durumda bu sevinç rıyanın bir göstergesidir.

Rıyanın diğer bir türü ise aynı ameli açıkça yapmayı gizlice yapmaya tercih etmektir. Ancak bazı ahlak âlimleri bunun tersini de bir riya olarak kabul etmişlerdir. Zira yapılan amel yalnızca ve yalnızca Allah rızası için yapılıyorsa gizlice veya açıkta yapılması kişi için farksız olmalıdır.

Bir başka riya çeşidi ise riya korkusuyla iyilik ve ibadetleri bir kenara bırakmaktır. Bu düşünceyle hareket eden şahıs yalnızca şeytanın işini kolaylaştırmıştır.

Diğer bir bölümlendirmede riya, ibadetlerde yapılan riya ve ibadet dışı işlerde yapılan riya olarak iki bölüme ayrılıyor.

İbadet dışında yapılan riyalar bazen farz iken bazen de sünnet olabilir. Örneğin mümin bir kul şahsiyet ve şerefini korumakla, kendisine yakışmayan davranışlardan uzak durmakla yükümlüdür. Dolayısıyla saygın kişiler, yalnız başlarına iken yapabildikleri insanların hafif ve küçük düşürücü saydığı birtakım davranışları insanların gözü önünde yapamazlar. Dinimizde yer alan; temiz ve güzel giyinmek, kendini zengin göstermek, fakir olduğunu gizlemek ve benzeri komutlar bu sebeptedir.

Hadis kaynaklarımızda yer alan bir hadiste Resulullah'ın (s.a.a), insanların içine çıkmadan önce bir su tasımın içinde kendisine bakarak saçını sakalını taradığı, sarığını düzelttiği ve “siz de mi bunu yapıyorsunuz?” sorusuna “Evet! Yüce Allah, kardeşlerine gitmeden önce, kulunun bakım yapmasını, sever.” şeklinde yanıt verdiği yer almıştır.

Emirü'l-Müminin Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: Sizi en güzel şekilde görmesini istediğiniz bir yabancı için bakım yaptığınız gibi kardeşleriniz için de bakım yapmalısınız.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Temiz giysi düşmanı küçültür.

Bu saydıklarımızın tamamı güzel riya türlerinden birer örnektir.

4- Riyanın Nedenleri ve Tedavi Yöntemi

İbadette yapılan riyalar, diğer insanların övgüsünü kazanmak, insanlar nezdinde kötülenmenin verebileceği büyük acıdan uzaklaşmak ve insanların sahip olduğu şeyleri ele geçirmek niyetiyle yapılır. Bu hastalıktan kurtulmanın ilk yolu ise kişiye verebileceği zararların farkına varılmasıdır. İnsanın kalbinde bıraktığı etkinin, ebedi uhrevi hayatında insana kaybettirdiği benzersiz nimetlerin, insanın Allah nezdindeki saygınlığına vereceği zararın, insana kazandırdığı azap ve kınamaların, bunu yaparak kendini yordduğu halde mükâfatını da kendi eliyle zayi ettiğinin, dünyada da ahirette de kaybedenlerden olacağına bilmesiyle olacaktır ki bu, tedavide oldukça etkili olacaktır. Riya yapan bir insan dünyasını yaktığı gibi ahiretini de yıkar. Zira dünya hayatında her zaman insanların rıza ve hoşnutluğunu hedef edindiği için hiçbir zaman mutlu ve huzurlu olmayacaktır. Kuşkusuz insanların tamamını hoşnut etmek imkânsızdır. İnsanların bir bölümünün hoşnut olması her zaman diğer bir bölümünün öfke ve gazabıyla beraberdir. İnsanların bir bölümünün hoşnutluğu diğer bir bölümünün öfke duymasına bağlı olduğu halde insanları mutlu edebilmek için Yüce Allah'ın öfke duyduğu bir yolu seçen şahıs bu yaptığıyla bu dünyada huzursuz olmayı seçtiği gibi ahiret hayatında da Yüce Allah'ın gazabıyla karşılaşacaktır.

Kuşkusuz bütün işler ve insanların kalpleri Yüce Allah'ın elindedir. Yüce Allah insanların kalbini dilediği yöne yönlendirir. Hiç kuşkusuz kendisiyle Allah arasını düzelteren kişinin insanlarla olan ilişkisini Yüce Allah düzeltacaktır. Her şeyin maliki olan Yüce Allah'ın gazabını kazanmak pahasına hiçbir şeye sahip olmayan, kendi yarar ve zararını kontrol edemeyen, ölümü ve hayatı kendi elinde olmayan, bir an sonrasını bile bilmeyen insanların gönlünü kazanan şahıs ahmak ve aptaldır. Böyle bir insan nasıl oluyor da kalplerin maliki olanın, bu kalpleri vermek veya vermemek yönüne yönlendirenin Yüce Allah olduğunu bildiği halde insanların elindekine göz dikebiliyor. Nice durumlarda Yüce Allah bu insanın iç kirliliğini insanlara gösterir ve bunu gören insanlar bu şahsı kınayıp kendisinden uzaklaştığı için bu kişi dünyada ve ahirette kaybedenlerden olur. Yüce Allah riyakâr insanları kıyamet gününde tüm insanların önünde rezil edecektir. Oysa aynı insan yaptığı bu ibadetleri yalnızca Allah rızası için yapacak olursa Yüce Allah kıyamet gününde bu insanın

ihlâsını insanlara açacak, bu insanı diğer insanlara sevdirecektir ve dillerini onun övgüsü yönünde kullanmalarını sağlayacaktır. Ancak gerçek olan şu ki insanların övgüsü kimseye bir şey kazandırmadığı gibi kınaması da hiç kimseden bir şey eksiltmez. Bir insan gerçek anlamda övülme istiyor, gerçek anlamda kınanmaktan korkuyorsa mukarreb meleklerin övgüsünü ve hatta Yüce Allah'ın övgüsünü arzulamalıdır ve ancak onun ve onların kınamasından korkmalıdır.

Riya hastalığından kurtulmak isteyen şahsın yapması gereken diğer bir iş kendisini gizli bir şekilde ibadet yapmaya alıştırmaktır. Günahlar için gizli ve insanlara kapalı bir yer seçildiği gibi ibadetleri için de gizli ve insanlara kapalı bir yer seçmelidir. Yüce Allah'ın kullarının hallerinden haberdar olması onun için yeterli olmalı ve nefsinin diğer insanların bilmesini istemesi onu bu yöne sürüklememelidir. Başlarda ağır gelse de bir süre bu yöntemi benimseyen kişi, belirli bir müddetin sonunda sıkılmadan ve kolaylıkla aynı yöntemi devam ettirebilecektir.

Ama her zaman Allah'tan yardım almalı ve nefsiyle cihat etmelidir. Kul çaba gösterdikçe Allah da hidayetini artırır. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Bizim uğrumuzda mücahide edenleri elbette yollarımıza eriştiririz.⁴¹

Diğer bir ayeti kerimede Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Allah iyilik yapanların mükâfatını zayi etmez.⁴²

Sekizinci Bölüm: Ucb ve Kendini Beğenmek

Ucb ve kendini beğenmek genellikle kişinin riyadan sıyrılmasına müteakip gerçekleşir. Bu konunun kapsamlı olarak ele alınması, birkaç alt başlık altında açıklanmasını gerektirir.

1- Ucbun Tanımı, Çeşitleri ve İdral ile Farkı

Ucb bir nimet ve Allah vergisini Allah tarafından verilmesine bakılmaksızın büyük görmek anlamındadır.

⁴¹ Ankebut, 69.

⁴² Tevbe, 120.

el-Kafi kitabında yer alan Ali bin Süveyd'in İmam Musa Kazım'dan (a.s) nakletmiş olduğu hadiste şöyle yazar: İmam Musa Kazım'a (a.s) insanın yapmış olduğu amelleri değersizleştiren ucunun ne olduğunu sordum. İmam Musa Kazım (a.s) şöyle buyurdular: Ucb birkaç aşamaya sahiptir. Bir aşamada insanın kötü amellerini ona güzelmiş gibi gösterir ve bu insan güzel işler yaptığını zanneder. Bir aşamada Allah'a iman getiren kul adeta Allah'ın başına kakıp minnet koyar gibi davranır; oysa minnet koyacak birisi varsa o da Yüce Allah'tır.

Ancak insan elindeki nimetin kendisinden alınmasından korkuyorsa, bu nimetin zarar göreceğinden endişe duyuyorsa veya bu nimetin Allah tarafından kendisine verilen bir nimet olduğunu düşünerek sevinç yaşıyorsa bu insanın ucb taşıdığını söyleyemeyiz. Zira daha önce dediğimiz gibi ucb, bir nimetin Allah'tan olduğu yönünü göz önünde bulundurmaksızın onun varlığına sevinmektir.

Ucb taşıyan bir insan bu sıfatının yanı sıra Allah katında belirli haklar kazandığını düşünürse, Yüce Allah nezdinde belirli bir mevki ve makama geldiğini düşünürse ve bu düşünceyle birtakım beklentilere girerse, örneğin keramet sahibi olmayı umarsa veya fâsık insanların başına gelen sıkıntı ve belaların kendisinden uzak tutulması gerektiğini düşünürse işte bu insan idlal sahibidir. Böyle bir insan kedi zannınca Yüce Allah katında sahip olduğunu düşündüğü makam ve mevki sebebiyle birtakım haklı düşündüğü beklentiler içindedir.

Bir insan diğer bir insana büyük gördüğü bir hediye verirse, büyük zannettiği bir iyilik yapar ve bu sebeple bu insanın başına kakarsa, kolaylıkla ucb sahibi olduğunu söyleyebiliriz. Aynı şahıs, hediye vermiş olduğu kişiyi kendi lehine çalıştırmaya kalkar veya bu insanın ona borçlu olduğu düşünerek kendisine hizmet etmemesini uzak bir ihtimal görürse işte bu durumda idlal sahibi olduğunu söyleyebiliriz.

Ucunun afetleri sayıca çok fazladır. Ucb insanı kibir hastalığına sürükler ve bu kibirden doğan birçok hastalıkla karşı karşıya getirir. Ucb insana günahlarını unutturur ve önemsiz teferruat gibi gösterir. Zira ucb hastalığı taşıyan kişi günahlarını hatırlamak ihtiyacı bile hissetmez. Ucb, insanı, yapmış olduğu ibadet ve iyilikleri büyük görmeğe iter. İnsanı Yüce Allah'a minnet koymak, adeta onun başına kakmak gibi zavalıca eylemlere

sürükler. İnsanın bu tarz bir düşünceye sahip olması ne kadar zavallı ve kusurlu olduğunu göstermek için yeterlidir. Yapmış olduğu ibadetler sonucunda ucb hastalığına yakalananlar ibadetlerin afetlerini görmeyen insanlardır. Ucb taşıyan bir insan kendisini kandırdığı gibi rabbini de kandırmaya çalışır ve kendisini Yüce Allah'ın mekrinden uzak görür; oysa Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Oysa hüsrana uğrayan toplum dışında hiç kimse kendini Allah'ın tuzağından emin sayamaz.⁴³

Ucb hastalığı insanı diğer insanlarla fikir danışmak, onlardan bilgi alıp faydalanmaktan alıkoymaz ve bu sebeple ucb hastası bir insan her zaman kendi bilgisizliğinde kalmaya mahkûmdur. Bu durum bazen dinin temel konularında veya önemli diğer konularında yanlış bir düşünceye sahip olmak sonucunda helak olmak derecesine varacak kadar tehlikeli olabilir.

2- Ucb Hakkında Kınayıcı Ayet ve Hadisler

Yüce Allah kınarcasına bir ifadeyle şöyle buyurmuştur:

Andolsun ki Allah, birçok yerde ve Huneyn savaşında size yardım etmişti. Hani çokluğunuz size kendinizi beğendirmiş, fakat sizi hezimete uğramaktan kurtaramamıştı.⁴⁴

Yüce Allah diğer bir ayeti kerimede şöyle buyurmuştur:

Onlar da kalelerinin, kendilerini Allah'tan koruyacağını sanmışlardı. Ama Allah (O'nun azabı), onlara beklemedikleri yerden geliverdi.⁴⁵

Bu ayeti kerimede Yüce Allah sahip oldukları kaleye ve büyük güce güvenen kâfirlere seslenir.

Yüce Allah diğer bir ayeti kerimede şöyle buyurmuştur:

(Bunlar;) iyi işler yaptıklarını sandıkları halde, dünya hayatında çabaları boşa giden kimselerdir.⁴⁶

⁴³ A'raf, 99.

⁴⁴ Tevbe, 25.

⁴⁵ Haşir, 2.

⁴⁶ Kehf, 104.

Yüce Allah diğer bir ayeti kerimede şöyle buyurmuştur:

Kötü işi kendisine güzel gösterilip de onu güzel gören kimse (kötülüğü hiç istemeyen kimseye benzer) mi?⁴⁷

Bu ayeti kerimede ifade edilen durum, ucb konusuna işarettir.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Üç şey insanı felakete sürükler; kendini gösteren cimrilik, peşinde gidilen hevesler ve insanın kendisini beğenmesi.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Günahlardan uzak dursanız bile günahattan daha büyük bir şeyin başınıza gelmesinden korkuyorum; ucbdan, ucbdan.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Yüce Allah nezdinde günah, bir mümin için ucbdan daha az tehlikelidir ve böyle olmasaydı kesinlikle hiçbir mümin günahla imtihan edilmezdi.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Ucba yakalanan kişi helak olmuştur.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Bazen insan bir günaha bulaşır ve günah sonrasında büyük bir pişmanlık hali yaşar. Ancak daha sonra hayır bir iş yapar ve bu sebeple sevinç duyduğu için önceki halinden daha aşağı bir hale düşer. Oysa önceki halinde kalacak olsaydı bu, onun için daha iyiydi.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Bir âlim bir abid'in yanına gitti ve "namazların ne halde?" diye sordu. Abid; "Benim gibi birisine bu soru sorulur mu? Ben şunca zamandan beri Allah'a ibadet ediyorum" dedi. Âlim; "Ağlamaların ne halde?" diye sorunca abid; "göz yaşlarım akar haline gelinceye dek ağlıyorum" cevabını verdi. Bunun üzerinde âlim şöyle dedi: Kalbinde Allah korkusu varsa ve bu halinle gülüyorsan, bu, sapıtılmış/saptırıcı olduğun halde Allah aşkıyla ağlamaktan daha hayırlıdır. Sapıtılmış/saptırıcı bir halde yapılan hiçbir amel Yüce Allah katında kabul edilmez.

İmam Muhammed Bakır (a.s) veya İmam Cafer Sadık'tan (a.s) nakledilen bir hadiste şöyle buyurdıkları yer almıştır: Camiye bir âbid ve

⁴⁷ Fatir, 8.

bir fâsık girdi ancak çıkarırken fâsık olan şahıs bir siddik kul olarak çıkarken âbid olan şahıs bir fâsık olarak camiye terk etti. Zira âbid olan şahıs ibadetleriyle saptırır halde camiye girdi ve bütün düşündüğü şey yapmış olduğu ibadetlerdi; ancak fâsık olan şahıs pişmanlık haliyle, kendisini kınayarak ve yapmış olduğu günahlardan ötürü istiğfar ederek camiye adım attı.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Bir gün İblis, sırtında renkli bir pelerinle Musa'nın (a.s) yanına gitti, Musa'ya (a.s) yaklaştığında sırtındaki pelerini çıkardı ve Musa'ya (a.s) selam söyledi. Musa (a.s) "Sen kimsin?" dedi. İblis; "Ben İblis'im" deyince Musa (a.s); "Allah seni kimseye yaklaştırmasın" dedi. İblis; "Ben sadece Allah katındaki saygınlığından ötürü sana selam söylemeğe geldim" dedi. Musa (a.s); "Bu pelerin de nedir?" sorunca İblis şöyle cevap verdi: Bununla Âdem'in evlatlarının kalplerini çalıyorum. Bunun üzerine Musa (a.s) şöyle buyurdu: Âdem'in evladı hangi günahı yaptığında sen ona musallat olursun? İblis cevap olarak şöyle dedi: kendisini beğendiği zaman, yapmış olduğu ameller gözüne çok görüldüğü zaman ve günahlarını küçük gördüğü zaman.

Aynı hadisin devamında şöyle yazar: Yüce Allah Davut'a (a.s) şöyle buyurdu: Ey Davud günahkâr kullarıma tövbeleri kabul ettiğimi ve günahları affettiğimi müjdele. Siddik kullarımı ise amelleriyle ucba düşmekten korkmalarını söyle. Hiç kuşkusuz hesaba çektiğim hiç kimse helak olmaktan kurtulamaz.

Misbâhu's-Serîa kitabında İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Sonunun ne olduğunu bilmeyen bu insanın ucba kapıldığına şaşarım. Kendisine veya amellerine bakıp da ucba kapılan kişi doğru yoldan şaşmıştır ve haksız bir iddiada bulunmuştur. Haksız yere bir iddiada bulunan kişi ise her ne kadar bu iddiasını insanlara açmasa da, her ne kadar yaşı ilerlemiş olsa da yine yalancıdır. İblis örneğinde uygulandığı gibi ucba sahibi olan bir insana uygulanan ilk şey aciziyetinin farkına varması için övündüğü şeyin ondan alınmasıdır. Bu durumda bu insan kendi aleyhinde tanıklık edecek ve aleyhindeki delil daha da sağlamlaşacaktır.

Ucb, kâfirlik tohumundan, nifak toprağında, zülüm suyuyla yeşeren bitkidir. Bu bitkinin dalları cahillik, yaprakları sapkınlık, meyvesi ise ebedi cehennemdir. Ucb yolunu tutan kişi kâfirlik tohumunu nifak toprağına ekmiş ve vermiş olduğu meyveyi toplamaktan başka bir çaresi yoktur.

3- Ucbun Kısa Tedavi Yöntemi

Ucb hastalığının ana sebebi bilgisizlik olduğu için bu hastalık için kullanılabilir en etkili ilaç bilgilenmektir. Burada ibadetler gibi insanın iradesine tabi olan filler sonucunda meydana gelen ucbandan başlayarak yola çıkmak istiyorum. Zira takva olarak bildiğimiz bu iradi işler güzellik, güç ve asil soy gibi bir insanın gayri iradi olarak sahip olabileceği değerlerden daha fazla ucb sebebi olabiliyor.

Yapmış olduğu amellerle ucb yapan şahıs kendisini bu amelin zarfı ve vuku bulduğu yer olarak görebildiği gibi kendisine bu amelin kaynağı ve sebebi gözüyle de bakabilir. Yani kendisini bir çerçeve olarak görebildiği gibi bir güç kaynağı olarak da görebilir.

Birinci bakış tarzı kişinin bilgisizliğinden kaynaklanır. Zira bir olayın vuku bulduğu mahal ve yer, sadece diğer bir güç tarafından kullanılan yerdir ve olayın gerçekleşip gerçekleşmemesi üzerine herhangi bir etkiye sahip değildir. Öyleyse bu insanın, kendisine ait olmayan bir şey için sevinmesi anlamsızdır.

İkinci bakış tarzına sahip olan şahıs her şeyden önce kendi güç, kuvvet, irade, vücut ve bir amel yapılması için kullanması gereken araçlara bakmalıdır. Bu araçları kimden aldığını düşünmelidir. Bu araçların tamamını Yüce Allah hiçbir karşılık almadan kendisine verdiği kanısına varırsa bu durumda asıl şaşması gereken şey Yüce Allah'ın fazlı, ihsanı ve cömertliğidir. Zira gerçekte hak etmediği birçok nimeti kendisine bahşeden makam Yüce Allah'tır.

Bazı durumlarda insan "Yüce Allah'a olan sevgimden ötürü Yüce Allah bana bu ibadeti yapmayı nasip etti" düşüncesine kapılabilir. Bu tarz bir düşünceye sahip olan şahsa şöyle söylenmelidir: Bu sevgiyi senin kalbine yerleştiren kimdir? "Onun kendisidir" şeklinde yanıt verecektir. Bu durumda kendisine şöyle söylenmeli: Öyleyse sevgi ve ibadet, her ikisi

de Yüce Allah'ın sana bahşetmiş olduğu birer nimettir; sen çalışıp kazanarak bu nimetleri elde etmedin ve Yüce Allah bu nimetleri sana bahşetmiştir. Öyleyse asıl insana şaşkınlık veren şey onun cömertliği ve sonsuz ihsanıdır. Yüce Allah sana varlık verdi sana birtakım sıfatlar yükledi, sana amellerini ve amellerin için gerekli olan araçları bahşetti. Öyleyse Âlimler sahip oldukları ilimle, âbitler ibadetleriyle, güzeller güzellikleriyle ve zenginler zenginlikleriyle övünmemelidir. Zira bunların tamamı Yüce Allah'ın fazlıyla varlık bulmuştur.

Asıl şaşkınlık veren şey, böylesine bağımlı ve kusurlu olan insanın kendisiyle övünüp de bütün bu eksiklik ve kusurlarını tamamlayan, bütün bu nimetleri kendisine bahşeden makamı görmezden gelmesidir.

4- Ucbun Nedenleri ve Geniş Tedavi Yöntemi

İnsan bazen kibirlenmesine sebep olan şeylerle övünüp ucba ulaşır. Bu türden olan ucb hastalığının tedavi yöntemi kibir sıfatı bölümünde açıklanacaktır. Bazen de kibir aracı olmayan, örneğin insanın, sahip olduğu ve kesinlikle doğru olduğuna inandığı ancak gerçekte yanlış olan düşünce ve fikirlerle övünmesi gibi bir sebepten ötürü ucb hastalığına yakalanılabilir.

Ucba neden olan bu türden sebepleri sekiz bölümde ele alabiliriz.

Bir: Güzellik, yakışıklılık, boy pos, güç kuvvet, sağlık ve benzeri insanın vücuduyla ilgili özelliklerin sebep olduğu ucb. Bu tür bir ucb, insanın, içinde taşıdığı kirliliklere bakmasıyla, neden yaratıldığını ve ölüm sonrası ne hale geleceğini düşünerek tedavi edilebilir. Toprağa gömülen nice güzel yüzlü insanlar vardı ki onların şimdiki hali ancak bakanların iğrenmesine sebep olur. Bu tür gerçeklerin hatırlatılması bu insanların ucbdan çıkması için yardımcı olacaktır.

İki: Güç ve kuvvetin sebep olduğu ucb. Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de bu tür bir ucba sahip olan bir topluluktan bahsederken şöyle buyurmuştur:

Bizden daha kuvvetli kim var? dediler.⁴⁸

⁴⁸ Fussilet, 15.

Bu tür bir ucun tedavisi için bu şahsın bir gün boyunca ateşli bir hastalığa yakalanıp üzerine konan sinekleri bile kovamayacak hale gelmesi, kendisini rahatsız eden böcekleri bile kendisinden uzaklaştıramayacak kadar aciz ve güçsüz olabileceğinin farkına varması yeterlidir.

Üç: Akıl ve ferasetin insanı ucba sürüklemesi. Dini ve dünyevi konularda çok ince konuları bile düşünebilen birisini sahip olduğu bu yönü ucba itmişse bu hastalıktan kurtulabilmek için her şeyden önce kendisine bu güçlü düşünme yeteneğini veren Yüce Allah'a şükretmelidir. Bu insan, yakalanabileceği muhtemel bir akıl hastalığında ne durumlara düşebileceğini ve insanların alay ettiği birisi bile olabileceğini gözü önünde canlandırmalı ve sağlıklı düşünebildiği için her zaman Yüce Allah'a şükretmelidir.

Dört: Temiz bir aileye mensup olmanın getirdiği uc. Örneğin Resulullah'ın (s.a.a) soyundan gelmek. Bu tür bir ucudan kurtulmanın yolu kişinin düşünce tarzını değiştirmesi ve davranışlarıyla babalarına ters düştüğü zaman yine de kendisini onlara mensup bilmesinin ne denli yanlış ve aptalca olduğunu fark etmesidir. Bu tür durumlarda kendine dönüp şöyle demelidir: Babalarımın seçkin ve şerefli insanlar olduğu doğru, ama acaba babalarım nasıl bir evlat geride bıraktılar?

Beş: İlim veya dindarlık yönüyle bilinen bir aileye değil de iktidar ve servet sahibi bir aileye mensup olmanın getirdiği uc. Bu tür bir ucudan kurtulmak için kişinin, ailesinin yapmış olduğu haksızlıkları hatırlaması, bu yaptıklarından ötürü ilahi divanda hesaba çekilecekleri günü düşünmesi ve onlarla beraber aynı cehennemde azaba tabi tutulmak istemediğini kendisine söylemesi yeterlidir.

Altı: Sayıca fazla olmak, çok sayıda evlat, akraba ve dost sahibi olmanın getirdiği uc.

Kur'an-ı Kerim kâfirlerin bu yönünü açıklayan bir ayeti kerimede şöyle buyurmuştur:

Ve dediler ki: Biz malca ve evlâtça daha çoğuz.⁴⁹

⁴⁹ Sebe, 35.

Bu tür bir ucbdan kurtulmanın yolu, kişinin, kendi güçsüzlüğü ve bütün bu insanların güçsüzlüğü üzerinde düşünmesiyle mümkündür. Bütün bu insanların Allah'ın birer aciz kulu olduğunu göz önünde bulundurması, bu insanların aslında hiçbir güce sahip olmadıklarını, hayatta kalabilmek için yegâne güç olan Allah'a bağımlı olduklarını ve ne zaman öleceklerini bile bilmediklerini düşünmesi kişinin bu hastalıktan çıkması için oldukça etkilidir.

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Nice az sayıda bir birlik Allah'ın izniyle çok sayıdaki birliği yenmiştir.⁵⁰

İnsanlarla nasıl övünülür? Oysa kısa bir ömürden sonra canlarını teslim ettiklerinde toprağa gömüldükleri vakit onlara ne malları ne evlatları ne eş dost ve akrabaları bir yardımda bulunabilir ve kıyamet gününde aynı insan en yakın akrabalarından bile kaçacaktır.

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

İşte o gün kişi kardeşinden, annesinden, babasından, eşinden ve çocuklarından kaçır.⁵¹

Yedi: Mal mülk sahibi olmanın getirdiği ucb.

Kur'an-ı Kerim bu tür bir ucba değinirken şöyle buyurmuştur:

Arkadaşıyla konuşurken ona şöyle dedi: Ben, servetçe senden daha zenginim; insan sayısı bakımından da senden daha güçlüyüm.⁵²

Bu tür bir ucbdan kurtulmanın yolu dünya malının gerçek yüzünü göz önünde bulundurmakla mümkün olabilir. Dünya malının kalıcı olmadığı gerçeği, geldiği gibi gidebileceği gerçeği bu yönde insana çok yardımcı olacaktır. Bu şahıs, malı mülküyle kendisinden daha zengin olan kâfir ve Yahudi insanları düşünürse gerçek üstünlüğün mal mülkle elde edilemeyeceğini anlayacaktır zira bu durumda bu kâfir ve Yahudiler kendisinden daha üstün olmalıdır.

Sekiz: Yanlış bir dünya görüşüne sahip olmanın getirdiği ucb.

⁵⁰ Bakara, 249.

⁵¹ Abese, 34-37.

⁵² Kehf, 34.

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Kötü işi kendisine güzel gösterilip de onu güzel gören kimse (kötülüğü hiç istemeyen kimseye benzer) mi?⁵³

Yüce Allah diğer bir ayeti kerimede şöyle buyurmuştur:

(Bunlar;) iyi işler yaptıklarını sandıkları halde, dünya hayatında çabaları boşa giden kimselerdir.⁵⁴

Bu tür bir ucbdan kurtulmanın yolu kişinin her zaman dünya görüşünü yargılaması ve Kur'ân veya şaibesiz sünnetten sağlam bir veya birkaç delil bulayınca dek görüşlerine kesin gözüyle bakmamasıyla mümkündür. Bunun yanı sıra taşıdığı dünya görüşünü âlimler, arifler, salih ve bilgin insanlara sunup onların onayını almalıdır.

Dokuzuncu Bölüm: Kibir

Kibir, kişinin, kendisini, kibirlenmiş olduğu kişiden üstün görmesi anlamındadır. Bu sıfat, ucb sıfatının bir ürünüdür. Ancak kibirde kişi kendisini diğer bir insanla karşılaştırırken ucba bu durum söz konusu değildir.

Kibir konusunu kapsamlı bir şekilde ele almak için bu konuyu birkaç alt bölümde açıklamalıyız.

1- Kibir ile İlgili Ayet ve Hadisler

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Yeryüzünde haksız yere böbürleneni ayetlerimden uzaklaştıracağım.⁵⁵

Diğer bir ayeti kerimede Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Allah, büyüklük taslayan her zorbanın kalbini işte böyle mühürler.⁵⁶

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

⁵³ Fatır, 8.

⁵⁴ Kehf, 104.

⁵⁵ A'raf, 146.

⁵⁶ Mumin, 35.

(Peygamberler) fetih istediler (Allah da verdi). Her inatçı zorba da hüs-rana uğradı.⁵⁷

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Kuşkusuz O, büyüklük taslayanları asla sevmez.⁵⁸

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Kalbinde hardal tanesi kadar kibir olan kişi cennete giremez ve kalbinde hardal tanesi kadar iman olan kişi cehenneme giremez.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Yüce Allah şöyle buyurmuştur: Ululuk benim cübbemdir yücelik ise benim giysimdir. Dolayısıyla bu iki şey üzerinde benimle çekişen kişiyi cehenneme düşürürüm.

el-Kafi kitabında İmam Muhammed Bakır'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Kibir, Yüce Allah'ın giysisidir. Kibirlenen kişi ise bu giysi üzerinde Yüce Allah'la kavğaya tutuşmuştur.

İmam Muhammed Bakır'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: İzzet ve kibir Yüce Allah'ın giysisidir. Kim bu giysiler üzerinde Yüce Allah'la kavğaya tutuşursa Yüce Allah onu cehenneme gömer.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Kalbinde zerre kadar kibir taşıyan kişi cennete giremez.

Muhammed bin Müslim İmam Muhammed Bakır (a.s) veya İmam Cafer Sadık'tan (a.s) nakletmiş olduğu hadiste İmam'ın as şöyle buyurduğunu nakleder: Kalbinde hardal tanesi kadar kibir olan kişi cennete giremez. Ravi şöyle der: İmam'ın (a.s) bu sözü üzerine "İnna lillâh ve innâ ileyhi râciun"⁵⁹ dedim. İmam (a.s): "Neden bu ayeti okudun?" diye sorunca "sizin bu sözünüz üzerine söyledim" dedim. İmam (a.s) şöyle buyurdular: (Söylediğim şey) senin anladığın gibi değil, bu sözü söylerken Allah'a karşı gelmeyi kastettim, söyledikim şey Allah'a bilerek karşı gelmektir.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Kibir, insanları küçük görüp onları aşağılamak ve hakkı hiçe saymaktır. Ravi

⁵⁷ İbrahim, 15.

⁵⁸ Nahl, 23.

⁵⁹ Anlamı: Şüphesiz biz Allah'a aitiz ve şüphesiz O'na döneceğiz.

şöyle der: “İnsanları aşağılamak ve hakka duyarsız olmak ne demektir?” diye sordum bunun üzerine İmam (a.s) şöyle buyurdular: Hakkı bilip bilmeden hak üzere olan insanlara saldıran kişi anlamındadır. Kim bunu yaparsa Allah’ın giysisi üzerine onunla kavgaya tutuşmuştur.

İmam Cafer-i Sadık’ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Cehennemde kibirli insanlara özgü “Sakar” isminde bir çöl vardır. Bu çöl aşırı kızgınlık yüzünden Yüce Allah’a şikâyetle bulunacaktır ve bir nefes almasına izin vermesini isteyecek. Nefes aldığı anda ise cehennemi bile yatacağıdır.

İmam Cafer-i Sadık’ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Kibirli insanlar kıyamet gününde karınca gibi haşredilecektir ve Yüce Allah’ın hesap işi bitene dek bu karıncalar insanların ayağı altında ezilecektir.

Ömer bin Yezid şöyle nakleder: İmam Cafer Sadık’a (a.s) şöyle dedim: Güzel yemekler yiyorum, güzel kokular kullanıyorum, güzel bir merkebe biniyorum ve kölem arkamdan geliyor, bunda kibir gibi bir sarkınca görüyorsanız bunları yapmayayım? İmam Cafer-i Sadık (a.s) bir süre başını aşağı eğdi ve ardından şöyle buyurdu: Allah’ın rahmetinden uzak olan kibirli insan, diğer insanları kendisinden aşağı gören, hakka yabancı insandır. İmam’a (a.s) şöyle dedim: Hakka yabancı değilim, insanları aşağılamanın ne olduğunu bilmiyorum. Bunun üzerine İmam (a.s) şöyle buyurdu: İnsanları kendisinden aşağı görüp de onları yapmak istemedikleri işleri zorla yaptıran kişi zorba zalimdir.

İmam Cafer-i Sadık’ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Büyük konuşan insanlar içlerindeki aşağılık hissinden ötürü bunu yapıyorlar.

Diğer bir hadiste ise şöyle yazar: Kibirlenenler veya zorbalık yapanlar bunu ancak içlerindeki zillet ve aşağılık duygusundan ötürü yapıyorlar.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Kibirli yürüyüşüyle elbisesini yere sürterek yürüyen birisine Yüce Allah (rahmet gözüyle) bakmayacaktır.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Affeden kuluna Yüce Allah izzetten başkasını vermez ve tevazu gösteren bütün kullarını Yüce Allah yükseltecektir.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Elinde (evine) eşya taşıyan kişiyi severim. Bu şekilde ev halkına yardımcı olduğu gibi kibirlenmeyi kendisinden uzaklaştırıyor.

Resulullah'ın (s.a.a) sahabeler'e seslenerek şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Neden ibadetten haz almadığınızı görüyorum? "İbadetin hazzı nedir?" diye sorulduğunda ise şöyle buyurdular: Tevazu.

Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Ümmetimin tevazulu insanlarıyla karşılaştığınızda onlara karşı tevazu gösterin, kibirli insanlarla karşılaştığınızda ise onlara karşı kibirli olun. Sizin bu davranışınız onların küçük düşmesine vesile olacaktır.

İmam Musa Kazım'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Tevazulu olmak, insanlara, sana davranmalarını istediğin şekilde davranmaktır.

2- Kibrin Çeşitleri

Kibir konusuyla ilgili açıklamış olduğumuz hadislerden de anlaşıldığı üzere kibirlenmek farklı türlere sahip olabilir.

Bir: Allah'a karşı kibirli olmak.

Örneğin Nemrut örneğinde olduğu gibi kimi insan Allah'a karşı kibir gösterisinde bulunur. Nemrut Allah'a meydan okuyacak kadar ileri gidip Firavun gibi ilahlık iddiasında bulunacak kadar pervasız bir insandı. Firavun "*ben sizin yüce rabbinizim*"⁶⁰ diyerek Yüce Allah'a karşı kibirli bir tutum sergilemiştir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Kuşkusuz bana ibadet etmekten büyüklenenler cehenneme boyun bükmüş kimseler olarak gireceklerdir.⁶¹

Kibir sonucu Allah'a dua etmemek ve ona yalvarmamak da bu tür kibrin bir diğer örneğidir.

İki: İnsanlara karşı kibirli olmak.

"Diğer insanlara benzeyen bir insana tabi olamam" deyip de Yüce Allah'ın elçileri olan peygamberlere ve onların vasileri olan İmamlara tabi olmamak bu tür kibirlenmenin bir örneğidir.

⁶⁰ Naziat, 24.

⁶¹ Mumin, 60.

Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de bu olaya değinirken şöyle buyurmuştur:

Dediler ki: Bizim gibi olan bu iki adama mı iman edelim?⁶²

Diğer bir ayeti kerimede bu tür düşünceye sahip insanların şöyle dediği nakledilmiştir:

Onlar dediler ki: Siz de bizim gibi bir insandan başka bir şey değilsiniz.⁶³

Diğer bir ayeti kerimede ise şöyle dedikleri nakledilmiştir:

Eğer kendiniz gibi bir insana boyun eğecek olursanız; hüsrana uğrayacağınızda hiç şüphe yoktur.⁶⁴

Bunun diğer bir örneği ise zalim yöneticilerin kibirlenip de yönetimi, bu makamı hak eden insanlara teslim etmemesidir.

Bu tür kibrin diğer bir örneği ise diğer insanlara karşı kibirli olmaktır. Yani kişinin kendisini büyük görüp diğer insanları hakir görmesi. Bu tür insanlar, sıradan bir insandan duymuş oldukları doğru sözleri kabul etmezler ve karşı gelmeye çalışırlar.

Kendisini diğer insanlardan üstün gören kişi her zaman kendisinde kemal yönünde bir sıfat görür. Bu kemal, dünyevi türünden bir kemal olabildiği gibi dini bir kemal da olabilir. Dini kemal, ilim veya amel olabilir. Dünyevi kemal ise asil soy, güzellik, güç, mal mülk ve yardımcı olabilecek insanların fazlalığı olabilir.

İlmiyle övünüp de kendisini diğer insanlardan üstün gören kişinin bu hastalıktan kurtulmasının yolu, sahip olduğu bu ilmin kendisini "kibirlenmenin ancak Yüce Allah'a yakışır bir durum olduğuna" yönlendirdiği üzerine düşünmesidir. Böyle bir insan, kibirlenerek Yüce Allah'ın gazabına dâhil olduğu gerçeğini göz önünde bulundurmalı ve Yüce Allah'ın kendisinden beklediği davranışın tevazulu olmak olduğu, Mevla'sının kendisinden beklediği şey için gerekirse kendisini sıkıntılara sokması gerektiği, ilim sahibi insanların sorumluluğunun diğer insanlardan daha ağır olduğunu düşünmelidir.

⁶² Muminun, 47.

⁶³ İbrahim, 10.

⁶⁴ Muminun, 34.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Âlim bir insanın bir günahı affedilinceye dek bilgisiz insanın yetmiş günahı affedilir.

Bilgisiyle övünen kişi bu dünyada kendisinden daha bilgin veya kendisi gibi bilgin insanların var olduğunu biliyorsa, öyleyse kibirlenmenin ne anlamı var? Dünya üzerindeki diğer tüm insanları kendisinden az bilgili olarak görüyorsa bu durumda sahip olduğu sorumluluğun daha ağır olduğunu ve asıl ölçünün insanın son hali olduğu gerçeğini göz önünde bulundurmalıdır.

Ameliyle övünen kişiler için de aynı durum geçerlidir. Böyle bir insan kendisini diğer tüm insanlardan daha salih ve daha takvalı görüyorsa asıl ölçünün amel olmadığı gerçeğini ve insanın son halinin belirleyici olduğu gerçeğini göz önünde bulundurmalıdır. Kendisine şöyle demelidir: Belki de bu kişi kurtulacaktır ve ben helak olanlardan birisi olacağım, belki de bu kişi yalnızca Allah'ın bildiği bir güzel sığata sahiptir ve bu özelliği sebebiyle kurtulanlardan birisi olur iken ben tam tersi bir durumda olacağım.

Bu bir gerçek ki Yüce Allah nezdinde kötü insanlardan birisi olma ihtimalini ciddi bir ihtimal olarak değerlendiren kişiler her zaman kibirden uzak davranış tarzlarını benimseyeceklerdir. Böyle bir insan hiçbir zaman kendi amellerine memnuniyet gözüyle bakamaz ve Yüce Allah nezdinde adilce hesaba çekilecek olursa kötülük görüntüsüne sahip amelleri bir yana iyilik gibi görünen amelleri bile gerçekte kötülük sayılabileceğini bilir. Dolayısıyla kibirlenmek için kendisinde bir sebep bulamaz. Nitekim İmam Zeynel Abidin (a.s) şöyle buyurmuştur: Allah'ım, iyilikleri bile (aslında) kötülük olan birisinin kötülükleri nasıl kötülük olmasın?

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Ve Rablerine dönecekleri için yapmakta oldukları işleri kalpleri çarparak yapanlar.⁶⁵

Bu ayeti kerimede iyilikler yapıp da kabul edilecek mi edilmeyecek mi diye tedirginlik yaşayan insanların hali anlatılıyor.

⁶⁵ Muminun, 60.

Soyuyla övünüp kibirlenen kişilere gelince bu insanlar aslında diğer insanların sahip olduğu yücelikle övünüyorlar. Böyle bir insanın mensup olduğu kişi hayatta olacak olsaydı bu kişiye şöyle söyleyebilirdi: Bu üstünlük bana aittir, sen benim fazla kalan parçamdan yaratılan bir kurtçuktan başka bir şey değilsin.

Bu tür bir kibirden kurtulmak bu kişinin bir aileye mensup olmanın gerçekte ne anlama geldiğini bilmesiyle mümkün olabilir. Bu tür bir insanın, babasının kirli bir sudan başka bir şey olmadığını, büyük babasının ise toprak olduğunu ve insanın ilk olarak topraktan yaratıldığını bilmesi ona bu yönde yardımcı olacaktır.

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

O (Allah) ki, yarattığı her şeyi güzel yapmış ve ilk başta insanı çamurdan yaratmıştır. Sonra onun zürriyetini, dayanıksız bir suyun özünden üretmiştir.⁶⁶

Güzelliğiyle övünüp kibirlenen insanlar bu hastalıktan kurtulabilmek için akıl gözüyle kendi içlerine bakmalıdırlar. Bu yöntemle insan, kendisinde bulunduğu çirkinlikler ve iğrenç özellikler sebebiyle artık dış güzelliğiyle övünmeyi bir kenara bırakacaktır. Kuşkusuz insan vücudunun her bir parçası çirkinlikler yuvası gibidir. İnsanın bağırsaklarındaki dışkı, mesanesindeki idrar, burnundaki sümük, kulağındaki kötü kokulu sıvı, damarlarındaki kan, cildinin altındaki pis su, koltuklarının altındaki kötü koku ve benzeri şeyler bu yönde insanın dikkat etmesi gereken birer örnektir. Bu tür insanlar, her gün bir veya daha çok defa tuvalette iken kendi elleriyle dışkılarını temizlemek zorunda olduklarını düşünürlerse, her gün mutlaka “dokunmak bir yana bakmak ve koklamak bile istemedikleri” bir şeyi karınlarından çıkarabilmek için tuvalete gitmek zorunda olduklarını göz önünde bulundurlarsa daha kolay bir şekilde bu tür kibirden kurtulabilirler.

Güzelliğiyle övünüp kibirlenen kişi, iğrenç kirli bir sıvıdan yaratıldığını düşünürse, hayız kanıyla beslendiğini göz önünde bulundurursa, hayız kanının geçiş yolu olan kanaldan geçip kirliliklerin yuvası olan bir bölgeye geldikten sonra ancak annesinin kucağına kavuşabildiğini, bir gün

⁶⁶ Secde, 7 ve 8.

bile temizlenmeyecek olursa kötü kokular içinde kalacağını düşünürse ve bir süre sonra, öldüğünde ise bütün insanların iğrendiği bir varlık haline geleceğini göz önünde bulundurursa çok daha kolay bir şekilde bu hastalıktan uzaklaşabilir.

Güç ve kuvvetiyle övünüp kibirlenen kişi bu hastalıktan kurtulabil-
mek için geçirmiş olduğu ağır hastalıkları düşünürse, vücudundaki kü-
çük bir damar bile işlevini yapmayacak olursa en güçsüz insanlardan bile
daha güçsüz bir duruma düşebileceğini göz önünde bulundurursa, kü-
çük bir sineğin kendisinden çaldığı şeyi bile geri alamadığını, burnuna
giren bir sinek veya kulağına giren bir karınca bile onu öldürebileceğini,
ayağına batan küçük bir dikenin bile onu aciz ve güçsüz bırakacak kadar
etkili olduğunu düşünürse, bir gün boyunca ateşli bir hastalığa yakala-
nırsa günlerce bu hastalığın etkisiyle güçsüz düştüğünü ve ayrıca her ne
kadar güçlü olursa olsun bir eşek, bir fil, deve veya inek kadar güçlü ola-
mayacağını göz önünde bulundurursa, bu tür hayvanlarla ortak olduğu
bir üstünlüğün övülecek bir yanı olmadığını düşünürse çok daha kolay
bir şekilde bu hastalıktan kurtulabilir.

Parasının çokluğuyla, mal ve mülkünün fazlalığıyla veya sözünü din-
leyecek olan insanların fazla olmasıyla övünüp de kibir hastalığına yaka-
lanan kişiye gelince; bu tür bir kibirde kişi, güzellik ve güç durumları-
nın aksine kendi içinde taşıdığı bir ayrıcalıkla değil de kendi zatı dışında
taşıdığı bir üstünlükle övünür. Bu tür bir kibir, en çirkin kibir türlerin-
den birisidir. Yahudiler, Hristiyanlar ve diğer kâfirlerin bizden üstün ol-
dukları bir ayrıcalık bizim için bir üstünlük vesilesi ve meziyet sayıla-
maz. Bu nasıl bir üstünlük ki bir hırsız veya devlet görevlisi onu bizden
alabilir. Bütün bunlar bir yana insana musallat olan büyük hastalıklara
ne demeli? Vücudunu her dem biraz daha yiyip bitiren savaş halindeki
dem, safra, belgam ve sevda gibi zıt tabiatlara ne demeli? İnsan istese de
istemese de acıkıyor, susuyor, hastalığa yakalanıyor ve ölüyor. Kendisine
yönelik hayır ve şerlerle ilgili menfaat ve zararlarla ilgili, hayır ve şerlerle
ilgili hiçbir etkinliğe sahip değildir.

Bilmek ve öğrenmek istediği şeyi öğrenemeyebiliyor, hatırlamak istediği şeyi hatırlamayabiliyor, unutup da hatırlamak istemediği şeyi unu-
tamayabiliyor, önemli bir konuyu düşünmek isterken düşünce âleminde

çok daha farklı yerlerde gezinebiliyor, canının istediği şeye ulaşırken aslında kendisini helak edecek bir şeye vardığının farkında olmayabiliyor veya uzak kaçtığı şeyden uzaklaşırken aslında kendi kurtuluşundan uzaklaştığının, zevk alarak iştahla yediği bu yemeğin aslında onun sonunu hazırladığının farkında olmayabiliyor. İnsan ilaçların acı olduğunu söylüyor, oysa hayatı bu ilaçlara bağlıdır. Hiç kimse bir an sonrasında bile görme gücünü duyma kabiliyetini, bilgisini veya gücünü kaybedemeyeceğinden emin değildir, bir an sonrasında felç geçirmeyeceğinden, bir an sonrasında aklını, ruhunu ve dünyada bağlı olduğu her şeyi kaybetmeyeceğinden emin değildir. Kısaca İnsan adındaki bu varlık, ölüme mahkûm zavallı bir varlıktan başka bir şey değildir, hiçbir şeyi olmayan fakir bir kuldan başka bir şey değildir.

İnsanın gerçeği bu iken tekebbür etmek neyine? Geçmişi kötü kokulu bir sıvı iken, geleceği bütün insanların iğrenip uzak duracağı bir koğuşmuş et parçası iken ve sonunda da aslına, yani toprağa dönüşecekken böbürlenmek insanın neyine?

Keşke insan bu halinde bırakılacak olsaydı. Yakında ona yeni bir hayat verilecektir, sıkıntılar çekip zorluklar yaşaması için yeni bir hayat. Yakında daha önce yapmış olduğu yanlışların cezasını çekecektir. Bütün dağılan vücut parçaları birleştirildikten sonra kabirden çıkartılacak ve kıyametin korkulu sahalarna doğru itilecektir. Bu halde iken kurulu bir kıyamet sahnesi ve paramparça olmuş bir gökyüzü, alt üst olmuş bir yer-yüzü, yerinden oynayan dağları, sönmüş yıldızlar, soğuk bir güneş, her yerin kapkara karanlığa büründüğünü, acımasız azap melekleri, kaynar bir cehennem, günahkâr insanların hasretle baktığı cennet, yapmış olduğu en ufak amellerin bile yazılı olduğu bir amel defteri, ağzından çıkan bütün sözlerin yazılı olduğu bir amel defteri görecektir.

Yüce Allah insanın yaratılışının başına ve insanın sonuna değinerek şöyle buyurmuştur:

Canı çıksın o insanın, ne de nankördür o. (Allah,) Onu hangi şeyden yarattı? Bir nutfeden (spermadan) yarattı da ona şekil verdi. Sonra ona yolu kolaylaştırdı. Sonra onun canını aldı ve kabre soktu.⁶⁷

⁶⁷ Abese, 17 - 21

Buraya kadar söylediklerimiz, bilgi artırmak yöntemiyle bu hastalığı tedavi etmek yönündeydi. Fiiller ve davranışlara şekil vermek suretiyle kibir hastalığını yenmek isteyenler ise hâl ve hareketlerinde tevazulu olmayı benimsemelidirler. Yüce Allah'a karşı ve diğer insanlara karşı tevazulu bir tutum benimseyenler zamanla bu hastalıktan kurtulabilirler.

Hadis kaynaklarımızda anlatıldığı üzere Hz. Peygamber (s.a.a) yerde oturup da yemeğini yedi ve şöyle buyurdu: Ben sadece bir kulum ve diğer kullar gibi yemek yerim.

Süleyman peygambere (a.s) “Neden yeni bir elbise giymiyorsun?” sorulunca şöyle buyurdu: Ben yalnızca bir kulum, bir gün özgürlüğümü kavuştuğumda giyerim.

Hz. Süleyman (a.s) bu buyruğunda insanların ahiretteki serbestliğine değinmiştir.

Tevazunun bir ayağı bilgi ise diğer ayağı amel ve uygulamadır. Yüce Allah ve peygamberine karşı kibirle yaklaşan Arapların aynı zamanda iman ve namaz ile yükümlü kılınmasının sebebi de budur zaten.

Namazdaki saklı sırlar, bu ibadetin, dinin direği hükmünde olmasını sağlamıştır. Bu sırlardan birisi rükû ve secdeye inmektir. Cahiliye dönemindeki Araplar eğilmeği kendilerine bir eksiklik ve düşüklük olarak görürlerdi. Elindeki kırbaç düştüğünde onu yerden almak için veya birisinin ayakkabısının bağı çözülse bile onu düzeltmek için eğilmeyebilirdi. Bu sebeple rükû ve secde yapmakla yükümlü kıldılar.

3- Acaba Kibirli miyim?

Kalbini kibir konusunda denetlemeyen şahıs, Yüce Allah katında kibirli birisi olarak bilindiği halde kendisini tevazulu birisi olarak düşünebilir ve bu sebeple dünyadaki çabalarının hiç olmasına zemin hazırlayabilir.

Beş yöntem kullanarak kalbimizdeki kibir konusunu denetleyebiliriz.

Bir: Bu yöntem çerçevesinde kişi kendi seviyesinde gördüğü birisiyle herhangi bir konu üzerinde tartışmalıdır. Buradaki hassas an, doğru sözün diğer tarafın ağzından çıktığı andır. Bu anda kişi, bu sözü kabul etmekte,

doğrunun bu olduğunu dile getirmekte zorlanıyorsa; arkadaşına teşekkür etmekte sıkıntı yaşıyorsa, bu, kişinin kalbinde var olan gizli bir kibir göstergesidir. Bu durumdaki insanlar Allah'a sığınmalı ve kendi içlerinde taşıdıkları bu sinsî hastalıktan kurtulabilmek için gerekli gayret ve çabayı göstermelidirler. Doğruyu dile getirmek için, arkadaşlarına teşekkür etmek konusunda kendilerini zorlamalı, kendi yanlışlarını dile getirmelidirler ve arkadaşlarına bu bilgiyi kendilerine aktardığı için teşekkür etmelidirler.

İki: Bu yöntemde şahıs, kendi seviyesinde olan akraba ve arkadaşlarıyla bir araya gelmeli ve diğerlerini üstte oturttuğu halde kendisi aşağıda oturmalıdır. Bu durum kişinin kalbine ağır geliyorsa, bu, kalpteki kibir hastalığının bir göstergesidir. Bu hissi yaşayan birisi kalbindeki bu ağırlıktan kurtulana dek aşağıda oturmayı kendisine vazife bilmelidir. Ancak Şeytan burada bir tuzak kurarak kişiyi doğrudan saptırmaya çalışabilir. Örneğin kişiyi ayakkabıların üzerinde oturmaya itebilir veya kendisiyle arkadaşları arasında birtakım soytarı tipli insanlar bırakarak onlardan aşağıda oturmaya itebilir. Bu durumda kişi tevazu yaptığını düşünürken kibirin kucağına düştüğünü fark etmeyebilir. Bu tür davranışlar kibirli insanların kalbini zorlamadığı halde onların tekebbürünü artırabilir. Zira "üstte oturmanın bir tür tahkir ve aşağılanma" vesilesi olduğu düşüncesini bu arkadaş ortamında yaratabilir; bu durumda kişinin aşağıda oturması tevazu kisvesinde kibir yapmaktan başka bir şey olmayacaktır.

Üç: Fakir ve yoksul insanların davetini kabul etmek, akraba ve arkadaşların çarşı pazardaki işlerinin peşinde koşmak kişiye ağır geliyorsa bu, kibir hastalığının bir belirtisidir.

Dört: Kendi ve ailesinin ihtiyaç duyduğu malzemeleri çarşıdan alıp da eve taşımak kişiye ağır geliyorsa, bu, kibir ve riya hastalığının bir göstergesidir.

Beş: Eski giysiler giymek kişiye ağır geliyorsa, bu, kibir hastalığının bir belirtisidir. İnsanların içinde eski giysiler giymek istemeyenler riya hastalığıyla boğuşurken kendi başına iken bile bu tür giysilerden uzak duran kişiler birer kibir hastasıdır.

Ancak son üç yöntem konusunda mutlaka şahısların konumu ve farklı zaman ve mekân şartları göz önünde bulundurulmalıdır.

Burada bilinmesi gereken en önemli konulardan birisi şudur: Her tür tevazu iyi olmayabilir ve ancak aşağılanmaksızın ve hakarete uğramaksızın yapılan tevazular tavsiye edilir. Zira aşırıya gitmenin her iki şekli de kötüdür ve işlerin en iyisi vasat olanıdır. Kendi seviyesinde olan insanlardan öne geçen kişi tekebbür tuzağında iken ancak kendisini kendi seviyesindeki arkadaşlarından geride tutan kişi tevazu yapmıştır. Ancak örneğin bir âlim, bir ayakkabı tamircisini kendisinden öne geçirirse ve örneğin onu kendi yerinde oturtup onun ayakkabılarını önüne getirirse bu durumda tevazu değil, tezellül etmiştir; yani kendisini tahkir etmiştir ve aşağılamıştır.

Onuncu Bölüm: Dünya ve Ahiret

Bu konunun kapsamlı bir şekilde ele alınabilmesi birkaç altbölümde ele alınmasını zorunlu kılar.

1- Dünya ve Ahiretin Gerçeği

Dünya ve ahiretin gerçeğine varmak en zor işlerden biridir. Birçok büyük âlim bile bu konuda yanılabilir ve dünyayı “Mal mülk” olarak tanımlayabilir; oysa birçok ayet ve hadiste dünya malı övülmüştür.

Hiz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Allah’a kulluk yapmak yolunda ne de büyük bir yardımcıdır dünya malı.

Diğer bir grup âlim, dünyayı “Dünya malı” olarak tanımlayabilir. Oysa ancak bu dünya hayatıyla ebedi saadete ulaşabiliriz ve sonsuz hüsrandan kurtulabiliriz.

Hiz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Ahiret için ne de büyük bir yardımcıdır dünya.

Diğer bazı âlimler kötü olarak bilinen dünyayı “Lezzetli ve kaliteli yiyecekler, güzel giysiler, bakımlı şehirler, hizmetçiler, arkadaş ve yardımcıları” olarak tanımlar; oysa Yüce Allah’ın bazı evliya kulları bütün bunlara sahiptiler. Örneğin Hiz. Yusuf (a.s) ve Hiz. Süleyman (a.s).

Ancak gerçek şu ki ilim ve ibadetle meşgul olan insanlar örneğin hac yapıp da Allah yolunda cihat edenler, Allah yolunda mal infakında

bulunup da zekâtını verenler, Müslüman kardeşlerinin ihtiyaçlarını karşılayabilmek için koşuşturup da hasta ziyaretini ihmal etmeyenler, Müslüman kardeşlerini cenaze törenlerinde bile yalnız bırakmayanlar, cuma ve cemaat namazlarını ihmal etmeyip de sünnet namazlarını kılmaya çalışanlar ve buna benzer diğer ibadetlerini ihmal etmeyen insanlar aynı zamanda dünya malına gömülmüş de olabilirler. Bunca dini sorumluluğunu yerine getirdiği halde bu insanlara “dünya ehli” denmesi ve bütün bu yapılan ibadetlerin geçersiz olduğundan bahsetmek yersiz olmayabilir. Zira bu ibadetler Allah rızası için yapılmamışsa tamamen değersizdir. Bunun yanı sıra nice zenginler var ki büyük varlıklarına rağmen, güzel yiyip iyi giyinmelerine rağmen, ihtişamlı saraylara sahip olmalarına rağmen, güzel eşlere sahip olmalarına rağmen, göz alıcı bineklere binmelerine rağmen dünya ehli değil de ahiret ehli insanlardandırlar; bütün amelleri Yüce Allah katında kabul edilir ve yalnızca Yüce Allah’ın rızasını hedef edindikleri için bütün yaptıklarının mükâfatını Yüce Allah katında bulacaklardır.

Bütün bunları göz önünde bulundurduğumuzda şöyle diyebiliriz: Dünya, insanı Allah’tan uzaklaştıran şeydir. İster adı namaz olsun, ister Oruç, hac, cihat, infak, züht ve benzeri şeyler. Ahiret ise insanı Allah’a yakınlığa taşıyan şeylerdir ister bunun adı mal mülk olsun, ister kadın, ister hizmetçi veya varlık.

Evet, bu bir gerçek ki genellikle insanlar haramlar ve şüpheli durumlar bir yana ancak mubahlardan bile uzak durmak suretiyle Allah’a yakınlık kazanabilirler. Zaten tarih boyunca peygamberlerin, insanların, onları dünyaya meylettiren şeylerden uzak durmaları yönünde sürekli uyarmalarının sebebi budur. Zira her ne kadar bu şeyler insanın ahiretini güzelleştirmek için bir araç olma kapasitesine de sahiptir ancak insanların nefsi zayıftır ve şeytan güçlüdür.

Diğer bir tabirle şöyle diyebiliriz: Dünya ve ahiret insanın iki farklı kalbi halidir. Yakın ve aynı zamanda değerden yoksun haline dünya diyoruz. Zira yakın zamanla ilgilidir ve ölüm öncesini hedefler. Uzak zamanla alakalı haline ise ahiret diyoruz. Zira ölüm sonrasıyla ilgilidir. Bu çerçeveden bakacak olursak insanın dünya hayatı çerçevesinde hedeflediği hazlar, istekler ve lezzetler “dünya” olarak nitelenir. Ancak insanın

haz duyduğu veya meylettiği bütün dünyevi nimetler kötü bir dünya meyli olarak nitelenemez.

Dünyevi nimetleri üç farklı bölüme ayırabiliriz.

Bir: Dünya hayatında insanla birlikte iken asıl meyvesini ahiret hayatında gösteren nimetler. Allah'a, sıfatlarına, fiillerine, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, dinlerine ve hükümlerine olan bilgi, Allah rızası için yapılan ameller bu bölümde yer alır. Bazen insan dünya hayatı boyunca ilim ve ibadet esnasında başka hiçbir yerde duymadığı kadar haz duyabilir.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Sizin dünyanızdan üç şeyi severim; Güzel koku, kadınlar ve gözümün aydınlığı olan namaz.

Bu hadisi şerifte Hz. Peygamber (s.a.a) namazı dünyevi bir şey olarak addetmiştir oysa namaz insanı Allah'a yakınlaştıran başlıca etkenlerden birisidir.

Bu ve buna benzer örnekler için her ne kadar insanın yakın zaman diliminde yer aldıkları için "Dünya" kelimesi kullanılsa da bu tür örnekler dünyanın iyi olan bölümünde yer alıyor. Zira insanın ahiretini güzelleştirmek için yardımcı bir araç konumuna sahiptir.

İki: Birincinin tam tersi. Yani hiçbir uhrevi faydası olmayan ve sadece dünyada insana birtakım geçici hazlar yaşatan dünya işleri. Örneğin günahlardan haz duymak gibi ve hatta gerekli miktardan fazla mubah işlerden bile haz duymayı buna dâhil edebiliriz. Örnek olarak üst üste yığılan altınlarına bakıp da haz duymak, sahip olduğu çok sayıdaki bineklere bakıp da haz duymak. Bu bölüm, kötü olarak nitelenen dünya kısmındandır.

Üç: Önceki bölümlerin orta hali. Yani dünyevi olmasına rağmen insana ahiretteki hayatı yönünde yardımcı olan hazlar. İnsanın, konumu itibarıyla, yaşadığı zaman ve mekân itibarıyla yiyecek, içecek, giysi ve benzeri türden ihtiyaç duyduğu tüm şeyler bu bölüme dâhildir. İnsan, ilim ve amel yönünde ilerleyebilmek, hayatta kalkıp da Allah'a kulluk edebilmek ve benzeri dinen tavsiye edilen niyetlerle bir yemek yiyip de bundan haz duyması kötü olarak nitelenen dünya kısmına dâhil olamaz. Ancak

aynı yemek, sadece haz duymak niyetiyle veya Allah'ın yasaklarını çiğneyebilme niyetiyle yenilirse bu, kötü olarak nitelenen dünya işlerinden birisidir. Dinimizin, insanları, helal mal kazanmaya yönlendirmesi ve onları diğer insanlara ihtiyaç duymayacakları kadar mal sahibi olmakla yükümlü kılması ancak bu şekilde açıklanabilir.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: İbadet yetmiş parçaya sahiptir ve en üstün parçası helal rızık kazanmaktır.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Kendi geçimini başkalarının boynuna yükleyen kişi Allah'ın rahmetinden uzaktır.

İmam Zeynel Abidin (a.s) şöyle buyurmuştur: Dünya iki türdür; ulaştırıcı dünya ve lanetlenmiş dünya.

İmam Muhammed Bakır (a.s) şöyle buyurmuştur: İnsanlar arasındaki saygınlığını koruyabilmek, ailesinin geçimini sağlayabilmek ve komşusuna yardımcı olabilmek amacıyla helal rızık peşinde koşturana kişi kıyamet gününde yüzü bir dolunay gibi parladığı halde Yüce Allah'ın karşısına çıkacaktır.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Ailesinin geçimi için çalışan kişi Allah yolunda cihat eden kişi gibidir.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) “Evimde oturup namaz kılacağım, oruç tutacağım ve Allah'a ibadet edeceğim. Rızıkım ise gelecektir” diyen biriyle ilgili şöyle buyurmuştur: Bu şahıs, duası kabul edilmeyen üç kişiden birisidir.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Yüce Allah helal rızık için gurbetlere gitmeğe sevgiyle bakar.

Şahsın birisi İmam Cafer Sadık'a (a.s) şöyle dedi: Dünya peşinde gidiyorum ve onu elde etmeği arzuluyorum. İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurdu: Onunla ne yapmak istiyorsun? Bu şahıs: “kendi ve aile geçimimi sağlıyorum, akraba ziyareti yapıyorum, Allah yolunda infak ediyorum, hac ve umre için harcıyorum” deyince İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurdular: Bu, dünya peşinde gitmek değildir, ahiret peşinde gitmektir.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Ahireti için dünyasını bırakan bizden değildir.

2- Dünyanın Kötü Yönleri

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Dünya müminlerin hâpishanesi ve kâfirlerin cennetidir.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Dünya, Yüce Allah nezdinde bir sinek kanadı kadar bile değerli olsaydı onun bir yudum suyunu bile kâfirlerden sakınırdı.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Dünya lanetlenmiştir ve Allah için yapılanlar hariç dünyadaki her şey lanetlenmiştir.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Dünyasına gönül bağlayanlar ahiretlerine zarar verirler; ahiretlerine gönül bağlayanlar ise dünyalarına zarar verirler. Öyleyse kalıcı olanı fani olana tercih edin.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Dünya sevgisi bütün yanlışların başıdır.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Ahirete inanıp da yalancı dünyası için çalışıp çırpınana şaşarım.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Dünyayı en büyük hedef edinerek sabahlayan şahsın Allah'la bir alakası yoktur ve Yüce Allah onun kalbini her zaman dört sıfatla beraber edecektir; hiç bitmeyen hüznler, hiç kurtulamadığı meşguliyetler, hiçbir zaman zenginliğe çıkmayacak olan fakirlik ve sonu olmayan arzular.

Şöyle rivayet edilmiştir: Hız. İsa (a.s) şiddetli yağmur ve şimşekten korunacağı bir ev ararken uzaktan bir çadır gördü. Çadıra geldiğinde içindeki yalnız bayanı fark etti ve oradan uzaklaşıp bir mağaraya sığındı ancak orada da uyuyan bir aslanla karşılaşınca elini başına koydu ve şöyle dedi: Allah'ım her şey için bir yuva verdin ama bana bir yuva vermedin. Bunun üzerine Yüce Allah ona şöyle vahyetti: Senin yuvan benim rahmetimdedir. Kıyamet gününde seni kendi elimle yaratmış olduğum bin huri ile evlendireceğim, düğününüz için her bir günü bir dünya ömrü olan kırk gün boyunca yemek vereceğim ve nida edenlerin şöyle seslenmelerini söyleyeceğim: Neredesiniz ey dünyada züht edenler. Zahit İsa'nın düğününe buyurun.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Dünya yuvasız insanların yuvasıdır ve ancak akıldan yoksun olanlar dünya için biriktirirler.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Dünyadan bana ne. Ben ve dünyanın misali sıcak bir günde bir ağacın gölgesinde biraz dinlenip de yoluna devam eden yolcu misalidir.

Emirü'l-Müminin Hız. Ali'ye (a.s) "Dünya'yı bize anlatır mısın?" diye sorulduğunda şöyle buyurdular: İçindeki insanların sağlıklı iken güvende olmadıkları, hasta iken pişmanlık içinde oldukları, fakir iken üzüntülü oldukları, zengin iken imtihanlara tabi tutulduğu, helalinde hesap ve haramında azap olan bu evin neyini anlatayım.

Emirü'l-Müminin Hız. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: Dünya altı şeyden ibarettir; yiyecekler, içecekler, giysiler, binekler, nikâhlananlar ve kokular. Yiyeceklerin efendisi baldır ve bal bir böceğinin ağız suyundan başka bir şey değildir. İçeceklerin efendisi sudur ve su konusunda iyilerle kötüler eşit tutulmuştur. Giysilerin efendisi ipektir ve ipek bir tırtılın örgüsünden başka bir şey değildir. Bineklerin efendisi attır ve atın üzerinde nice yiğitler öldürülür. Nikâhlananların efendisi kadındır ve bu nikâhın amacı bir idrar aletini diğer bir idrar aletine kavuşturmaktır. Kadın en güzel yerini (yüzünü) süsler ancak ondan en çirkin yeri istenir. Kokuların efendisi Misk'tir oysa misk bir hayvanın kanından başka bir şey değildir.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Hiçbir dünyevi iş Peygamber Efendimizi (s.a.a) sevindiremezdi ancak Allah için aç ve korku içinde kaldığı şeyler hariç.

Lokman hekim, oğluna şöyle seslenmiştir: Oğlum, dünyayı ahiret karşılığında sat ki her ikisini de kazananlardan olasın. Ahiretini ise dünya karşılığında satma zira her ikisini kaybedenlerden olursun.

3- Hadislerde Dünya

İmam Hasan (a.s) şöyle buyurmuştur: Ey dünya lezzetlerinin peşinde gidenler, bilin ki bu lezzetlerin hiçbiri kalmayacaktır. Biraz sonra gidecek olan bir gölgeye gönül bağlamak akılsızlıktır.

İmam Hasan'ın (a.s) dünyayı bir gölgeye benzetmesinin sebebi gerçekte hareket eden bir şey olduğu halde hareketsiz gibi görünmesidir.

Hız. Peygamber (s.a.a) dünyanın insanları hayallere daldırıp ahirette iflas eden kişilerden olmalarına sebep olma yönüne dikkat çekerek şöyle buyurmuştur: Dünya bir uyku misalidir, dünya halkının mükâfatlandırıldığı veya cezalandırıldığı bir uyku.

Dünyanın ilk önce insanın yüzüne gülüp sonrasında insanı helak etme yönüne dikkat çekilerek şöyle rivayet edilmiştir: Dünya, süslü ancak dişsiz bir yaşlı kadın suretinde Hız. İsa'ya (a.s) göründü. Hız. İsa (a.s): "kaç kişiyle evlendin?" diye sorduğunda dünya: "sayısını bilmiyorum" dedi. Hız. İsa (a.s): "Onların tamamı öldü mü yoksa tamamı seni boşadı mı?" buyurunca dünya: "tamamını öldürdüm" dedi. Bunun üzerine Hız. İsa (a.s) şöyle buyurdu: Yazıklar olsun senin geride kalan eşlerine; nasıl oluyor da geçmişlerin haline bakıp da ibret almıyorlar? Nasıl biri birinin ardına onları helak ediyorsun ancak senden uzaklaşıyorlar bile?

Dünyanın geçiş yolu olduğuna dikkat çekmek için ve kalacak bir yer olmadığını ifade etmek için şöyle denilmiştir: Dünya bir köprüdür, onun üzerinden geçebilirsiniz ancak onun üzerine bina yapamazsınız.

Hız İsa (a.s) şöyle buyurmuştur: Dünya bir köprüdür, onun üzerinden geçin ancak onun bakımıyla uğraşmayın.

Dünyanın köprüye benzetilmesinin açıklaması şudur: Bu köprü'nün bir ucunu karaya bağlayan halat doğum, diğer ucunu karaya bağlayan halat ise ölümdür ve insanlar bu köprü'nün başlangıcı ve sonu arasındadırlar. Kimi insan yolun başında iken kimileri yolu yarlamıştır ve kimileri de son adımlarını atar. Ancak bu köprü üzerindeki bütün insanların bir sonraki adımı son adımı olabilir. Bu durumda hızla ilerlediği bu köprüyü süslemeye çalışanlar bilgisizlik ve akılsızlığın doruğundadırlar.

Dünyanın dış görünümünün güzel ancak iç görünümünün çirkin olduğunu ifade etmek için müminlerin efendisi Hız. Ali (a.s) Salman-ı Farisi'ye yazmış olduğu bir mektupta şöyle buyurmuştur: Dünya misali yumuşacık cildine rağmen öldürücü zehir sahibi olan yılan misalidir. Öyleyse hoşuna giden tüm dünyevi şeylerden uzak dur. Zira uzun süre seninle beraber kalmayacaktır. Dünyevi hüznün ve sıkıntıları bir kenara

birak. Zira bir gün senden ayrılacağını biliyorsun. Daha çok sevdiğin dünyevi şeylerden daha çok uzak dur. Zira dünya sever insanlar hoşlandıkları şeyler için dünyaya gönül bağladıklarında dünya onların sevdiğini zorla onlardan çekip alır.

Dünyaya dalan insanlar isteseler de istemeseler de bunun sonuçlarına katlanmak zorundadırlar. Hz. Peygamber (s.a.a) bu gerçeğe vurgu yaparak şöyle buyurmuştur: Dünya peşinde olan insanların misali suda yürüyen insanın misalidir. Acaba bu insanın ayaklarının ıslanmaması mümkün mü?

Dünyanın arda kalan bölümünün geride kalan bölümüne oranla çok az ve değersiz olduğuna vurgu yapmak için Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Bu dünyanın misali başından sonuna kadar ortadan ikiye ayrılıp da son bir ipe bağlı olan gömlek misalidir. Bu ipin kopması ise an meselesidir.

Dünya, peşinde giden insanları sonunda öldürür. Hz. İsa (a.s) bu gerçeğe vurgu yaparak şöyle buyurmuştur: Dünya peşinde giden insanın misali denizden su içen kişi misalidir. İçtikçe susayacaktır ve sonunda ölecektir.

Dünyanın ahiret karşısındaki değersizliğini ifade etmek amacıyla Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Dünyanın ahiret karşısındaki misali bir parmağımızı denizin suyuna daldırıp çıkardığımızda bu parmağın üzerindeki su misalidir.

İmam Musa Kazım (a.s) şöyle buyurmuştur: Lokman hekim oğluna şöyle dedi: Oğlum, dünya birçok insanın boğulduğu derin bir denizdir. Öyleyse bu denizde takvalı olmak ve Allah'tan sakınmayı kendin için gemi edin. Bu geminin güvertesi imandır, yelkenleri tevekküldür, kaptanı akıldır, rehberi ilimdir ve çapası sabırdır.

İmam Muhammed Bakır (a.s) şöyle buyurmuştur: Dünya hırsı taşıyan insanın misali kendi etrafına ip saran tırtıl misalidir. Kendi etrafına daha çok ip sardıkça oradan çıkması bir o kadar zorlaşacaktır, öyle ki orada kalıp sıkıntıdan hayatını kaybedecektir.

İnsanın dünyadaki durumuyla ilgili söylenebilecek en güzel benzetmelerden biri dipsiz bucaksız bir çölde ilerlerken çok büyük bir yırtıcı aslanla karşılaşan insan benzetmesidir. Onu parçalayıp yemek için kendisine doğru gelen bu aslanı gören kişi bu durumda korkudan ne yapacağını şaşıracaktır. Ne kendisini savunacak bir silahı vardır ne de sığınacak bir yer. Çaresizce kaçacak bir yer arayan şahıs tam bu anda yakındaki kuyuyu fark edip kuyuya inmeye başlayacaktır ancak korkarak kuyunun yarısına kadar aşağı inen şahıs burada kuyunun duvarında yeşeren bir bitki fark edecektir ve onu taşıyacak durumda olmadığını bildiği halde yine de bu bitkiye tutunacaktır. Boğulan şahıs çör çöpe bile tutunur misali bu bitkiye tutunan şahıs yukarı baktığında parçalayıp yemek için onu bekleyen aslanı görecektir. Aşağıya baktığında ise onun düşmesini bekleyen ağız açık dört yılan görecektir. Çaresizlik içinde ne yukarı çıkabilen ne de aşağı inebilen bu şahıs tutunduğu dalın da biri beyaz diğeri siyah iki fare tarafından çiğnendiğini gördüğü bu anda hemen yanındaki arı kovanını fark ederse ve içinde bulunduğu bu sıkıntıların tamamını unutup da toprakla karışık bu baldan yiyebilmek için oradaki arıları kovmaya çalışırsa işte bu insan dünyaya dalan bir insanın güzel bir örneğidir.

Bu benzetmedeki aslan, hiçbir insanın kurtulamadığı ölümdür. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Nerede olursanız olun ölüm size ulaşır; sarp ve sağlam kalelerde olmanız bile.⁶⁸

Benzetmedeki dört yılan, insan vücudundaki dört tabiattır. Bu tabiatların hangisi galip gelirse insanı ölüme sürükler.

Benzetmedeki kuyu, dünyadır. Siyah ve beyaz fare ise bir yandan insanın ömrünü yiyip bitiren gece ve gündüzdür. Toprakla karışık bal ise dünya zevkleridir, her zaman sıkıntılarla beraber olan dünyevi hazlar. Kovanın etrafındaki arılar ise her işte insan için sıkıntılar yaratan dünya ehli diğer insanlar ve rakiplerdir.

⁶⁸ Nisa, 78.

On Birinci Bölüm: Para ve Servet

Dinimiz İslam'ın öğretilerine baktığımızda para ve servet konusu üzerine övgü dolu ve kınayıcı bilgilere rastlıyoruz. Dünya malının gerekliliğine yönelik ve övgü içeren birçok hadis önceki bölümlerde açıklandı. Ayrıca hac, zekât, humus, sadaka, hibe, ihsan ve benzeri ancak parayla yapılabilen konulardaki hadislerin tamamı da dünya malının gerekliliği ve övgüsü yönündedir.

Yüce Allah Kur'an-ı Kerimin birkaç ayetinde dünya malını "Hayır" ifadesiyle anıyor ve şöyle buyurmuştur:

Birinize ölüm geldiği zaman, eğer bir hayır bırakacaksa anaya, babaya, yakınlara uygun bir biçimde vasiyet etmek Allah'tan korkanlar üzerine bir borçtur.⁶⁹

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Salih bir insanın elindeki temiz mal çok güzeldir.

Ancak bütün bu övgü dolu ayet ve hadislerin yanı sıra kötüyeyici ayet ve hadisler de Kur'an'da ve hadis kaynaklarımızda önemli bir yer kaplar. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Biliniz ki, mallarınız ve çocuklarınız birer imtihan sebebidir.⁷⁰

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

**Ey iman edenler! Mallarınız ve çocuklarınız sizi Allah'ı anmaktan alkoy-
masın. Kim bunu yaparsa işte onlar ziyana uğrayanlardır.**⁷¹

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Dünya malı ve üstünlük sevdası suyun tohumu yeşertmesi gibi (insanın kalbinde) münafıklığı yeşertir.

Bu tür ayet ve hadislerin benzerlerini dini kaynaklarımızın birçok yerinde bulabiliriz.

⁶⁹ Bakara, 180.

”كتب عليكم اذا حضر احدكم الموت ان ترك خيراً الوصية للوالدين والاقربين
بالمعروف“

⁷⁰ Enfal, 28.

⁷¹ Munafikun, 9.

Dinimizin konuyla ilgili ilk bakışta ikili gibi görünen yaklaşımının sebebi dünya malının iki yönlü olmasıdır. Dünya malı, zararlı ve faydalı yönleriyle zehirli bir yılanı benzer; aynı zamanda zehirden etkin bir ilaç olarak faydalandığımız öldürücü zehir sahibi bir yılan. Dünya malı Allah yolunda harcanırsa ahiret hayatının bir parçası haline gelebilir aksi halde yok olmaya mahkûm bu dünyanın bir parçası olmaktan öteye gidemez.

Dünya malı konusuna eğildiğimiz zaman dünya malının aynı anda birçok faydaya ve birçok zarara sahip olabileceğini kolaylıkla söyleyebiliriz. Ancak dünya malının yarar ve zararlarını öğrenip de bu zararlardan uzak durmaya çalışanlar kurtuluşa varabilirler.

Dünya malının dünyevi yararları açıktır ve sırf bu yararlardan daha fazla pay alabilmek amacıyla dünya ehli insanların sürekli rekabet halinde olduğunu görürüz. Dünya malının dini yararlarına gelince burada üç tür yarardan bahsedebiliriz.

Bir: İnsanın, kendisine yönelik ve ibadi işleri için veya bu işlerin ön hazırlığı için harcadığı dünya malı.

İki: Diğer insanlar için harcanan dünya malı. Bu kısımda yer alan dünya malını dört farklı bölüme ayırabiliriz. Yani sadaka niyetiyle verilen dünya malı, yiğitlik gereği harcanan dünya malı, kişinin kendi saygınlığını koruyabilmek için harcadığı dünya malı ve çalıştırmış olduğu işçilerine verdiği dünya malı.

Dini öğretilerimizde sadaka konusuna önemle vurgu yapılmıştır ve büyük sevaplar vaat edilerek insanlar bu yöne yönlendirilmiştir. Bu öğretilerden biri şudur: Sadaka Yüce Allah'ın gazabını söndürür.

Yiğitlik gereği harcama yapmaya gelince; yani zengin ve saygın insanlara yönelik davetler, hediyeler, mali yardımlar ve benzeri harcamalar. Bu tür harcamalar dinimiz İslam'ın tavsiye ettiği ve karşılığında sevap vaat ettiği harcamalar türündendir.

Kişinin, saygınlığına zarar gelmemesi için yapmış olduğu harcamalara gelince; bu harcamalar genellikle şairlerin hicvinden, akılsız insanların kusur isnadından ve kötülük peşinde olan insanların şerrinden ko-

runmak için yapılır. Bu tür harcamalar kişiye sağladığı dünyevi faydaların yanı sıra dini öğretilerimizde de tavsiye edilmiştir.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Kişinin, saygınlığını korumak için yapmış olduğu harcama onun için aynı zamanda sadaka hükümündedir.

Kişinin örneğin yemek, içmek veya giysi ihtiyacı gibi gerekli ihtiyaçlarının karşılanması yönünde yararlandığı kişilere vermiş olduğu dünya malı konusuna gelince; bu harcamalar kaçınılmazdır ve bu ihtiyaçların karşılanmaması durumunda insanın ahiret yolunu tutması ve dünya sonrası hayatı için çaba harcaması imkânsız hale gelir. İnsan, kendi başına bu ihtiyaçlarının tamamını karşılamak isterse vaktinin tamamını bu işlerine ayırmalıdır ve ahiret düşüncesini bir kenara bırakmak zorundadır.

Üç: Dünya malının diğer bir dini yararı kişinin belirli bir insan için değil de genel halkın yararı için yapmış olduğu harcamalarda kendini gösterir. Örneğin cami yapımı, köprü yapımı, yolcuların ücretsiz olarak dinlenebileceği yerlerin yapımı, hastane yapımı ve yolların aydınlatılması yönünde harcanan mallar.

Bütün bu saydıklarımızın yanı sıra dünya malının farklı diğer faydalarından da söz etmek mümkündür. Örneğin başka birisine el açmanın verdiği acı duygudan uzak durmak, fakirliğin verdiği ezikliği yaşamamak, çok sayıda arkadaş ve yardımcıya sahip olabilme imkânı ve benzeri diğer yararlar.

Dünya malının afetlerine gelince, bu afetleri dini ve dünyevi olmak üzere iki farklı bölümde ele alabiliriz.

Dini afetler üç çeşittir:

Bir: Dünya malı insanı günahlara sürükler. Zira insanın nefsanî istekleri her zaman için doyuma ulaşmayı arzular ancak bu isteklere yanıt verme imkânına sahip olmamak insanı nefsanî isteklerin kucağına düşme tehlikesinden kurtarabilir ve günahlardan uzak durmanın bir yolu da günah işleme imkânına sahip olmamaktır.

İki: Dünya malının bol olması kişiyi aşırı miktarda mubah nimetlerden yararlanmaya iter. Kendisini bu şekilde alıştıran kişi ise olur da

helal malla bu isteğini karşılayamazsa şüpheli mallara kucak açabilir ve zamanla bu isteğini karşılayabilmek için cedelleşmek, düşmanlıklar, yalancılık, nifak ve diğer kötü ahlaklara bulaşabilir.

Üç: Bol dünya malının beraberinde getirdiği ve hiçbir zenginin kurtulamadığı üçüncü afet, Allah'tan gafil olmaktır. İnsan, elindeki bol miktardaki malın gelir ve giderlerini hesaplarken kaçınılmaz olarak Allah'tan gafil oluyor ve bu bir gerçek ki insanı Allah'tan alıkoyan her şey insanı zarara uğratmıştır.

Hz İsa (a.s), bu hakikate değinerek şöyle buyurmuştur: Dünya malı helal yolla kazanılmazsa her zaman üç afeti beraberinde taşır. “peki ya helal yolla elde edilirse?” diyen kişiye ise “doğru olmayan yerde harcanabilir” yanıtını vermiştir. “Ya doğru yerde harcarsa?” denildiğinde ise şöyle buyurdular: O malın hesap kitabı insanı Allah'tan alıkoyar.

Dünya malının afetlerinden korunmak isteyenler aşağıdaki birkaç konuyu her zaman göz önünde bulundurmalıdırlar:

Bir: Dünya malının niçin ve hangi hedef doğrultusunda yaratıldığını bilmelidir. İhtiyacı dışında dünya malının kazanılması ve korunması yönünde ömür sermayesini tüketmemek için neden dünya malına ihtiyaç duyduğunu bilmelidir.

İki: Dünya malını nereden kazandığına dikkat etmelidir; haram ve harama yakın şüpheli kazançlardan uzak durmalıdır ve yiğitlikle örtüşmeyen kazançlara yaklaşmamalıdır.

Üç: Malını nerede, nasıl ve hangi miktarda harcadığına dikkat etmelidir. Aşırı harcamalardan ve cimrilikten uzak durarak vasat ve dengeli bir harcama şeklini benimsemelidir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Onlar harcadıklarında ne israf ne de cimrilik ederler; ikisi arasında orta bir yol tutarlar.⁷²

Dört: Helal yollarla kazanmış olduğu malını haram kullanımlar için harcamamalıdır. Zira haram kullanım için mal harcamasında bulunmanın günahı haram kaynaklardan mal kazanmanın günahıyla eşittir.

⁷² Furkan, 67.

Beş: Kazanmak, kazanmamak, harcamak veya harcamamaktaki niyetini düzeltmelidir ve Allah'ın rızası yönünde kendisine yardımcı olacak kazanımları seçerken ancak züht ve dünyaya sırt çevirmek niyetiyle birtakım kazançlardan uzak durmalıdır.

İnsan mali işlerinde bu tutumu benimserse dünya malı ona herhangi bir zarar dokunduramaz.

Emirü'l-Müminin Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: Bir kişi tüm dünya mallarını kazanırsa ve bunu yalnızca Allah'ın rızası için yaparsa züht sahibidir. Ancak aynı kişi tüm dünya mallarına sırt çevirirse ve bunu Allah rızası için yapmazsa züht sahibi değildir.

Emirü'l-Müminin Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: Züht kavramı Kur'an-ı Kerim'deki iki cümlede açıklanmıştır; "Öyle ki, elinizden çıkana karşı üzüntü duymayasınız ve size (Allah'ın) verdikleri dolayısıyla sevinip şımarmayasınız."⁷³ İnsan, kaybettiği şeyler için üzülmez ise ve kazandığı şeyler için sevinç yaşamaz ise zahitliğin iki yönüne de uymuştur.

On İkinci Bölüm: Fakirlik

Dini kaynaklarımıza aktığımızda fakirlik konusuyla ilgili övgü dolu ve bir o kadar da kınayıcı bilgilere rastlıyoruz. Ancak fakirlik konusuyla ilgili kısa ve öz bir şekilde şöyle diyebiliriz: Bir insanın fakirliği bazen yalnızca ve yalnızca Yüce Allah'a karşıdır. Örneğin gönlü zengin olup da insanlara el açmayan insanlar gibi. Hz. Peygamber (s.a.a) bu tür fakirlikle ilgili şöyle buyurmuştur: Fakirlik benim kıvanç kaynağımdır.

Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de bu tür fakirleri övgüyle yâd ederek şöyle buyurmuştur:

Bilmeyen kimseler, ifetlerinden dolayı onları zengin zanneder.⁷⁴

Fakirliğin diğer türü ise insanlara karşı olan fakirliktir. Yani her zaman mali sıkıntılardan dolayı şikâyetçi olmak ve yüzüsu dököp insanlara el uzatmanın zilletine boyun eğmek. Bu durumdaki bir insan ise eksikliğin en aşağı aşamalarındadır.

⁷³ Hadid, 23.

⁷⁴ Bakara, 273.

Hız. Peygamber (s.a.a) bu tür fakirliğe işaretle şöyle buyurmuştur: Fakirlik, dünyada ve ahirette yüzü kara olmaktan başka bir şey değildir.

Zira bu tür bir fakirlik yaşayan insan, Yüce Allah'ın gazapla baktığı insanlardan birisi olduğu gibi insanların da taretmiş olduğu birisidir. Bu nedenle dünya hayatı boyunca ve ahiret hayatında hüsrana uğrayan insanlardan birisidir.

Fakirliğin diğer bir türü ise insanın bazen Yüce Allah'a ve bazen de diğer insanlara el açtığı fakirliktir.

Hız. Peygamber (s.a.a) bu tür fakirliğe değinerek şöyle buyurmuştur: Fakirlik, kâfirliğe çok yakındır.

Zira bir insanın bu hali, Allah'a şirk koşmaya çok yakındır.

Yoksul ve fakir bir insana yakışan davranış şu ki insanlardan olan beklentisini bir kenara bıraksın ve onların sahip olduklarına dönüp bakmasın bile. Kazanç konusunda seçici olsun ve her türden kazanca kucak açmasın. Ancak insan bunu ancak arzu ve emellerini kısarak ve elindekiyle yetinmeye çalışarak yapabilir. Zira hırsına sınır tanımayan birisi kaçınılmaz olarak hırs ve tamahının sürüklediği haramlar ve ahlaksızlıklara doğru sürüklenecektir.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Kıyamet gününde zengin veya fakir, tüm insanlar "keşke dünya hayatında sadece bizi ölümden koruyacak kadar mal sahibi olsaydık" diyeceklerdir.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Ey yoksul ve fakir insanlar fakirliğin sevabına ulaşmak istiyorsanız kalben Allah'tan razı olun. Aksi halde bu sevaba ulaşamazsınız.

Emirü'l-Müminin Hız. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: Ey insanoğlu, sana yetecek kadar dünyadan pay almak istiyorsan dünyadaki en ufak şey bile senin için yeterli olacaktır. Ancak ihtiyacının fazlasını dünyadan istersen dünyadaki tüm varlıklar bile sana yetmeyecektir.

İmam Muhammed Bakır (a.s) şöyle buyurmuştur: Sakın ola sende yukarıda olan birisine göz dikme. Bu konuda Yüce Allah'ın, peygamberine (s.a.a) buyurmuş olduğu buyruk senin için yeterlidir; "On-

ların malları ve çocukları seni imrendirmesin.”⁷⁵ Diğer bir yerde ise şöyle buyurmuştur: “Sakin, kendilerini denemek için onlardan bir kesimi faydalandırdığımız dünya hayatının çekiciliğine gözlerini dikme.”⁷⁶ Zengin insanların hayatına bakmak hayatının tadını kaçırırsa Resulullah’ın (s.a.a) hayatını hatırla. Resulullah’ın (s.a.a) yediği ekmek arpa ekmeği idi, yediği helva hurma idi ve yaktığı yakıt ise hurma ağacının küçük dallarıydı. Ama bunlar bile ancak bulabildiğinde kullanıyordu.

On Üçüncü Bölüm: Şöhret Sevdası

Makam ve şöhret sevdası, kişinin tanınmak arzusu anlamındadır.

Kur’an-ı Kerim ve hadis kaynaklarımızda bu istek her zaman kötüm-senerek anılmıştır. Şöhret sevgisi insanın inancını hedef alan en büyük afetlerden biridir. Bu yöndeki olumlu sıfat ise tanınmaz olmayı arzulamak ve ancak Yüce Allah’ın tanıttığı durumlar hariç, tanınmama isteğidir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

İşte ahiret yurdu! Biz onu yeryüzünde böbürlenmeyi ve bozgunculuğu arzulamayan kimselere veririz. (En güzel) akıbet, takva sahiplerinindir.⁷⁷

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Su, bitkileri büyüttüğü gibi makam ve mal sevgisi de kalpteki münafıklığı büyütür.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Makam ve mal sevdasının yapmış olduğu tahribatı koyun sürüsüne bırakılan iki yırtıcı kurt bile yapamaz.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: İnsanlar heves peşinde gittikleri için ve övülmek sevdası taşıdıkları için felakete uğradılar.

Emirü’l-Müminin Hız. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: Şöhretten uzak durabilmek için ihtişam ve gösterişten uzak dur; dillere düşmemek için ve tanınmamak için kendini yükseltme; zarar almadan sağlıklı kalabilmek için kendini gizli tut ve sessiz ol. Bunu yaparsan iyileri sevindirdiğin gibi günah ehli insanları öfkelenmiştir olursun.

⁷⁵ Tevbe, 85.

⁷⁶ Taha, 131.

⁷⁷ Kasas, 83.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Bu riyaset peşindeki insanlardan uzak durun. Peşinde gidilen insanlar kendilerini helak ettikleri gibi diğerlerini de helak ettiler.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Riyaset peşinde giden kişi Allah'ın rahmetinden uzaktır. Kalbinde riyaset azmi taşıyan kişi Allah'ın rahmetinden uzaktır; riyaset hayali taşıyan kişi Allah'ın rahmetinden uzaktır.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Nice insanların kale almadığı eski giysili insanlar var ki ellerini açıp dua edecek olurlarsa kesinlikle duaları kabul edilecektir.

Şöhret, makam ve riyaset konusuyla ilgili detaylı bilgi verebilmek için bu konuyu birkaç alt bölümde açıklamamız gerekmektedir.

1- Şöhret Düşkünlüğün Nedeni

Dünya malına sahip olmak elle tutulur şeylere sahip olmak anlamındadır. Ancak şöhret sevdası kalplere egemen olmak ve insanların gözünde büyük görünmek arzusu anlamındadır. İnsanı dünya malı peşinde gitmeye iten etken daha güçlü bir şekilde insanı şöhret ve makam peşinde gitmeğe iter. Zira dünya malına ulaşabilmenin bir yolu da kalplere egemen olmaktır ve ayrıca kalplere hitap etmek üç açıdan belirli dünyevi varlıklara sahip olmaktan daha üstündür.

Bir: Şöhret yoluyla dünya varlıklarına sahip olabilmek ihtimali varlıklı olmak sonucunda şöhrete varmaktan daha çok muhtemeldir. Örneğin insanların kalbinde yer eden bir âlim veya âbid, dilerse kolaylıkla dünya malına sahip olabilir; zira zenginlik ve mülk sahiplerinin kalpleri yüceliğine inandıkları bu kişinin elindedir. Buna mukabil hiçbir kemal sıfatına sahip olmayan sıradan bir insan, mesela bir define bulursa, bu defineyi bulmak ve bir anda zengin birisi olmakla insanların kalbinde yer edinemez.

İki: Dünya malı her zaman telef olmaya ve kişinin elinden çıkmaya müsaittir ancak insanların kalbinde yer etmek bu konuda çok daha güvenlidir ve kötü davranışlar ve benzeri durumlar görülmediği sürece bu

insanın kalplerdeki konumu değişmeyecektir. Dolayısıyla dünya malı bu yönüyle telef olmaya çok daha müsaittir.

Üç: Kalplere egemen olmak her zaman için zahmetsiz bir şekilde çoğalma ve yayılmaya müsaittir. Zira insanların kalbi bir kişiye yöneldiği zaman bu insanların dili de bu kişinin övgüsü yönünde konuşmaya başlayacaktır ve zamanla bu insanın ünü çok uzaktaki şehirlere kadar bile yayılacaktır. Oysa dünya malı kazanmak, ancak büyük sıkıntılara katlanmakla mümkün olabilir.

Bu bir gerçek ki ün sahibi olmak ve şöhrete kavuşmanın her türü kötü değildir. Şöhret, bu yönüyle dünya malına çok benzer ve bir yönüyle iyi olabildiği gibi diğer yönüyle çok kötü olabilir. Her insan hayatına devam edebilmek için kaçınılmaz olarak bir miktar dünya malına sahip olmalıdır. Aynı kural kalplere hitap etmek ve ün konusunda da geçerlidir. İnsan yemeğe ihtiyaç duyduğu gibi bir ölçüde ün ve unvana da ihtiyaç duyar. İnsan, ihtiyaçlarını karşılayabileceği paraya sahip olmaktan hoşlanır ve bunda hiçbir sakınca yoktur. Aynı şekilde insan kaçınılmaz olarak ihtiyaçlarının bir kısmını ücretli veya ücretsiz bir şekilde karşılayan bir takım kişilere ihtiyaç duyar; arkadaş sahibi olmaya, kendisini saldırılara karşı koruyacak bir devlet yöneticisine ihtiyaç duyar. Bu durumda ihtiyaçlarını karşılayacak olan kişilerin kalbine hitap edebilmek, arkadaşının, kendisinden ilim ve bilgi aldığı üstat ve öğretmenin, kötü insanlara karşı koruyan devlet yöneticisinin kalbinde yer etmek arzusuna sahip olmak kötü değildir. Kuşkusuz kalplere egemen olmak kişiyi hedefine ulaştırabilen dünya malı gibi bir araçtır.

2- Şöhrete Düşkünlükten Kurtulmanın Yolu

Kalbini şöhret ve ün sevdasıyla dolduran insan bütün çabasını diğer insanların gönlünü kazanmak yönünde harcayacak ve riya, sum'a, münafıklık, işbirlikçilik, doğrularda toleranslı olmak ve haksızlıklara göz yummak gibi yanlışlıklara düşecektir. Bu hastalıktan kurtulmak ise ancak ilmi ve ameli iki yöntemle mümkün olabilir.

İlmi ve bilinçlenmekle ilgili yöneme gelince; bu aşamada şahıs, ün peşinde olmasının sebebi ve kaynağı üzerinde düşünmelidir. Ün peşinde

olan insan kesinlikle insanların kalbine hükmetmek amacıyla bu isteğini yürütür ve bunu kendisi için bir kemal ve üstünlük olarak görür. Bu durumda insan kendisine dönüp biraz düşünmelidir. “Bu amacına ulaşırsa ve dünya hayatı boyunca bunu sürdürebilirse ahiret hayatında bu hedefin ona kaybettirmek dışında bir şey kazandıracak mı?” sorusuna cevap bulmalıdır. Dünya üzerinde var olan bütün insanların ona secde edecek kadar saygı duyduğunu düşünmeli ve “acaba belirli bir zaman sonra secde edenler ve secde eden kişiler hayatta kalacak mı?” sorusuna cevap bulmalıdır. Bu durumda geçmişte yaşamış olan ün sahibi insanlar ve onları seven insanlardan farklı olup olmadığını düşünmelidir. “Acaba bu tür hedefler için insanın, ebedi hayatını ayakları altına alması ne kadar mantıklıdır?” sorusuna yanıt bulmalıdır.

Hakiki üstünlük, insanı Allah’a yakınlaştıran üstünlük, yani geçici bu dünya hayatından sonra ölüm sonrasında insan için üstünlük kaynağı sayılan hakiki üstünlük ancak Yüce Allah ve onun sıfatlarına vakıf olmak ve nefsanî isteklerin esaretinden kurtulmaktır. Ölüm sonrasında ancak salih ameller bir üstünlük kaynağı olarak kişiyle birlikte kalacaktır. Dünya malı ve ün çok hızlı bir şekilde yok olmaya mahkûm şeylerdir. Yüce Allah bu konuda bir benzetme yaparak şöyle buyurmuştur:

Dünya hayatının misali, gökten indirdiğimiz bir su misalidir ki, insanların ve hayvanların yiyeceklerinden olan yeryüzü bitkileri o su sayesinde gürleşip birbirine girer.⁷⁸

Ölümlle beraber yok olup giden bütün güzellikler dünya hayatının bir parçası iken ölümlle birlikte insandan ayrılmayan şeyler kalıcı salih amellerdir.

Dolayısıyla gerçek üstünlüklerin ne olduğunu anlayan kişilerin gözünde ün ve makamın bir değeri kalmayacaktır. Ancak bunun gerçekleşmesi kişinin, ahiret hayatına, görüyormuşçasına bakmasına ve bir an sonrasında ölecekmişçesine dünya malına değersizlik gözüyle bakmasına bağlıdır. Büyük bir esfle görünmektedir ki insanların çoğu böylesi keskin bir göze sahip değildir. Yüce Allah insanların bu yönüne değinirken şöyle buyurmuştur:

⁷⁸ Yunus, 24.

Fakat siz (ey insanlar) ahiret daha hayırlı ve daha devamlı olduğu halde dünya hayatını tercih ediyorsunuz.⁷⁹

Yüce Allah diğer bir ayeti kerimede şöyle buyurmuştur:

Hayır! Doğrusu siz, çarçabuk geçeni (dünya hayatını ve nimetlerini) seviyor, ahireti bırakıyorsunuz.⁸⁰

Bunca zayıf bir görme gücüne sahip olan birisi işe makam ve ün sevdasının dünyevi zararlarına bakmakla başlamalıdır. Ün tutkunu insanlar her zaman kendi can ve mallarını tehlikeye atar, insanların kıskançlık ve eziyetlerine maruz kalırlar; insanların bir tür esiridirler ve imtihanların odak merkezi gibidirler. Bu bir gerçek ki ün sahibi olan insanlar diğer insanların yüklenmek zorunda olmadığı birçok sıkıntıyı sırtlanmak zorundadırlar; bu nedenle birçok ünlü “keşke ünlü olmasaydım” der.

Şöhret tutkunu insanlar her zaman bu şöhreti kaybetmenin endişesini taşır ve bir gün kalplerdeki tahtlarının yıkılmasından endişe duyarlar. Oysa kalp, insanın en çok değişim yaşayan parçasıdır. Bir an önce meylettiği şeye bir an sonra sırtını çevirebilir. İnsanların kalplerinin üzerine kurulan taht, deniz dalgalarının üzerine kurulan tahttan daha dayanıklı ve sağlam değildir.

İnsanların kalbini elde tutabilmek, ün ve şöhretin kaybını önlemek, kıskanan ve düşmanca davranan insanların yaratabileceği sıkıntılardan kurtulmak, bütün bunlar insana büyük bir vakit kaybı yaşatır ve insanın Allah'tan uzaklaşmasına sebep olur. Bu meşguliyetler insanın dünyasını kararttığı gibi, ün ve şöhretin hazzını da gölgede bırakır. Ebedi olan uhrevi hayatta insanın Yüce Allah'ın gazabına maruz kalmasına neden olur. Ahiret hayatında kaybedilenler bir yana bütün bunlar ün sevdasının insana yalnızca dünya hayatında kaybettireceği nimetlerdir.

Buraya kadar söylediklerimiz tedavinin ilmi ve bilgilendirme yönüyle ilgiliydi.

Tedavinin ameli ve pratik yönüne gelince burada kişinin yapması gereken şey uzlet köşesine çekilerek zamanla insanların kalbinden

⁷⁹ A'la, 16 ve 17.

⁸⁰ Kıyamet, 20 ve 21.

uzaklaşmaktır. Bu aşamada insan, diğer insanlardan uzak durabileceği bir yere gitmelidir. Zira insan, belirli bir şöhrete sahip olduğu şehirde kendi evinde uzlet köşesine çekilmek suretiyle bu uzletle elde edebileceği yeni bir şöhretin sevdasından kurtulamaz.

Pratik ve fiili olarak şöhret sevdasına karşı kullanılan yöntemlerden biri de kanaatkâr olmak ve elindekiyle yetinmektir. Zira elindekiyle yetinen insan diğer insanlardan beklenti içinde olmayacak ve bunun sonucunda da diğer insanların kalbinde yer etmek düşüncesi kişi için değerini yitirecektir.

Bütün bunlara ilaveten şöhret sevdasının kötü yönlerini anlatan veya insanlardan uzak bir hayat benimsemenin güzelliklerinden bahseden hadislerden yardım almak, bu hadisleri sık sık okumak ve tekrarlamak bu yönde büyük yarar sağlayabilir.

3- Övülmekten Hoşlanmak

Övülmek isteğinin kaynağı olarak birkaç etkenden bahsedebiliriz. Kişinin, taşıdığı fazilet ve üstünlükleri fark etmesinin vermiş olduğu haz, bu etkenlerden biridir. Başka birinin ağzından çıkan övgü dolu sözler bu kişinin kalbinde taht kurduğunun bir göstergesidir. Övgü tutkunu birisi için kalplere hükmetmenin varlık sahibi olmaktan çok daha önemli olduğu göz önünde bulundurulursa bu durumda diğer insanların ağzından duyulan övgüler bu kişinin bu yönde ilerlemesi için oldukça güçlü bir etken oluşturur.

Yukarıda açıkladığımız bu iki etken kişinin eleştiriye meydan vermemesine, yapılan eleştirilerden oldukça rahatsız olmasına ve derin bir acı duymasına sebep olur.

Üçüncü etken olarak bahsedebileceğimiz etken, açıkça dile getirilen ve insanların arasında dolaşıp duran övgülerin zamanla birçok kalbin avlanmasına ve bu kişiye sevgi duymasına sebep olmasıdır. Özellikle övgüleri dile getiren kişi insanlar arasında doğrulukla bilinen güvenilir bir insansa bu ihtimal daha fazla artar. Ancak bu etken sadece insanların içinde açık bir şekilde dile getirilen övgüler için geçerlidir.

Bazı durumlarda dile getirilen övgüler övülen kişinin ezici üstünlüğünün habercisidir. Bu tür durumlarda övgüleri dile getiren kişi istese de istemese de övgü dolu sözler söylemek zorundadır. Bu gibi durumlarda övülen kişinin bu tür sözlerden haz duyması bu sözlerin arkasında saklı olan haşmet ve yüceliktir. Bu etken dördüncü etken olarak övülmek sevdası için bir etken oluşturabiliyor. Ancak bazı durumlarda bu etkenlerin tamamı bir araya gelebilir ve övülen kişi hazzın doruğuna varabilir.

Övülmek sevdasından kurtulmak için, övgü dolu sözler söyleyen kişinin aslında bu söylediklerine inanmadığının farkına varmak, oldukça etkili bir yöntemdir. Söyleyen kişinin kendi sözlerine inanmaması bu övgüleri kişinin gözünde değersizleştirecektir ve bu sözlerden haz duymasını engelleyecektir. Geride sadece haşmet ve yücelik hissinden haz alabileceği ihtimali kalır.

Övgü sevdası, iyi olmak veya olmamak yönüyle makam ve şöhret sevdasına benzer. Tedavi için kullanılacak yöntemler de çoğunlukla benzer yöntemlerdir. Bu sevdadan kurtulmak için övgü esiri olan kişi kendisi hakkında söylenen övgülere bakmalıdır. Söylenen sözler gerçekdışı ise, bu durumda aslında bu kişi diğer insanların alay konusu haline gelmiştir. Söylenen bu övgüler doğru ise dünyevi tüm nimetlerin geçici olduğu göz önünde bulundurulduğunda dile getirilen dünyevi üstünlüklerin aslında gerçek bir üstünlük olmadığı anlaşılır. Dini ve uhrevi üstünlükler ise, tamamen insanın bu üstünlükleri hayatının sonuna kadar koruyabilmesine bağlı olduğu gerçeği göz önünde bulundurulursa bu üstünlüklerin aslında dile getirilmeğe değer bir üstünlük olmadığı ortaya çıkar.

İnsan, diğer insanların kendisiyle ilgili dile getirdiği eksi yönler ve eleştirilerden rahatsızlık duymak istemiyorsa bu olaya şöyle bakmalıdır: Dile getirilen bu eksiklik gerçekte bende var ise bu eleştiri benim bilgilenmeme sebep olacaktır ve bu eksikliği fark edip giderilmesi için şimdiden harekete geçtiğim için sevinmeliyim. Söylenen bu eksiklik ve kusur bende yok ise dile getirilen bu haksız eleştiri geçmişte yapmış olduğum günahların bir kefaretidir dolayısıyla bu haksız eleştiriye dile getiren kişiye, kendisini felakete doğru sürüklediği için acımam gerektiği gibi günahlarımdan arındığım için Allah'a şükretmeliyim.

Uhud savaşı esnasında Resulullah'ın (s.a.a) mübarek dişi kırılınca şöyle buyurdular: Allah'ım kavmimi hidayet et, zira onlar (ne yaptıklarını) bilmiyorlar.

İnsan, düşmanının eksikliklerinin dile getirilmesinden ve yerilmesinden hoşlanır. Nefis ise insanın amansız düşmanıdır. Dolayısıyla insan aslında kendi eksikliklerini duymaktan mutluluk duymalı ve kendisini eleştiren kişiye teşekkür etmelidir. Onun bu eksikliklerini fark edip de kendisine söyleyecek kadar zeki ve cesaretli olan kişi teşekkürü hak eder. Bu fırsatı yakalayabilen kişi vakit kaybetmeden kendi eksikliklerini düzeltmek yönünde çaba harcamalıdır. Bu eleştiri vesilesiyle muhtemelen insanların gözündeki değerini kaybeden kişi bu durumu bir fırsata çevirmeli ve makam sevdasından tamamen kurtulabilmek için bu zaman dilimini en iyi şekilde değerlendirmelidir. Bu durumdaki bir insan hiçbir zahmet ve sıkıntıya düşmeden büyük sevaplar elde ettiğini düşünmeli ve bunu geçmişte yapmış olduğu ve belki de başka bir şekilde düzeltmeyeceği eksikliklerinin tamamlayıcısı olarak görmelidir.

İnsan hayatının tamamını yalnızca bu özelliğin kazanımı için, yani kendisini öven veya yeren kişilere eşit bakmak özelliğine sahip olabilmek için harcamak isterse sadece bu iş, vaktinin tamamını doldurmak için yeterlidir.

İnsan ve ebedi saadet arasında çok engebeli ve dar geçitler vardır. Bu dar geçitleri sağlıklı bir şekilde geride bırakmak ise insanın hayatı boyunca hiç durmadan göstereceği çaba ve gayrete bağlıdır.

On Dördüncü Bölüm: Kandırılmak

1- Kandırılmak Nedir ve Neden Kötüdür?

Mutluluğun anahtarı açık göz, uyanık ve zeki olmakta; mutsuzluğun kaynağı ise insanın nefisine kanması ve gafletler içinde nefsanî isteklerinin doğrultusunda, şeytanın istediği yönde hareket etmesinde saklıdır. Dolayısıyla kendi aklınca dünya ve ahiret hayatını doğru bir şekilde yaşadığını sanan kişi yalnızca kendini kandırmıştır. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Sakin dünya hayatı sizi aldatmazsın ve şeytan, Allah'ın affına güvendirerek sizi kandırmasın.⁸¹

Yüce Allah diğer bir ayeti kerimede şöyle buyurmuştur:

Ama siz kendi başınızı belaya soktunuz; fırsat beklediniz; şüpheye düş-tünüz ve kuruntular sizi aldattı. O çok aldatan (şeytan) sizi, Allah hak-kında bile aldattı. Nihayet Allah'ın emri gelip çattı.⁸²

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Uyanık, zeki insanların uykusu ve yemek yiyişi (kendisini kandıran insanların gece ibadeti ve gündüz orucundan) ne de güzeldir. Nasıl da ahmak insanların geceler boyunca yapmış olduğu ibadetleri ve onların tüm çabalarını gölgede bırakırlar. Takva ve yakın sahibi insanların yapmış olduğu en ufak bir ibadet bile kendini kandıran insanların yapmış olduğu dünya dolusu ibadetten daha üstündür.

İlim ve bilginin üstünlüğüne dair tüm ayet ve hadisler ve ayrıca bilgisizliğin olumsuz yönlerinden bahseden tüm ayet ve hadisler kendini kandırmak konusu için birer delil olarak kullanılabilir. Zira kendini kandırmak bir tür bilgisizliktir.

Dünya hayatına kanıp da bu hayatı ebedi ahiret hayatına tercih eden birtakım kâfir veya günahkâr insanlar şöyle derler: Dünya nakit, ahiret ise veresiyedir. Her zaman nakit veresiyeden daha iyidir. Dünyevi hazlar kesindir, uhrevi hazlar ise şüphelidir ve her zaman kesin olan şüpheli olandan daha iyidir.

Bu tutum cahilliğin ta kendisidir. Zira dünya eninde sonunda fani olmaya mahkûm iken ve ahiret hayatı ebedi ve sonsuz iken dünya hayatı nasıl ahiretten daha üstün olabilir?

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Sizin yanınızdaki (dünya malı) tükenir, Allah katındakiler ise bâkidir.⁸³

Yüce Allah diğer bir ayeti kerimede şöyle buyurmuştur:

⁸¹ Lokman, 33.

⁸² Hadid, 14.

⁸³ Nahl, 96.

Oysa ahiret daha iyi ve daha kalıcıdır.⁸⁴

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Bu dünya hayatı ise aldatma metaindan başka bir şey değildir.⁸⁵

Ayrıca her zaman için “nakit, veresiyeden daha iyidir” diyemeyiz. Zira nakitten kat kat fazla olan veresiye, nakitten daha iyidir. Nitekim “nakit veresiyeden daha iyidir” düşüncesini savunanlar da pratikte bunun tam tersini uygulayabilmekteler. Örneğin beş dirhem nakit para verip de daha sonra on dirhem almayı kabul eder veya doktorun tavsiyesi üzerine birçok lezzetli yiyeceklerin peşin lezzetini bir kenara bırakıp da veresiye olan sağlığa kavuşabilmeği umarlar. Aynı insanlar veresiye hükmündeki umdukları menfaatlere ulaşabilmek umuduyla nakit hazları bir kenara itip nakit sıkıntıları sırtlanıp uzun yolculuklara çıkarlar ve denizde veya karadaki birçok tehlikeyle boğuşuyorlar. Tüccarlar için yol sıkıntıları ve tehlikeleri nakit hükmünde iken kazanmayı umdukları menfaat şüpheli ve veresiye hükmündedir. Hayatının bir bölümünü veya tamamını ilim ve bilgi için ayıran insanlar bu yolda katlanacakları sıkıntılara kesin gözüyle bakmalarına rağmen elde etmeyi umdukları ilim ve bilgiye muhtemel gözüyle bakarlar ama buna rağmen bu yola girmekten çekinmezler. Hasta yatağında yatan bir insan kendisi için uygulanacak olan tedavi yönteminin acılar ve sıkıntılarla beraber olduğunu bildiğine rağmen muhtemel sağlığa kavuşmak umuduyla bu peşin sıkıntılara isteyerek katlanır. Dolayısıyla kesin olarak ve her yerde geçerli olmak üzere “nakit, veresiyeden daha iyidir” diyemeyiz. Bu nedenle ahiret konusunda kuşkular taşıyan bir insan ihtiyat gereği bu birkaç günlük dünya hayatını sabır ve metanet eşliğinde sıkıntılara katlanarak geçirmelidir. Bu durumda farz-ı muhal “ahiret” diye insanlara söylenen şey yalan bile olacak olursa bu kişinin kaybetmiş olduğu şey önemsiz birtakım düşük hazzardan başka bir şey olmayacaktır. Ahiret hayatı gerçek ise bu durumda bu kişinin bu dünyadaki düşük ve geçici hazzara sırt çevirmemiş olması onun ebedi olarak yakıcı cehennem ateşinde yanmasına sebep olabilir ve bu da bir insanın kesinlikle göze alabileceği türden bir azap değildir.

⁸⁴ A'la, 17.

⁸⁵ Âl-i İmrân, 185.

Bütün bunlar sağlıklı akılların hükmetmesi üzerine ahiret hayatının kesin bir gerçek olduğu yönüyle göze alınırsa veya binlerce peygamberin söylemiş olduğu sözlerin tamamen doğru olmadığı ihtimalinin değersizliğiyle göze alınacak olursa, peşin hazların değersizliği insan için biraz daha anlaşılır bir hale gelir.

Kendilerini Allah ile kandıran insanlara gelince, örneğin “gerçekte bir kıyamet var ise bizim durumumuz bu konuda herkesten daha iyidir ve buradaki bizim payımız herkesten daha çoktur” diyen insanlar gibi.

Yüce Allah bu tür düşünceye sahip bir insanın diğer bir insanla tartışırken söylediği sözü Kur’ân-ı Kerim’de naklederken şöyle buyurmuştur:

Kıyametin kopacağını da sanmıyorum. Şayet Rabbimin huzuruna götürülürsem, hiç şüphem yok ki, (orada) bundan daha hayırlı bir akıbet bulurum.⁸⁶

Bu tür bir düşüncenin temelinde yatan sebep bu insanların ahiret hayatını dünya hayatıyla karşılaşturmalarıdır. Zira “kendilerine verilmiş olan bunca dünyevi nimet ahirette de aynı muameleye maruz kalacaklarının ve bu dünya hayatı boyunca herhangi bir ilahi azap veya cezaya maruz kalmamaları ahirette de aynı muameleyi göreceklerinin bir göstergesidir” şeklinde düşünmek bu insanları bu tür yanlış sonuçlara sürüklemiştir.

Yüce Allah Kur’ân-ı Kerim’de bu insanların düşünce tarzını naklederken şöyle buyurmuştur:

Kendi içlerinden de: Bu söylediklerimiz yüzünden Allah’ın bize azap etmesi gerekmez miydi? derler.⁸⁷

Diğer yandan bu tür insanlar müminlerin fakirlik ve sıkıntılarla yoğrulan hayat tarzına bakar ve şöyle derler: *Bu iş bir hayır olsaydı, onlar bizi geçemezlerdi.⁸⁸*

Bu tarz insanlar yüce Allah’ın dünya hayatına yönelik kendilerine vermiş olduğu nimetleri yüce Allah’ın onlara özgü vermiş olduğu bir ih-

⁸⁶ Kehf, 36.

⁸⁷ Mucadele, 8.

⁸⁸ Ahkaf, 11.

san ve nimet olarak görüp şöyle derler: “İhsan ve iyilikte bulunmak sevgi göstergesidir ve seven birisi ileride de ihsanda bulunacaktır”. Bu tür bir düşünce yapısına sahip insanlar dünya nimetlerinin birer imtihan vesilesi olduğunu, dünyada kendi haline bırakılmış olmanın bir tür azap olduğunu, dünyevi hazların birer öldürücü zehir gibi olabileceğini ve Yüce Allah'ın aynen hastasına birtakım yiyecekleri yasaklayan bir tabip misali birçok haz ve zevki dünya hayatı boyunca sevdiği müminlere yasakladığını unuturlar.

Gerçek şu ki dünya Yüce Allah nezdinde zerre kadar değerli olacak olsaydı kâfirlerin bir yudum su içmesine bile müsaade etmezdi. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Saniyorlar mı ki, onlara verdiğimiz servet ve oğullar ile kendilerine faydalar sağlamak için can atıyoruz? Hayır, onlar işin farkına varamıyorlar.⁸⁹

Yüce Allah diğer bir ayeti kerimede şöyle buyurmuştur:

Ayetlerimizi yalanlayanları, hiç bilmeyecekleri yerden yavaş yavaş helâke götüreceğiz.⁹⁰

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Kendilerine yapılan uyarıları unuttuklarında, (indirmiş olduğumuz sıkıntı ve musibetleri kaldırıp) üzerlerine her şeyin kapılarını açtık. Nihayet kendilerine verilenler yüzünden şımardıkları zaman onları ansızın yaladık, birdenbire onlar bütün ümitlerini yitirdiler.⁹¹

İnsanın kendisini böyle bir düşünceyle avutup kandırması Yüce Allah ve onun sıfatlarına karşı bilgisiz olmasından kaynaklanır. Kuşkusuz Yüce Allah'ı tanıyan insanlar hiçbir zaman kendilerini onun azabından kurtulmuş olarak görmez ve bu tür hayallerle ömürlerini zayi etmezler. Yüce Allah'ı tanıyan insanlar Firavun ve Karun örneklerinden kendilerine ders çıkarırlar. Yüce Allah onlara dünya namına en iyi ve en bol nimetleri vermesine rağmen onları aşağılayarak canlarını aldı. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

⁸⁹ Muminun, 55 ve 56.

⁹⁰ A'raf, 182.

⁹¹ Enam, 44.

Onlar tuzak kurdular; Allah da onların tuzaklarını bozdu. Allah, tuzak Kur'anların hayırlısıdır.⁹²

Yüce Allah diğer bir ayeti kerimede şöyle buyurmuştur:

Fakat ziyana uğrayan topluluktan başkası, Allah'ın mekrinden emanda olduğunu sanamaz.⁹³

2- Kendini Kandıran İnsanların Farklılık Yönleri

Kendini kandıran insanlar sayıca oldukça fazladır ve aynı oranda kendini kandırma yönleri de fazladır.

Bu gruplardan birisi günahkâr müminlerdir. Allah'a iman edip de nefesine yenik düşen müminler Yüce Allah'ın rahmetine güvenir ve şöyle derler: Yüce Allah, rahmet ve af sahibidir, onun rahmeti her şeyi kaplamıştır, Yüce Allah'ın rahmeti insanların günahlarıyla karşılaştırılmayacak kadar büyük ve geniştir, onun rahmetine göz dikmek ise apayrı güzel bir makamdır.

Bu insanların kendi kendilerini kandırmasına yol açan etkenin tam olarak ne olduğu Allah'ın izniyle ileriki bölümlerde "Allah'a ümit bağlamak" konusunda açıklanacaktır. Ancak burada kısaca şunu diyebiliriz ki bu tür bir düşünce daha çok nifak menşelidir ve Allah'ı kandırmaya kalkışmak gibi bir haldir. Kuşkusuz kalbinde arzular taşıyan insan arzuladığı şeyin peşinde gitmelidir ve kalbinde korku taşıyan insan korktuğu şeyden uzak durmalıdır.

Evlat sahibi olmak isteyip de evlenmeyen kişi, evli iken evlat arzulayıp da cinsel ilişkiden uzak duran kişi, aptallık içinde olduğu gibi, aynı şekilde Allah'ın rahmetini arzuladığı halde salih amellerden uzak duran insan, Allah'ın rahmetini dileyip de haramlardan sakınmayan insan aptallık içindedir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Muhakkak ki iyilik edenlere Allah'ın rahmeti çok yakındır.⁹⁴

Yüce Allah diğer bir ayeti kerimede şöyle buyurmuştur:

⁹² Âl-i İmrân, 54.

⁹³ A'raf, 99.

⁹⁴ A'raf, 56.

İman edenler ve hicret edip Allah yolunda cihat edenler var ya, işte bunlar, Allah'ın rahmetini umabilirler. Allah, gafur ve rahîmdir.⁹⁵

Bu ayeti kerime Allaha ümit bağlamanın ancak bu insanlara yakıştığını ifade etmektedir.

Kendini kandıran diğer bir grup ise Resulullah'ın (s.a.a) soyundan gelen seyitlerdir. Bu insanlar soylarını iftihar ve övgü vesilesi yaparak babalarının seçkin insanlar olduğunu söyleyip kendilerini diğer insanlardan üstün görür ve babalarının takva ve ihlâs içindeki davranışlarıyla hiç örtüşmeyen kendi davranışlarına bakmazlar bile. Oysa hiç kimse Allah katında sebepsiz yere babasından daha değerli olamaz ve bu bir gerçek ki bu insanların babaları onca takva ve zahitliğe rağmen her daim huşu ve korku içindeydiler.

Belki de bu insanların bu düşüncesinin temelinde yatan etken şeytanın onların aklına getirmiş olduğu “Yüce Allah birisini severse onun evlatlarını da sever” düşüncesidir ve bu düşünceye binaen Yüce Allah'ın sevgili kulları olduklarını varsayıp günahlardan uzak durmak veya ibadetler konusunda gevşeklik gösterirler. Bu tür bir düşünce bu insanları “Yüce Allah'ın hiç kimse ile akrabalık bağı olmadığı”nı, “Yüce Allah'ın ancak ve ancak itaatkâr kullarını sevip kendisine karşı gelen kullarına gazap duyduğu” gerçeğini, “Hz Nuh'un “Oğlum benim ailemdendir”⁹⁶ deyip de Yüce Allah'ın cevap olarak “O senin ailenden değil. Çünkü o, dürüst iş yapan, temiz bir insan değildi”⁹⁷ buyurduğunu, Hz. İbrahim'in babası için yapmış olduğu istiğfar ve af talebinin babası için hiçbir yarar sağlamadığını unutturur.

Babalarının takvası ile kurtuluşa ulaşabileceğini sanan insan daha çok babasının yediğiyle doymayı uman birisine benziyor, babasının içtiğiyle susuzluğunu gidereceğini düşünen, babasının ilmiyle âlim olabileceğini düşünen, babasının yürümesiyle Kâbe'ye varabileceğini düşünen birine benzer.

⁹⁵ Bakara, 218.

⁹⁶ Hud, 45.

⁹⁷ Hud, 46.

3- Kendini Kandıran Âlim ve Bilginler

Kendini kandıran âlim ve bilgin insanları birkaç grup halinde ele alabiliriz.

Bir: Akli ve dini ilimleri uygun bir derinlikte okuyup da kendisini ibadetlerden uzak tutan ve günahlardan sakınmayan insanlardır. Bu gruptaki insanlar öğrenilen ilimlere uyulmadığı takdirde bu ilimlerin ancak insan için bir vebal olacağını ve insana Allah'tan uzaklaşmaktan başka bir şey kazandırmayacağını, ilimin ancak amel ile korunabileceğini ve amelsiz bilginin bir süre sonra uçup gideceğini, kıyamet gününde en sıkı azaplara tutulan insanların amelsiz âlimler olduğunu unutmışlardır.

İki: İlim ve bilgiyi amelle pekiştirerek kulluğun gereği olan ibadetleri yerine getirip haramlardan uzak duran ancak kalplerindeki hastalıkları kendi haline bırakan insanlardır. Bütün uzuvların yöneticisi olan kalp, haset, riya, kin, kibir, ucb, makam sevdası ve benzeri insanı felakete götürecek hastalıklar taşıyabilir. Bildiği farzları yerine getirip de bu güne kadar kendisine söylenen tüm dini yasaklardan uzak duran birisi, kimi durumlarda bu kalbi hastalıkların türleri ve tedavi yöntemleri bir yana bu hastalıkların ne olduğundan bile habersiz olabilir. Bu tür insanlar genellikle farz ibadetlere ilaveten sünnet ibadetleri bile yerine getirmelerine rağmen ahlaki farzlardan habersizdirler. Bu gruptaki insanlar insanlığın hakikatinden oldukça uzak olmalarına rağmen kesinlikle ilahi azaba tutulmayacak kadar yüce bir makama sahip olduklarını sanırlar. Kendi zanlarınca Yüce Allah nezdindeki büyük makam ve değerleri gereğince diğer insanlara bile şefaathane edebileceklerini ve hatta arada yapmış oldukları günahlardan dolayı sorguya tabi tutulmayacaklarını düşünürler.

Üç: Nefsanî hastalıkları iyi bildiği halde ucb sonucu kendisini bu tür kalbi hastalıklardan beri gören insanlardır. Bu tür bir düşünceye sahip insanlar kalbi hastalıkları ve bu tür hastalıklarla imtihan edilmeği halka yakışır bir durum olarak gördükleri için Yüce Allah'ın onları bu hastalıklarla imtihan edeceğini düşünmez ve kendilerini daha üst bir seviyede görürler. Bu insanlar kalplerindeki makam, şöhret ve riyaset şevkini fark etseler bile bunu bir tür "dinin yüceliğini arzulamak, insanların inancına katkıda bulunmak, dini konuların desteklenmesi ve din karşıtı insanları yenilgiye uğratmak" olarak görürler. Bu düşünce yapısına sahip insanlar

kalplerindeki haset ve çekememezlik sıfatının tetiklemesiyle herhangi bir görüşlerini reddetmiş olan bir âlimi eleştirirken bunu çekememezlik olarak görmezler. Aksine bunu hak üzere öfkelenmek, zalimin karşılığını vermek ve yapılan bir haksızlığı düzeltmek olarak görürler. Oysa bu insanların yanında aynı âlim arkadaşları haksız yere eleştirilecek olursa bundan rahatsızlık duymak bir yana mutluluk bile duyabilirler. Bu insanlar kendilerini riya halinde bulurlarsa oracıkta bu duruma bir kılıf uydurup “biz aslında riya yapmıyoruz, bu gösterişli ilim veya ibadet izharımız sadece insanların bize bakıp ders alması içindir, insanların bu vesileyle doğru yola hidayet olabilmesi içindir ve onların bu vesileyle ilahi azaptan korunabilmesi içindir” diyebiliyorlar. Oysa aynı düşünceyle kendisini riyadan beri gören âlim, insanların diğer bir âlimin hâl ve hareketlerinden etkilenip de doğru yola hidayet olduğunu gördüğünde aynı kalbi sevinçle bunu karşılamaz. Bu da onun asıl hedef ve amacının insanların hidayete kavuşması olmadığını gösterir. Zira asıl hedefi insanların hidayete kavuşması olsaydı bu hidayetin hangi kişi aracılığıyla sağlandığına bakmaksızın aynı ölçüde sevinmeliydi. Ancak bazı durumlarda bu düşüncedeki insanlar kalplerindeki bu hastalığı fark edecek olsalar bile yine de şeytanın tuzağından kurtulamaz ve şeytan onlara; “Bu sevinç farkının sebebi şu ki bu hidayet diğer âlimlerin aracılığıyla gerçekleştiğinde bunun sevabı sadece onlarındır ancak senin elinle insanlar doğruya yönlendince bunun sevabı senindir” dediğinde buna inanırlar ve “Ben sadece Allah’ın bana vereceği sevap için sevinç duyuyorum insanların dedikleri için değil” deyip kendilerini avuturlar.

Bu düşünceler onların kendileriyle ilgili taşıdıkları birtakım zanlardan başka bir şey değildir ve Yüce Allah bu insanların hakikatini ve gerçeğini bilir. Yüce Allah Kur’an-ı Kerim’de bu tür insanlardan bahsederken şöyle buyurmuştur:

Kötü işi kendisine güzel gösterilip de onu güzel gören kimse (kötülüğü hiç istemeyen kimseye benzer) mi?⁹⁸

Bu gruptaki insanlar “iyi işler yapıyorum” kanısıyla dünya hayatı boyunca göstermiş oldukları tüm çabaları zayı etmişlerdir.

⁹⁸ Fatır, 8.

Dört: Fetva veya kadılık makamında oturup da insanların türlü soru ve şikâyetlerine cevap veren, onların türlü anlaşmazlıklarıyla ilgilenen; hayatlarını kira, zihar, lian, talak, diyet, şahitlikler, hayız ve istihaze gibi konuları en ince detayına kadar öğrenmeğe adayıp da aynı zamanda kendisini günahlara karşı korumayan; dillerini gıybete karşı korumayan, kahrınlarını harama, ayaklarını zalim hükümdara gitmemeye karşı korumayan; kalplerinde taşıdıkları kibir, riya, kin, ucb, haset ve diğer helak edici hastalıkları hiçe sayıp da bu hastalıkları gidermek yönünde çaba harcamayan; böylesi aynı farzları bir kenara bırakıp da hayatını kifai farzlara adayan insanlardır. Oysa aynı farzlar durduğu yerde kifai farzlara zaman harcamak haramdır.

Bu insanlar daha çok ölümcül bir hastalık taşıdığı halde bu hastalığın tedavisini önemsemeyip de gecesini gündüzünü hayız ve istihaze gibi konulara adayan insana benzer. Bu kişi erkek olduğunu ve kesinlikle hayız veya istihaze olmayacağını biliyor ancak “olur da bir kadın bana bu konularla ilgili bir soru sorarsa bileyim” düşüncesiyle gecesini gündüzünü bu konulara harcar. Bu durum, kandırılmanın doruğudur.

Bu grupta yer alan diğer kişi ise kalbini dünya sevgisi sardığı halde, nefsanî hazları kendisine ilah edindiği halde, kalbinde haset, kibir, riya ve diğer helak edici hastalıklar taşıdığı halde din ilmini öğrenmeğe kalkışan ve bu yönde hareket eden kişidir. Bu insan tövbe etmeksizin bu dünyadan ayrılırsa ve bu haliyle Yüce Allah'ın karşısına çıkarsa Yüce Allah'ı gazap halinde görecektir.

Beş: Hayatını kelim ilmine ve nefsanî tartışmalar üzere karşı tarafın düşüncelerini çürütebilmeye adayan insanlardır. Bu gruptaki insanlar ancak tamamen doğru ve yanlışlardan uzak bir inanç sonrasında yapılan amellerin kabul edildiğini ve bu inanç ve imanın da ancak kendilerinin “inançlarımızın delilleri” diye adlandırdıkları cedel dolu tartışmalar yoluyla elde edileceğini savunurlar. Bu insanlar yeryüzünde onlardan daha iyi, Allah ve sıfatlarını bilen birilerinin olmadığını düşünürler. Onların inandığına inanmayanları inançsız, onların öğretilerini almayanları inançsız görürler. Farklı gruplar halindedirler ve her bir grup, insanları kendi grubuna davet ederken diğer grupların kâfir olduğunu söylemekten çekinmezler. Eş'ariye, Mutezile, Havarî ve Nevasip, bu grupların bir

bölümüdür. Bu grupların her biri diğerini lanetliyor ancak tamamı aslında kendini kandırmaktan öteye gitmez. Doğru olmayan bir inancı savunan gruplar batıl bir inancı körü körüne savunduğu için ve yalnızca doğru dediği için sapkınlığa uğramıştır. Hak ve doğru bir inanç sahibi olan grup ise cedelleşmek ve tartışmayı yapılabilecek en iyi, en üstün ve en değerli iş gördüğü için, ancak bu yolla Allah'a yakınlık kazanıldığına inandığı için kendisini kandırmıştır. Oysa Hz. Peygamber (s.a.a) hak bir inanç üzere olan insanların ancak bu inanca uymayı bir kenara bırakıp da cedelleşmek yolunu tuttukları için felakete sürüklendiklerini açıkça ifade buyurmuştur.

Altı: Kendini kandıran diğer bir grup ise vaizlerdir. Bu grupta yer alanların içinde, durumu herkesten daha iyi olanlar, Allah korkusu, ümit, sabır, şükür, tevekkül, zahitlik, yakın, ihlas ve benzeri güzel ahlak ve kalbi sıfatlar hakkında vaaz eden insanlardır. Bu insanlar, diğer insanları bu güzelliklere çağırarak kendilerinin de bu sıfatlara sahip olacağını sanırlar. Oysa bu sıfatlar ancak diğer insanlarda var olduğu kadar onlarda da vardır. Ancak gözü açık olan vaizler kendilerini imtihanlara tabi tutarlar, kendilerinden sadece ve sadece doğruyu duymak ister ve nefislerinin söylediği yalanlara inanmazlar.

Yedi: Zahit insanların ağzından çıkan güzel sözleri ezberleyip yeri geldiğinde tekrarlayan insanlardır. Bu gruptaki kişi, anlamını bilmeksizin sadece birkaç kelime ezberlemiştir ve uygulamada bu kelimelere uymadığı halde yerli yersiz bu sözleri tekrarlayıp durur.

Sekiz: Hayatını hadis toplamaya adayıp da bu hadislerin içeriğine dikkat edip uymak yerine sadece hadislerin senetleriyle ilgilenen kişilerdir.

Dokuz: Önceki grubun aksine hadislerin içeriğine dikkatle bakan ancak uygulamada bu hadislere uymayan insanlardır.

On: Hayatını Arap edebiyatı, şiir ve Arap dili inceliklerine adayıp da kendisini mağfiret vaat edilmiş olan İslam âlimlerden biri olarak gören insanlardır. Bu gruptaki insanlar şöyle düşünüyor: “Kur’an ve sünnet dinin temelidir ve ancak Arap dilini iyi bilenler Kur’an ve sünnetin içeriğine ulaşabilir”. Bu insanlar bu düşünceye dayanarak ömürlerinin tamamını Arap dilinin inceliklerini öğrenmeğe adanmışlar. Aynen “ilim, ancak

yazılarak korunabilir” düşüncesiyle hayatının tamamını güzel yazıya adayan insanlar gibi. Oysa bu insan biraz düşünecek olursa sadece yazı yazmayı öğrenmenin bu amaç için yeterli olduğunu ve bunun dışında yapılan çalışmaların gereğinden fazla bir çalışma olduğunu anlayacaktır. Bu insanlar daha çok hayatının tamamını Kur’an’ın harflerini doğru eda etmeğe adayan insanlara benzerler. Oysa Kur’an harflerindeki amaç bu harflerin ardındaki anlamlardır ve bu insanlar bu kelimelerin okunuşuna takılıp kalmakla sadece kendilerini kandırmışlardır.

4- İbadet Ehli İnsanların Kendini Kandırması

Bazı insanlar farzları aksatmak pahasına sünnetleri eksiksiz bir şekilde yerine getirmeğe özen gösterir ve bu konuda israf ve haramlara bile düşecek olsalar yine de bu tutumlarından vazgeçmezler. Örneğin temizlik hastalığı sebebiyle defalarca abdest uzuvlarını yıkamasına rağmen bir türlü bu uzuvların temizlendiği kanısına varamayan ve bu sebeple uzun uğraşlar sonunda bile abdestini tamamlayamayan kişi gibi. Ama nedense temizlik konusunda bunca titiz davranan ve en ufak ihtimali bile oldukça ciddiye alan bu şahıs haram ve helal konusunda en ciddi ihtimalleri bile hafife alabilmektedir. Bazı durumlarda bu tür temizlik hastası olan insanlar namaz vaktinin sona ermesine rağmen abdestlerini tamamlayamazlar ve namazlarının kazaya gitmesine bile göz yumabilirler.

Kimileri namazın niyetine hastalık derecesinde titizlik gösterirler. Bu da cemaat namazlarını kaçırmalarına, namazlarını vaktinde kılmamalarına, namaz için tekbir getirseler bile sürekli bu niyetlerini sorgulayıp kuşku yaşamalarına ve bu sebeple de namazda gerekli huşu ve huzur-i kalbe sahip olmamalarına sebep olur.

Kimileri aklını fikrini namaz esnasında okuduğu surelerin doğru bir şekilde okunmasına ve harflerin doğru mahreçlerinden çıkmasına verir. Bu aşırı titizlik bu kişilerin, namazda okumuş oldukları ayet ve zikirlerin anlamına yönelmelerini engeller.

Kimileri Kur’an okumaktan başka bir iş yapmazlar; öyle ki bir günde bir hatim yapanlar bile vardır. Ancak bu insanların dili Kur’an okurken kalpleri arzu ve emellerinin peşindedir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Eğer biz bu Kur'an'ı bir dağa indirseydik, muhakkak ki onu, Allah korkusundan baş eğerek, parça parça olmuş görürdün.⁹⁹

Bu insanların Allah korkusu taşıdığı ise söylenemez. Bu tür insanların düşünce ve tefekkürden yoksun okudukları bunca fazla ayet yerine, düşünce ve tefekkür eşliğinde okuyacakları az bir miktar kıraat çok daha iyidir.

Kimileri neredeyse her gün oruç tutup nefsinin yemek içmek isteğini bastırıyor ancak dilini gıybet, kalbini kötü sıfatlara karşı korumaz. Dolayısıyla böyle yaparak zorunlu farzları bir kenara bırakıp sünnetlere sarıldığını söyleyebiliriz.

Kimileri kendisini hac ve kutsal mekânlarla kandırır ve diğer insanların haklarını hiçe saymak pahasına, borçlarını ödememek pahasına, haram kazançlara el uzatmak pahasına hac ve kutsal mekânlara yolculuk yapar, yol esnasında zaman zaman namazlarını bile aksatır ve hatta temizliğini bile yapamayacağı durumlara düşer.

Kimileri bir caminin imamlığını veya müezzinliğini yapmakla kendini avutur ve hayır üzere olduğunu sanır. Aynı şahıs, kendisinden daha bilgin veya daha takvalı birisini bu camide imamlık veya müezzinlik yaparken gördüğünde ise bütün varlığını kaybetmişçesine üzülür.

Kimileri insanları iyiliğe, onları kötülüklerden uzak durmaya davet eder ancak kendisini unuttur ve birisi onları iyiliğe davet ettiğinde yüzünü ekşitip kendisini bu sözlere kulak asmaktan daha yüce görür. Birisi onların herhangi bir yanlışını kendilerine hatırlatacak olursa öfkeyle “Sen misin bana hesap soran, ben insanlara doğruyu yanlış söyleyim, kimse bana doğruyu yanlış öğretmez” şeklinde yanıt verir. Oysa gerçekte bu insanların tek amacı insanlara üstünlük taslamak ve riyasettir.

Kimileri Mekke veya Medine'yi mesken edinmekle ve bu iki kutsal şehirde oturmakla kendini avutur. Kalbini ve vücudunu günahlar ve çirkinliklerden arındırmayan birisi, gözünü insanların elindeki dünya maldan alamayan birisi sadece insanların ilgisini kazanabilmek amacıyla kutsal mekânlarda oturmakla kurtuluşa varamaz. Bu insanlar, hiç kimsenin onların burada oturduğundan haberi olmayacak olsaydı kesinlikle

⁹⁹ Haşr, 21.

bu şehirleri mesken edinmezlerdi ve dünyevi olarak daha yaşanabilir şehirlere göçüp giderlerdi.

Kimileri yağlı ve renkli sofralardan uzak durarak, kaliteli ve yumuşak giysiler giyinmeyerek ve gösterişli evlerde oturmayarak kendini zahitlerden birisi olarak görür ve bu düşünceyle kendini avuturlar. Oysa Yüce Allah bu insanların kalbindeki, en büyük dünyevi hazlardan birisi olan “insanların kalbine hükmetmek” ve “onların düşüncesine egemen olmak” aşkını iyi bilir.

Kimileri gece namazı ve diğer sünnet namazlara oldukça yoğun ilgi gösterirken farz namazlar konusunda gevşek davranır ve bu namazları vaktinin başında kılmaya özen göstermez.

Kimileri bir arifin anlattığı üzere; zikir ve tasavvuf ehli olarak bilinen ve kendi iddialarına göre riya ve benzeri çirkinliklerden uzak, eski giysiler giyip halka tutan, kendilerinden çıkardıkları zikir ve şiirleri söyleyip “lâ ilâhe illallâh” zikrini sürekli tekrarlıyorlar. Ancak ilim ve marifetten nasiplerini almamışlardır. Tuhaf sesler çıkarıp raks yapar, kendi çıkardıkları bidatlere sarılıp Resulullah'ın (s.a.a) sünnetinden uzak durur, seslerini yükseltir ve korkunç bir sesle bağırıp çağırırlar.

Kimileri ilim ve marifet iddiasında bulunur ve rabbini müşahede ettiğini söyler. Kendisini makamı Mahmud'da ve her dem şühûd içinde görür oysa bu iddia ettiğinin sadece isminden başka bir şeyinden haberi yoktur. Büyük tasavvuf ehlinin ne olduğu anlaşılmayan birkaç kelimesini ezberlemiştir ve arada sırada kendisine gayb âleminden bir şeyler söylenirmişçesine bu kelimeleri cahil cühela insanların yanında dile getirip durur. Diğer insanları ve özellikle din âlimlerini aşağılar. İnsanların, “sıkıntılar içindeki acınacak varlıklar” olduğunu söylüyor. Din âlimlerinin “gerçek anlamda Allah'tan habersiz” olduğunu söyler. Hiçbir mukarreb meleğin iddia etmediği kadar kendisinde büyük kerametler olduğunu söyler. İlim ve amelden yoksun olduğu halde her taraftan insanlar gruplar halinde, hacca giderken bile görülmediği kadar insan, ona doğru gider. Gruplar halindeki bu insanlar onun etrafını sarıp ağzından çıkan her bir kelimeyi vahiymişçesine dinlerler. Ona saygı göstermek için karşısında secdeye kapılmaktan bile çekinmeyen bu insanlar onun elini ayağını öperler. Buna mukabil o da etrafındaki bu insanların

nefsani isteklerine dalmasına müsaade eder, şüpheli kazançlar için onlara müsaade verir. Harama daldıklarını umursamaksızın aynen hayvanlar gibi birlikte yiyip içerler. Bu şahıs insanların helvasını yerken onların inancını yerle bir eder. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Kıyamet gününde kendi günahlarını tam olarak taşımaları ve bilgisizce saptırmakta oldukları kimselerin günahlarından da bir kısmını yüklenmeleri için (öyle derler).¹⁰⁰

5- Zengin İnsanların Kendilerini Kandırması

Kimi varlıklı ve zenginler cami, okul, hastane, köprü ve benzeri insanların gözünün önündeki şeyler inşa etmeğe oldukça ilgi gösteriyor ve kendi adını ölümsüzleştirmek için, ölüm sonrasında bile anılabilmek için taş üzerinde kendi ismini yazdırıp bu yapıların görünür bir yerine yerleştirir.

Bu insanlar bunu yaparak ilahi mağfireti kazandıklarını düşünürken aslında sadece kendilerini kandırırlar. Zira evvela bu yapıda kullanmış oldukları mal haram mal olmasa bile kesinlikle haram olma şüphesi taşır. Ayrıca riyakârlık bu işin her tarafını sarmış durumdadır. Zira bu insanlardan yalnızca bir dinar para infak etmelerini istersek, bu bir dinar, herhangi bir yere yazılmayacaksa veya bilinmeyecekse kesinlikle bu infakta bulunmayacaklardır. Oysa isimleri herhangi bir yerde yazılsın veya yazılmasın Yüce Allah onların bu infakından haberdar olacaktı ve bu insanların niyeti insanların rızası değil de Yüce Allah'ın rızası olacak olsaydı isimlerinin yazılmasını bunca önemsemezlerdi. Ayrıca çoğu durumda bu insanların yanında durumu çok kötü olan fakir insanlar varken ve bu insanlara yardımda bulunmak öncelikliken bu paranın cami yapımı veya güzelleştirilmesine harcanması düşündürücü bir durumdur.

Kimi varlıklı zengin insan infakta bulunmasına rağmen her zaman bu iş için kalabalık mekânları seçiyor veya öncelikli olan, durumu çok kötü fakirler olduğu halde sadece açıkça teşekkür eden ve kendisine yapılan iyilikleri diğer insanlara anlatan fakirleri seçer. Bu gibi insanlar gizli infak nedir ilmez, asla kendisine yapılan iyilikleri diğer insanlara

¹⁰⁰ Nahl, 25.

anlatmayan fakirlere infakta bulunmuyorlar ve öncelikli olduğuna inansalar bile yakından tanımadıkları fakirlere infak etmezler. Bu tip insanların bir bölümü yapmış oldukları iyiliklerin diğer insanlara anlatılmamasını kendilerine yapılan büyük bir haksızlık olarak görür ve bunu bir nankörlük olarak değerlendirir.

Kimi varlıklı zengin insanlar komşu ve akrabaları aç iken mallarını hac ve kutsal mekânlara gitmek için harcar.

Kimi varlıklı zengin insan cimriliği yüzünden elindeki malı sınıksız tutar ve para gerektirmeyen ibadetlere yönelir. Örneğin bol bol namaz kılar, oruç tutar ve Kur'an okur. Bu tür insanlar bu ibadetlerle kendilerini avutur ve doğru yolda olduklarını düşünürler. Oysa insanın helak olması için yeterli olan cimrilik sıfatı bu insanlara musallat olmuştur ve bu insanlar her şeyden daha çok, mal bağıışı ve infakta bulunmak suretiyle bu hastalıktan kurtulmaya muhtaçtırlar. Benzetmek istersek bu insanlar daha çok, oldukça tehlikeli bir yılan, elbisesinin içinde dolaşırken kendisini serinletmeğe çalışan birisine benzerler.

Kimi varlıklı zengin insan öylesine cimrilik hastalığının pençesine düşmüş ki ancak ve ancak farz zekâtları vermek cesaretinde bulunur ve hiçbir şekilde malının diğer bir parçasını hiç kimseye vermez. Bu insanlar verdikleri zekâtı bile sahip oldukları malın en değersiz bölümünden ve kimsenin rağbet göstermediği bölümünden seçmezler. Onu bile sadece kendilerine hizmet eden fakirlere vermezler ve bunu yaparken zekât sorumluluklarını Allah rızası niyetiyle yerine getirdiklerini düşünürler.

Kısaca kandırılmanın türleri ve çeşitleri sayılmayacak kadar fazladır ve hepimizin yapması gereken şey bu tür durumlardan uzak durmaktır.

Misbahu's-Şeria adlı kitapta İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Kendini kandıran insanlar dünya hayatında yoksul iken ahiret hayatında ziyankârdırlar. Zira değerli olanı değersiz karşılığında satmışlardır.

Kendine bakıp da (ben kendimi kandırmıyorum düşüncesiyle) gururlanma. Belki de sahip olduğun mal mülk veya sağlığına güveniyor ve hiçbir zaman elinden çıkmayacaklarını düşünüyorsun. Belki de çoğu insanın yaşamadığı kadar yaşadığına, sahip olduğun bunca evlat ve arkadaş

güveniyor ve onların seni kurtaracağına inanıyorsun. Belki de kendine çok güveniyorsun, her zaman dilediğine ulaşabileceğine inanıyor ve her zaman doğru düşündüğünü zannediyorsun. Belki de yapmış olduğun günahlar için ve ibadetlerindeki aksaklıklar için pişman ve üzüntülü görünüyor ve insanların seni bu halde görmesinden hoşlanıyorsun. Oysa Yüce Allah bunun tersinden haberdardır. Belki de hiç istemediğin halde kendini ibadete zorluyorsun; ancak Yüce Allah'ın görmek istediği şey ihlâstır. Belki de sahip olduğun ilimden ötürü veya mensup olduğun aile ve soydan ötürü övünüp duruyorsun ancak ilahi sırların hiçbirini bilmediğinin farkında bile değilsin. Belki de Allah'a değil de başka bir şeye seslenirken Allah'a seslendiğini sanıyorsun. Belki de kendini insanların hayrı için çaba gösteren birisi olarak tanıırken aslında tek amacın insanların sana yönelmesidir. Belki de kendini kınarken aslında kendini övüyorsun.

Bunu bil ki ancak tertemiz ve şaibesiz bir ihlasla Allah'a yönelerek ve onun karşısında huşu ile eğilerek karanlık kandırılma vadisinden kurtulabilirsin. Ancak kendinde bulduğun akıl ve sağlıklı bilgiyle uyumsuz olan eksikliklerle savaşarak, din ve sünnetin kabul etmediği bu eksikliklere karşı koyarak kandırılmaktan kurtulabilirsin.

Şayet içinde bulunduğun bu durumdan memnun olursan ve kendini sorgulamak ihtiyacı hissetmez isen bu durumda hiç kimsenin senin gibi sahip olduğun bilgiyle kendisini helak etmediğini bilmelisin, hiç kimsenin senin gibi ömrünü zayi etmediğini ve hiç kimsenin kıyamet gününde senin gibi pişmanlık içinde olmayacağını bilmelisin.

Munciyat / Kendini Yetiştirmedeki Önemli Faktörler

Birinci Bölüm: Tövbe Etmek

1- Tövbenin Hakikati

Tövbe, üç farklı unsurun birbiri ardına oluşmasından doğar. Birinci unsur ilim ve bilgidir. İkinci unsur hâl ve duygudur. Üçüncü unsur ise ikinci unsurun bir ürünüdür.

İlim ve bilgiden kastettiğimiz şey, günahların insana verdiği zararları tanımak, bu günahların insanın ebedi mutluluk ve saadetini hedef alan birer öldürücü zehir olduğunu bilmek ve bu günahların insanı Yüce Allah'tan uzaklaştırdığı gerçeğine vakıf olmaktır.

Bu bilgi ve bilinç sonrasında insanda bir hâl ve duygu meydana gelir ve mahubundan uzaklaştığı için kalbinde bir ağrı hisseder. Kuşkusuz insan, sevgilisinden uzaklaştığını hissettiği zaman kalbi bir acı ve elem hisseder ve bu duygu sonrasında kişide “azim” ve “gayret” diye adlandırığımız bir hâl doğar. Sevgilisinin ondan uzaklaşmasına sebep olan filleri bir kenara koymak yönünde bir azim, sonrası için ise hayatının sonuna kadar bu tür davranışlara yaklaşmamak yönünde bir gayret ve geçmişini telafi etmek yönünde bir şevk.

Bunca güzelliğin doğmasına sebep olan etken ise baştaki bilgi ve bilinçlenmektir. Yani günahları birer öldürücü zehir olarak görmek. Bu bilincin yansımaları kalbe ışık tuttuğu zaman kişide oluşan pişmanlık duygusu onu geçmişteki hatalarını telafi etmeğe itecektir. Çoğu zaman tövbe ifadesi yalnızca bu pişmanlık duygusu için kullanılır ve bu pişmanlık

öncesindeki bilinçlenmeğe “ön hazırlık”, sonrasında oluşan günahlardan uzak dura haline ise “tövbenin meyvesi” denilir.

Hız. Peygamber (s.a.a) bu gerçeğe işaretle şöyle buyurmuştur: Pişmanlık tövbedir.

Zira pişmanlık duygusu her zaman öncesinde oluşan bir bilinçlenmeğe müteakip meydana gelir ve sonrasında ise bir azim ve gayret oluşmasına sebep olur.

2- Tövbenin Gerekliliği ve Önemi

Akıll ve din çerçevesinden baktığımız zaman vücudumuza önemli ölçüde zarar veren ve bizim için hayati tehlike oluşturan durumlardan uzak durmamız zorunlu ve kaçınılmaz görünür. Durum böyle iken acaba insanın, ebedi ve sonsuz hayatını tehlikeye atan durumlardan uzak durması daha önemli ve daha evla değil mi? Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Ey müminler! Hep birlikte Allah'a tövbe ediniz ki kurtuluşa eresiniz.¹

Yüce Allah diğer bir ayeti kerimede şöyle buyurmuştur:

Ey iman edenler! Samimi bir tövbe ile Allah'a dönün. Umulur ki Rabbiniz sizin kötülüklerinizi örter.²

Ayeti kerimede “Nasuh tövbe” olarak ifade edilen tövbe şekli, bütün şaibelerden uzak ve yalnızca Allah'ın rızası yönünde yapılan tövbedir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Kuşkusuz Allah tövbe edenleri de sever, temizlenenleri de sever.³

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Tövbe eden kişi Allah'ın sevgili dostudur ve günahlarından dönen kişi hiç günah yapmayan kişi gibidir.

İmam Muhammed Bakır (a.s) şöyle buyurmuştur: Yüce Allah'ın, tövbe eden birisinin tövbe anındaki sevinci, varını yoğunu gecenin bir

¹ Nur, 31.

² Tahrim, 8.

³ Bakara, 222.

karanlığında kaybedip de sonrasında bulan birisinin bu anki sevincinden daha fazladır.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Yüce Allah kaybettiği şeyi bulan birisinin sevinmesi gibi mümin kulunun tövbesiyle sevinir.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) “*Nasuh bir tövbe ile Allah’a dönün*”⁴ ayetinin açıklaması yönünde şöyle buyurmuştur: Buradaki tövbe, bir daha asla tekrarlanmayan günah anlamındadır. “Hangi birimiz yapmış olduğu günaha tekrar dönmüyor?” diyen birisinin cevabında ise şöyle buyurdular: Yüce Allah çok hata yapıp da çok tövbe eden kullarını sever.

Resulullah’ın (s.a.a) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Kul, samimi bir şekilde tövbe ederse Yüce Allah onu kendi sevgi çemberine alır ve hatasını örter. “Onun hatasını nasıl örtüyor?” sorusu üzerine ise şöyle buyurdular: Yaptıklarını yazmakla yükümlü olan iki meleğe bu günahı unutturur ve kulunun azasına ve yeryüzüne onun günahını örtmelerini emreder. Bunun sonucunda bu kul Yüce Allah’ın karşısına çıktığı vakit, onun aleyhinde şahitlik yapacak hiçbir şey olmayacaktır.

İmam Muhammed Bakır (a.s) şöyle buyurmuştur: Günahından dönen kişi, hiç günahı olmayan kişi gibidir; istiğfar ettiği halde günahından dönmeyen kişi kendisiyle alay eden kişi gibidir.

3- Tövbeyi Geciktirmemek

Tövbe konusunda zaman kaybına meydan vermemek çok önemlidir. Zira günahların zararından korunmak için zaman kaybına meydan vermemek kaçınılmazdır. Ayrıca tövbenin temelini oluşturan unsur, günahların yıkıcı yönlerini tanımaktır ve bu bilinç kişinin imanından kaynaklanır. İman ise acil bir şekilde ve zaman kaybına müsaade etmeksizin elde edilmesi gereken bir nurdur. Günahların yıkıcı yönlerini bilmek ve bu yönde bilinçlenmek ise ancak ve ancak bu günahlardan uzak durulması için insanlardan istenmiştir. Dolayısıyla günahlardan uzak durmayan kişiler imanının bu parçasından yoksundurlar.

⁴ Tahrim, 8.

Hız. Peygamber (s.a.a) bu gerçeğe işaretle şöyle buyurmuştur: Zina eden şahıs, zina ederken mümin değildir.

Bu hadisteki imandan kasıt, Allah'a, sıfatlarına, kitaplarına, peygamberlerine ve meleklerine inanmak değildir. Hız. Peygamber (s.a.a) "bu şahıs mümin değildir" buyururken bu şahsın bu halde iken Yüce Allah'ın rahmetinden uzak olduğunu ve Yüce Allah'ın gazabına dâhil olduğunu buyurmaktadır. Örneğin bir tabip hastasına "bu bardağın içindeki zehri içme" derse ve hasta buna rağmen doktorunu dinlemeyip bardağın içindeki zehri içerse bu durumda "bu hasta tabibin varlığını kabul etmiyor" diyemeyiz. Aksine tabibin varlığını kabul eder ancak bardağın içindeki sıvının zehir olduğuna inanmadığı için bu sıvıyı içer. Zira akli başında hiç kimse bile bile zehir içmez. Dolayısıyla günahlara bulaşan insan kesinlikle iman eksikliği yaşar.

İman yalnızca bir kapıdan ibaret değildir ve yetmiş küsur kapıya sahiptir. En yüksek kapı Allah'tan başka ilah olmadığına inanmaktır. En alçak kapı ise insanların geçtiği yoldaki engelleri kaldırmaktır. Örneğin şöyle demek gibi: İnsan yalnızca bir şeyden ibaret değildir, aksine yetmiş küsur varlıktan ibarettir. Bu varlıkların içinde en üstün varlık, kalp ve ruhtur. En düşük varlık ise temizliktir. Yani hayvanlar gibi kir ve pislik içinde değil de temiz bir halde ve düzgün görünümüldür.

Bu benzetmeyle yola çıkacak olursak iman, bir insana benzer ve kelimeyi tevhitte toksun olmak tamamıyla bu değerden yoksun olmak anlamındadır. Aynen bir insanın ruhtan yoksun olması gibi. Aynı zamanda sadece kelimeyi şehadeti dile getirip de imanın diğer parçalarından yoksun olan insan, vücudu paramparça olan, gözünü kulağını kaybeden, bacaksız kolsuz, ancak hala ruhunu kaybetmeyen bir insana benzer. Vücudunun birçok organını kaybeden bir insan ölüme ne kadar yakın ise aynı oranda iman olarak sadece kelimeyi şehadete sahip olan birisi imanını kaybetmeğe yakındır. Ölüm meleğinin yaklaşmasıyla esmeğe başlayan yıkıcı fırtınalara bu iman fidanı dayanamaz. İman fidanını güzel amellerle sulamayanlar, bu imanın köklenip ruhuna işlemesine yardımcı olmayanlar ölüm meleğinin yaklaşmasıyla esmeğe başlayan fırtınada acı sondan kurtulamazlar. Yalnızca hayatı boyunca güzel amellerle bu fidanı sulayıp

da büyümesine yardımcı olanlar, bu fidanın kök salıp da sağlamlaşmasına yardımcı olanlar, mutlu sonun tadına varabilirler.

Ariflerin adeta tek düşündüğü şeyin ölüm anı ve bu andaki tehlikeler olduğunu söylersek, abes değildir. Ölüm anında ancak gerçek iman sahiplerinin kurtulduğu gerçeği bu insanların her zamanki en büyük endişesi iken bu konuda bize düşen görev tövbe konusunda zaman kaybetmemek ve bir an önce geçmişte yapmış olduğumuz yanlışlıklardan dönmektir. Günah zehri iyice ruhumuzu sarmadan önce, artık ruh tabiplerinin yapacağı tedavinin bile yarar sağlamadığı aşamaya gelmeden önce, nasihat edenlerin nasihatlerini duyamaz hale gelmeden önce ve ismimiz, helak olanlar listesinde yer almadan önce dönmek gerek.

4- Tövbe Kapısı Herkese Açıktır

Tövbe etmek ve yapılan yanlışlıklardan dönmek bütün hallerde ve bütün insanlar için farzdır ve hiç kimse bu kuraldan müstesna değildir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Ey müminler! Hep birden Allah'a tövbe ediniz.⁵

Bu ayeti kerimede bütün Müslümanlar muhatap alınmıştır. Zira hepimiz mutlaka vücudumuzla veya kalbimizle günah yapmamış değiliz. Bunu başarmış olsak bile mutlaka şeytanın aklımıza getirmiş olduğu vesveselerle uğraşıp vakit geçirirken Yüce Allah'ın zikrinden gafil olmamış değiliz. Bu konuda bile başarılı olsak Yüce Allah'ın zatı ve sıfatları konusundaki bilgisizliğimiz, gaflet ve eksikliklerimiz inkâr edilemez bir gerçektir. Bütün bunlar birer eksikliklerdir ve her birinin kendine has tetikleyici bir etkeni var. Bu etkenlerden kurtulmanın yolu ise tam tersiyle iştigal etmektir. Yani tersini yaparak bu etkenlerden kurtulabiliriz.

Tövbe dediğimiz şey, dönmektir. Bu bir gerçek ki hiçbir insan eksiklikten beri değildir ve sadece eksikliğin miktarı insandan insana farklı olabilir. Eksikliğin kendisinde ise hepimiz ortağız. Yalnız şu bir gerçek ki peygamberler ve sonrasındaki vasilerinin günahları bizim günahlarımız gibi değil. Onların günah olarak gördüğü şey, her zaman için ve her yerde Yüce Allah'ı yâd etmekten bir an için bile gafil olmaktır. Onların

⁵ Nur, 31.

günah saydığı şey, mubah işlere zaman harcamaktır. Dolayısıyla onların cezası da bizim cezalarımıza benzemez. Onların cezası yapmış oldukları bu günah diye adlandırdıkları iş sebebiyle bir sevabı elden kaçırmaktır. “İyi insanların sevap işleri, Allah’a yakın kulların günahlarıdır”⁶ sözünün anlamı da budur.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Hz. Peygamber (s.a.a) hiçbir günah işlemediği halde her gün ve her gece yüz defa tövbe eder, Allah’tan af dilerdi. Hiçbir günah yapmadıkları halde ve sadece makamlarını yükseltip sevaplarını çoğaltmak için Yüce Allah sevdiği kullarına musibet ve bela gönderir.

Her insanın günah şekli, Allah nezdindeki makamına göre farklıdır. Buradan yola çıkarak çok ince konulara açıklık getirebiliriz, peygamberler (a.s) ve imamlarımızın (a.s) günah itiraflarıyla dolu dualarına, Allah’a yalvarıp yakarmalarına açıklık getirebiliriz.

Burada bilinmesi gereken diğer önemli konu ise günahların etkisinden kurtulmak için tövbe sonrasında yalnızca bu günahlara bulaşmamanın yeterli olmadığı gerçeğidir. Geçmişte yapmış olduğu günahlarının etkisinden tamamen kurtulmak isteyenler, bu günahların kalpte bırakmış olduğu etkilerden tamamıyla arınmak isteyenler ancak ibadetle ve Allah’ın istediği yolda onun rızası doğrultusunda hareket etmekle bunu eksiksiz bir şekilde başarabilirler.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Günahın etkisinden kurtulmak için günah sonrasında sevap işler yap.

Ancak bunu başarabilmek için yapılan iyilik ve sevap, işlenmiş olan günaha uygun olmalıdır. Örneğin Kur’an dinleyerek, dinlemiş olduğumuz lehv içerikli seslerin etkisinden kurtulabiliriz. Yüce Allah’ın anıldığı, peygamberler ve onların vasilerinin anıldığı bir yerde oturup burada söylenenlere kulak vermekle kulakla yapılan diğer günahlardan arınmak mümkündür. Cenabet halinde camiye giren kişi temizlenerek camide ibadet yaparsa bu günahın etkisinden kurtulabilir. Yapılan günahla yapılan sevap arasındaki uyum her ne kadar kesin bir şekilde arınmak için bir şart ve kaçınılmaz sebep görünmese de oldukça etkili bir yardımcıdır.

⁶ “حسنات الأبرار سيئات المقربين”

Hadis kaynaklarımızda şöyle bir olay nakledilmiştir: Bir kişi Resulullah'ın (s.a.a) yanına geldi ve şöyle dedi: Ey Allah'ın elçisi, kadının birisiyle ilişki yaşadım ve cima haricinde yapılabilen diğer tüm günahlara bulaştım. Allah'ın hükmü neyse bana uygula. Hz. Peygamber (s.a.a) bu şahsa “Bizimle birlikte namaz kıldın mı?” diye orunca “Evet, kıldım” yanıtını aldı ve sonrasında şöyle buyurdu: İyi işler kötü işleri silip götürür.

Burada vurgulanması gereken diğer önemli konu ise yapılan tövbenin zaman kaybetmeden ve hatadan hemen sonra yapılmasıdır. Günaha bulaşan kişi, hemen günah sonrasında yapmış olduğu günahattan pişmanlık duyarsa ve bu günahın kara etkisi kalbine sinmeden günahından dönse çok daha çabuk bir şekilde bu günahın etkisinden kurtulabilir. Aksi halde kalbi günahlarla karalan kişinin günahlarının etkisinden kurtulması imkânsız bile olabilir. Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmuştur:

Allah'ın kabul edeceği tövbe, ancak bilmeden kötülük edip de sonra tez elden tövbe edenlerin tövbesidir; işte Allah bunların tövbesini kabul eder; Allah her şeyi bilendir, hikmet sahibidir. Yoksa kötülükleri yapıp da içlerinden birine ölüm gelip çatınca «Ben şimdi tövbe ettim» diyenler ile kâfir olarak ölenler için (kabul edilecek) tövbe yoktur.⁷

İmam Cafer-i Sadık (a.s) bu ayetin açıklaması yönünde şöyle buyurmuştur: Yani, ahireti kendi gözüyle görecek aşamaya geldiği an.

Zira bu aşamadan önce yapılan tövbeler ve pişmanlıklar Yüce Allah katında kabul görür.

Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Tövbesini ertelleyip de bir an evvel tövbe yapmayan kişi, iki büyük tehlikeyle karşı karşıyadır. Birincisi günahların birbiri üstüne birikip de kişinin kalbini karartması ve temizlenemez hale gelmesidir. İkincisi ise, hastalanmak veya ölmek tehlikesi ve günahlarından arınma fırsatını kaybetmesidir.

Hadiste şöyle yazar: “Cehennem ehlinin çığlıkları genellikle ertelemek ehli insanlara aittir”.

Bu hadislerimiz burada açıkladığımız tehlikeyi ifade etmek için yerlidir.

⁷ Nisa, 17 ve 18.

5- Tövbenin Allah Katında Kabul Edilmesi

Ebu Hamid Gazali, *İhya* adlı kitabında şöyle yazar: Şunu bil ki tövbenin kabul edilmesinin anlamını bilecek olursan, doğru bir şekilde yapılan tüm tövbelerin kabul edildiği konusunda kuşku duymayacaksın. Basiret gözüyle bakıp da Kur'an ışıyla yolunu aydınlatanlar bütün selim kalplerin Yüce Allah dergâhında kabul gördüğünü bilir, bu kalp sahiplerinin Yüce Allah nezdindeki nimetlerden yararlandığını ve bu kalp gözüyle Allah'a bakabileceğini, bu bakışa sahip insanlar bütün kalplerin yaratılış itibariyle selim ve temiz olduğunu bilirler. Hiç kuşkusuz bütün insanlar sağlıklı bir fitratla gözlerini dünyaya açarlar. Ancak günahların karanlık yüzü ve kalpte bırakmış olduğu kirlilikleri bu fitratın sağlığını silip götürür. Bu insanlar, pişmanlık ateşinin, kalpleri kaplayan bu kirlilikleri silip götürdüğünü, iyiliklerin aydınlığının, nasıl da günahların zulmetini silip götürdüğünü iyi, günahların zulmet ve karanlık yönünün, iyiliklerin aydınlık yönü önünde ne denli dayanıksız ve aciz olduğunu da bilirler. Aynen gecenin karanlığı, gündüzün gelmesiyle gitmeğe mahkûm olduğu veya cilt üzerindeki kirliliklerin sabunlu suyla temizlenmesi gibi. Sultanlar kesinlikle kendilerine sunulan kirli bir giysiyi giymedikleri gibi Yüce Allah da kesinlikle kirli bir kalbe komşu olmayı kabul etmez. İnsan, üzerindeki temiz beyaz giysiyle kirli işler yaparsa bu elbisesi kirlenecektir ancak sabun ve sıcak suyla yıkandığında yeniden temizlenecektir. İnsanın kalbi de aynı şekilde nefsanî isteklere dalarak kirleniyor ancak gözyaşı ve pişmanlıkla yıkandığında bu kirliliklerden kurtulup tekrar temizlenir. Temiz olan bütün kalpler ise Yüce Allah dergâhında kabul görür. Öyleyse insana düşen görev temizlenmektir ve Yüce Allah bu kalbi geri çevirmeyecektir. Ancak zamanla iyice elbisenin içine işleyen kirlilikler, sabunla bile temizlenir. Aynı şekilde günahlar iyice biriktiği zaman, temizlenemez bir kir tabakası oluşturabiliyor ve durum böylesine vahim bir hale geldiğinde artık bu kalbin dönmesi ve tövbe etmesi beklenemez. Evet, yeri geldiğinde diliyle "Tövbe ettim" diyebilir ancak bu, aynen temizlik görevlisinin sadece diliyle "Elbiseleri yıkadım" demesine benzer ve hiçbir zaman kirliliği giderecek bir madde kullanılmadan sadece dille "temizledim" demekle elbise temizlenmez. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

O, kullarının tövbesini kabul edendir.⁸

Yine Allah şöyle buyurmuştur:

Günahı bağışlayan, tövbeyi kabul eden.⁹

el-Kafi kitabında İmam Muhammed Bakır (a.s) veya İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Yüce Allah, Âdem'e (a.s) şöyle buyurdu: Senin zürriyetinden olan insanların kötülük yaptıktan sonra istiğfar ederlerse, onları affedeceğimi irade ettim. Bunun üzerine Âdem (a.s) şöyle dedi: Ya Rabbi daha fazlasını istiyorum. Yüce Allah şöyle buyurdu: Canları boğazlarına çıkıncaya dek tövbe kapısını onlara açık bıraktım. Âdem (a.s): “Ya Rabbi bu bana yeter” dedi.

İmam Muhammed Bakır'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Can, buraya dayanınca (bunu buyururken eliyle mübarek boğazını işaret etti) âlimler tövbe hakkını yitirirler ancak bilgisiz insanlar hala tövbe etmek hakkına sahiptirler.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu: Ölümünden bir yıl önce tövbe eden kişinin tövbesini Yüce Allah kabul edecektir. Sonra şöyle buyurdular: Bir yıl fazladır, ölümünden bir ay önce tövbe eden kişinin tövbesini Yüce Allah kabul edecektir. Sonra şöyle buyurdular: Bir ay fazladır, ölümünden bir Cuma önce tövbe eden kişinin tövbesini Yüce Allah kabul edecektir. Sonra şöyle buyurdular: Bir Cuma fazladır, ölümünden bir gün önce tövbe eden kişinin tövbesini Yüce Allah kabul edecektir. Sonra şöyle buyurdular: Bir gün fazladır, (ölümün hemen öncesinde öteki âlemi) görmeden önce tövbe eden kişinin tövbesini Yüce Allah kabul edecektir.

Şeyh Saduk (r.a) bu hadisi bir fazlalıkla şöyle nakleder: Ölümünden bir süre önce tövbe eden kişinin tövbesini Yüce Allah kabul edecektir. Sonra şöyle buyurdu: Bir süre fazladır, (Mübarek eliyle boğazını göstererek) canı buraya gelmeden önce tövbe eden kişinin tövbesini Yüce Allah kabul edecektir.

⁸ Şura, 25.

⁹ Gafir (Mumin), 3.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Yaptığınız yanlışlıklar gökyüzüne çıkacak kadar fazla olsa bile bu yaptıklarınızdan pişmanlık duyarsanız, Yüce Allah sizin tövbenizi kabul edecektir.

İmam Muhammed Bakır (a.s), Muhammed bin Müslim'e şöyle buyurmuştur: Mümin kul tövbe ettiğinde geçmişteki günahları bağışlanacaktır. Dolayısıyla tövbe ve bağışlanma sonrası için çaba harcamalıdır. Ancak bu, sadece iman ehli insanlara özgüdür. Ravi: "Tövbe ve bağışlanma sonrasında tekrar günaha dönerse ve yeniden tövbe ederse nasıl?" deyince İmam (a.s) şöyle buyurdular: Mümin kul yapmış olduğu günah-tan ötürü pişmanlık duyarsa, Allah'tan af dileyip tövbe ederse sence Yüce Allah onun tövbesini kabul etmez mi? Ravi: "bu kişi defalarca aynı şeyi yapıyor, günah işledikten sonra af diliyor ve tövbe ediyor" deyince İmam (a.s) şöyle buyurdular: Kul, af kapısına gelip tövbe dileğinde buldukça Yüce Allah da affıyla ona yanıt verir, Yüce Allah Gafur ve Rahimdir, tövbeleri kabul eder ve kötülükleri affeder.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Kimi insan günah yapıyor ve bu günahı sonucunda Yüce Allah onu cennete götürüyor. Oradakilerden birisi "Yapmış olduğu günahından ötürü Yüce Allah onu cennete mi götürüyor?" deyince İmam Cafer-i Sadık (a.s): "Evet, yapmış olduğu günah-tan ötürü her zaman korku içinde olduğu için ve her zaman bu suçundan ötürü kendini kınadığı için Yüce Allah onu affeder ve onu cennete götürür" buyurdular.

6- Asla Yapılmaması Gereken Günahlar

İnsan, vücudunda dört farklı tabiat taşıyor ve bu tabiatların her biri kendine özgü davranış tarzı ve özelliklere sahiptir. Buna benzer olarak bütün günahları da dört sıfat altında toplayabiliriz; Rububi sıfatlar, şeytani sıfatlar, hayvani sıfatlar ve yırtıcı sıfatlar.

Rububi günahlar örneğin; kibir, üstünlük taslamak, zalimce davranışlar, övülmek şevki, yücelik şevki, sonsuzluk isteği, egemen olma arzusu ve benzeri istekler. Bu tür günahlar insanı felakete sürükleyen ana günahlardır.

Şeytani günahlar, örneğin; haset, hilekârlık, kötülüğe yönlendirmek, insanlar arasına ikilik ve düşmanlık yaratmak, insanları bidatler ve sapkınlığa düşürmek ve benzeri günahlar.

Hayvani günahlar, örneğin; aşırı hırs, zina, livat, hırsızlık, yetim malına el uzatmak ve benzeri günahlar.

Yırtıcı günahlar, örneğin; öfkelenmek, kin beslemek, insanlara saldırmak, küfretmek, öldürmek, insanların malına zarar vermek ve benzeri günahlar.

Bunlar ana günahlardır ve bütün günahların kaynağı hükmündedir. Bütün günahlar bu günahlar aracılığıyla insanın farklı uzuvlarına yansır. Bu günahların bir bölümü sadece insanın kalbiyle ilgilidir. Kâfir olmak, dinde bidatler çıkarmak, münafık olmak ve insanlara karşı kötü niyetli olmak örneğinde olduğu gibi. Diğer bir bölümü, göz ve kulağı, bir bölümü insanın midesini ve cinsel hayatını, bir bölümü insanın kol ve bacağı ve diğer bir bölümü ise insanın tüm vücudunu ilgilendirir.

İkinci bir bölmeyle günahları farklı iki bölüme ayırabiliriz.

Birinci bölüm: Sadece kul ve Allah arasında olan günahlar. Yani diğer insanları ilgilendirmeyen günahlar. Örneğin namaz kılmamak, oruç tutmamak ve benzeri günahlar.

İkinci bölüm: Kul haklarıyla ilgili günahlar. Örneğin zekât vermemek, insan öldürmek, insanların malına el koymak, insanların haysiyetiyle oynamak ve benzeri günahlar.

Üçüncü bir bölmeyle ise günahları küçük ve büyük günahlara ayırabiliriz.

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Eğer yasaklandığınız büyük günahlardan kaçırırsanız, sizin küçük günahlarınızı örteriz.¹⁰

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

¹⁰ Nisa, 31.

Ufak tefek kusurları dışında, büyük günahlardan ve edepsizliklerden kaçınanlara gelince, bil ki Rabbin, affi bol olandır.¹¹

Büyük günahların ne olduğu konusunda farklı görüşler ortaya atılmıştır ve farklı hadisler delil olarak gösterilmiştir, ancak genel görüş, azap vaat edilen günahların büyük günahlar olduğu yönündedir.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) “Eğer yasaklandığımız büyük günahlardan kaçınırsanız”¹² ayetiyle ilgili şöyle buyurmuştur: Büyük günahlar, Yüce Allah’ın azap vaat etmiş olduğu günahlardır.

Sahih senetli bir hadiste İmam Muhammed Taki’nin (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Babamın şöyle buyurduğunu duydum: Babam Musa bin Cafer şöyle buyurdu: Amr bin Ubeyd, babam Cafer Sadık’ın yanına geldi ve selam verip oturduktan sonra bu ayeti kerimeyi okudu: *Ufak tefek kusurları dışında, büyük günahlardan ve edepsizliklerden kaçınanlara gelince.*¹³ İmam (a.s) ayetin bu bölümünü okuyup da sessiz kalan Amr’a “Neden devam etmedin?” diye sorunca, Amr şöyle dedi: Kur’an-ı Kerime bakarak büyük günahları öğrenmek istiyorum. Bunun üzerine İmam (a.s) şöyle buyurdu: Ey Amr, büyük günahların en büyüğü Allah’a şirk koşmaktır. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: *Allah’a kim şirk koşarsa Allah ona Cennetini haram etmiştir.*¹⁴ Bu günah sonrasında en büyük günah Allah’tan ümit kesmektir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: *Allah’ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü kâfirler topluluğundan başkası Allah’ın rahmetinden ümit kesmez.*¹⁵ Bu günahın ardından en büyük günah kendini Allah’ın mekrinden emanda bilmektir. Zira Yüce Allah şöyle buyurmuştur: *Oysa hüsrana uğrayan toplum dışında hiç kimse kendini Allah’ın tuzağından emin sayamaz.*¹⁶ Bu günahlardan birisi ise anne ve babanın nefretini kazanmaktır. Zira Yüce Allah anne ve babanın öfke ve nefretini büyük bir zülüm ve haksızlık olarak tanımlıyor. Diğer büyük günah ise haksız yere bir insanın canına kıymaktır. Zira Yüce Allah şöyle buyur-

¹¹ Necm, 32.

¹² Nisa, 31.

¹³ Necm, 32.

¹⁴ Maide, 72.

¹⁵ Yusuf, 87.

¹⁶ A’raf, 99.

muştur: *Cezası, içinde ebediyen kalacağı cehennemdir.*¹⁷ Diğer bir büyük günah, haksız yere temiz kadınlara kirlilik iftirasında bulunmaktır. Zira Yüce Allah şöyle buyurmuştur: *Namuslu, kötülüklerden habersiz mümin kadınlara zina isnadında bulunanlar, dünya ve ahirette lânetlenmişlerdir ve onlar için çok büyük bir azap vardır.*¹⁸ Haksız yere yetim çocukların malını yemek diğer bir büyük günahdır. Zira Yüce Allah şöyle buyurmuştur: *Haksızlıkla yetimlerin mallarını yiyenler şüphesiz karınlarına ancak ateş tıkmış olurlar; zaten onlar alevlenmiş ateşe gireceklerdir.*¹⁹ Savaş meydanından kaçmak diğer bir büyük günahdır. Zira Yüce Allah şöyle buyurmuştur: *Tekrar savaşmak için bir tarafa çekilme veya diğer bölüğe ulaşım mevzi tutma durumu dışında, kim öyle bir günde onlara arka çevirirse muhakkak ki o, Allah'ın gazabını hak etmiş olarak döner. Onun yeri de cehennemdir. Orası, varılacak ne kötü yerdir.*²⁰ Faiz yemek ise diğer bir büyük günahdır. Zira Yüce Allah şöyle buyurmuştur: *Faiz yiyenler ancak, şeytan çarpan kimsenin kalktığı gibi kalkarlar.*²¹ Sihir yapmak diğer bir büyük günahdır. Zira Yüce Allah şöyle buyurmuştur: *Sihri satın alanların (ona inanıp para verenlerin) ahiretten nasibi olmadığını çok iyi bilmektedirler.*²² Ayrıca zina yapmak. Zira Yüce Allah şöyle buyurmuştur: *Bunları yapan, günahı(nın cezasını) bulur. Kıyamet günü azabı kat kat arttırılır ve onda (azapta) alçaltılmış olarak devamlı kalır.*²³ Yalan üzere yemin etmek diğer büyük bir günahdır. Zira Yüce Allah şöyle buyurmuştur: *Allah'a karşı verdikleri sözü ve yeminlerini az bir bedelle değiştirenlere gelince, işte bunların ahirette bir payı yoktur.*²⁴ Ayrıca ihanet etmek. Zira Yüce Allah şöyle buyurmuştur: *Her kim hıyanet ederse o hıyanet ettiği şey ile Kıyamet gününde gelir.*²⁵ Farz zekatı vermemek. Zira Yüce Allah şöyle buyurmuştur: *(Bu paralar) cehennem ateşinde kızdırılıp bunlarla onların alınları, yanları ve sırtları dağlanacağı gün.*²⁶ Yalan üzere şahitlik yapmak veya gördüğünü inkâr etmek.

¹⁷ Nisa, 93.

¹⁸ Nur, 23.

¹⁹ Nur, 23.

²⁰ Enfal, 16.

²¹ Bakara, 275.

²² Bakara, 102.

²³ Furkan, 68 ve 69.

²⁴ Âl-i İmrân, 77.

²⁵ Âl-i İmrân, 161.

²⁶ Nur, 35.

Zira Yüce Allah şöyle buyurmuştur: *Şahitliği, bildiklerinizi gizlemeyin. Kim onu gizlerse, bilsin ki onun kalbi günahkârdır.*²⁷ İçki içmek diğer büyük bir günahdır. Zira Yüce Allah bunu aynen puta tapılmasını yasakladığı gibi yasaklamıştır. Diğer büyük bir günah bilerek namaz kılmamak veya herhangi bir farzı yerine getirmemektir. Zira Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Bilerek namaz kılmayan kişi Yüce Allah ve peygamberinin himayesini kaybetmiştir. Verdiği sözde durmamak ve akrabalık bağıni koparmak. Zira Yüce Allah şöyle buyurmuştur: *İşte lânet onlar içindir ve kötü yurt (cehennem) onlarındır.*²⁸ Hadisin devamında İmam (a.s) şöyle buyurdu: Bunları duyan Amr İmam'ın yanından ayrılırken sesli ağlayıp şöyle diyordu: Kendi görüşü üzerine konuşup da faziletler ve ilimde sizinle yarışmaya kalkan kişi kendini helak etmiştir.

Peki, nasıl olur da büyük günahların tam olarak hadis kaynaklarımızda açıklanmadığı gerçeğiyle karşılaşıyoruz? Oysa bunca önemli bir konunun tam olarak açıklanması gerekmez miydi? Bu soruya şöyle bir yanıt verebiliriz: Direkt bir şekilde insanların dünyevi hayatını ilgilendirmeyen konuların saklı tutulması sakıncasızdır ve büyük günahlar genellikle insanların bu dünyalarını direkt olarak ilgilendirmemektedir. Had uygulanması gereken günahlar, tüm detaylarıyla açıklanmıştır. Bunun dışındaki günahlar ise insanların uhrevi hayatını etkiler. Geride kalan büyük günahlardan uzak durmanın etkisi, insanın yapmış olduğu küçük günahların affedilmesine ve Allah katında bağışlanmasına sebep olmaktadır. Daha doğrusu büyük günahlardan uzak durmak iki namaz arasında işlenen muhtemel ufak günahların bu namaz vesilesiyle temizlenmesine sebep olur.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Büyük günahlardan uzak durulursa günlük namazlar ve cuma namazı, iki namaz arasında işlenen günahları temizler.

Bu konu ise insanların ahiret hayatıyla ilişkilidir ve bu yönüyle tam bir şekilde açıklanmamış olması kesinlikle sakıncasızdır ve hatta açıklanmamış olması daha iyidir. Zira bu durumda insanlar sürekli korku içinde olacaklardır ve günlük namazlarına güvenip de küçük günahlara

²⁷ Bakara, 283.

²⁸ Rad, 25.

yaklaşmayacaklardır. Ayrıca büyük günahlardan uzak durmak sadece küçük günahların silinmesi yönünde bir yardımcıdır ve insanlar bu gerçeği göz önünde bulundurarak büyük günahlardan uzak durmak yönünde daha dikkatli olacaklardır.

7- Küçük Günahların Büyük Günaha Dönüşmesi

Küçük günahlar birkaç etken ile büyük günahlara dönüşebilir;

Bir: Tekrarlamak ve süreklilik.

el-Kafi kitabında İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: İsrarla (tekrar tekrar) yapılan hiçbir günah, küçük değildir ve (peşince) istiğfar yapılan hiçbir günah, büyük değildir.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Allah'a yemin ederim ki Yüce Allah, bir günahı ısrarla tekrarlayan kulunun hiçbir ibadetini kabul etmez.

İmam Muhammed Bakır (a.s), “*Bir de onlar, işledikleri kötülüklerde, bile bile ısrar etmezler.*”²⁹ ayetinin açıklaması yönünde şöyle buyurmuştur: İsrar etmek, kulun, günah sonrasında istiğfar etmemesi ve tövbe yönünde herhangi bir kaygı ve düşünce taşımamasıdır. İşte bu, ısrar etmektir.

Bunu uzun yıllar boyunca bir taş üzerine damlayıp da zamanla taşı delen bir suya da benzetebiliriz. Oysa aynı miktardaki su bir defada aynı taşın üzerine dökülecek olursa kesinlikle bu etkiyi yaratmayacaktır.

Hız. Peygamber (s.a.a) bu gerçeğe işaretle şöyle buyurmuştur: Amellerin en güzeli, az olsa da sürekli olandır.

Karşıtıyla tanımlama yönteminden yola çıkarak “az olsa da sürekli olan iyilikler, en iyi iyilikler olduğuna göre, az olsa da sürekli olan kötülükler de en vahim kötülüklerdir” diyebiliriz. Zira devamlılık, günahın kalpteki etkisini sürekli derinleştirir.

İki: Günahı küçük görmek.

Kul, yapmış olduğu hatayı büyük görünce bu hata Yüce Allah nezdinde küçülecektir ancak kul, yapmış olduğu hatayı küçük görünce bu

²⁹ Âl-i İmrân, 135.

hata Yüce Allah nezdinde büyüyecektir. Zira günahını büyük gören kul, kalben bu günahı uzaklaşacak ve bu günahın kalbine bırakacağı etkiyi azaltacaktır. Buna mukabil günahını küçük gören kul bu günahın önünü açacaktır ve kalbine işlemesine müsaade edecektir. Oysa kalbin ihtiyaç duyduğu hayati unsur ibadetlerle aydınlatılmasıdır ve kalbe zarar veren başlıca unsur günahların karanlık izleridir. Bu sebeple Yüce Allah insanları bilmeksizin ve istemeyerek yapmış oldukları hatalardan ötürü sorumlu tutmaz.

Bir hadiste şöyle yazar: Mümin kullar günahlarını, üzerlerine yıkılacak olan bir dağ gibi görüyorlar. Ancak münafıklar, günahlarına, bir işaretle uçurabilecekleri burunlarına konmuş bir sivrisinek gözüyle bakarlar.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Küçük saydığımız günahlardan sakının. Hiç şüphesiz bu günahlar affedilmeyecektir. "Küçük saydığımız günahlar nedir?" diye sorulduğunda ise şöyle buyurdular: İnsan günah yapar da sonrasında "şu (ufak tefek) günahları saymayacak olursak benim bir eksikliğim yok" derse, işte budur.

İmam Musa Kazım'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Büyük iyiliklerinizi büyük görmeyin ve küçük günahlarınızı küçük görmeyin. Zira küçük günahlar birikince fazlaşıyor. İnsafa uyabilmek için tenha hallerinizde Allah'tan sakının.

Üç: Küçük günahlara sevinmek ve bu günahlardan haz duymak.

Bu gözle küçük günahlara bakan insanlar bu günahlara ulaşabilmeği bir ganimet ve fırsat olarak görürler. Oysa bu günahlar kişinin bedbahtlığı için yeterli sebeptir.

Günahın hazzı ne kadar fazla ise aynı oranda günahın vebal ve sorumluluğu da fazladır ve kişinin kalbini karartmak yönüyle bir o kadar etkilidir. Bazı durumlarda bu kişilerin, yapmış oldukları günahlarla övündükleri bile görünmüştür. Örneğin birisiyle tartıştıktan sonra; "nasıl da adamı rezil ettim" diyen insanlar gibi.

Günahlar birer helak edici zehir misalidir ve bu günahlara bulaşan kişi, düşmanına, yani şeytana yenik düştüğü için her zaman hüzün ve esef

içinde olmalıdır. “Artık bu acı ilacı içmek zorunda değilim” düşüncesiyle ilaç tabağının kırılmasına sevinen hastanın iyileşmesi beklenmez.

Dört: Günahlarının Yüce Allah tarafından örtülü tutulmasıyla şımarmak.

Yüce Allah insanları dünya hayatları boyunca serbest bırakmış ve bu süre için onlara serbestlik tanımıştır. Bu serbestliğe güvenip de günahlara bulaştığı halde kendisini Allah’ın gazabından uzak gören insanlar bu serbestliğin aslında onların aleyhinde işlediğini unuturlar. Hatta bazıları daha da ileri gidip kendilerine bu günah fırsatını verdiği için Yüce Allah’a teşekkür etme küstahlığında bile bulunurlar.

İnsanda bu tür bir düşüncenin oluşması genellikle kendisini Yüce Allah’ın mekrinden emanda hissetmesi veya kibirlenmenin tehlikelerinden habersiz olmasından kaynaklanır. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Kendi içlerinden de: Bu söylediklerimiz yüzünden Allah’ın bize azap etmesi gerekmez miydi? derler. Cehennem onlara yeter. Oraya gireceklerdir. Ne kötü dönüş yeridir orası.³⁰

Beş: Günah yaparken insanlardan çekinmemek ve açık bir şekilde günah işlemek.

İnsan, yapmış olduğu günahları diğer insanlara anlattırsa veya çekinmeden onların önünde günah yaparsa bu durumda Yüce Allah’ın kulları üzerine örtmüş olduğu perdeyi yırtmıştır ve diğer insanları günaha doğru itmiştir. Bu iki suç kişinin yapmış olduğu günaha eklenince çok büyük bir vebal ve sorumluluk altına girmesine sebep oluyor ve günahının katlanarak çoğalmasına yol açıyor. Bunlara ilaveten kişinin suçlarına bir de diğer insanlar için uygun günah ortamı hazırlamak günahı eklenirse, bu, dördüncü bir günah olur ve kişinin suçunu oldukça ağırlaştırıyor.

Yüce Allah iyiliklerin açığa çıkmasını seviyor ve kirliliklerin ifşasına gazapla bakar. Bu durumda Allah’ın bu kuralını hiçe saymak Yüce Allah’a karşı yapılan bir haksızlıktır ve kişinin suç oranını oldukça arttırır.

³⁰ Mucadele, 8.

el-Kafi kitabında İmam Rıza'nın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Saklı tutulan iyilik, yetmiş iyilik değerindedir, yapmış olduğu kötülüğü açığa çıkaran kişi ise rezil rüsva olmaya mahkûmdur, kötülüğünü insanlardan saklayan kişinin kötülüğü ise bağışlanmıştır.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Din öğretilerini öğrenmek için, Kur'ân ve açıklamasını öğrenmek için bize gelen kişinin önünü açın ancak Yüce Allah'ın örtmüştüğü bir gizli kusuru açmak üzere bize gelenin önünü kapatın.

Altı: Günah işleyen kişinin âlim bir insan olması.

İnsanların güvenip de kendisine uyduğu bir âlim, diğer insanların göreceği şekilde bir günah yaparsa bu durum bu günahın ağırlaşmasına sebep olur. Örneğin bir âlimin ipek giysi giymesi, altın takı kullanması, devlet yöneticilerinin nereden geldiği belli olmayan şüpheli malını almaktan çekinmemesi, devlet yöneticilerinin yanına gidip gelmesi ve onlara sevgi duyması, onların yanlış davranışlarını görmezden gelerek onlara yardımcı bulunması, insanların arkasında konuşması ve onların saygınlığını hiçe sayıp şahsiyetlerini ayakaltına alması ve benzeri yanlış davranışlar. Bu günahlar her zaman bu âlimin peşinde olacak, o ölse bile bu günahlar peşini bırakmayacaktır. İnsanlar bu günahlara teşebbüs ettiği sürece bu günahın vebali ölmüş olan bu âlimin peşini bırakmayacaktır. Öyleyse ne mutlu günahları da kendisiyle birlikte gömülen insanların haline.

Bir hadiste şöyle yazar: Kendisinden sonra İnsanlar arasında kötü bir alışkanlık bırakan kişi kendi günahına ilaveten, bu günaha bulaşan kişilerin günahından bir şey eksilmeden, onların günahını da üstlenecektir.

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Onların yaptıkları her işi, bıraktıkları her izi yazarız.³¹

Buradaki izler, kişinin ameline müteakip, amelinin bir etkisi olarak sonradan meydana gelen şeylerdir. Bu sebeple bir âlimin doğru yoldan sapmasını bir geminin batmasına benzetirler; zira doğru yoldan ayrılan bir âlim kendisiyle beraber birçok insanı da batırır.

³¹ Yasin, 12.

8- Kısmi Tövbe

Burada sözü uzatmadan şöyle diyebiliriz; kimi insan büyük günahları bir kenara bırakır; ancak küçük günahlar konusunda dönüş yapamaz. Kimi insan küçük günahları hayatından çıkarır ancak büyük günahlara yok diyemez. Kimi insan ise belirli büyük günahlardan uzak durur iken diğer bazı büyük günahları yapmaktan sakınmaz.

Birinci ihtimale gelince bu tür bir kısmi tövbe akli olarak sakıncasızdır. Zira büyük günahlar Yüce Allah nezdinde daha önemlidir ve O'nun gazabını kazanmak açısından daha etkilidir. Ancak küçük günahlar bu yönüyle daha hafif bir etkiye sahiptir ve çok daha fazla bir ihtimalle Yüce Allah'ın affına uğrama ihtimali taşır. Hiç kuşkusuz birçok insanın tövbesi Yüce Allah katında kabul görmüştür ve bu insanların hiçbiri masum insanlar değildir. Öyleyse tövbenin kabul edilmesi için kişinin illa da masum olması gerekmez. Kimi durumlarda tabipler hastalarına bal yemeği kesin bir şekilde yasaklarken şeker kullanmayı daha yumuşak bir şekilde yasaklar ve bu da ikisinin aynı etkiye sahip olmadığını gösterir.

İkinci ihtimal yani büyük günahların bir bölümünden uzak durup da diğer bölümü konusunda gevşek davranmak, aklın “olabilir” dediği bir durumdur. Zira kişi, bazı günahların etkisine vakıf olabilir; veya bazı günahların daha etkili, daha yıkıcı olduğuna ve Yüce Allah katında daha büyük olduğuna inanabilir. Örneğin insan, öldürmek, gasp, zülüm ve benzeri kul haklarıyla ilgili günahlardan uzak dururken kul ile Allah arasında olan günahları bağışlanmaya daha yakın gördüğü için bu günahlara sırtını dönmeyebilir.

Üçüncü ihtimal yani küçük bir günaha karşı katı bir şekilde karşı dururken büyük bir günaha karşı gevşek davranmak, yine aklın mahzurlu bakmadığı bir ihtimaldir. Örneğin kesinlikle hiç kimsenin arkasında konuşmayan, hiç kimsenin namusuna kötü gözle bakmayan bir insan aynı zamanda içki içmek konusunda ısrarcı olabilir ve bu konuda kendisine “hayır” demeyebilir. Kuşkusuz bütün mümin kullar yapmış oldukları günahlar nedeniyle korku ve pişmanlık hissediyorlar. Ancak bazı durumlarda, kişinin pişmanlık ve korku derecesi günahından aldığı hazdan daha düşük olur ve bu sebeple kalbindeki bu korku veya pişmanlığı basturabilir. Günah korkusunun kişide az olması ise kimi durumlarda kişinin

bilgisizliğinden, kimi durumlarda gafletten kaynaklanır; kimi durumlarda nefsanî isteklerin aşırı serbest bırakılması kişiyi bu duruma sürüklemiş olabilir. Bu durumlarda “kişinin kalbinde pişmanlık yoktur” diyemeyiz, ancak bu pişmanlık, kişide, günahı yenecek kadar bir azim yaratmak için yeterli değildir.

Bu tür insanlar kendi kendilerine şöyle düşünürler: Yüce Allah benim üzerimde iki hakka sahiptir ve bu hakların her ikisini yerine getirmezsem iki cezayı hak etmiş olurum. Ancak bu hakların birisi konusunda şeytanı alt edemiyorum ve birisini yerine getiremiyorum. Bu sebeple sadece birini yerine getiriyorum ve bu konuda göstermiş olduğum çaba hatırına Yüce Allah'ın beni affetmesini ve nefsimi yenik düşmemi mazur görmesini umuyorum. Bu, bütün Müslümanların genel halidir.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Pişmanlık, tövbenin kendisidir.

Hız. Peygamber (s.a.a) bu hadisi şerifte bütün günahlardan tövbe edilmesine değinmemiştir.

Emirü'l-Müminin Hız. Ali (a.s) Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğunu nakleder: Tövbe eden kişi hiç günah işlemeyen kişi gibidir.

9- İnsanların Tövbe Hakkında Farklı Tutumları

Tövbe kapısını aralayan insanları birkaç bölüme ayırabiliriz:

Birinci bölüm: Tövbe ettikten sonra hayatının sonuna kadar güzel bir hayat benimseyen, geçmişte yapmış oldukları hataları telafi eden ve bir daha asla aynı hataya düşmeyen, genel olarak bütün insanların yapabileceği ufak hatalar dışında hiç günaha bulaşmayan insanlar. Bu tür bir tövbeye “Nesuh tövbe” denilir.

İkinci bölüm: İbadetlerini yerine getirmek ve büyük günahlardan uzak durmak konusunda oldukça azimli olan insanlar. Her ne kadar isteyerek de olmasa farkında olmadan herhangi bir günaha düşecek olurlarsa fark ettikleri anda bu hatadan dönen ve telafi yolunu tutan kişilerdir. Bu gruptaki insanlar her ne kadar birinci gruptan daha aşağı bir aşamada yer alsalar da yine de çok büyük bir makama sahiptirler. Genel

olarak hakiki bir tövbeyle günahından dönen insanlar bu grupta yer alır. Zira kötülükler insanoğlunun varlığıyla bütünleşmiştir ve çok az insan tamamıyla bu yönünün etkisinden kurtulabilmektedir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Ufak tefek kusurları dışında, büyük günahlardan ve edepsizliklerden kaçınanlara gelince, bil ki Rabbin, affı bol olandır.³²

Yine Allah diğer bir ayeti kerimede şöyle buyurmuştur:

Yine onlar ki, bir kötülük yaptıklarında, ya da kendilerine zulmettiklerinde Allah'ı hatırlayıp günahlarından dolayı hemen tövbe-istiğfar ederler. Zaten günahları Allah'tan başka kim bağışlayabilir ki! Bir de onlar, işledikleri kötülüklerde, bile bile ısrar etmezler.³³

Bir hadiste şöyle yazar: İcinizdeki en iyi insanlar, günah yaptıktan sonra tövbe edenlerdir.

Diğer bir hadiste de şöyle yazar: Mümin, buğday başağına benzer. Zaman zaman eğilir, ancak tekrar doğrulur.

Üçüncü bölüm: Tövbe ettikten sonra bir süre günahattan uzak durup da daha sonra yeniden nefisine yenik düşen insanlar. Bu gruptaki insanlar genel olarak ibadetlerini yerine getirmek konusunda ve günahlardan uzak durmak konusunda ciddi bir tutum içinde olmalarına rağmen kimi zaman nefislerine yenik düşüp bilerek bir günah işlerler. Yani nefsanî istekleri onları türlü günahlara sürüklemek istemesine rağmen bu isteklerine karşı koyar ve doğru yoldan sapmamaya çalışırlar. Ancak sadece bir veya iki günah konusunda zaman zaman nefislerine yenik düşerler. Buna rağmen bu insanların ana hedefi tamamıyla doğru bir hayat benimsemektir ve “inşallah ileride böyle bir hayat benimseyeceğim” düşüncesiyle tövbe etmeği her gün ertelerler. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Diğerleri ise günahlarını itiraf ettiler, iyi bir ameli diğer kötü bir amelle karıştırdılar. (Tövbe ederlerse) umulur ki Allah onların tövbesini kabul eder.³⁴

³² Necm, 32.

³³ Âl-i İmrân 135.

³⁴ Tövbe, 102.

Bu gruptaki insanlar tövbe edecek olurlarsa, Yüce Allah katında bu tövbenin kabul edilmesi ve geçmişteki tüm günahlarının affedilmesi büyük bir olasıdır.

Dördüncü bölüm: Tövbe sonrasında bir süre azimli bir şekilde doğru yolda ilerledikten sonra ansızın hiçbir şey olmamış gibi yeniden eski hayatlarına geri dönen insanlar. Bu tür bir tövbe en değersiz tövbedir ve bu insanların sonunun ne olacağı ise Allah'ın iradesine bağlıdır.

10- Tövbe Nimetine Ulaşmanın Yolu

Tövbe nimetine kavuşabilmek için aşağıda anlatacağımız dört aşamalı yoldan geçmek oldukça yardımcı olacaktır.

Bir: İnsan, ayet ve hadislere bakıp Allah'ın emirlerine karşı koyan günahkâr kulların ahiretteki halini ve bu ayet ve hadislerdeki azapları gözünün önünde canlandırmalıdır.

Ehl-i Sünnet kaynaklarında yer alan bir hadisi şerifte Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Güneşin her doğuşunda ve her batışında iki melek sesli bir şekilde şöyle konuşurlar: Biri: “keşke bu varlıklar yaratılmasaydı” der, diğeri: “neyse ki yaratıldılar ama keşke neden yaratıldıklarını bilselerdi” der, Birinci melek: “neden yaratıldıklarını bilmemeleri neyse de keşke en azından bildiklerine uysalar” der, ikinci melek: “hadi bildiklerine uymuyorlar, keşke bilmedikleri şeylere dalıp durmasalar” der.

Diğer bir nakilde son iki cümle şöyle nakledilmiştir: “Keşke birlikte oturup da bildikleri şeyler üzerine konuşsalar” ve “bildiklerine uymasalar da keşke en azından şimdiye kadar yapmış olduklarından ötürü tövbe etseler”.

Bir arif şöyle der: Kul, Allah'ına karşı gelip de günah işlediği zaman üzerinde bulunduğu yer onu içine almak için Yüce Allah'tan izin ister, onun üzerindeki gök, onun üzerine yıkılmak için Yüce Allah'tan izin ister. Ancak Yüce Allah yeryüzüne ve gökyüzüne şöyle buyurmuştur: Kulumu kendi haline bırakın. Siz onu yaratmadınız. Siz onu yaratmış olsaydınız kesinlikle ona rahmetle yaklaşırdınız. Belki de tövbe edip bana

dönecektir ve ben onu affedeceğim. Belki de salih bir insana dönüşecektir ve ben onun kötülüklerini birer iyiliğe çevireceğim. İşte bu şu ayeti kerimenin mealidir:

Şüphesiz gökleri ve yeri yok olmaktan koruyan, Yüce Allah'tır. Şayet onlar yıkılacak olursa onları Allah'tan başka kimse tutamaz.³⁵

İki: Hayatının bir bölümünü günahla geçirip de sonrasında tövbe eden insanların hayat hikâyesini ve yapmış oldukları günahlar sebebiyle çektikleri çilelerin öyküsünü öğrenmek.

Üç: Yüce Allah'ın kıyamete kadar beklemeyebileceğini ve belki de bu dünyada onun yapmış olduğu günahların cezasını ona çektireceğini, başına gelen sıkıntıların, aslında kendi yapmış olduğu günahların bir ürünü ve dünyevi etkisi olduğunu düşünmek. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Başınıza gelen herhangi bir musibet, kendi ellerinizle işledikleriniz yüzündendir. (Bununla beraber) Allah çoğunu affeder.³⁶

İmam Cafer-i Sadık (a.s) bu ayetin açıklaması mahiyetinde şöyle buyurmuştur: İnsanın vücudunda oluşan burkulmalardan tutun da (yolda yürürken) ayağının değdiği taşa kadar, kayıp düşmesinden vücudunun çizilmesine kadar başına gelenlerin hepsi günahlar sebebiyledir.

Diğer bir hadiste şöyle yazar: Bunu bilin ki kesilen tüm damarlar, insanın başına gelen tüm olumsuzluklar, başını ağrıtan tüm olaylar ve tüm hastalıklar ancak günahların bir sonucudur. Bu ise bu ayeti kerimenin mealidir:

Başınıza gelen herhangi bir musibet, kendi ellerinizle işledikleriniz yüzündendir.³⁷

Hadisin devamı şöyledir: Yüce Allah'ın affetmiş olduğu günahlar, cezayla karşılık verdiği günahlardan çok daha fazladır.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Nice insanlar yapmış oldukları günahlardan ötürü gece namazı nimetinden mahrum bırakıl-

³⁵ Fatir, 41.

³⁶ Şura, 30.

³⁷ Şura, 30.

mıştır. Kötü işler, bıçağın ete saplanmasından daha hızlı bir şekilde bu işlere bulaşan insanlara saplanır.

Dört: Günahların birer birer ne tür etkilere sahip olabileceği konusunda bilgi edinmek. Örneğin içki içmek, zina etmek, hırsızlık, insan öldürmek, başkalarının arkasından konuşmak, haset ve diğer günahların sayısız olumsuz etkisini öğrenmek.

Kutsi bir hadiste Yüce Allah'ın şöyle buyurduğu yazılır: Nefsanî isteklerini benim emirlerime tercih eden kuluma verdiğim en hafif ceza benimle konuşmanın hazzını ondan almaktır.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Günah niyeti taşıyan kişiler kendilerini korusun ve günaha yaklaşmasın. Zira günah anında, Yüce Allah onları bu halde görüp de şöyle buyurabilir: İzzetimin üzerine yemin ederim ki ebediyen seni affetmeyeceğim.

İmam Musa Kazık (a.s) şöyle buyurmuştur: İçinde günah yapılan evin temizlenmek üzere güneşe açık hale getirilmesi, Yüce Allah'ın her zaman sahip olduğu bir haktır.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: (Bağışlanmayan sadece) bir günahından ötürü kimi kullar, cennetteki eşlerinin oradaki nimetlerden yararlandıklarını gördükleri halde yüz yıl boyunca bekletilirler.

Müminleri efendisi Hz. Ali, “Estağfurullah” diyen birisine şöyle buyurdu: İstiğfarın ne demek olduğunu biliyor musun? İstiğfar, yüce mertebedeki insanların işidir. İstiğfar dokuz anlam taşır. Bir: geçmişte yapılanlardan ötürü pişmanlık duymak. İki: bir daha dönmemek üzere günahları bir kenara bırakmak. Üç: tüm kul haklarından kurtulup da Yüce Allah'ın huzuruna hiç kimsenin hakkını taşımayaarak çıkmak. Dört: doğru düzgün yerine getirmediğin tüm ibadetlerini hakkıyla yerine getirmek. Beş: haram mal ile vücudunda meydana gelen etleri hüznlerle eritip de deriyi kemiğe vardırıdıktan sonra helal mal ile meydana gelen yeni etlerle bu ikisinin arasını doldurmak. Altı: vücuduna günahların hazzını yaşattığın gibi ona ibadetlerin sıkıntısını da yaşatmak. İşte bunları yaptıktan sonra “estağfurullah” diyebilirsin.

Misbâhu's-Serîa kitabında İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Tövbe insanların sarılıp da yardım aldığı, Allah'a uzanan iptir. Kul, her zaman için tövbe halinde olmalıdır. Peygamberler bir an için bile Allah'tan gafil olmaktan, veli kullar akıllarına gelen düşüncelerden, seçkin kullar Allah'ı yâd etmedikleri her bir nefesten, temiz saf kullar Allah dışında herhangi bir şeyle uğraşmaktan, âlimler ise günahlardan tövbe ederler.

Bu gruplarda yer alan tüm insanlar, yapmış oldukları tövbenin hakikati ve içeriğini iyi bilirler. Ancak bu konuyu açmak ve detaylarıyla anlatmak bu kitaba sığmayacak kadar bilgi içerdiği için burada bu konuya değinmeyeceğiz.

Âlim insanların tövbesi pişmanlık suyuyla kalbini yıkamak, her zaman için Yüce Allah katında günahlara itiraf etmek, geçmişteki günahlar için pişmanlık ve gelecek için kaygı duymak, günahlarını küçük görmemek ve bu sebeple ihmalkârlığa sürüklenmemektir. Elinden çıkan ibadetler için gozuyaş dököp derin esef duymak, nefsanî isteklerden uzak durmak, tövbesine devam edebilmek için Yüce Allah'tan yardım dilemek, tekrar günahlara dönmek için Yüce Allah'tan yardım dilemek, ibadetler meydanında kendisini sıkıntılara sokmak, kaçırılmış olduğu farzlarını yerine getirmek, kul haklarını kendilerine geri vermek, kötü arkadaşlardan uzak durmak, geceler boyunca uykusuz kalıp ibadet etmek, günler boyunca oruç tutmak, her zaman için sonundan endişe etmek, iyi günde ve sıkıntılı günlerde her zaman için Allah'tan yardım dilemek, hakkıyla tövbe edenlerden birisi olabilmek için belalar ve sıkıntılarda sabırlı olmaktır. İşte bunlar kişiyi günahlarından arındırır, amellerine değer katır ve makamını yükseltir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Elbette Allah, doğruları ortaya çıkaracak, yalancıları da mutlaka ortaya koyacaktır.³⁸

³⁸ Ankebut, 3.

İkinci Bölüm: Sabretmek

1- Sabır Göstermenin Yüce Değeri

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Yalnız sabredenlere, mükâfatları hesapsız ödenecektir.³⁹

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

İşte onlara, sabretmelerinden ötürü, mükâfatları iki defa verilecektir.⁴⁰

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Elbette sabırlı davrananlara yapmakta olduklarının en güzeliyle mükâfatlarını vereceğiz.⁴¹

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Sabırlarına karşılık Rabbinin İsrailoğullarına verdiği güzel söz yerine geldi.⁴²

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Sabrettikleri ve ayetlerimize kesinlikle inandıkları zaman, onların içinden, buyruğumuzla doğru yola ileten rehberler tayin etmiştik.⁴³

Sabır hariç bütün ibadetlerin belirli bir mükâfatı var. Oruç ibadeti bir nevi sabır olduğu için Yüce Allah bu ibadetle ilgili şöyle buyurmuştur: Oruç benimdir ve ben onun mükâfatını veririm. Yüce Allah, sabredenlerle beraber olduğunu buyururken şöyle buyurmuştur:

Sabredin. Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir.⁴⁴

Diğer bir ayeti kerimede Yüce Allah ancak sabredenlere yardım ettiğini ifade ederek şöyle buyurmuştur:

Evet, siz sabır gösterir ve Allah'tan sakınırsanız, onlar (düşmanlarımız) hemen şu anda üzerinize gelseler, Rabbiniz, nişanlı beş bin melekke sizi takviye eder.⁴⁵

³⁹ Zümer, 10.

⁴⁰ Kasas, 54.

⁴¹ Nahl, 96.

⁴² A'raf, 137.

⁴³ Secde, 24.

⁴⁴ Enfal, 46.

⁴⁵ Âl-i İmrân, 125.

Yüce Allah hiç kimseye vermediği değerli nimetleri yalnızca ve yalnızca sabredenlere verdiğini ifade buyururken şöyle buyurmuştur:

İşte Rablerinden bağışlamalar ve rahmet hep onlardır. Ve doğru yolu bulanlar da onlardır.⁴⁶

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Sabır, imanın yarısıdır.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Size en az verilen şeylerden birisi yakın, diğeri ise sabırdır. Bu iki nimetten nasibini alanlar ise gecenin ibadetini ve gündüzün orucunu kaçırdıklarına üzülsinler.

Peygamber Efendimize (s.a.a) “İmanın ne olduğu” sorulunca şöyle buyurdular: Sabır göstermek ve kolaylık tanımak.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Sabır, cennet hazinelerinden bir hazinedir.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Amellerin en üstünü, insanların yapmak istemediği ve onların nefesine ağır gelen amellerdir.

Şöyle rivayet edilmiştir: Davud’a (a.s) şöyle vahyedildi: Ahlakını benim ahlakıma uygun hale getir. Ben sabırlıyım, (sen de sabırlı ol.)

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Mümin kul, kabrine girdiği vakit, namaz, sağ tarafında, zekât ise sol tarafında duracaktır. İyilikleri ona gölge yapacaktır ve sabır bir köşede duracaktır. Sorgu melekleri geldiğinde ise sabır, namaz ve zekâta şöyle seslenecektir: Arkadaşınızı koruyun. Onu koruyamayacak olursanız ben onu korurum.

İmam Cafer-i Sadık’ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Mümin kul, herhangi bir belaya tutunur da bunu sabırla karşılarsa bin şehit sevabını kazanacaktır.

İmam Cafer-i Sadık’ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Yüce Allah bir kavime bol nimetler verdi ancak bu nimetlerin şükrünü yerine getirmediikleri için bu, onlara vebal oldu. Diğeri bir kavimi ise sıkıntılarla imtihan etti ve bu sıkıntılara sabrettikleri için bu, onlara bir nimet oldu.

İmam Cafer-i Sadık (a.s), babası İmam Muhammed Bakır’ın (a.s) şöyle buyurduğunu nakletmiştir: Dünya sıkıntılarına karşı koymak için

⁴⁶ Bakara, 157.

sabrını önceden hazır durumda tutmayan kişi (bu sıkıntılar karşısında) aciz duruma düşecektir.

İmam Muhammed Bakır'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Cennet, sıkıntılar ve sabırla çevrenmiştir. Dünya hayatı boyunca sıkıntılara sabreden kişi cennete girecektir ancak kendisini nefsanî hazlar ve isteklere karşı korumayan kişi cehenneme girecektir.

Emirü'l-Müminin Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: İman, dört sütun üzerine kurulmuştur; yakın, sabır, cihat ve adalet.

2- Sabrın Tanımı ve Çeşitleri

Her zaman için mümin kulun kalbi din ve heves savaşının meydanıdır ve bu ikisi arasındaki amansız savaş sürekli olarak dünya hayatı boyunca devam edecektir. Din ordusunda saf tutan askerler meleklerdir. Heves tarafında saf tutan askerler ise şeytanlardır. Dolayısıyla sabrın anlamı heves ordusuna karşı din ordusuna yardım etmektir.

Sabır, iki türdür:

Bir: Fiziki sabır. Örneğin vücudumuzu ilgilendiren fiziki sıkıntılara katlanmak ve bu sıkıntılara karşı sabırlı olmak. Bu tür bir sabır ise bir işi yapmak suretiyle, örneğin ibadetleri yerine getirmek veya bir olumsuzluğa karşı sabır göstermek suretiyle gerçekleşir. Örneğin kişinin, Allah rızası için maruz kaldığı fiziki saldırılara sabretmesi veya hastalıklarda sabırlı ve metanetli davranması.

İki: Nefsani sabır: Yani kişinin, nefsanî isteklerine karşı sabırlı olması ve bu isteklerine karşı koyması. Bu durumda kişi, örneğin nefsinin gayrimeşru cinsel isteklerine veya gayrimeşru yemek isteklerine karşı sabırlı davranmışsa bunun için "iffet" sözcüğü kullanılır. Kişi herhangi bir olumsuzluğa karşı sabırlı davranmışsa bu durumda yalnızca "sabır" sözcüğü kullanılır.

Bunun karşısında ise "feryat" ve "figan" halleri bulunur. Yani nefsi, bağırıp çağırması için, kendine vurup yakasını yırtması için veya benzeri davranışlar için serbest bırakmak.

İnsan kendisini varlık ve servet sahibi olmanın olumsuz getirilerine karşı koruyorsa buna “kendini zapt etmek” denilir. Bunun karşıtı için ise “pervasızlık” ve “kayıtsızlık” ifadeleri kullanılır.

Savaşta sabırla savaş meydanında durup savaşanlar için “şecaat” ve “korkusuzluk” ifadesi kullanılırken bunun karşıt anlamını ifade etmek için “korkaklık” ifadesi kullanılır.

Gazap ve öfkesine karşı kendini koruyanlar için “hilm” ve “halim” ifadesi kullanılırken karşıt anlamı ifade etmek için “öfkeli” ve “sinirli” ifadesi kullanılır.

Sıkıntılı olaylarda sabırlı davrananlar için “geniş yürekli” ifadesi kullanılırken bunun karşıtı ifade etmek için “tahammülsüz” ifadesi kullanılır.

Herhangi bir sözün saklı tutulması ve söylenmemesi için kullanılan sözcük “ketum olmak” veya “ağzı sıkı olmak” ise bunun karşıtı ifade etmek için kullanılan sözcük boşboğazlıktır.

Gerçekte birer fazlalık olan dünyevi araçları bir kenara bırakan insanlar için kullanılan sözcük “zahit” iken bunun tersini ifade etmek için “açgözlü” ve “tamahkâr” sözcükleri kullanılır.

İhtiyacı kadarıyla yetinip de fazla mal mülk peşinde olmayan insanlar için “kanaatkâr”, “gözü tok” veya “tutumlu” ifadeleri kullanılırken bunun tersini ifade etmek için “açgözlülük”, “tamahkârlık” veya “harislik” sözcükleri kullanılır.

Buraya kadar söylediklerimizi göz önünde bulundurarak kolaylıkla sabrın aslında birçok ahlaki güzelliği içinde barındırdığını söyleyebiliriz. Sabır, güzel ahlaki özelliklerin yöneticisi ve büyük lideridir. Bu nedenle Peygamber Efendimize (s.a.a), “İmanın ne olduğu” sorulunca şöyle bu-yurdular: Sabır.

Hiç kuşkusuz insan bütün hallerinde sabır sıfatına başvurmak mecburiyetindedir. Zira insanın bu dünyada karşılaştığı şeyler “onun istediği veya istemediği” şeyler olmak üzere iki hâl dışında olamaz ve insan bu iki halde de sabra başvurmak zorundadır.

Birincisine, yani insanın hoşlandığı olaylara gelince; örneğin sağlık, para, makam, şöhret, geniş aile, insana yardım edecek olan insanların sayıca fazla olması, türlü yardımcıları ve bütün dünyevi hazlar. Bu gibi durumlarda insan (sandığının aksine) büyük ölçüde sabır sıfatına muhtaçtır. Zira insan, kendisini korumazsa ve aşırı derecede dünyevi bu gibi nimetlere dalarsa zamanla helal olanla yetinmeyecek ve elini harama da uzatacaktır. Bu da insanın “rabbine kafa tutmaya kadar” ilerlemesine vesile olacaktır.

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Gerçek şu ki, insan kendini kendine yeterli görerek azar.⁴⁷

Bu gerçeğe işaretle bir arif şöyle demiştir: Bela ve sıkıntılara mümin kullar sabredebilirler ancak rahatlıklara sadece siddik kullar sabredebilirler. Zira varlıklı insanlar günah yapma imkânına sahiptirler ve günah-tan korunmanın bir yolu da günah yapma imkânına sahip olmamaktır. Bu sebeple Yüce Allah insanları mal, eş ve evlat imtihanı yönünde uyar-mıştır ve şöyle buyurmuştur:

Ey iman edenler! Mallarınız ve çocuklarınız sizi Allah'ı anmaktan alı-koymasın.⁴⁸

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Ey iman edenler! Eşlerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olanlar da vardır.⁴⁹

Yüce Allah diğer bir ayeti kerimede şöyle buyurmuştur:

Biliniz ki, mallarınız ve çocuklarınız birer imtihan sebebidir.⁵⁰

İkinci şekil yani insanın hoşlanmadığı olaylara gelince, bu olaylar bazı durumlarda kişinin iradesine bağlı kılınmıştır. Örneğin ibadetler ve günahlarda olduğu gibi. Bazı durumlarda, örneğin belalar ve sıkıntılarda olduğu gibi, kişinin iradesi dışındadır. Kimi durumda, örneğin birisinin vermiş olduğu zararı, benzer bir karşılıkla telafi etmek ve intikam almak

⁴⁷ Alak, 6 ve 7.

⁴⁸ Munafikun, 9.

⁴⁹ Tegabun, 14.

⁵⁰ Enfal, 28.

örneğinde olduğu gibi, her ne kadar başlangıçta kişinin iradesine tabi olmasa da giderilme aşamasında kişinin iradesine bağlıdır.

Birinci bölüm yani kişinin iradesine tabi olan işler “ibadet” veya “günah” olarak adlandırdığımız bütün işleri kapsar.

İbadetler konusunda insan sabra başvurmak zorundadır. Zira insan nefsi, yaratılış itibarıyla boyun eğmek ve itaat etmekten nefret ettiği gibi emir vermek ve yönetmekten de hoşlanır. Buna ilaveten insan, üşendiği için bazı ibadetleri yapmak istemeyebilir. Örneğin namaz kılmaya üşenebilir. İnsanlar bazı ibadetleri cimrilik yüzünden yerine getirmek istemeyebilirler. Örneğin cimrilik yapıp da zekâtını vermek istemeyen insanlar vardır. Bazen bu iki etkenin birleşmesiyle insanlar bir ibadete yanaşmayabilirler. Örneğin hem üşendiği için hem de parasına kıyamadığı için hac farızasını yerine getirmek istemeyenler vardır. Tarih boyunca bu sebeplerden ötürü birçok insan farz cihattan kaçmaya çalışmıştır. Dolayısıyla ibadetler konusunda sabır göstermek aslında sıkıntılara karşı sabır göstermenin bir örneğidir.

İnsan, ibadetler konusunda, üç farklı aşamada sabra başvurmalıdır.

Bir: İbadet öncesinde, niyetini düzeltmek, ihlâslı olmak, riyadan uzak durmak ve nefsinin tuzaklarına düşmemek suretiyle sabırlı olmak. Bütün bunları başarmak ancak oldukça çetin ve sıkıntılı bir süreçten geçmek suretiyle mümkün olabilir. Bu sebeple Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Ameller niyetlerle ölçülür. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Hâlbuki onlara ancak, dini yalnız O'na has kılarak ve hanifler olarak Allah'a kulluk etmeleri emredilmişti.⁵¹

Yüce Allah diğer bir ayeti kerimede şöyle buyurmuştur:

Ancak sabredip güzel iş yapanlar böyle değildir. İşte onlar için bir bağış ve bir büyük mükâfat vardır.⁵²

İki: İbadet esnasında Allah'tan gafil olmamaya özen göstermek ve ibadetini değersizleştirecek etkenlerle ibadet boyunca savaşmak suretiyle sabırlı olmak. Bunun kolay bir iş olduğunu hiç kimse iddia edemez.

⁵¹ Beyyine, 5.

⁵² Hud, 11.

Üç: İbadet sonrasında, bu ibadeti riya veya sum'a niyetiyle açığa çıkarmamak, kendisine ucb gözüyle bakmamak ve amelini değersizleştirecek bütün davranışlardan uzak durmak suretiyle sabır göstermek. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, Peygamber'e itaat edin ve amellerinizi boşa çıkarmayın."

Yüce Allah diğer bir ayeti kerimede şöyle buyurmuştur:

Başa kakmak ve incitmek suretiyle, yaptığınız hayırlarınızı boşa çıkarmayın.⁵³

Sabır sıfatı, ibadetler ve hayır işlerde yoğun bir şekilde işlev yaptığı gibi günahlar ve kötü işler konusunda da kullanılır. İnsan, günahlar konusunda oldukça yoğun bir şekilde sabra başvurmak zorundadır. Özellikle kişinin alışkanlığı haline gelen bir günah varsa bu durum daha da yoğunlaşır. Bu günahın kolaylıkla işlenebilir olması ise insanın sabrını bir o kadar daha fazla zorlayacaktır. Örneğin giybet etmek, yalan söylemek, riya yapmak ve yalancı övgülerde bulunmak gibi. Zira alışkanlıklar kişide yeni bir tabiat oluşturacaktır ve bu tabiat, nefsanî isteklerle birleştiği anda, kalp meydanında bir savaş başlayacak ve Allah'ın bir ordusuna karşın iki şeytan ordusu saf tutacaktır.

İkinci bölüm, yani başlangıç itibariyle insanın elinde olmayan ancak devamı konusunda insanın iradesine tabi olan işlere gelince, örneğin birisi tarafından sözlü veya fiili bir saldırıya maruz kalıp da mal veya can açısından herhangi bir zarara uğrayan kişi burada sabır göstermek isterse yapması gereken iş karşısındaki kişiyi cezalandırmaktan vazgeçmektir. Yüce Allah bu değere işaret ederek Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmuştur:

Sizin bize verdiğiniz eziyete elbette katlanacağız.⁵⁴

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Onların eziyetlerine aldırma ve Allah'a güven.⁵⁵

⁵³ Bakara, 264.

⁵⁴ İbrahim, 12.

⁵⁵ Ahzab, 48.

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Onların söylediklerine sabret ve onlardan güzellikle ayrıl.⁵⁶

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Sizden önce kendilerine kitap verilenlerden ve müşriklerden birçok üzücü sözler işiteceksiniz. Eğer sabreder ve takva gösterirseniz, muhakkak ki bu, (yapılacak) işlerin en değerlisidir.⁵⁷

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Seninle olan akrabalık bağını koparmak isteyenlerle bağ kur, senden esirgeyene ver ve sana haksızlık yapmanı affet.

Üçüncü bölüm, yakınların ölümü gibi musibetler, mali kayıplar, hastalıklar ve türlü diğer belalar yani başlangıç itibariyle ve bitiş itibariyle insanın iradesi dışında gelişen olaylar ve benzerlerinin karşısında sabretmek konusuna gelince; bu gibi durumlardaki sabrın arkasında yakın ve bilinç yatar.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Allah'ım senden, benim için dünya sıkıntılarını kolaylaştıracak bir yakın istiyorum.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Yüce Allah şöyle buyurmuştur: Kullarımın birine, vücuduyla ilgili, malıyla ilgili veya evladiyle ilgili bir sıkıntı gönderdiğimde bu kul bu sıkıntıyı güzel bir sabırla karşılarsa, kıyamet gününde, onun için bir hesap tartısı kurmaktan veya onun amel defterini diğer insanlara açmaktan hayâ ederim.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Sıkıntıların giderilmesini sabırla beklemek ibadettir.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Herhangi bir sıkıntıya maruz kalıp da Allah'ın emrine uygun olarak "Biz Allah'tanız ve Allah'a döneceğiz. Allah'ım bu sıkıntı için bana mükâfat ver ve sonrasında güzel olanı benim için takdir eyle" derse Yüce Allah onun bu isteğini yerine getirecektir.

⁵⁶ Muzemmil, 10.

⁵⁷ Âl-i İmrân 186.

el-Kafi kitabında Hz. Ali'nin (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdular: Sabır, üç çeşittir; Sıkıntılara sabretmek, ibadetler konusunda ve günahlar karşısında sabırlı olmak. Geçip ginceye kadar başındaki sıkıntılara sabredenler için Yüce Allah üç yüz derece yazacaktır ve her bir derecenin diğer dereceyle olan aralığı gökle yer arası kadardır. İbadetler hususunda sabırlı olanlar için Yüce Allah altı yüz derece yazacaktır ve her bir derecenin diğer dereceyle olan aralığı dünyanın merkeziyle arş arası kadardır. Günahlara karşı sabredenlere ise Yüce Allah dokuz yüz derece yazacaktır ve her bir derecenin diğer dereceyle olan aralığı dünyanın merkeziyle arşın sonu kadardır.

İmam Muhammed Bakır (a.s) şöyle buyurmuştur: Sabır iki çeşittir; güzel bir şekilde sıkıntılara sabretmek ve en güzel sabır yani Allah'ın yasaklarına karşı sabırlı olmak.

İnsan sıkıntılar karşısında dile gelirse, bağırıp çağırırsa, yakasını gömleğini yırtıp şikâyet ederse, sabır sınırını aşmıştır. Bütün bu saydıklarımız insanın iradesine tabi işlerdir. Dolayısıyla insan her zaman bu tür davranışlardan uzak durmayı seçmelidir ve Allah'ın takdir ettiğine rıza göstermelidir. Sabır sınırlarından çıkmamış olmak için musibetler ve sıkıntılara sevgi duymak gerekmez. Zira bu, insanın iradesi dışındadır. Bu sebeple sıkıntıları sevmemek kişiyi sabır sınırlarından çıkarmaz. Aynı şekilde kişinin kalbindeki üzüntü ve gözlerine yansıyan gözyaşı da insanı, sabır sınırlarından çıkarmaz. Bu sebeple Resulullah'ın (s.a.a) oğlu İbrahim, vefat ettiğinde gözyaşları mübarek gözlerinden akmaya başladı ve "Bunu yapmamamızı buyurmadınız mı?" söyleyen birisinin cevabında şöyle buyurdular: Bu şefkattir ve Yüce Allah ancak şefkatli kullarına rahmet gösterir.

Ayrıca Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Gözyaşları akar ve kalp hüzenlenir. Ancak Yüce Allah'ın beğenmediği bir şey söylemeyiz.

Bu tür davranışlar, insanı "Rıza" makamından da çıkarmaz. Zira aynen fasd⁵⁸ veya hacamat⁵⁹ yaptıran kişi örneğinde olduğu gibi bu kişi, bu

⁵⁸ Eski tıpta uygulanan bir tedavi yöntemidir. Bu yöntemde kişinin hastalığına göre belirli bir damarı kısmi bir şekilde kesilerek kirli kan akıtılır.

⁵⁹ Eski tıpta uygulanan bir tedavi yöntemidir. Bu yöntemde kişinin rahatsızlığına göre vücudunun belirli bir bölgesinden vakumlanmak suretiyle az miktarda kan alınır.

işlem esnasında kalben bu işlemin yapılmasını istemesine rağmen yine de acı duyuyorsa, başına gelen musibetlere kalben rıza gösteren kişi aynı zamanda bu sıkıntılardan acı duyabilir. Hastalık, fakirlik ve diğer sıkıntıları tamamen yok saymak, kişinin sabır derecesinin zirvede olduğunu gösterir.

İmam Muhammed Bakır'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle söylemiştir: Yüce Allah şöyle buyurmuştur: Hasta yatağına düşüp de yanına gelenlere, hastalığı konusunda yakınmayan kişinin vücuduna daha iyi bir et giydirir ve damarlarına daha iyi kan veririm. Ona sağlık verecek olursam, hastalığından günahsız birisi olarak ayrılacaktır; onun canını alacak olursam onu kendi rahmetime alırım.

Bu hadisin açıklaması yönünde “daha iyi et ve daha iyi kan” ifadeleri “onunla günah yapılmamış olan et, kan ve cilt” olarak açıklanmıştır. Hadisteki “yakınmak” ise “daha önce hiç kimsenin düşmediği bir sıkıntıya düştüm” ve benzeri tabirler kullanmaktır.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: “yakınmak”, “dün akşam sabaha kadar uyuyamadım” veya “bugün gün boyunca ateş içinde yanıyordum” gibi sözler değildir.

İmam Muhammed Bakır'a (a.s) “Güzel sabır nedir?” diye sorulduğunda şöyle buyurdular: Şikâyet içermeyen bir sabırdır. Ancak Yüce Allah'a şikâyetçi olmak sakıncasıdır. Nitekim Yakup (a.s) şöyle dedi: Gam ve kederimi sadece Allah'a arz ediyorum.⁶⁰

3- Sabırlı Olmanın Yolu

Hiç kuşkusuz derdi veren, dermanı da vermiştir. Derdi veren, şifa sözünü de vermiştir. Dolayısıyla sabretmek her ne kadar zor bir iş olsa da ancak ilim ve amelin birleşimiyle elde edilebilir bir özelliktir. İnsan, inancını güçlendirerek, nefsanî isteklerini zayıf duruma düşürerek, sıkıntılara karşı dayanıklı bir tutum sergileyerek, sıkıntılarının geçici olduğu gerçeğini gözünde canlandırarak, bu sıkıntılarının aslında çok önemli ve ağır olmadıklarını düşünerek, bağırıp çağırıp şikâyetçi olmanın çirkinliğini gözünde canlandırarak, sabrın dünya ve ahiretteki birbirinden güzel

⁶⁰ Yusuf, 86.

hadislerimizde açıklanmış olan etkilerini, sabır göstermeyerek kaybedeceği şeyin daha büyük olduğunu düşünerek, sabırla birlikte elde edeceği güzellikle herkesin gıptayla baktığı birisi olacağını gözü önünde canlandırarak ve sabır göstererek birkaç geçici dünyevi nimeti kaybetmek karşılığında ebedi uhrevi nimetler kazanacağını düşünerek daha kolay bir şekilde sabır özelliğini elde edebilir. Değersiz bir şeyini verip de çok değerli bir şey kazanan kişi bunun için üzülmemelidir.

Bu yönde başarılı olmak isteyenler, kendilerini nefsanî isteklerine karşı koymak yönünde alıştırmalıdır ve bunun hazzını tatmalıdırlar. Zira bunun hazzını yaşayan bir insan, çok çetin gibi görünen bu işlerin aslında o kadar çok da çetin olmadığını anladığı için daha kolay bir şekilde bu savaş meydanına adım atabiliyor. Kendini zor işlere alıştıran insanlar diğer insanlar için başarılması zor görünen birçok büyük işten başarıyla çıkabilirler ve kendisini nefesine karşı koymak yönünde alıştıran kişi ne zaman dilerse bu meydana yeni bir başarı yaşayabilir.

Üçüncü Bölüm: İlahi Takdirata Rıza Göstermek

İlahi takdirata rıza göstermek, kişinin, başına gelen olaylar yüzünden öfkelenip yakınmamasıdır. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Allah onlardan razıdır. Onlar da Allah'tan razıdır.⁶¹

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Allah'a kulluk etmenin özü, sabretmek ve hoş olan veya olmayan olaylara rıza göstermektir. Sevdiği veya sevmediği her başına gelen konuda Yüce Allah karşısında rıza gösteren kişi için, sevdiği veya sevmediği başına gelen her şey, hayır olacaktır.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Allah'ı en çok tanıyan kullar, onun takdiratına en çok rıza gösterenlerdir.

İmam Musa Kazım (a.s) şöyle buyurmuştur: Allah'ı tanıyan kişi onu, rızık vermesi konusunda yavaş davranmakla veya takdir ettiği şeyler konusunda suçlamamalıdır.

⁶¹ Beyyine, 8.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Yüce Allah şöyle buyurmuştur: Mümin kulumu nereye döndürürsem onun hayrını orada bırakırım. Öyleyse benim uygun gördüğüme rıza göstereyin; göndermiş olduğum sıkıntılara sabretsin; vermiş olduğum nimetlere şükretsin. İşte bunları yaparsa, ey Muhammed, onu yanımdaki siddik kullardan birisi olarak yazarım.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Hz. Musa'ya (a.s) şöyle vahyedildi: Mümin kulumdan daha çok sevgi duyduğum bir varlık yaratmadım. Onu, sadece onun için hayır vesilesi olan imtihanlarda imtihan eder ve onun için kötü olan şeyleri ondan uzak tutarım. Onun yararına olacak şekilde ona menfaat ulaştırırım. Kulumun hayrını ben daha iyi bilirim. Öyleyse benim göndermiş olduğum sıkıntılara sabretsin, nimetler için de şükretsin ve benim takdir ettiklerime rıza göstereyin. Amellerine benim rızam doğrultusunda şekil verirse ve emirlerime uyarsa onu siddik kullarımdan birisi olarak yazarım.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Yüce Allah, mümin kulu için ancak ve ancak onun için hayır olanı takdir eder. Onu parça parça edecek olurlarsa bile bu onun hayrındır. Doğuyla batı arasındakiini ona verecek olsalar yine bu onun hayrındır.

İmam Muhammed Bakır (a.s) şöyle buyurmuştur: Allah'ın takdir ettiklerine rıza göstermesi beklenen ilk şahıs onu tanıyan şahıstır. Takdir edilen şeyler ilahi takdirata rıza gösterenlerin başına gelecektir ve bu kişiler büyük mükâfatlarını alacaklardır. Takdir edilen şeyler, ilahi takdirata rıza göstermeyenlerin başına da gelecektir ancak Yüce Allah onların mükâfatlarını silecektir.

İmam Zeynel Abidin (a.s) şöyle buyurmuştur: Züht, on aşamaya sahiptir ve zühdün en yüksek aşaması takvanın en düşük aşamasıdır. Takvanın en yüksek aşaması yakinin en düşük aşamasıdır ve yakinin en yüksek aşaması rıza'nın en düşük aşamasıdır.

Resulullah'ın (s.a.a) ashabın bir bölümüne seslenerek şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Siz kimsiniz? Bu soru üzerine, ashab; "Müminleriz" şeklinde cevap vermişlerdir. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: İmanınızın belirtisi nedir? Ashap; "sıkıntılar karşısında

sabreder, genişlik anlarında şükrederiz ve bizim için takdir edilene rıza gösteririz” deyince Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Öyleyse bu Kâbe'nin Allah'ına yemin ederim ki siz müminsiniz.

Diğer bir nakilde Resulullah'ın (s.a.a) ashabına şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Basiretinden ötürü neredeyse peygamber mertebesindeki hikmet sahibi âlimlersiniz.

Ancak burada şöyle bir soru insanın aklına geliyor: Bunu nasıl kabul edebiliriz? İnsanın başına türlü sıkıntılar gelmesine rağmen, hiç hoşlanmadığı durumlara uzun yıllar boyu maruz kalmasına rağmen, buna, kalben rıza göstermesi ve sabır aşamasından bir adım ileri geçip bu sıkıntılardan rahatsız olmaması nasıl düşünülebilir?

Cevap olarak şöyle diyebiliriz: Rıza göstermek ancak sevgi sonrasında gerçekleşebilir. Sevgi gerçekleşince rızayı da peşinden sürükler. Daha geniş bir cevap için şöyle diyebiliriz: Rıza makamı iki farklı aşamaya sahiptir. Düşük rıza ve yüksek rıza makamları.

Yüksek rıza makamına gelince bu aşamadaki insanlar başlarına gelen sıkıntılardan hiçbir rahatsızlık duymaz, belalar ve musibetlerden rahatsız olmazlar. Aynen savaş meydanındaki yiğit erler gibidirler. Savaşın kızgın anlarında bu askerler, almış oldukları derin yaraları bile hissetmeyebilir ve ancak vücutlarından akan kanı gördükten sonra yara aldıklarını fark edebilirler. Örneğin önemli bir işin peşinde aceleyle koşturan kişi ayağına batan dikenin fark etmeyebilir. Bunun sebebi, kişinin kalbinin yoğun bir şekilde başka bir şeye odaklanmasıdır. Kalp, yoğun bir şekilde bir şeye uğraşırken diğer şeyleri unuttur ve diğer şeylere karşı duyarsız hale gelir. Aynı şekilde âşık olan insanlar bir sıkıntıya maruz kaldıkları zaman, bu sıkıntıdan rahatsızlık duymayabilirler. Özellikle bu sıkıntı, maşuk tarafından gelen bir sıkıntıysa bundan kesinlikle rahatsızlık duymayacaklardır. Zira aşk ve sevgi onların kalbine egemen olmuştur.

Düşük rıza makamına gelince, bu aşamadaki insanlar başlarına gelen hoşlanmadıkları olaylardan ve sıkıntılardan rahatsızlık duyarlar. Ancak kalben bu sıkıntılara rıza gösterir ve hatta akli olarak bu sıkıntıları arzuluyor bile olabilirler. Bu insanlar her ne kadar fiziki olarak bu belalar ve sıkıntılardan rahatsızlık duysalar da ilahi takdirata rıza göstermenin

sevabını düşündükçe akli olarak bu sıkıntıları arzularlar. Örneğin sağlığına yeniden kavuşabilmek için cerrahtan damarını kesmesini ve kendisine hacamat yapmasını isteyen veya tabibe başvurup da acı ilaçlar alan kişi gibidir. Bu örneklerin tamamında bu kişi, kendisine uygulanacak olan işlemin acısını bilir. Ancak sonucunu düşünerek, kalben bu sıkıntı ve acılara katlanmayı kabul eder.

Şöyle anlatılır: Bir kadının ayağı sürçtü ve yere yığıldı; tırnağı koptu ve kan akmaya başladı. Kendisine; “düştüğünde bir yerin acımadı mı?” diye sorulunca şöyle dedi: Alacağım ödül, ağrıyı bana unutturdu.

Şöyle anlatılır: Mısır halkı, çok acıkınca Hz. Yusuf'un (a.s) yüzüne bakardı ve onun güzelliğine kapılıp açlığını unutturdu.

Kur'an-ı Kerim'de bu olay, Hz. Yusuf'un (a.s) güzelliğine kapılıp da kendi ellerini kestiklerini bile fark etmeyen kadınların hikâyesi çerçevesinde anlatılmıştır.

Burada bilinmesi gereken önemli konu ise Allah'a el açıp dua etmenin rıza ile çakışmadığı gerçeğidir. Zira dua etmek bir tür ibadettir. Yüce Allah bizi bu ibadete davet etmiş ve dua etmeyen insanları birer kibir sahibi insan tanıtop azaba uğratılacağını bildirmiştir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Rabbiniz şöyle buyurdu: Bana dua edin, kabul edeyim. Çünkü bana ibadeti bırakıp büyüklük taslayanlar aşağılanarak cehenneme gireceklerdir.⁶²

Burada bilinmesi gereken diğer önemli bir konu ise Yüce Allah'ın bizi günahlardan uzak durmak konusunda uyarmış ve günahların çirkin yüzünü insanlara tanıtmış olması sebebiyle günahlara karşı rıza göstermektir. Hadislerimizde “herhangi bir günah yapıldığını görüp de bu günaha rıza göstermek” bizzat bu günahu yapmakla eşdeğer tutulmuştur.

Bir hadiste şöyle yazar: Doğuda bir insan haksız yere öldürülürse ve batıdaki bir insan kalben buna rıza gösterirse, (Allah nezdinde) bu insanı öldürenlerle suç ortağıdır.

Rızanın dünyevi yararı, insanı kalbi sıkıntılardan kurtarmak ve güzel bir şekilde ibadet edebilme imkânı sağlamaktır. Uhrevi yararı ise insana

⁶² Mumin (Gafir), 60.

Yüce Allah'ın rızasını kazandırmak ve insanı onun gazabına maruz kalmaktan kurtarmaktır.

Yüce Allah (bir hadisi kutside) şöyle buyurmuştur: Benim uygun gördüklerime rıza göstermeyenler ve benim göndermiş olduğum sıkıntılara sabretmeyenler gidip kendilerine başka bir rab bulsunlar.

Rıza makamına ulaşmanın yolu, Yüce Allah'ın uygun görmüş olduğu şeylerin kişi için en uygun seçenek olduğu bilincine varmak ve her ne kadar bunu tam olarak anlayamayacak olsak bile aslında en iyi seçeneğin Yüce Allah'ın seçmiş olduğu seçenek olduğunu bilmektir. İnsanın üzümlü sıkılmasının bu takdiratta herhangi bir değişiklik yaratmayacağını bilmek, takdir edilen şeylerin mutlaka gerçekleşeceğini ve takdir edilmiş şeylerin kesinlikle gerçekleşemeyeceğini bilmek kişiye bu yönde oldukça yardımcı olacaktır.

Geçmişte yaşananlar için üzölmek ve gelecekte olacak olanlar için tasalanmak ancak vaktin bereketini kaçıır ve kişiye kazandırdığı tek şey Allah'ın gazabıdır. Dolayısıyla yapılması gereken en uygun iş, bir âşık gibi davranıp sıkıntılarının acısını unutmak ve bir hastanın ilaç peşinde bütün varlığıyla koştuğu gibi, bir tüccarın para peşinde hırsıyla koştuğu gibi Yüce Allah'ın rızası peşinde koşturmak ve “Allah, kulları hakkıyla görendir”⁶³ deyip bütün işlerde Allah'a sığınmaktır.

Dördüncü Bölüm: Şükretmek

1- Şükretmenin Önemi

Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmuştur:

“Allah'ı anmak elbette (ibadetlerin) en büyüğüdür” buyurarak zikrullah'ın önemini vurguluyor ve sonrasında şükretmeği kendi zikriyle birlikte anıp şöyle buyurmuştur: Öyle ise siz beni anın ki ben de sizi anayım. Bana şükredin; sakın bana nankörlük etmeyin.⁶⁴

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Eğer siz iman eder ve şükrederseniz, Allah size neden azap etsin.⁶⁵

⁶³ Âl-i İmrân, 15.

⁶⁴ Bakara, 152.

⁶⁵ Nisa, 147.

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Biz şükredenleri mükafatlandıracağız.⁶⁶

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Eğer şükrederseniz, elbette size (nimetimi) artıracam.⁶⁷

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Kullarımdan şükredenler pek azdır.⁶⁸

el-Kafi kitabında İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Yiyip de şükreden kişinin mükafatı, yalnızca Allah rızası için oruç tutan kişinin mükafatı gibidir ve sağlığına şükreden kişinin mükafatı sağlık nimetinden yoksun olup da var olan durumuyla yetinen kişinin mükafatı gibidir.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Yüce Allah, şükür kapısını açmış olduğu kulundan bolluk nimetini sakınmaz.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Kime şükretmek nimeti verildiyse bolluk nimeti de verildi. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Eğer şükrederseniz, elbette size (nimetimi) artıracam.⁶⁹

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Yüce Allah nimet verip de kalbiyle bu nimeti bilip diliyle bu nimetin şükürünü yerine getiren kulu için fazlasının vermesini emreder.

İmam Muhammed Bakır'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Hz. Peygamber (s.a.a) gecesini Ayşe'nin yanında geçirdiği sırada Ayşe şöyle dedi: Ey Allah'ın elçisi geçmiş ve gelecek bütün günahların bağışlanmışken neden kendini bunca sıkıntıya sokuyorsun? Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu: Ey Ayşe, şükreden bir kul da mı olmayayım. Hadisin devamında İmam Muhammed Bakır (a.s) şöyle

⁶⁶ Âl-i İmrân, 145.

⁶⁷ İbrahim, 7.

⁶⁸ Sebe, 13.

⁶⁹ İbrahim, 7.

buyurmuştur: Hz. Peygamber (s.a.a) çok uzun süre ayakta durup ibadet ederdi ve bu sebeple kendisine şöyle vahyedildi: *Biz, Kur'an'ı sana, günlük çekesin diye indirmedik.*⁷⁰

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Tevrat'ta şöyle yazılmıştır: Sana nimet verene şükret ve sana şükredene nimet ver. Zira şükürle birlikte nimete zeval olmaz ve küfranla birlikte nimete beka olmaz. Şükür nimetleri artırır ve değişime uğramasını önler.

İmam Cafer Sadık'a (a.s) “*Ve Rabbinin nimetini minnet ve şükranla an*”⁷¹ ayeti kerimesinde anlatılan nimetin ne olduğu sorulunca şöyle buyurdular: Allah'ın sana bahşettiği, sana ayrıcalık tanıyıp verdiği ve sana ihsan ettiği nimetler. Sonra şöyle buyurdular: Onun dinini anlat, Allah'ın vermiş olduklarını anlat ve onun nimetlerini dile getir.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: İnsan üç şeye sahip olursa hiçbir şey ona zarar veremez; Sıkıntılarda dua etmek, günah sonrasında af dilemek ve nimetler karşısında şükretmek.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Nimetlerin şükürü, günahlardan uzak durmaktır ve şükürün tamamlayıcı parçası, insanın, “Elhamdu lillahi rebbil âlemin”⁷² demesidir.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Bütün nimetlerin şükürü, bu nimet her ne kadar büyük olursa olsun, Yüce Allah'ı hamdetmektir.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Allah'ın vermiş olduğu büyük veya küçük nimetler karşısında “Elhamdu lillah”⁷³ diyen bütün kullar, bu nimetin şükürünü yerine getirmişlerdir.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Kimileri bir yudum su içer ve bu sebeple Yüce Allah onları cennete götürür. Sonrasında şöyle buyurdular: Su tasını alıp ağzına dayadığında “bismillah” der, bir yudum su içer ve su içmeğe devam etmek istediği halde su içmeği durdurup “elhamdu lillah” der, ardından bir yudum su içip yine ara verir ve

⁷⁰ Taha, 2.

⁷¹ Duha, 11.

⁷² Anlamı: Âlemlerin rabbi olan Allah'a hamdolsun. “الحمد لله رب العالمين”

⁷³ Anlamı: Allah'a hamdolsun. “الحمد لله”

“elhamdu lillah” der, sonrasında ise Yüce Allah bu yaptığı sebebiyle cenneti ona farz kılar.

İmam Musa Kazım (a.s) şöyle buyurmuştur: (Kendisine verilen) bir nimet sebebiyle Allah’a hamd eden kul bu nimetin şükrünü yerine getirmiştir ve hamdetmenin kendisi bu nimetten daha üstündür.

Ömer bin Yezid ismindeki ravi şöyle nakleder: İmam Cafer Sadık’a (a.s) şöyle sordum: Allah’tan bana para vermesi için dua ettim ve Allah bunu bana verdi. Allah’tan bana evlat vermesini istedim ve bunu bana verdi. Allah’tan bana ev vermesini istedim ve Allah bunu da bana verdi. Şimdi endişe içindeyim, acaba bütün bunlar “istidrac”⁷⁴ sebebiyle olmasın? Bunun üzerine İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurdular: Hayır, Allah’a ant olsun ki hamd ile birlikte istidrac yoktur.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) hakkında şöyle nakledilmiştir: İmam Cafer-i Sadık (a.s) camiden çıktığında merkebinin yerinde olmadığını gördü ve şöyle buyurdu: Yüce Allah onu bana geri döndürürse hakkıyla onun şükrünü yerine getireceğim. Kısa bir süre sonra kaybolan merkebi bulup kendisine getirdiler ve İmam (a.s) şöyle buyurdu: “Elhamdu lillah”. Bunun üzerine oradakilerden biri şöyle dedi: Hakkıyla bunun şükrünü yerine getireceğinizi söylemediniz mi? İmam (a.s) şöyle buyurdular: “Elhamdu lillah” dediğimi duymadın mı?

İmam Cafer-i Sadık’ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Hz. Peygamber (s.a.a) sevindirici bir olayla karşılaştığında her zaman “Bu nimet için Allah’a hamdolsun” buyururdu ve üzücü bir olayla karşılaştığında “Bütün haller için Allah’a hamdolsun” buyururdu.

İmam Muhammed Bakır’ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Sıkıntıda olan birisini gördüğünde bu kişi duymayacak şekilde üç defa şöyle söyle: Sana vermiş olduğu sıkıntıdan beni muaf tutan Allah’a hamdolsun, kuşkusuz bunu yapmak isteseydi kesinlikle yapabiliirdi. Bunu söyleyen kişi kesinlikle bu sıkıntıya دچار olmaz.

⁷⁴ İlahi sünnetlerden birisi istidrac’dır. Kısaca Yüce Allah bir insana bol nimetler verirse ve bu nimetleri onun azabını bir nebze daha artırmak için bir araç olarak kullanırsa bu durumda bu insan istidrac halindedir.

2- Şükürün Tanımı ve Hakikati

Şükretmek, en büyük amellerden biridir ve ilim, hâl ve amel unsurlarının birleşiminden oluşur. İlim ve bilgi, şükürün aslını ve kökünü oluşturur ve hâl'in oluşmasına zemin hazırlıyor. hâl ise amelin meydana gelmesine sebep olur. İlim ve bilgi, nimetlerin kaynağını bilmek ve bu bilince varmaktır. Hâl ise bu nimete sahip olmanın verdiği sevinçtir. Amel, nimet veren makamın amacı doğrultusunda hareket etmek anlamındadır. Buradaki amel, aynı zamanda insanın kalbini, uzuvlarını ve dilini kapsamaktadır.

Allaha karşı, şükür görevini yerine getirmek isteyen kişi her şeyden önce bütün nimetleri Allah'tan bilmeli ve bu bilinçle Allah'a şükretmelidir. Allah'a şükretmek isteyen kişi Allah'ın verdiği nimetleri kendisine ulaştıran araçları -rahmetiyle senin sevgini onların kalbine verdiği, düşüncelerini ve duygularını sana bu nimeti ulaştıracak şekilde yönlendirdiği araçları- Yüce Allah'ın birer görevlisi olarak görmelidir. İşte bu kalple şükretmektir.

Nimetler karşısında Yüce Allah'a karşı duyulan huşu eşliğindeki sevinç duygusu aynen nimetleri Allah'tan bilmenin bir tür şükür olması gibi bir tür şükürdür. Bu durumda bu nimetleri nimet veren makama bir adım daha yaklaşabilmek için bir araç olarak görüyorsan ve nimetlerin kendisi için veya bu nimetlerin sana verilmesi için sevinmiyorsan, bu şükürün en üst seviyesidir. Kişinin bu tür bir bilinç ve bakış açısına sahip olduğunun göstergesi ise dünya nimetlerine ulaşınca, bu nimetlere ulaştığı için değil de bu nimetleri ahiretini güzelleştirebilmek için bir araç olarak kullanabileceğine sevinmesi, sadece bu tür bir özelliğe sahip olan nimetler için sevinç duyması ve insanı Allah'tan uzaklaştırabilecek nimetlere yönelik sevinç değil de üzüntü duymasıdır. İşte bu, kalbi şükürdür.

İnsanın, kendisine nimet veren makamı tanımakla duymuş olduğu kalbi sevinç sadece kalbe özgü değildir ve dilinde ve diğer uzuvlarında kendisini gösterir.

Bu kalbi sevincin kalp üzerindeki etkisi, kişinin, bütün insanlara yönelik iyi düşünceli olması ve tüm insanların hayrını istemesidir. Dil üzerindeki etkisi Allah'a hamdedip onun şükürünü yerine getirmesidir. Diğer

uzuvlarındaki etkisi, kendisine verilen bu nimetleri Allah'ın rızası yönünde kullanmak ve bu nimetleri birer günah aracı olarak kullanmamasıdır. Örneğin gözlerin şükürü, Müslüman kardeşlerinden görmüş olduğu kusurları görmezden gelmektir. Kulağın şükürü Müslüman kardeşleriyle ilgili duymuş olduğu kusurları duymamış gibi davranmaktır. İşte bu ve benzeri davranışlar bu uzuvların bir tür şükürünü yerine getirmektedir.

Marifet ehli bir zat şöyle der: Göz nimeti karşısında nankörce davrananlar aynı zamanda güneş nimetine yönelik nankörce davranmışlardır. Zira güneş nimeti, görme nimetini tamamlar ve bu iki nimet, insanın görebilmesi, dinine ve dünyasına yarar sağlayacak şeylere doğru gitmesi ve kendisine zarar veren şeylerden uzak durması için yaratılmıştır. Gerçek şu ki yer ve gök, dünya ve içindeki şeyler, insanın yardım alıp da Allah'a yaklaşabilmesi için yaratılmıştır. Allah'a ulaşmak ise ancak dünya hayatı boyunca onun sevgisini kalpte taşımakla, dünya hayatı boyunca onunla ünsiyet kazanmakla ve dünyanın aldatıcı parlaklığına kapılmamakla mümkün olabilir. İnsanın, dünya hayatı boyunca ilahi ünse ulaşmasının yolu daima Allah'ı anmasıdır. İlahi sevgiye ulaşmanın yolu ise uzun tefekkür sonrasında elde edilebilen marifet ve bilgidir. Bütün durumlarda Allah'ı anmak ve her zaman tefekkür halinde olmak ise ancak sağlıklı bir vücuda sahip olmakla gerçekleşebilir. Sağlıklı bir vücut ise yeryüzünün var olmasına, gökyüzünün ve bu dünya düzeninin var olmasına bağlıdır. Öyleyse bütün bunlar insan vücudu için yaratılmıştır ve insan vücudu, ruhunun bineğidir. Allah'a dönecek olan şey ise ibadetler ve ilahi marifet ile itminan makamına varmış olan insan nefsidir. Dolayısıyla bir nimeti ilahi itaat dışında kullanan kişi bu nimeti araç edindiği bütün günahlarda Allah'ın bu nimetine karşı nankörlük etmiştir. Bu sebeple gerçek şükür sahibi kullar çok az bulunur. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Kullarımdan şükredenler pek azdır.⁷⁵

3- Allah'a Şükretmekten Maksat

Şöyle bir soru insanın aklına gelebilir: Şükretmek, ancak bizim teşekkürümüzden faydalanan ve belirli yararlar elde eden birisi için düşünülebilir. Örneğin halk, başlarındaki hükümdara teşekkür eder ve bu

⁷⁵ Sebe, 13.

hükümdarın kalbinde yer edebilmek için onu över, onun insanlar nezdindeki saygınlığını artırabilmek için, makam ve etkinliğini arttırabilmek için elinden geleni yapar, onun dileklerini yerine getirebilmek için koşuşturur durur. Ancak bunların hiçbiri Yüce Allah hakkında düşünülemez.

Her şeyden önce Yüce Allah, hakkında makam artışı, hakimiyet genişlemesi ve benzeri şeyler düşünülemez. Ayrıca bizim onun yolunda harcadığımız bütün dünyevi nimetler, göstermiş olduğumuz bütün çabalar ancak Yüce Allah'ın bize bahşetmiş olduğu diğer bir nimettir. Zira sahip olduğumuz bütün uzuvlarımız, güç ve irademiz, niyet ve azmimiz, bizim bir yönde çaba harcamamız için gerekli olan bütün etkenler ve çabamızın kendisi dâhil her şeyimiz Yüce Allah'tandır; onun yaratmış olduğu bir varlıktır ve onun bir nimetidir. Öyleyse bir nimetin şükürünü kendisi de nimet olan diğer bir nimetle nasıl yerine getirebiliriz?

Büyük bir zat bize bir at hediye ederse ve biz de teşekkür olarak onun diğer bir atını onun binmesi için tutarsak, o da bu yaptığımızı telafi etmek için bize yeni bir at hediye ederse bu durumda ikinci at kesinlikle bize verilmiş olan birinci atın teşekkür aracı olarak kullanılamaz. Zira ikinci atın kendisi aynen birinci atta olduğu gibi yeni bir teşekkür gerektirir ve hediyenin kendisini hediye etmekle teşekkür yapılamaz. Yani hediye edilen şey değil de farklı bir şey hediye edilerek teşekkür ifadesinde bulunulabilir. Bu durumun böyle devam etmesi, bizim, Yüce Allah'a teşekkür etmemizin pratikte imkânsız olduğunu açıklamak için yeterlidir. Ancak diğer yandan dinimiz, bizi, Allah'a şükretmekle görevlendirmiştir. Durum böyle olunca insan ister istemez bunun nasıl gerçekleşmesi gerektiğini merak eder ve “olanaksız olduğu halde nasıl dinimiz bizi bununla yükümlü kılmıştır?” sorusunu sorar.

Hadis kaynaklarımızda gördüğümüz kadarıyla bu soru Hz. Davut'un (a.s) veya Hz. Musa'nın (a.s) da sorduğu bir sorudur. *el-Kafi* kitabında İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Yüce Allah, Hz. Musa'ya (a.s) şöyle vahyetti: Ey Musa benim şükürümü hakkıyla yerine getir. Bunun üzerine Musa (a.s) şöyle dedi: Ey yüce rabbim nasıl senin şükürünü yerine getirebilirim? Oysa yerine getirdiğim her şükür senin bana vermiş olduğun bir nimettir. Yüce Allah şöyle buyurdu:

Ey Musa, şimdi benim şükürümü yerine getirdin. Zira bunun da benden olduğunu anladın.

Diğer bir hadiste şöyle yazar: Musa (a.s) şöyle dedi: Sana yapacağım şükür, senin bana bahsetmiş olduğun ve kendi başına yeni bir şükür gerektiren yeni bir nimettir. Bunun üzerine Yüce Allah şöyle buyurdu: Bütün nimetlerin benden olduğunu anlamayı şükür olarak kabul ediyorum.

İmam Zeynel Abidin'in (a.s) "*Allah'ın nimetini saymaya kalksanız, onu sayamazsınız*"⁷⁶ ayetini okuduktan sonra şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Ne yücedir o Allah ki bütün nimetlerin tanınmasını, ancak o nimetin hakkıyla tanınmaz olduğu bilincine varmak olarak insan için belirlemiştir. Aynen kendi marifeti olarak, O'nun ancak tanınmaz olduğu bilincine varmayı insanlara nasip ettiği gibi.

Birinci sorunun cevabına gelince; Yüce Allah'ın insanlardan kendisine şükretmelerini istemesi aynen diğer komutlarında olduğu gibi, kendisine herhangi bir yarar sağladığı için değil bunun yararının insanlara dönmesi hasebiyledir.

Konuyu daha iyi anlayabilmek için örneğin büyük bir sultanı aklınızda canlandırın. Bu sultan uzak bir ülkedeki bir kölenin ona gelmesi için kendisine para, binek ve diğer imkânlar sağlarsa, bu durumda bu sultan için iki şey düşünebiliriz. Bir ihtimalle bu sultan, bu köleden yararlanabilmek için onu yanına getirir. İkinci ihtimal şu ki bu kölenin sultan için yapabileceği herhangi bir iş yok ve sultan sadece ve sadece ona iyilik yapmak amacıyla onu yanına getirir. İşte Yüce Allah'ın insanlardan kendisine şükretmelerini istemesi bu ikinci ihtimaldeki sebeptir.

4- Şükre Ulaşmanın Yolu

Şükre ulaşmak ancak doğru bir şekilde bilinçlenmek ve bildiklerine uymakla mümkün olabilir. Yani kul, Allah'ın yaratmış olduğu bunca türlü varlıklar üzerine düşünüp de Allah'ı tanımalıdır. Kendisinden aşağıda olanlara bakıp da haline şükretmelidir. İnanç bakımından kendisinden üstün olan insanlara bakıp da onların aşamasına varmak için elinden gelen tüm çabayı göstermelidir. Sıkıntılı anlarında, daha büyük bir

⁷⁶ Nahl, 18.

sıkıntıyla imtihan edilmediği için ve bu sıkıntılarının inançla ilgili değil de dünyevi sıkıntılar olduğu için şükretmelidir. Kimi durumlarda insanın başına gelen dünyevi sıkıntılar, dünyadan bir nebze kopmasına ve bütün hataların başı olan bir beladan, yani dünya sevgisinden kurtulmasına vesile olur. Bu durumda, aslında başına gelen bu bela ve sıkıntılar, başlı başına büyük bir şükür gerektiren büyük bir nimetten başka bir şey değildir. Ayrıca bütün bela ve sıkıntılar mutlaka bir günahın kefareti olduğu veya insanın makamını yükseltmek için olduğu göz önünde bulundurulursa bu belalar karşısında yapılması gereken şükürün önemi daha çok açıklık kazanır.

Ancak bütün bunlara rağmen bizim yapmamız gereken şey, Allah'tan afiyet, sağlık ve genişlik istemektir. Zira afiyet durumu, bela durumundan daha iyidir.

Hız. Peygamber (s.a.a) ve imamlarımız (a.s) dünya ve ahiret belalarından Allah'a sığınıyorlardı ve şöyle buyuruyorlardı: *Ey Rabbimiz! Bize dünyada da iyilik ver, ahirette de iyilik ver.*⁷⁷ Bu yüce zatlar her zaman düşmanların düşmanca davranışlarından Yüce Allah'a sığınıyorlardı, belalardan ve olumsuz takdirlerden Allah'a sığınıyorlardı.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Allah'tan afiyet isteyin. Zira hiçbir kula yakın nimeti haricinde afiyetten daha üstün bir nimet verilmedi.

Hız. Peygamber (s.a.a) burada "yakın" nimetine değinerek kastetmiş olduğu afiyetin fiziki afiyet değil de kalbi afiyet olduğunu ve cahillik hastalığından uzak durmak olarak yorumlayabileceğimiz nimet olduğunu açıklamıştır.

Beşinci Bölüm: Korku ve Ümit

Korku ve ümit iki kanat misalidir. Mukarreb kullar bu kanatlarla yüce makamlara doğru yol alırlar. Korku ve ümit engebeli ve dar ahiret yollarında, müminleri hızla cennet kapısına kadar götüren iki güçlü ve hızlı at misalidir.

⁷⁷ Bakara, 201.

Bu konunun iyice açıklanması için konuyu birkaç alt bölümde ele alıyoruz;

1- Ümitli Olmak

Ümitli olmak, insanın, hoşlandığı bir şeyi beklemesi anlamındadır. Ancak bu bekleme mantıklı bir sebebe dayanmalıdır ve gerçekleşmesi beklenen bir olay konusunda olmalıdır. Dolayısıyla insan ancak, ön hazırlıklar tamamlanmış olan bir şeyin gerçekleşmesini bekliyorsa buna ümitli olmak diyebiliriz. Bu durumda sebepsiz yere ve ön hazırlıkları yapılmamışken bir olayın gerçekleşmesini beklemeğe daha çok yakışan kelime, ümitli olmak değil, ahmaklık kelimesidir. Gerekli ön hazırlıkların yapılmayıp yapılmadığı belli olmayan durumlar için ise “temenni” kelimesinin kullanılması daha doğrudur.

Kısaca, ümit ve korku kelimeleri ancak kişinin tereddüt yaşadığı durumlar için kullanılabilir ve kesin bilgi sahibi olduğu konularda bu kelimelerin kullanılması anlamsızdır. Örneğin “yarın güneşin doğmasını ümit ediyorum” veya “bu güneşin batmasından endişe ediyorum” demek anlamsızdır. Ancak “yağmur yağmasını ümit ediyorum” veya “bu yağmurun kısa kesmesinden endişe ediyorum” demek gayet mantıklı ve anlamlıdır.

Gerçek marifet sahibi insanlar, kesin olarak ve hiç şüphesiz dünya hayatının, ahiret hayatının tarlası olduğunu, insan kalbinin bir tarla misali olduğunu ve imanın da bu tarlaya ekilen bir tohum misali olduğunu, Allah’ın belirlemiş olduğu yolda ilerlemenin ise aslında bu tarlayı kutlu bir hasat için hazırlamak anlamında olduğunu, tarlayı sürüp sulamak misali olduğunu, kendini dünyaya kapturan kalbin, daha çok, tarım yapılamayan çorak toprak misali olduğunu, kıyamet gününün hasat günü olduğunu, herkesin ancak bu dünyada ektiğini biçeceğini ve ancak iman tohumunun o günde güzel bir mahsul vereceğini bilirler. Gerçek şu ki o günde türlü kötü ahlakla kirlenmiş olan bir kalbin taşıdığı imandan pek bir şey beklenemez. Nitekim çorak bir yerin vereceği mahsul de pek ümit edilmez.

Şimdi bu dünyadaki bir çiftçinin tarlasından olan beklentisini ahiret-teki insanların beklentisiyle karşılaştırabiliriz. Tarım için en uygun tar-layı seçip de en kaliteli tohumları bu tarlaya ektikten sonra gerekli diğer su ve benzeri ihtiyaçları zamanında ve gerektiği kadar bu tarlaya ulaştır-an, tarlasındaki çerçöpü temizleyip de diken gibi gereksiz fazla bitki-leri tarlasından söküp atan ve bunları yaptıktan sonra mahsulünün ta-bii afetlerden korunması için Yüce Allah'a dua edip de sabırla mahsulün yetişmesini bekleyen çiftçinin bu aşamada yaptığı işe "ümit" diyebiliriz. Ancak elindeki kalitesiz tohumları susuz çorak bir tarlaya ekip de son-rasında bu tarladan mahsul almayı ümit eden kişinin bu beklentisine an-cak "ahmaklık" denilebilir.

Öyleyse bir kulun yapması gereken iş, iman tohumunu kalbine ekip de ibadetlerle bu tarlayı sulamaktır ve kalbindeki kötü ahlaki özellik-leri kökünden söküp attıktan sonra Allah'ın fazlına ümit bağlayıp bu halini ölünceye dek koruması için Allah'a dua etmek ve Allah'ın affını dileyip hayırlı bir sonla bu dünyadan ayrılmayı ümit etmektir. Kul, işte bunu yaparsa bu işine "güzel ümit" diyebiliriz. Ancak kul, kalbin-deki iman tohumunu ibadetlerle sulamazsa veya kalbindeki çerçöp mi-sali kötü ahlaki özellikleri kendi haline bırakırsa bu durumda bu ku-lun ilahi mağfiret bekleyişine "ümit" değil de "ahmaklık" veya "kendini kandırmak" denir.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Dünya, ahiretin tarlasıdır.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Ahmak insan, nefsanî is-teklarının peşinden gidip de Allah'tan cennet bekleyen kişidir.

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

İman edenler ve hicret edip Allah yolunda cihat edenler var ya, işte bun-lar, Allah'ın rahmetini umabilirler.⁷⁸

Yani ancak bu özelliklere sahip olan insanlar Allah'ın rahmetini uma-birirler, böyle olmayan insanlar değil.

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

⁷⁸ Bakara, 218.

Onların ardından da (ayetleri tahrif karşılığında) şu değersiz dünya malını alıp, nasıl olsa bağışlanacağız, diyerek Kitap'a vâris olan birtakım kötü kimseler geldi.⁷⁹

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) "Size mensup bazı insanlar günaha gömüldükleri halde ümitliyiz diyorlar" söyleyen birisinin cevabında şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Yalan söylüyorlar. Onlar bizim dostlarımızdan değildir. Onlar emellerinin peşinde giden birtakım insanlardır. Bir şeye ulaşmayı ümit eden kişi umduğu şeyin peşinde gitmelidir ve bir şeyden korkan kişi korktuğu şeyden uzak durmalıdır.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Korku ve ümit içinde olmadığı sürece, bir insan, Mümin olamaz ve korktuğu ve ümit ettiği yönde çaba harcamadığı sürece korku ve ümit içinde olduğu söylenemez.

Hikmet sahibi bir insan şöyle der: Bir şeyden korkan kişi ondan uzak durur ama Allah'tan korkan kişi ona doğru koşar.

Diğer bir büyük zat şöyle der: En büyük kandırılmalardan biri, insanın, affedilmek ümidiyle hiç pişmanlık duymadan peş peşe günah işlemesi ve amelden yoksun iken Allah'a yakın olmayı, ateş tohumu ekip de cennet hasadı biçmeği ümit etmesidir. İnsanın, sırtındaki günahlarla Allah'ın çizgisinden çıkmayan insanlarla aynı kefeye konulacağını umması ve bu şekilde amelden yoksun iken mükâfat beklemesidir.

Kalpteki ümit, kişiyi her zaman çaba ve hareket içinde olmaya itiyor ve hiç yılmadan yapması gereken görevlerini yerine getirmesine yardımcı olur, her zaman Allah'ın rızasını göz önünde bulundurmasına vesile olur. Kalpteki ümit, insanın, her zaman Allah'a doğru yol almasına ve bu yolda büyük hazlar yaşamasına sebep olur. Allah'la münacat edip bu nimetin hazzını yaşamasına vesile olur.

Buraya kadar söylediğimiz bu etkiler, bir insana karşı ümit içinde olan kişide görülen etkiler iken Allah'a karşı ümit içinde olan bir insanda olmaması nasıl düşünülebilir? Bu gerçekleri göz önünde bulundurduğumuzda birçoğumuzun kalbinde taşıyıp da ümit diye adlandırdığı şeyin aslında ahmaklıktan başka bir şey olmadığı ortaya çıkar. Ancak Allah'ın yardım ettiği kullar hariç. Kuşkusuz Allah'tan başka hiçbir güç ve kuvvet sahibi yoktur.

⁷⁹ A'raf, 169.

2- Ümit'in Değeri ve Korkudan Öncelikli Olması

İnsanın, ümit üzere yapmış olduğu amelleri korku üzerine yapmış olduğu amellerinden daha üstündür. Zira Allah'a en yakın olan kullar, onun en çok sevdiği kullarıdır ve ilahi sevgi kişideki ümidin korkudan daha çok olmasına vesile olur. Bunu daha iyi anlayabilmek için iki yönetici düşün, birinin elinin altındaki kişilerin korku üzerine ona hizmet ettiği, diğerinin ise sevgi ve şevkle hizmet ettiği iki yönetici. Dinimizdeki "hüsn-i zan" ve iyi niyetli olma yönündeki komutlar ve özellikle ölüm anına yönelik bu tür komutlar bu doğrultudadır.

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

De ki: Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir.⁸⁰

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Doğrusu insanlar kötülük ettikleri halde Rabbin onlar için mağfiret sahibidir.⁸¹

Yüce Allah diğer bir ayeti kerimede birtakım insanları azarlarcasına şöyle buyurmuştur:

Rabbiniz hakkında beslediğiniz zan var ya, işte sizi o mahvetti.⁸²

Yüce Allah benzer içerikli diğer bir ayeti kerimede şöyle buyurmuştur:

Kötü zanda bulundunuz ve helâki hak etmiş bir topluluk oldunuz.⁸³

Hz Yakup (a.s) ile ilgili hadislerin birinde şöyle yazar: Yüce Allah Hz. Yakup'a (a.s) şöyle vahyetti: "*Neden Yusufu senden ayırdım, biliyor musun? Çünkü "Siz ondan habersizken onu bir kurdun yemesinden korkarım."*⁸⁴ dedin. Neden kurttan koktun da bana ümit bağlamadın? Neden kardeşlerinin gafletini göz önünde bulundurdun da benim onu koruyacağımı göz önünde bulundurmadın?

⁸⁰ Zümer, 53.

⁸¹ Ra'd, 6.

⁸² Fussilet, 23.

⁸³ Fetih, 12.

⁸⁴ Yusuf, 13.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Sakın ola bu dünyadan Allah'a karşı kötü zanlı olduğunuz halde ayrılmayın.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Yüce Allah şöyle buyurmuştur: Ben kuluma karşı onun bana baktığı şekilde davranırım. Öyleyse bana nasıl bakmak istiyorsa öyle baksın.

Bir hadiste şöyle anlatılıyor: Hız. Peygamber (s.a.a) ölüm halindeki birisinin yanına gitti ve "Nasılsın?" diye sordu. Bu şahıs: "Günahlarımdan korkar halde ve Rabbimin rahmetini ümit eder haldeyim" dedi. Bunun üzerine Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu: Bu tür bir halde kimsin kalbinde bu ikisi bir araya geldiyse, Yüce Allah ona ümit ettiği şeyi verdi ve onu korktuğu şeyden korudu.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Yüce Allah kıyamet gününde kuluna şöyle seslenecektir: Neden kötülükleri gördüğün halde onlara karşı koymadın? Bu durumda, Yüce Allah, bunun cevabını kulunun kalbine söylerse şöyle cevap verecektir: Ya Rabbi sana ümidim vardı ve insanlardan korkuyordum. Bunun üzerine Yüce Allah şöyle buyuracaktır: Seni affettim.

İmam Muhammed Bakır (a.s) şöyle buyurmuştur: Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Yüce Allah şöyle buyurmuştur: İbadet ehli insanlar, mükâfat ümidiyle yapmış oldukları amellerine güvenmesinler. Zira bütün hayatları boyunca büyük sıkıntılara katlanarak bana ibadet edecek olsalar bile yine de kusurludurlar ve umdukları, benim nezdimdaki cenneti hak etmeyeceklerdir. Ancak benim rahmetime güvensinler ve benim fazlıma, bana duydukları hüsn-i zanna güvensinler. İşte bu durumda benim rahmetim onları kapsayacaktır. Ben, Rahman ve Rahim olan Allah'ım ve bu adla adlandırıldım.

İmam Muhammed Bakır'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Hız. Ali'nin (a.s) kitabında şöyle yazıldığını gördüm: Hız. Peygamber (s.a.a) minber üzerinde iken şöyle buyurdu: Ondan başka ilah olmayan Allah'a ant olsun ki kime dünya ve ahiret hayrı verildiyse, Allah'a olan hüsn-i zannından, Allah'a olan ümidinden, iyi ahlakından ötürü ve kimsenin arkasından konuşmadığı için verildi. Ondan başka ilah olmayan Allah'a ant olsun ki Yüce Allah tövbe sonrasında hiçbir kulu azap etmez. Ancak

kendisine karşı kötü zanlı, ümidinde kusurlu, kötü ahlaklı ve müminlerin gybetini yapanlar bunun dışındadır. Ondan başka ilah olmayan Allah'a ant olsun ki, kim, Allah'a karşı hüsn-i zan taşıdıysa Yüce Allah onun zannına uygun bir şekilde ona davrandı. Zira Allah' kerimdir ve bütün iyilikler onun elindedir. Yüce Allah, mümin kulu, ona hüsn-i zanla baktığı halde onun zannına uygun davranmamaktan hayâ eder. Öyleyse Allah'a hüsn-i zanla yaklaşın ve ona yönelin.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Allah'a karşı hüsn-i zanlı olmak, ondan başkasına ümit bağlamamak ve sadece kendi günahlarından korkmaktır.

3- Ümit İksiri

Aşağıda söyleyeceğimiz iki gruptaki kişiler bu tür bir iksire ihtiyaç duyarlar.

Bir: Tamamen ümitsizliğe kapılıp da ibadetleri bir kenara bırakan kişiler.

İki: Korkuya kapılıp da kendisine ve ailesine zarar verecek şekilde aşırı ibadet yapan kişiler.

Bu iki gruptaki insanlar itidal ve vasat olmaktan çıkmış, biri ifrata diğer ise tefrite düşmüştür. Dolayısıyla onları vasat ve itidal haline döndürecek bir ilaca ihtiyaç duyarlar.

Günah bataklığına gömülüp de Allah'ın emirlerini çiğnemekte sınır tanımayan insanlara gelince; ümit, bu insanlar için öldürücü bir zehirdir ve bu insanların ilacı korku ve insanı Allah'tan korkmaya sevk eden araçlardır.

Ümit iksiri iki karışımdan meydana gelir; ibret almak, ayet ve hadisler.

İbret almaya gelince; Yüce Allah'ın sadece dünya hayatımız için bize vermiş olduğu bunca nimetin sayısı ve çokluğunu, gerçekte hak etmediğimiz halde bile bize vadetmiş olduğu onca uhrevi mükâfatı, insanların istemesine bile gerek kalmadan Yüce Allah'ın bize vermiş olduğu onca değer biçilmez nimetlerin üzerine, Yüce Allah'ın, kuluna karşı en şefkatli

anne ve babadan bile daha şefkatli olduğunu, O'nun ahiretteki rahmetinin bu dünyadaki rahmetinden daha büyük olacağını düşünmek ister istemez insanı, bu dünyada kendisine bunca şefkat gösteren Allah'ın öteki dünyada daha çok şefkatli olacağı fikrine sevk eder.

Ümit konusuyla ilgili elimize ulaşan hadisler üzerine düşünmek ve özellikle imamlarımızın (Allah'ın selamı üzerlerine olsun) dualarındaki konuyla ilgili tabirlerini dikkatle incelemek ümit iksiri peşinde olan insanlar için oldukça yardımcı olacaktır.

İmamlarımızdan bize ulaşan bir duada şöyle yazar: Allah'ım bize haksızlık yapanları affetmemizi istedin, oysa biz kendimize haksızlık yaptık. Öyleyse bizi affet. Zira affetmek bizden daha çok sana yakışır. Hiçbir yardım isteyeniyi kapımızdan eli boş geri döndürmememizi istedin. İşte kapına geldik. Öyleyse bizi eli boş geri çevirme. Elimizin altında yaşanan kölelerimizi azat etmemizi istedin. İşte senin mülkünde yaşlandık. Öyleyse bizi cehennem ateşinden azat eyle. Elimizin altındaki insanlara iyilik yapmamızı istedin. İşte biz senin kullarımız. Öyleyse bizi cehennem ateşinden kurtar. Fakir ve yoksul insanlara iyilik yapmamızı istedin. İşte biz senin kapındaki yoksullarız. Öyleyse iyiliklerini bizden esirgeme.

Diğer bir duada şöyle yazar: Allah'ım, sen, peygamberine şöyle buyurdun: “*Pek yakında Rabbin sana verecek de hoşnut olacaksın.*”⁸⁵ Allah'ım, hiç kuşkusuz senin peygamberin, ümmetinin bir ferdi dahi azaba tabi tutmana rıza göstermeyecektir.

İmamlarımızın (a.s) mübarek buyruklarında bu ve benzeri tabirlere çok rastlıyoruz.

4- Korku

Korku, insanın, gelecekte gerçekleşeceğini düşündüğü olumsuz bir olaydan ötürü kalbinde oluşan acı duygudur ve ümitte olduğu gibi korku da, bilgi, hâl ve amel olmak üzere üç aşamadan oluşur.

Bilgi ve bilinçlenmek aşamasına gelince, burada kastettiğimiz bilgi, kişinin, olumsuz bir olayın gerçekleşmesi için gerekli olan ön hazırlıkların

⁸⁵ Duha, 5.

tamamlanmış olmasına yönelik bilgisidir. Örneğin büyük bir hükümdara karşı suç işlemiş olan birisi hapisanede hükümdarın karşısına çıkacağı günü bekliyorsa, işlemiş olduğu bu suçtan ötürü idam edilebileceğini veya belki bir ihtimalle affedilebileceğini düşünürken, kendisini idama götüren sebeplerin daha büyük olduğunu düşünüp de büyük ihtimalle idam edileceği kanısına varırsa, bu şahıs, suçunun büyüklüğünü ve hükümdarın ne denli öfkeli birisi olduğunu ve ayrıca suçunu affetebilecek hiçbir güzellik ve meziyete de sahip olmadığını düşündüğünde kalbinde büyük bir acı hissedecektir. Bu şahıs, kendisini idam sehvasına götürecektenleri ne derecede güçlü ve etkili görürse kalbinde de o kadar daha çok acı hissedecektir. Aynı şahıs, kendisini idama götürebilecek etkenlerin zayıf olduğunu düşündüğü vakit ise daha az korku hissedecektir. İşte buradaki bilgi, kişinin derin bir kalbi acı hissetmesine ve korkuya kapılmasına sebep olur. hâl ise işte kişinin bu aşamadaki durumudur. Bu hal, kişiyi, kendisini affettirebilmek için elinden gelen tüm gayreti göstermesine ve affedilebilmek için büyük bir azimle elinden gelen tüm çabayı göstermesine sevk eder.

İnsanların taşıdığı Allah korkusu bazen Yüce Allah ve onun sıfatlarına olan bilgilerinden, çok sayıda günah işlemiş olmasından ve bazen de her iki etkenin birleşmesinden kaynaklanır. Şöyle ki kul, kendi eksikliklerini göz önünde bulundurduğunda ve bunun karşısında Yüce Allah'ın azametini düşündüğünde ister istemez korkuya kapılır. Bu sebeple Allah'tan en çok korkan insanlar, kendilerini ve Allah'ı daha iyi tanıyan insanlardır.

Kendisini ve Allah'ı en iyi tanıyan kul olarak Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Ben, içinizde, Allah'tan en çok korkan kişiyim.

Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de bu gerçeğe işaretle şöyle buyurmuştur:

Kulları içinden ancak âlimler, Allah'tan (gereğince) korkar.⁸⁶

Bu bilinçlenme ve korku hali aşamasından sonra kalpteki bu ateş, insanın vücuduna, azasına ve davranışlarına yansır. Vücuttaki etkisi, zayıflamak, renk sararması ve gözyaşdır. Azada görülen etkiler ise günahlardan uzak durmak, geçmişi telafi edebilmek için ve geleceğe hazırlık

⁸⁶ Fatir, 28.

yapabilmek için ibadetlere özen göstermektir. Bu sebeple gerçek anlamda Allah korkusu taşıyan kişilerin, gözyaşı döküp de hüznü görünen insanlar değil de Allah korkusuyla günahlardan uzak duran kişiler olduğu söylenmiştir. Kalpteki korkunun davranışlara yansıyan etkisi ise nefsanî isteklerle savaşmak, hâl ve hareketlere çeki düzen vermek ve hoşlandığı günahların, gözünde küçülmesi amacıyla bu nefsanî hazları hoşlanmadığı şeylerle birleştirmektir. Baldan çok hoşlanan biri, önündeki bu balda zehir olduğunu bilirse artık bu balı yemek istemeyecektir. Bu durumda nefsanî istekler, korku ateşinde yanacak; insanın azası gerekli edep ve terbiyeye, kalp de gerekli huşu ve sükûnete ulaşacaktır. Kibir ve haset insandan uzaklaşacak ve insan, bütün azmini kulluk yönünde kullanacaktır.

Bu durumdaki insan, bütün dikkatini kendisini bekleyen tehlikeye verecektir ve ancak bunu düşündüğü için her zaman hâl ve hareketlerine dikkat edecek, her anını önceden düşünerek yaşayacak, sürekli kendisini hesaba çekecek, bir an bile nefsinin kendi haline bırakmayacaktır. Bütün düşüncelerini, bütün anlarını, konuştuklarını ve bütün yaptıklarını mercek altına alacaktır ve bunun sonucunda içini ve dışını korktuğu şeye göre şekillendirecektir. Bu hâl, tamamıyla korkuya kapılan kişinin hâlidir. Korkunun en düşük etkisi ise davranışlarda kendisini gösteren günahlardan uzak durma eğilimidir. İnsanın günahlardan uzak durma haline “vera”⁸⁷ denilir. İnsanın günahlardan uzak durma eğilimi daha şiddetliyse ve kişi şüpheli durumlardan bile uzak duruyorsa bu durum için “takva” kelimesi kullanılır. Zira takva, sadece günahlardan değil, aynı zamanda günah ihtimali taşıyan durumlardan bile uzak durmak anlamındadır. Bu hâl, bazen insanları, günaha düşmek korkusuyla mubah ve sâkincasız durumlardan bile uzak durmaya itebilir. Buna “takvada samimi olmak” denilir. Takvada samimi olmak haline bir de kişinin yalnızca ve yalnızca Allah rızası yönünde adım atması, ihtiyacının dışında mal biriktirmemesi, fani bu dünyaya meyletmemesi ve bir nefesini bile Allah yolu dışında tüketmemesi eklenirse, işte bu halin ismi takvada samimi olmaktır; bu haldeki bir insan “sıddık” makamındaki samimi bir kuldür. Sıddık makamı, takva özelliğini bünyesinde barındırır. Takva sıfatı, “vera” özelliğini içinde taşır. Vera ise iffet özelliğini içinde bulundurur. İffet ise

⁸⁷ “الورع”

nefsani isteklerin peşinden gitmemektir. Dolayısıyla korkunun, aza üzerindeki etkisi, günahlardan uzak durmak ve geçmişî telafi etmek amacıyla iyilikler yönünde çaba harcamaktır.

5- Korkunun Güzel Yönleri ve Korkuya Teşvik

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Kulları içinden ancak âlimler, Allah'tan (gereğince) korkar.⁸⁸

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Allah kendilerinden hoşnut olmuş, onlar da Allah'tan hoşnut olmuşlardır. Bu söylenenler hep Rabbinden korkan (O'na saygı gösterenler) içindir.⁸⁹

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Eğer müminlerseniz, Ben'den korkun.⁹⁰

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Allah'tan korkan öğüt alacaktır.⁹¹

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Artık az gülsünler, çok ağlasınlar.⁹²

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Allah korkusuyla gözünden bir sinek kanadı kadar bile gözyaşı çıkıp da yanaklarını ıslatan kişiye Yüce Allah cehennem ateşini yasaklamıştır.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Mümin kulun kalbi Allah korkusuyla titremeğe başladığı anda aynen ağaçtan dökülen yapraklar gibi günahları (bire birer) dökülmeye başlayacaktır.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Allah korkusuyla ağlayan kişi cehenneme girmeyecektir.

İmam Cafer-i Sadık (a.s), İshak bin Ammar ismindeki yarenine seslenip şöyle buyurdular: Ey İshak, Allah'ı görmüyor olsan bile onu

⁸⁸ Fatir, 28.

⁸⁹ Beyyine, 8.

⁹⁰ Âl-i İmrân, 175

⁹¹ A'la, 10.

⁹² Tevbe, 82.

görüymüşçasına ondan kork. Allah'ın seni görmediğini düşünüyorsan, kâfir olmuşundur. Seni gördüğünü bildiğin halde onun gözü önünde günah yapıyorsan, bu halde onu küçümsemişsindir.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Allah'tan korkan birisinden herkes korkar ancak Allah'tan korkmayan birisini Yüce Allah her şeyden korkutacaktır.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Allah'ı tanıyan kullar ondan korkar ve ondan korkan kullar dünyayı bir kenara itmek konusunda oldukça cömertleşirler.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Allah'tan korkmak bir tür ibadettir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: *Kulları içinden ancak âlimler, Allah'tan (gereğince) korkar.*⁹³ Yüce Allah şöyle buyurmuştur: *İnsanlardan korkmayın, benden korkun.*⁹⁴

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Kim Allah'tan korkarsa, Allah ona bir çıkış yolu ihsan eder.⁹⁵

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Kalbinde Allah korkusu taşıyan kişi makam ve şöhret sevdası taşımaz.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Mümin kullar her zaman iki korku arasındalar; geçmişte yapmış oldukları ve Allah'ın ne yaptığı bilinmeyen günahlarının korkusu ve ne yapacakları belli olmayan ömürlerinin geri kalan bölümünün korkusu. Bu insanlar bütün günlerine korkuyla başlarlar ve ancak bu korku onları doğruya yönlendirir.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Müminler, ancak korku ve ümit sahibi olduklarında (gerçek anlamda) mümin olabilirler ve ancak korktukları şeyden uzak durarak ve ümit ettikleri yönde hareket ederek korku ve ümit sahibi oldukları söylenebilir.

Korku, ancak Allah'a peygamberine ve ona inmiş olan ahiret günü hesabına inanmakla elde edilebilir. Korkuya ulaşmak için biri diğerinden daha değerli iki yöntemden bahsedebiliriz.

⁹³ Fatir, 28.

⁹⁴ Maide, 44.

⁹⁵ Talak, 2.

Şu örneğe dikkat edin: Evin bahçesinde yalnız başına oynayan küçük bir çocuk düşünün. Yırtıcı bir hayvan veya zehirli bir yılan bu bahçeye girerse, çocuğun korkmaması ve hatta elini uzatıp da bu yılanla oynamak istemesi bile şaşırtıcı bir durum değildir. Ancak aynı çocuğun babası veya annesi yanında olursa ve çocuk, babasının bu andaki korkusunu, babasının korkuya kapılıp da kaçacak yer aradığını görürse, doğal olarak korkacaktır. Zira çocuk, babasının ancak korkunç bir şeyden korkacağını bilir. Bu örnekteki babanın korkusu, bilinç üzeredir ve bu yırtıcı hayvan veya zehirli yılanın ne denli tehlikeli olabileceğini bildiği için korkar. Ancak çocuğun korkusu sadece taklit üzeredir. Zira çocuk, babasına güvenir ve ancak korkunç bir sebepten ötürü korkuya kapılacağını bilir. Bu bilgilerin bir araya gelmesi çocuğu, bu yılanın korkulması gereken bir varlık olduğu sonucuna götürür. Ancak çocuk, yine de tam olarak neden bu yilandan korkulması gerektiğini bilmez. Bu örnekle yola çıkacak olursak, peygamberler, vasileri ve âlimlerin taşıdığı korkunun birinci türden olduğunu ve diğer genel müminlerin taşıdığı korkunun ikinci türden olduğunu söyleyebiliriz.

Korkuya ulaşmak için Kur'an-ı Kerimin ayetlerine kısa bir göz atmak yeterlidir. Derinlemesine bakıldığında aslında Kur'an-ı Kerim'deki ayetlerin birçoğunun korku ve tehdit içerdiği anlaşılıyor. Bu sıralayacağımız birkaç ayeti kerime dışında hiçbir ayet bu konuya değinmiş olmasaydı bile yine de bu ayetler insanın korkuya kapılması için yeterliydi.

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Ey insan ve cin! Sizin de hesabımızı ele alacağız.⁹⁶

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Şu da muhakkak ki ben, tövbe eden, inanan ve yararlı iş yapan, sonra (böylece) doğru yolda giden kimseyi bağışlarım.⁹⁷

Bu ayeti kerimede, mağfiret ve bağışlanma her biri diğerinden ağır dört şarta bağlı kılınmıştır. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

⁹⁶ Rahman, 31.

⁹⁷ Taha, 82.

Fakat tövbe eden, iman edip iyi işler yapan kimseye gelince, onun kurtuluşu erenler arasında olması umulur.⁹⁸

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Allah bu sözü doğruları doğruluklarıyla sorumlu kılmak için aldı.⁹⁹

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Allah'ın azabından güvende mi oldular?¹⁰⁰

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

İçinizden, oraya uğramayacak hiçbir kimse yoktur.¹⁰¹

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Dilediğinizi yapın! Kuşkusuz O, yaptıklarınızı görmektedir.¹⁰²

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Onların yaptıkları her bir (iyi) işi ele alırsız, onu saçılmış zerreler haline getiririz (değersiz kılarız).¹⁰³

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Asra yemin ederim ki insan gerçekten ziyan içindedir. Bundan ancak iman edip iyi ameller işleyenler, birbirlerine hakkı tavsiye edenler ve sabrı tavsiye edenler müstesnadır.¹⁰⁴

Bu surede, insanın hüsrandan kurtulabilmesi için dört farklı şart açıklanmıştır.

Hadis kaynaklarımızda şöyle anlatılır: Korkunç fırtınalar estiğinde, Hz. Peygamber (s.a.a) ilahi azap korkusundan yerinde duramaz, mübarek yüzünün rengi değişir ve sık sık odaya girip çıkardı.

⁹⁸ Kasas, 67.

⁹⁹ Ahzab, 8.

¹⁰⁰ A'raf, 99.

¹⁰¹ Meryem, 71.

¹⁰² Fussilet, 40.

¹⁰³ Furkan, 23.

¹⁰⁴ Asr suresinin tamamı.

Yine, hadis kaynaklarımızda Resulullah'ın (s.a.a) Hakka suresinin bir ayetini okuduktan sonra bayıldığı haberine rastlıyoruz. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: “*Musa da baygın düştü*”.¹⁰⁵

Resulullah'ın (s.a.a) namaz halindeki durumuyla ilgili hadislerde, namaz esnasında, Resulullah'ın (s.a.a) mübarek göğsünden kaynar tencerenin sesi gibi bir ses duyulduğu nakledilmiştir.

Hz Davut'un (a.s) dua ederken şöyle dediği nakledilmiştir: Allah'ım hatalarımı düşündüğüm zaman, yeryüzü bütün genişliğiyle benim gözümde daralmaktır. Ancak senin rahmetini düşündüğüm zaman ruhum bana geri döner. Ey rabbim bütün noksanlardan münezzehsin. Hatalarımı onarsınlar diye bütün tabip kullarına başvurduğum ve hepsi beni sana yönlendirdi. Öyleyse yazıklar olsun senin rahmetinden ümidini kesenlere.

Şöyle rivayet edilmiştir: Hz. Davud (a.s) bir gün günahlarını hatırladı ve elini başına koyup bağırarak dağlara çıktı. Burada etrafına hayvanlar toplandı ve Hz. Davud onlara şöyle seslendi: Geri dönün sizi istemiyorum, sadece günahına ağlayanları istiyorum, bana ancak günahına ağlayanlar gelsin.

Hz. Davud çok ağladığı için kimi zaman insanların eleştirisine maruz kaldığında şöyle buyuruyordu: Bırakın da ağlama günü gelmeden önce ağlayayım. Kemiklerin yandığı gün ve insanın içini yakan ateş, Allah'ın hiçbir emrine karşı koymayan katı azap melekleri gelmeden önce bırakın da ağlayayım.

Şöyle rivayet edilmiştir: Hz. Davut, ağlayıp da ağıt söylemek istediği vakit yedi gün boyunca yemekten içmekten kesilir, kadınlardan uzak durur ve bir gün öncesinde Hz. Davud (a.s) için bir minber hazırlanırdı. Zamanı geldiğinde Hz. Süleyman'a bütün şehirlere ulaşan, bütün dağlara ve düzlüklere ulaşan, bütün mabetlere ve tapınaklara ulaşan sesiyle şöyle nida etmesini emrederdi: Davut'un kendisi için söyleyeceği ağıtı dinlemek isteyenler gelsinler. Bunun üzerine dağlarda ve ormanlardaki hayvanlar ve bütün insanlar orada toplanır Hz. Davut'un (a.s) gelmesini beklerdi. Hz. Davud (a.s) minbere çıktığında İsrailoğulları onun etrafına toplanır, her grup kendi yerini alır ve Hz. Süleyman (a.s), babasının başucunda

¹⁰⁵ A'raf, 143.

dururdu. Hz. Davud (a.s), Allah'ın övgüsüyle sözüne başlar ve bütün bu radakiler ağlamaya boğulup gözyaşı dökmeğe başladılar. Hz. Davud (a.s) cennet ve cehennemin hallerini anlatmaya başlayınca insanlar ve hayvanların bir bölümü dayanamayıp orada can verirdi. Hz. Davud (a.s), kıyamet gününün özelliklerini anlatıp kendisi için ağıt söyleyince oradaki canlıların diğer bir bölümü bu sözlere dayanamayıp orada can verirdi. Hz. Süleyman (a.s) ölümlerin çokluğunu görünce babasına şöyle seslenirdi: Babacığım seni dinleyen herkes daha fazla dayanamayıp can verdi. İsrailoğullarının bir bölümü de hayatını kaybetti. Bunun üzerine Hz. Davud (a.s) dua etmeğe başladılar ve Hz. Davud (a.s) dua ederken israiloğullarının içindeki bazı zahitler şöyle seslenirdi: Ey Davud, Rabbinin vereceği mükâfat için sabırsızlanıyor musun? Bunun üzerine Hz. Davud (a.s) bayılıp düşerdi ve Hz. Süleyman (a.s) babasının bu halini görünce hemen bir sergi getirip babasını bu serginin içine koyup sırtına alır ve yüksek sesle şöyle söylenmesini emrederdi: Burada arkadaşı veya akrabası olanlar birer sergi getirsin de yakınına götürsün. Hz. Davud'la birlikte olanları cennet ve cehennemi anmak öldürdü. Bunun üzerine kadınlar birer sergi getirip orada can veren yakınlarını götürürler ve şöyle derlerdi: Ey cehennem korkusuyla can veren, ey Allah korkusuyla can veren. Hz. Davud (a.s), kendine geldiğinde kalkıp elini başına koyardı ve ibadet evine çekilip kapıyı arkadan kilitlerdi. Hz. Süleyman (a.s) elinde bir parça arpa ekmeğiyle kapının önüne gidip izin aldıktan sonra içeri gider ve şöyle derdi: Babacığım bu ekmeği ye de yapmak istediklerin için gücün kuvvetin olsun. Bunun üzerine Hz. Davud (a.s) ekmeği alıp yer ve sonrasında insanların içine çıkardı.

Şöyle anlatılır: Hz. İbrahim (a.s) geçmişte yaptıklarını andığında bayılıp düşer ve kalbinin sesi bir mil öteden bile duyulurdu. Bu anda Hz. Cebrail (a.s) iner ve şöyle söylerdi: Allah'ın sana selam eder ve şöyle buyurur: Acaba dostundan korkan bir dost gördün mü? Bunun üzerine Hz. İbrahim (a.s) şöyle buyururdu: Ey Cebrail, hatalarımı hatırlayınca dostluğu unuttum.

Hz İbrahim (a.s) namaza durduğunda Allah'ın korkusuyla hızlı atan kalbinin sesi bir mil öteden bile duyulurdu.

Bizim gibi insanların bu konuyu daha iyi anlaması için İmamlarımızın (a.s) korkusuna, onların dua esnasındaki hallerine bakmak yeterlidir. Bizim korkmamak için bir sebebimiz var mı? Çok ibadet ettiğimiz, günahlarımız az olduğu için mi korkmamalıyız? Gaflet içinde taşlaşan kalbimiz sebebiyle mi korkmamalıyız? Ölüm gününün yaklaşması bile bizi kendimize getirmiyor. Günahlarımızın dağ misali birikmesi bile bizi harekete geçirmiyor. Allah korkusu taşıyan insanların halini görmek bile bizi Allah korkusuna itmiyor. Sonu kötü olan insanların halini görmek bile bizi uyarmıyor.

6- Korku Dereceleri

Buraya kadar söylediklerimizden yola çıkarak Allah korkusunun iki tür olduğunu söyleyebiliriz.

Bir: Allah'ın azabından korku duymak.

Cennet ve cehenneme inanan tüm müminler bu korkuyu bilirler. Bu korkunun kişide az olması genellikle iman zayıflığından veya gafletten kaynaklanır. Müminlerdeki bu korkuyu çoğaltmak, cennet ve cehennem hallerini anmak, kıyamet gününün korkunç yüzünü, cehennemdeki azap türlerini anlatmakla ve Allah korkusu taşıyan insanların haline bakmakla mümkündür.

İki: Allah'ın kendisinden korkmak.

Aynı zamanda en üst seviye olan bu aşamada Yüce Allah'ın kendisi, korku kaynağıdır. Şöyle ki; Allah'tan uzak olmak düşüncesi kulu korkutur ve her zaman rabbine yakın olmak ister. Bu korku, Allah'ı iyi tanıyan kulların, yani peygamberler, vasileri ve âlimlerin korkusudur. Yüce Allah'ın "*Allah sizi Kendisiyle korkutur*"¹⁰⁶ buyruğunun ne demek olduğunu herkesten daha iyi bilen bu insanlar, Yüce Allah'ın, insanı dehşete düşüren sıfatlarını iyi bilirler.

İnsandaki korku, ancak kötü bir olayın yakında gerçekleşeceğini bilmekle meydana gelir. Bu kötü olay bazen zatı itibariyle insanın kötü saydığı bir olaydır. Örneğin cehennem ateşi gibi. Bazen de kötü bir olay

¹⁰⁶ Âl-i İmrân, 28.

için aracı olduğu için insanın kötü gördüğü bir olaydır. Örneğin insan günahlardan hoşlanmaz zira bu günahlar insanı cehenneme götüren birer araçtır.

İkinci tür kötü olaylardan korku duyan insanların bir bölümü zaman zaman tövbe edemeden dünyadan ayrılma endişesi yaşayabilir, yapmış olduğu tövbeyi bozmaktan korkabilir, bütün dini görevlerini yerine getirememek endişesi yaşayabilir, kalbinin zamanla katılaşmasından endişe duyabilir, doğru yoldan ayrılabilme korkusuna kapılabilir, nefsanî isteklerinin peşinde gitmenin onun için bir alışkanlık haline gelmesinden endişe duyabilir. Yüce Allah'ın onu, çok güvendiği iyiliklerine havale edeceğinden, bol nimetlere dalıp da Allah'a karşı gelmekten, Allah'a sırt çevirebileceğinden, Allah'ın onu istidrac azabına tabi tutmasından endişelenebilir, yapmış olduğu ibadet ve iyiliklerin aslında içi boş değersiz işlerden ibaret olduğunu görmekten endişe duyabilir, boynundaki muhtemel kul haklarının endişesi onu rahatsız edebilir. Gelecekte başına gelebilecek olaylardan, geçici değersiz dünya malına kendini kapırmaktan, sonunun kötü olabileceği endişesine kapılabilir. Gaflet halinde yapmış olduğu yanlışlıkların hesabını nasıl vereceğini düşünüp veya ezelden beri kendisi için takdir edilmiş olan olayların korkusunu yaşayabilir.

Bunların tamamı ariflerin korkularıdır ve her birinin kendine has bir yararı bulunmaktadır. Zira insan, korku duyduğu şeye giden yoldan uzak durur. Bu nedenle örneğin kötü alışkanlıklara kapılmaktan korkan kişi hâl ve hareketlerine daha çok özen gösterir. Örneğin kalbindeki kirliliklerin Allah'a gizli olmadığını bilen şahıs, kalbini bu kirliliklerden arındırmaya çalışır.

Birinci tür kötü olaylardan korku duyan insanlara gelince, zatı itibarıyla insan için kötü sayılan bir şeyden korku duyan bu gruptaki insanlar zaman zaman ölüm korkusu yaşayabilirler. Ölüm sonrası Münker ve Nekir meleklerinin hesaba çekeceği günün endişesine kapılıp kabir azabından korku duyabilirler. Mahşer çölüne adım atacakları ve Allah'ın karşısına çıkacakları günün korkusunu yaşayabilirler. Günahlarının açığa çıkacağı günün endişesine kapılıp, büyük küçük bütün günahlarının hesabını verecekleri günün korkusuna kapılabilirler. Sırat köprüsünden geçememek endişesine kapılabilir, cehennem ateşinde azap edilmekten

korku duyabilir, cennetten uzaklaştırılmaktan endişe duyabilir veya kimi-leri Allah'tan uzak olmak endişesiyle korkuya kapılabilir. Bu son korku ise Allah'ı tanıyan insanların yani peygamberlerin, âlimlerin ve salih kul-ların korkusudur ve diğer korkular içinde en üstün olanıdır.

7- Korku mu Daha Üstün, Ümit mi?

Allah korkusu ve ümit konuları üzerine elimize ulaşan hadisleri hep birlikte gördük. Burada insanın aklına şöyle bir soru gelmektedir: Acaba hangisi daha üstündür?

Bu soru daha çok şöyle bir soruya benzer: Ekmek mi daha önemli, su mu?

Bu sorunun cevabı çok açıktır. Ekmek, aç olanlar için daha önemli-dir, su ise susuz olanlar için daha önemlidir. Aynı zamanda hem aç hem de susuz olan birisinde ise hangisinin daha baskın olduğuna bakılır. Daha çok, susuz olan birisi için su önceliklidir. İkisinin de eşit olduğu durum-larda ise ekmek ve su, eşit önem kazanır.

İnsan, kalbine bakmalıdır. İlahi azaptan emanda olmak düşüncesi daha baskınsa bu durumda korku, önceliklidir. Ancak Allah'ın rahme-tine karşı ümitsizlik ve yeis düşüncesi baskın ise bu durumda ümit, ön-celiklidir.

İçini ve dışını, تنها ve diğer insanlarla birlikte olduğu anlarını gün-nah ve kirliliklerden arındırmış olan müminler konusunda ise en uygun seçenek, itidal ve dengeli bir korku ve ümittir.

Hadis kaynaklarımızda bu konu güzel bir şekilde ifade edilmiştir. *el-Kafi* kitabında İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) "Lokman hekim, oğluna hangi tavsiyelerde bulundu?" sorusuna cevaben şöyle buyurduğu nakledilmiş-tir: Çok güzel tavsiyelerde bulunmuştur ve en güzel tavsiyelerinden bi-risi de şudur: Bütün insanların ve cinlerin iyiliklerini O'na sunarsan bile seni yine de azap edecekmişçesine Allah'tan kork; bütün insanların ve cinlerin günahlarıyla onun karşısına çıksan bile yine de seni affedecek-mişçesine O'ndan ümidini kesme. Devamında İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurdular: Babam şöyle derdi: Bütün müminlerin kalbinde iki nur

vardır; korku nuru ve ümit nuru. Birini diğeriyle karşılaştıracak olursan her ikisinin de aynı miktarda olduğunu görürsün.

Yüce Allah Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyurmuştur:

“Onlar hem ümit, hem endişe içinde bize yakarırlardı.”¹⁰⁷

Bu ayeti kerime de meal olarak burada anlatmak istediğimiz konuya işaret ediyor.

Yüce Allah diğer bir ayeti kerimede şöyle buyurmuştur:

“Rablerine korku ve umutla dua ederler.”¹⁰⁸

Ancak ümit düşüncesinin kişide baskın olması genellikle bilgisizlik ve kendini kandırmaktan kaynaklanır. Ey uygun seçenek ise hadislerimizde açıklandığı üzere ölüm öncesi için korku hissini galip olması ve ölüm anında ümit hissini galip olmasıdır. Zira korku aynen bir kurbaç misali insanı daha çok iyilikler yapmaya iter ve ölüm anında artık amel ve iyilik vakti son bulduğu için korku da son bulmalıdır. Aksi halde korkunun kendisi bile başlı başına bir ölüm sebebi olabilir. Ümit ise insanın kalbine güç katar ve rabbine koşması için sabırsızlanmasına sebep olur. Kuşkusuz hangi kul rabbinin kucığına koşmak için sabırsızlanıyorsa Yüce Allah da onu kucaklamak için sabırsızlanır ve buna mukabil hangi kul rabbini görmek istemiyorsa Yüce Allah da onu görmek istemez.

Burada dikkat edilmesi gereken en önemli konulardan biri, ümit düşüncesinin ancak bir yere kadar yararlı olduğu gerçeğidir. Ümitli olmak belli bir aşamadan sonra kişiye zarar verir ve hüsrana kaynağıdır.

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“Fakat ziyana uğrayan topluluktan başkası, kendini Allah'ın mekrinden güvende göremez.”¹⁰⁹

Aynı şekilde korku da ancak bir yere kadar faydalıdır ve bu sınırı aştığı zaman, kişiyi, ümitsizlik vadisine sürükler. ümitsizlik vadisindeki insanların dalalet üzere olduğunda ise hiçbir kuşku yoktur.

¹⁰⁷ Enbiya, 90.

¹⁰⁸ Secde, 16.

¹⁰⁹ A'raf, 99.

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“Rabbinin rahmetinden, hak yoldan sapanlardan başka kim ümit keser ki?”¹¹⁰

Yüce Allah ümitsizliğin bir tür kâfirlik olduğunu şöyle açıklamıştır:

“Kâfirler topluluğundan başkası Allah’ın rahmetinden ümit kesmez.”¹¹¹

Altıncı Bölüm: Zahitlik

1- Züht ve Zahitliğin Önemi

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“Kim ahiret kazancını istiyorsa, onun kazancını arttırırız. Kim de dünya kârını istiyorsa ona da dünyadan bir şeyler veririz. Fakat onun ahirette bir nasibi olmaz.”¹¹²

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“Sakin, kendilerini denemek için onlardan bir kesimi faydalandırdığımız dünya hayatının çekiciliğine gözlerini dikme! Rabbinin nimeti hem daha hayırlı, hem de daha süreklidir.”¹¹³

Bir hadiste şöyle yazar: Yüce Allah dünyaya şöyle vahyetti: Bana hizmet edenlerin hizmetinde ol ve sana hizmet edenlerin hayatını karart.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Yüce Allah, dünya kaygısıyla yaşayıp sabahlayan kişinin işini dağıtacak, yaşantısını zorlaştıracak, fakirliği onun gözünün önüne koyacak ve ancak onun için önceden belirlemiş olduğu miktarda ona dünya malı verecektir. Yüce Allah, bütün kaygısı ahiret hayatı iken sabahlayan kişinin azmini toplayacak, işini koruyacak, zenginliği onun kalbine yerleştirecek ve dünyayı zorla bile olsa ona getirecektir.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Dünya hayatında kendisine züht ve sessizlik verilen birisini görürseniz ona yaklaşın. Zira onda

¹¹⁰ Hicr, 56.

¹¹¹ Yusuf, 87.

¹¹² Şura, 20.

¹¹³ Taha, 131.

hikmet bulacaksınız. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: “*Kime hikmet verilirse, ona pek çok hayır verilmiş demektir.*”¹¹⁴

Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Allah'ın sevdiği kul olmak için dünyaya ve insanların sevdiği kişi olmak için insanların elindekine karşı zahit ol.

Hiz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Öğretmene gerek kalmaksızın Allah'ın ilim verdiği kişilerden biri ve Allah'ın doğruyu göstermiş olduğu kişilerden biri olmak isteyenler dünyaya karşı zahit olsunlar.

Hiz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Yüce Allah, dünyaya karşı zahit olanın kalbine hikmet yerleştirir, dilini hikmetle donatır, dünya dertlerini ve dermanını ona gösterir ve onu hasar almadan sağlıklı bir şekilde ebedi yurduna ulaştırır.

Hiz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Yüce Allah dünyayı ahirete tercih eden kişiye üç sıkıntı verir; kalbinden hiç ayrılmayan sıkıntı, zenginliğe uğramayan fakirlik ve hiç doymayan bir hırs ve tamah.

Hiz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Mümin kulun imanı, gizli kalmayı şöhrete tercih etmediği sürece ve elindekilerin azlığını çokluğuna tercih etmediği sürece kemale ermez.

2- Züht ve Zahitlik Nedir?

Züht, dünyaya karşı isteksiz olmak ve dünya hayatı için gerekli olan miktar dışında dünya isteği taşımamaktır. Daha önce dünyanın ne demek olduğunu açıkladık. Dünyanın anlamıyla ilgili bölümde aktarmış olduğumuz bilgileri göz önünde bulundurarak zahitliğin, varlıklı olmakla çakışmadığını kolaylıkla söyleyebiliriz. Ancak varlıklı bir insan, kalbini de parasına ve servetine bağlamışsa, bütün çabasını bu varlığı korumak ve çoğaltmak için harcıyor ve bu varlık onu Allah'tan alıkoyuyorsa bu durumda zahitlikle örtüşmediğini söyleyebiliriz.

Emirü'l-Müminin Hiz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: Zahitliğin tamamı Kur'an'ın iki cümlesinde açıklanmıştır. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: “*Elinizden çıkana üzülmesiniz ve Allah'ın size verdiği nimetlerle*

¹¹⁴ Bakara, 269.

şırmayınız diye.”¹¹⁵ Geçmiş için üzülmeyip de gelecek için sevince kapılmayan kişi, zahitliğin her iki yönünü yerine getirmiştir.

Hz Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: Dünyaya karşı zahit olmak, arzuları kısa tutmak, nimetlerin şükürünü yerine getirmek ve haramlardan uzak durmak anlamındadır.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Dünyaya karşı zahit olmak, elindeki malları zayı etmek veya helallerden uzak durmak anlamında değildir; züht, sahip olduğun şeylere Allah'ın nezdindeki şeylerden daha çok güvenmemektir.

Evet! İnsanların geneli, servet sahibi olup da bu servetlere gönül kapırtmanın önüne geçemedikleri için onların dünyaya karşı zahit olabilmesi ancak, varlık ve servetten uzak durmalarıyla gerçekleşebilir.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) zahitliğin ne olduğunu açıklarken, bu gerçeğe işaretle şöyle buyurmuştur: Zahit, kıyametteki hesabı endişesiyle dünyanın helalinden ve kıyametteki azabı endişesiyle dünyanın haramından uzak duran kişidir.

Misbâhu's-Şerîa kitabında İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Züht, ahiret kapısının, cehennemden kurtulmanın anahtarıdır. Züht, seni Allah'tan alıkoyan her şeyden üzüntüye kapılmaksızın, gururlanmaksızın, dönüşünü beklemeksizin, övgü veya karşılık beklemeksizin uzak durmandır. Uzak durduğun bu şeyi bir zarar kaynağı olarak görmeli ve bu uzak durmayı bir rahatlama olarak değerlendirmelisin. Her zaman için bu tür zarardan uzak durmayı kendine bir vazife bilmeli ve bu rahatlamalara kucak açmalısın. Zahit, ahireti dünyaya, tanımamayı şöhrete, çalışmayı rahatlığa, açlığı tokluğa, ahiret güzelliğini dünya sevgisine, uyanık olmayı, gaflet uykusunda olmaya tercih eden; vücudu bu dünyada, ancak kalbi ahirette olan kişidir.

3- Zühdün Çeşitleri ve Aşamaları

Züht, üç farklı aşamaya sahiptir:

Birinci aşama: Aynı zamanda en düşük züht olan bu aşamada kişi, dünyaya ilgi duyduğu, kalben dünyaya meyilli olduğu halde dünyadan

¹¹⁵ Hadid, 23.

uzak durmaya çalışır ve nefsinin bu isteklerine karşı koyar. Bu, zahitliğin ilk aşamasıdır.

İkinci aşama: Kişinin, isteyerek ve dünyayı ahiret karşısında değersiz görerek, nefsiyle mücadele etmeksizin dünyadan uzak durması durumu. Aynen büyük bir para için cüzi bir paraya göz yuman kişi gibi. Bu, kişiye ağır gelmeyecektir. Zira değersiz bir şeye göz yumarak ne denli değerli bir şeye ulaştığını bilir.

Üçüncü aşama: Aynı zamanda en üst aşama olan bu aşamada, kişi, isteyerek dünyadan uzak durmasına rağmen zahitliğinde bile zahitçe bir tutuma sahiptir. Yani dünyadan uzak durduğunu bile görmez ve aslında bir şeyden uzak durduğuna bile inanmaz. Zira dünyanın hiç olduğu bilincine varmıştır. Aynen bir çekirdek tanesi verip de karşılığında değerli bir pırlanta alan kişi gibidir. Böyle bir alışveriş yapan kişi aslında almış olduğu şeyin karşılığında bir şey verdiğine inanmaz. Bu aşama, zahitliğin üst aşamasıdır.

Diğer bir benzetmeyle bu şahıs, sultanın yanına gitmek isteyip de kapıdaki köpeğin korkusuyla içeri giremeyen kişiye benzer. Bu şahıs, elindeki bir parça ekmeği, bu köpeği oyalamak için önüne atar ve içeri girip de bütün şehirlerde emri geçen birisi olarak dışarı çıkarsa, size soruyorum, acaba köpeğin önüne atmış olduğu bu ekmeğin parçası için sultanın üzerinde hak sahibi olduğunu düşünebilir mi?

Şeytan, insanların Allah'ın dergâhına gitmesini engelleyen bir köpek misalidir. Dünya ise bu köpeğin önüne atılan bir parça ekmeğin misalidir. Bütün hazzı, çığnendiği vakitle sınırlıdır ve boğaza geldiğinde artık hiçbir hazzı kalmayacaktır. Bundan sonrası ise midedeki ağırlığı ve kötü kokulu bir dışkı şeklinde dışarı çıkmasıdır. Öyleyse sultanların sultanı olan Allah'ın yakınlığını kazanmak için bir araç olarak kullanılırsa nasıl hala değerli olarak görülebilir?

Züht, yeni bir bölümlendirmeye züht gösteren kişinin niyetine göre üç yeni bölüme ayrılabilir;

Alt bölüm: Cehennem ateşi ve diğer olumsuzluklardan uzak durmak için örneğin kabir azabı, hesap kitabın ağırlığı, sırat köprüsünden geç-

memek ve benzeri olumsuzluklardan kurtulabilmek amacıyla gösterilen züht. Bu, korkakların zahitliğidir.

Orta bölüm: Yüce Allah'ın kıyamette vereceği güzel mükâfatlara ve cennete ulaşmak umuduyla gösterilen zühhtür. Bu, ümitli insanların zahitliğidir.

Üst bölüm: Sadece Allah'a kavuşmak aşkıyla gösterilen züht. Bu aşamadaki insanlar dünyadaki sıkıntuları görmüyorlar bile. Dolayısıyla dünyevi sıkıntılardan kurtulmak gibi bir düşünceleri de yoktur. Dünyadaki hazlarla hiç ilgilenmiyorlar zira bu hazları görmüyorlar bile. Bu insanlar, tüm çabalarını Allah'a ulaşmak yönünde harcarlar ve bu yolda ilerlerken onun dışında hiçbir şeyle ilgilenmiyorlar. Zira onlara göre bu yolda iken başka bir şeyle ilgilenmek, ona tapmak gibidir. Bu, ariflerin ve muhiplerin zahitliğidir.

Züht ve zahitlik, diğer bir bölümlendirmeye farz, sünnet ve sağlık zahitliği olmak üzere farklı üç bölüme ayrılır. Farz züht, haramlara karşı gösterilen zahitliktir. Sünnet züht, helaller konusunda gösterilen zahitliktir. Sağlık zahitliği ise şüphelere karşı gösterilen zahitliktir.

Gerçek bir zahit, üç özelliğe sahip olmalıdır:

Birinci özellik kazandıklarıyla sevinmemesi ve kaybettikleriyle üzmemesidir. Müminleri efendisi Hz. Ali (a.s) "*elinizden çıkana üzülmeysiniz ve Allah'ın size verdiği nimetlerle şıarmayasınız diye*"¹¹⁶ ayetini açıklarken bu konuya açıklık getirmiştir. Bu özellik, kişinin dünya malı konusunda zahit olduğunu gösterir.

İkinci özellik, kendini öven veya yeren insanlara aynı gözle bakmasıdır. Bu özellik ise kişinin makam konusuna karşı zahit olduğunu gösterir.

Üçüncü özellik, sadece Allah ile üns bulması ve ona ibadet etmekten haz almasıdır.

¹¹⁶ Hadid, 23.

4- Zahit Olmanın Yararları

Zahitliğin bir yararı, kişinin cömertleşmesidir. Dünyaya gönül bağlayan bir insan, cimrileşir ve buna mukabil dünyadan gönlünü koparan şahıs, cömertleşir. Dünya malı, insanın elinden çıkarsa burada insanın göstermesi gereken en uygun davranış, kanaat göstermek ve elindekiyle yetinip Allah'a şükretmektir. Dünya malı insana yönelirse ve kişinin elinde bol miktarda mal olursa burada yapılması gereken en uygun iş cömertçe davranmak ve bu malı gerekli yerlerde harcamaktır.

Cömertlik, peygamberlerin davranış tarzıdır, insanı kurtuluşa götüren ana yollardan biridir; cömert bir insan, Allah'ın sevdiği insandır.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Cömertlik, dalları yere kadar sarkan cennetteki bir ağaçtır. Kim, bu dalların birine tutunursa onu cennete kadar götürür.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Cebrail (a.s) şöyle dedi: Yüce Allah şöyle buyurmuştur: Bu din, benim beğendiğim bir dindir ve cömertlik ve iyi ahlaklı olmaktan başka hiçbir şey onunla örtüşmez. Öyleyse elinizden geldiği kadar bu iki özellikle ona saygı gösterin.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Yemek ikramında bulunmak, sesli selam söylemek ve güzel konuşmak, Allah'ın mağfiretine sebep olan etkenlerdir.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Cömert insanın günahını görmezden gelin. Yüce Allah onun elinden tutmuştur ve ayağı sürçünce onu korur.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Cömert insanın vermiş olduğu yemek şifadır ve cimri insanın vermiş olduğu yemek hastalıktır.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Cömert insan, Allah'a, insanlara, cennete yakındır ve cehenneme de uzaktır. Cimri insan ise Allah'a, insanlara, cennete uzaktır ve cehenneme de yakındır. Cömert cahil bir insan Allah nezdinde cimri bir âbid'den daha sevimlidir. Hastalıkların en büyüğü cimriliktir.

Cömertliğin en yüksek aşaması ise isâr'dır. İsâr ise kişinin, ihtiyaç duyduğu şeyi diğer bir ihtiyacı olan kişiye bağışlamasıdır. Yüce Allah isâr edenleri överken şöyle buyurmuştur:

“Kendileri zaruret içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler.”¹¹⁷

Yüce Allah diğer bir ayeti kerimede şöyle buyurmuştur:

“Onlar, kendi canları çekmesine rağmen yemeği yoksula, yetime ve esire yedirirler.”¹¹⁸

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Camı bir şey isteyip de Allah'ı kendisine tercih ederek bu isteğine karşı koyan kişi affedilecektir.

Dar gelirli yoksul insanlar bile ihtiyaçlarının fazlasını vermek konusunda cimrilik yapmamalıdır. Bu insanlar da kendi paylarına düştüğü kadar bağışta bulunmalıdırlar. Bu insanların Allah yolunda harcamış olduğu az miktardaki mal, Allah katında, zengin bir insanın vermiş olduğu çok miktardaki maldan daha değerlidir.

Yedinci Bölüm: Allah Sevgisi

1- Allah Sevgisi Nedir?

Bir şeye karşı sevgi duymak, ona meyiletmek ve ondan haz duymak anlamındadır. Bu ise ancak o şeyi tanıdıktan sonra gerçekleşebilir. Tanımak ve bilgi sahibi olmak ise kimi durumlarda duyularla ve kimi durumlarda kalp aracılığıyla gerçekleşir. İnsan, daha çok tanıdığı ve daha çok haz aldığı şeye karşı daha çok sevgi duyar.

Hiç kuşkusuz insanın kalp gözü, başındaki gözden çok daha keskin dir ve kalp, gözden daha iyi görebilir. İnsanın, aklıyla görebileceği güzellikler, gözüyle görebileceği güzelliklerden çok daha güzeldir. Bu sebeple kalp gözü, baş gözünün göremediği değerli ilahi görüntülere bakıp çok daha büyük ve kusursuz bir haz yaşayabilir. Binen aleyh sağlıklı bir akıl, her zaman insanı bu tür hazlara doğru sevk eder. Bu gerçeklerin sonucunda, ancak öğrenim derecesini hayvani aşamada tutan birisinin kalkıp

¹¹⁷ Haşr, 9.

¹¹⁸ İnsan, 8.

da ilahi sevgiyi yok sayabileceğini kolaylıkla söyleyebiliriz. Yani ancak vücudundaki duyuları bilgi kaynağı olarak kullanan biri böyle bir düşünceye sahip olabilir.

İnsan kendisini, kendi yüceliğini, hayatta kalmayı sevdiği gibi, aynı şekilde kimi durumlarda başka birisini, ona bir yarar sağladığı için değil de sadece o kişiyi kendi zâtı için sevebilir. İşte bu, gerçek sevgidir ve ancak bu tür bir sevgiye güvenilebilir.

Bu tür bir sevgiye, içinde yaşadığımız dünyadan bir örnek gösterecek olursak sağlıklı bir kişilik sahibi insanların doğaya olan bakışlarını, güllere, çiçeklere, yeşil çayırlara ve güzel kuşlara olan bakışlarını örnek verebiliriz. Bu insanlar, bu gibi güzelliklere bakarken aynı zamanda taşıdıkları sıkıntılardan kurtulurlar; ancak bu sıkıntılardan kurtulmak için ve özellikle bu amaçla bu güzelliklere bakmazlar.

Hz. Peygamber (s.a.a), yeşillikler ve akarsulara bakmayı severdi. Yeşillik ve akarsu, insanın sevgi duyduğu şeyler olabilir ancak hiç kimse bu yeşillikleri güzel tadından ötürü veya bu akarsuları, susuzluğunu giderdiği için sevmez.

Ayrıca, güzellikler, sadece gözle görülen şeylerle veya bir şeyin parçaları arasındaki uyumla sınırlı değildir. Örneğin “ne güzel bir sesi var”, “çok güzel ahlaklı bir insandır”, “güzel bilgilere sahiptir” veya “bu güzel bir davranıştı” denilir oysa bunların hiçbiri gözle görülen şeyler değildir. Bunlar bir yana, güzellikler, duyularla hissedilen şeylerle de sınırlı değildir. Zira birçok güzellik, ancak kalp gözüyle görülebilir. Bu sebeple birçok insan, hayatı boyunca hiç peygamber Efendimizi (s.a.a) veya imamlarımızı (a.s) görmemesine rağmen bu insanlara sevgi duyar. Müminleri efendisi Hz. Ali (a.s), yiğitliği sebebiyle ve Hâtem Tâi cömertliği sebebiyle insanların sevgi duyduğu iki şahıstır. Oysa hiç kimse bu iki şahsı görmemiş ve hiç kimse örneğin Hatem’in cömertliğinden yararlanmamıştır.

Kalp gözü, fiziki duyularından daha iyi çalışan bir insan, gözle görülen olaylardan daha çok gözle görülmeyen kalbi güzelliklere meyleder.

Bütün seven insanlar, kendini seven ve kendi dışındaki bir varlığı seven insanlar olarak iki gruba ayrılır. Kendi dışındaki bir varlığa sevgi duyan şahıs, bu varlığı iyi bir varlık olarak gördüğü, onu güzel bulduğu,

yüceliğine inandığı için veya kendisiyle onun arasında bir birliktelik ve bağ gördüğü için ona sevgi duyabilir. Ancak insanın kendisine duyduğu sevgi, en sıkı ve en güçlü sevgidir. Zira insanın sevgisi, sevgi duyduğu şeye olan bilgisiyle orantılıdır ve her kes kendisini her şeyden daha iyi tanır. Bu sebeple, insanın kendisini tanıması, rabbini tanımasının anahtarı olarak bildirilmiştir. Kuşkusuz kendisini tanıyan birisi, sahip olduğu bu varlığı ve var olma nimetini kendisini var eden bir yaratıcıdan aldığı bilecektir. Dolayısıyla insanın kendisine duyduğu sevgi, rabbine duyduğu sevgiden kaynaklanır. Ancak insan, bilinçli olarak bunun farkında olmayabilir.

İyi bir insan, güzel, Allah'a yakın biri olduğu için veya belirli meziyet ve üstünlüklere sahip olduğu için sevilen kişiye gelince, bu sevginin sebebi ve kaynağı Allah'ın, insanın yaratılışında ve fitratında bırakmış olduğu güzelliğe meyil gösterme özelliğidir. İnsan, yaratılış itibarıyla güzelliklere meyillidir. Bu güzelliğin gözle görülür olması veya olmaması bu ilgi ve sevginin oluşması için farksızdır. Aynı kural meziyet ve üstünlüklerde de geçerlidir. Yüce Allah, zatı itibarıyla kâmil ve güzel olandır. Bütün güzellikler ve bütün üstünlükler onun cemal ve kemalinden kaynak bulur. Sevgiye bu açıdan bakarsak bütün sevenlerin aslında Allah'ı sevdiğini söyleyebiliriz. Ancak Yüce Allah, bu sevilen suretlerin arkasında saklıdır.

Aynı kural, iyiliksever insanlara duyulan sevgide de geçerlidir. İnsan, iyilik ister kendisine yapılınsın veya başka birisine, yaratılış itibarıyla iyiliği sever. Bütün iyiliklerin kaynağı ise Allah'tır ve Allah'tan başka ihsan sahibi bir varlık yoktur. Kuşkusuz o, ihsan ve iyiliği, ihsan ve iyilik yapanları ve ihsan ve iyilik araçlarını yaratandır. O, aynı zamanda iyilik azmini yaratandır. Bütün iyilik ve ihsan yapan insanlar ise ancak onun ihsan deryasının bir damlasını oluşturur.

Benzerlik sebebiyle duyulan yakınlık ve sevgiye gelince, bunun kaynağı, her şeyin, yaratılış itibarıyla kendisine benzer varlıklara meyletmesidir. Bu benzerlik iki çocuğun birbirine olan meylinde olduğu gibi bazen açık ve gözle görünür bir benzerliktir. Bazen de makam, para ve benzeri farklılıkları hiçe sayarak birbirine aşırı ilgi duyan iki yetişkin insan örneğinde olduğu gibi gizli bir benzerliktir. Hadis kaynaklarımızda insan ruhlarının bir ordu misali olduğu ve bu ordu çerçevesinde birbiriyle tanışan

ruhların bu dünyada da birbirilerine yakınlık duyduğu, tanışmayan insanların ise yakınlık hissetmediği açıkça ifade edilmiştir. Ancak bu sevgi ve yakınlık, aşama ve yoğunluk olarak nefis sevgisi ve kendini sevmekten sonradır. Dolayısıyla bu sevgi de Allah sevgisinden kaynaklanır.

Sonuç olarak bütün sevgilerin adresi Yüce Allah'tır. Ancak bu gerçeği sadece Allah'ın sevgili ve veli kulları anlayabilir.

İmam Hüseyin (a.s) Arefe duasında bu gerçeğe işaretle şöyle buyurmuştur: Yabancıları, kendisini seven insanların kalbinden çıkararak, senden. Öyle ki senden başkasını sevmeyen ve senden başkasına gitmediler. Münezzehtir âmâ insanların gözüne görünmeyen Allah. Münezzehtir celalini ve cemalini görmediği ancak hicap perdelerini aşan insanlara nasip eden Allah. O Allah ki hüsrana uğrayan insanları karanlık vadilerinde kendi başlarına bıraktı, hayvanlarla beraber yiyip içmeleri için onları yalnız bıraktı. *“Onlar, dünya hayatının görünen yüzünü bilirler. Ahiretten ise, onlar tamamen gafildirler”*¹¹⁹.

Buraya kadar söylemiş olduklarımıza dikkatle bakarsanız, sadece iki hemsin arasında bir aşk ve sevgi bağı olabileceğini savunan insanların yanıldığını ve Allah'la insan arasında bu tür bir bağ olabileceğini görebilirsiniz.

2- İlahi Sevginin Değeri ve Önemi

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“Allah, sevdiği ve kendisini seven, müminlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı onurlu ve zorlu bir toplum getirecektir”.¹²⁰

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“İman edenlerin Allah'a olan sevgileri ise çok fazladır”.¹²¹

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

De ki: Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, hısım akrabalarınız kazandığınız mallar, kesata uğramasından korktuğunuz ticaret,

¹¹⁹ Rum, 7.

¹²⁰ Maide, 54.

¹²¹ Bakara, 165.

hoşlandığınız meskenler size Allah'tan, Resulünden ve Allah yolunda cihat etmekten daha sevimli ise, artık Allah emrini getirinceye kadar bekleyin. Allah fâsiklar topluluğunu hidayete erdirmez.¹²²

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Allah'ı ve Resulünü her şeyden daha çok sevmediği sürece hiç kimse (gerçek anlamda) iman etmiş değildir.

Hız. Peygamber (s.a.a) dua ederken şöyle buyurmuştur: Allah'ım bana kendi sevgini, seni sevenlerin sevgisini, beni senin sevgine ulaştıran şeylerin sevgisini ver ve seni sevmeği benim için soğuk sudan bile daha sevimli kıl.

Bir hadiste şöyle yazar: Ölüm meleği Hız. İbrahim'e (a.s) geldiğinde Hız. İbrahim (a.s) şöyle dedi: Acaba şimdiye kadar, dostunun canını almak isteyen birisini gördün mü? Bunun üzerine Yüce Allah ona şöyle vahyetti: Acaba şimdiye kadar, dostunun yanına gitmek istemeyen birisini gördün mü? Bu vahiy sonrasında Hız. İbrahim (a.s) şöyle buyurdu: Ey ölüm meleği şimdi al canımı.

Hız. Musa (a.s) ve Allah arasında geçen konuşmanın bir bölümü şöyledir: Ey İmran'ın oğlu, beni sevdiğini iddia edip de gece olunca uykuya dalan kişi, yalan söylemiştir. Seven birisi sevdiğiyle baş başa olmak istemez mi? Ey İmran'ın oğlu hiç kuşkusuz ben, beni sevenlerin bu hallerini iyi bilirim. Gecenin karanlığı onların kalplerini bana döndürdüğü vakit, azabımı gözlerinde canlandırdıkları vakit, beni görüyormuşçasına bana seslenirler ve benim karşımdaymışçasına benimle konuşurlar. Ey İmran'ın oğlu! Gecenin karanlığında kalbinin huşusunu, vücudunun tevazuunu ve gözyaşlarını bana getir. Bunu yaparsan beni yanında bulursun.

Bir hadiste şöyle yazar: İsa (a.s) rengi kaçmış, zayıf düşmüş üç kişinin yanından geçerken onlara: "sizi bu hale getiren nedir?" diye sordu. "Cehennem korkusu" cevabını alan Hız. İsa (a.s) şöyle buyurdu: Allah'a yakışan şey, korkuya kapılan birisini emanda tutmaktır. Buradan geçtikten sonra ileride, durumu daha kötü olan üç farklı kişiyle karşılaşan Hız. İsa (a.s) onlara da "sizi bu hale getiren nedir?" sorusunu sordu ve "Cennet şevki" cevabını aldı. Hız. İsa (a.s) "Allah'a yakışan şey, size dilediğinizi

¹²² Tövbe, 24.

vermektir” buyurduktan sonra oradan ayrıldı ve ileride durumu daha kötü olan üç farklı kişiyle karşılaştı. Hz. İsa (a.s) adeta yüzlerinden nur fışkıran bu insanlara da “sizi bu hale getiren nedir?” sorusunu sordu. Onlar, cevap olarak: “Allah’ın sevgisi” deyince Hz. İsa (a.s) şöyle buyurdu: Siz mukarreb kullarsınız, siz mukarreb kullarsınız.

Merhum Saduk, *İlelü’ş-Şerâyi* kitabında Peygamber Efendimizden (s.a.a) şöyle nakleder: Şuayb (a.s), gözleri kör oluncaya dek Allah aşkıyla ağladı. Yüce Allah gözlerini ona geri verdi. Hz. Şuayb yeniden gözleri kör oluncaya dek Allah aşkıyla ağladı ve Yüce Allah ikinci defa için gözlerini ona geri verdi. Hz. Şuayb yeniden gözleri kör oluncaya dek ağladı ve Yüce Allah üçüncü defa için gözlerini ona geri verdi. Dördüncü defada Yüce Allah, Hz. Şuayb’a şöyle vahyetti: Ey Şuayb ne zamana kadar buna devam edeceksin? Cennet için bunu yapıyorsan, cenneti sana verdim bile. Bunun üzerine Hz. Şuayb (a.s) şöyle dedi: Ey yüce mevlam, sen de cehennem korkusuyla veya cennet için ağlamadığımı biliyorsun, kalbimi senin sevgine bağladığım için ve seni görmek için sabırsızlandığımdan ağladığımı biliyorsun. Bunun üzerine Yüce Allah şöyle vahyetti: Böyle olduğu için İmran’ın oğlu Musa’yı senin hizmetine veriyorum.

Emirü’l-Müminin Hz. Ali (a.s) “Kumeyl” duasında şöyle buyurmuştur: Allah’ım, yüce mevlam, senin azabına sabrettim diyelim, senin ayrılığına nasıl dayanayım.

Şehitlerin efendisi Hz. Hüseyin (a.s) “Arefe” duasında şöyle buyurmuştur: Sevdığın insanların kalbinden kendi dışındaki her şeyi çıkaran, sensin. Öyle ki sadece seni sevdiler ve senden başkasına gitmediler.

İmam Hüseyin (a.s) şöyle buyurmuştur: Ey sevdiklerine birlikte olmanın hazzını yaşatıp da kendi kapısına çağıran Allah.

İmam Zeynel Abidin’e isnat edilen İnciliye münacatında şöyle yazar: Senin onuruna yemin ederim ki seni bütün kalbimi kaplayan sevgiyle sevdim. Ruhum artık bu sevgiyle üns buldu. Kadılığımı senin yaptığın bir adalet düzeninde senin sevgine inanan birisini rahmet kapısından uzaklaştırmak imkânsızdır.

İmam Zeynel Abidin (a.s) diğer bir münacatında şöyle buyurmuştur: Allah’ım bizi, kalbinde, senin sevgi ağaçlarının kök salmış olduğu

kişilerden kıl. Allah'ım bizi, kalpleri senin aşk ateşinle kaplanmış olan insanlardan kıl.

İmam Zeynel Abidin (a.s) şöyle buyurmuştur: Allah'ım, bizi, sana koşan kullarından, rahmet kapından hiç ayrılmayan kullarından, gece gündüz sana kulluk yapan kullarından, senin azametine kendini kaptıran kullarından, saf (hikmet) suyundan içirmiş olduğun kullarından ve istediklerine kavuşturmuş olduğun kullarından kıl.

İmam Zeynel Abidin (a.s) şöyle buyurmuştur: Onların her yerini kendi sevginle donattın, onları saf sevgi içeceğinle doyurdun, onlar ancak senin lütfunla seninle konuşmanın hazzına ve en büyük hedeflerine ulaşabildiler. Duanın devamında İmam Zeynel Abidin (a.s) şöyle buyurmuştur: Bütün azmim sana ulaşmak, bütün dileğim sana gelmektir. Ancak sensin, sen, arzuladığım şey! Bütün uykusuzluğum senin içindir, sana ulaşmak benim göz aydınlığımdır. Sana gelmek canıma can katıyor, seni arzuluyorum, aşkınla mest oluyorum. Bütün arzuladığım şey sensin, senin rızana koşuyorum. Seni görmek tek isteğimdir; son istediğim şey senin yanında olabilmektir. Seninle konuşmak ruhuma ruh katıyor. İlacım sendedir, ateşimi söndürecek su ve bütün sıkıntılarımın çözümünü sendedir. Duanın devamında İmam Zeynel Abidin (a.s) şöyle buyurmuştur: Beni kendinden ayırma ay benim cennetim, ey benim dünya ve ahiretim.

İmam Zeynel Abidin (a.s) şöyle buyurmuştur: Allah'ım kim senin sevgini tadıp da başka birisini arzulayabilir? Kim sana yakın olmağı tadıp da senden uzak olmayı arzulayabilir? Allah'ım beni de kendi yakınlığın için seçmiş olduğun, kendi sevgin için temiz kıldığın, beni de sana gelmek için sabırsızlanan, senin uygun gördüklerine rıza gösteren, sana bakmakla mükâfatlandırığın, rıza nimetine layık gördüğün, sana uzak olmak azabından korumuş olduğun kullarından biri kıl. İmam Zeynel Abidin (a.s) duanın devamında şöyle buyurmuştur: Onların kalbine sana gelmek aşkını verdin. Onları, senin cemalini görmeleri için seçtin, yüzlerini sana döndürdün ve kalplerini senin sevgine özgü kıldın. İmam Zeynel Abidin (a.s) duanın devamında şöyle buyurmuştur: Allah'ım beni, sana gelmek aşkı kalbinden hiç ayrılmayan, her dem seni arzulayan, senin firakınla ağlaması hiç kesilmeyen, senin azametinin karşısında alınımı

secdeden ayırmayan, senin haşyetinle gözyaşları kesilmeyen, kalplerini senin sevgine bağlayan kullarından biri kıl. Ey Kudsi nurları hiç kesilmeyen Allah'ım! Ey ariflerin kalbini nuruyla heyecanlandıran Allah'ım! Ey aşk dolu kalplerin son arzusu! Senden, seni sevmeyi istiyorum; seni sevenleri sevmeyi istiyorum; beni sana getiren bütün işlerin sevgisini istiyorum ve senin sevgini bütün diğer sevgilerden üstün tutma nimetini istiyorum.

İmam Zeynel Abidin (a.s) şöyle buyurmuştur: Allahım! Seni andığım anlar ne tatlıdır, sana gelen yollar ne güzeldir, senin sevgin ne hoştur, senin yakınlık şarabın ne tatlıdır. İmam Zeynel Abidin (a.s) duanın devamında şöyle buyurmuştur: Susuzluğumu ancak sana ulaşmak giderebilir, aşk ateşimi ancak sana ulaşmak dindirebilir, aşkımı ancak seni müşahede etmek iyileştirebilir, sabırsızlığımı ancak senin yanında olmak giderebilir, hüznümü ancak sen giderebilirsin, yaramı ancak sen iyileştirebilirsin, kalbimin yarasını ancak senin affın iyileştirebilir ve göğsümdeki heyecanı ancak sen dindirebilirsin.

3- Allah'ın Kullarına Olan Sevgisinin Anlamı

Allah'ın kuluna duyduğu sevgi kulun kalbindeki perdeleri kaldırması, bu perdeleri kaldırıp kendisini müşahede etmek nimetiyle mükâfatlandırması, kuluna onun yakınlığını kazanmak yönünde güç vermesi, kulunun O'na yakın olmasını irade etmesi, kalbini kendi dışındaki sevgilerden arındırması, O'na gelmesi için kulunun önündeki bütün engelleri kaldırması anlamındadır. Öyle ki kul, sadece hak aracılığıyla duysun, sadece hakkı duysun, sadece hakkı görsün ve sadece hakkı konuşsun.

Bir hadisi kutside şöyle yazar: Kulum, sürekli kıldığı nafil namazlarla bana yaklaşıp benim sevgimi kazanır. Onu sevdiğimde ise onun duyan kulağı, gören gözü, konuşan dili olurum.

Bu hadisi kutsiden anlaşıldığı üzere nafil ve sünnet ibadetler, insanın kalbini kirliliklerden arındır ve önündeki perdelerin kalkmasına zemin hazırlayıp Rabbine yakınlık kazanmasına sebep olur. Bütün bunlar Yüce Allah'ın birer lütfudur.

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Allah onları seviyor, onlar da Allah'ı seviyorlar.¹²³

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Allah, kendi yolunda kenetlenmiş bir yapı gibi saf bağlayarak savaşanları sever.¹²⁴

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Şunu iyi bilin ki, Allah tövbe edenleri de sever, temizlenenleri de sever.¹²⁵

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Yüce Allah dünyayı sevdiği ve sevmediği herkese veriyor ancak imanı sadece sevdiği kimselere verir.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Yüce Allah sevdiği kulunu imtihana tabi tutar. Kul sabır gösterirse Yüce Allah onu seçer ve kul rıza gösterirse Yüce Allah onu kötülüklerden uzaklaştırıp kendisine özgü kılar.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Yüce Allah bir kuluna sevgi göstermek istediği zaman ona, içinden ona nasihat edecek ve bu şekilde ona yol gösterecek bir rehber verir.

Allah'ın kulunu sevdiğini gösteren en dakik işaret ise kulun Allah'ı sevmesidir. Kulun Allah'ı sevmesi, Allah'ın bu kulu sevdiğini gösterir.

Kulun, Allah'ın sevdiği bir kul olduğunu gösteren davranışlarındaki belirtilerden birisi Allah'ın bu kulun tüm açık ve gizli davranışlarına yön vermesiyle kendini gösteren davranış farklılıklarıdır. Böyle bir durumda kulun ne yapması gerektiğini Yüce Allah ona söyler. Yüce Allah bu kulun ahlakını güzel bir şekilde sokar. Hâl ve hareketlerine yön verir ve bütün hedeflerini bir hedefte birleştirir. Yüce Allah, bu kulun dünyadan uzak durmasını, onun dışında hiçbir şeyden korkmamasını ve ibadet ve dualarından büyük haz almasını sağlar. Yüce Allah kendisiyle sevdiği kulu arasındaki perdeleri kaldırır.

¹²³ Maide, 54.

¹²⁴ Saf, 4.

¹²⁵ Bakara, 222.

Allah sevgisine ulaşmak için veya bu sevgiyi güçlendirmek için yapılabilecek en etkili iş, kalpteki kirlilikleri yok etmektir. Kalpteki dünyevi bağların giderilmesi ve bunun yerine Allah sevgisinin yerleştirilmesi, Allah'ın nimetleri üzerine düşünülmesi ve Allah dışındaki bütün sevgi bağlarının koparılması bu yolu insan için oldukça kısaltacaktır. Kuşkusuz kalp bir tabak misalidir ve içindekiler boşaltılmadıkça içine yeni bir şey konulamaz. Ayrıca Yüce Allah hiç kimseye iki kalp vermemiştir.

En kusursuz sevgi ise bütün kalple Allah'ı sevmektir. Kuşkusuz kul, diğer bir şeye ilgi gösterdiği sürece kalbinin bir köşesi Allah dışındaki bir varlıkla meşguldür ve aynı oranda kalbindeki Allah sevgisi kusurludur. Ancak kul, Allah dışındaki bir varlığa, Allah'ın yarattığı bir varlık olduğu için ve Allah'ın ayetlerinden bir ayet olduğu için ilgi gösterirse bu durum kişinin kalbindeki Allah sevgisine zarar vermeyecektir. Kısaca bir kul, Allah dışındaki herhangi bir varlığa Allah için sevgi gösterirse, örneğin; peygamberler, imamlar, veli kullar ve salih kullara gösterilen sevgide olduğu gibi, bu durum kulun Allah sevgisine zarar vermeyecektir.

Allah'ım, Muhammed ve Ehli beytinin yüzü suyu hürmetine seni ve seni sevenleri sevelim diye, kendi sevgini bize nasip eyle. Seni sevenlerin sevgisini, bizleri senin sevgine ulaştıracak kimselerin sevgisini ve seni sevmek için gerekli olan sebepleri bize nasip eyle.

Sekizinci Bölüm: Yakın

1- Yakının Değeri

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“Ahiret gününe kesinkes inanırlar.”¹²⁶

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Size en az verilen nimetlerden birisi yakın, diğeri ise sabırdır. Bu iki nimetten nasibini alanlar ise kaçırdukları gece namazları için ve gündüz oruçları için üzülmesinler.

Peygamber Efendimize (s.a.a), “İyi bir yakın sahibi olduğu halde çok günah yapan ve iyi bir yakine sahip olmadığı halde çok ibadet yapan” iki kişinin durumu söylendiğinde şöyle buyurdular: Hiçbir insan günahsız

¹²⁶ Bakara, 4.

değildir. Ancak rehberi, akıl olan ve yakın özelliği taşıyan kişiye, yapmış olduğu günahlar zarar vermeyecektir. Zira günah yaptıktan sonra pişman olup tövbe edecektir ve bu sebeple günahları affedilecektir. Geride kalan şey ise onu cennete götürecektir olan fazilettir.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Yakın, imanın tamamıdır.

el-Kafi kitabında İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Her şeyin bir sınırı vardır. “Sana feda olayım! (O halde) tevekkülün sınırı nedir?” diye sorulduğunda ise şöyle buyurdu: Yakın. “Yakının sınırı nedir?” diye sorulduğunda ise şöyle buyurdu: Allah haricinde hiçbir şeyden korkmamaktır.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Kişinin sağlıklı bir yakine sahip olduğunu gösteren belirtilerden birisi, insanların gönül hoşluğunu Allah'ın gazabıyla satın almaması, Allah'ın ona vermediği şeyler için insanları kınamamasıdır. Zira rızık, hırslı insanların hırsıyla elde edilemez ve istemeyen insanların istememesiyle kaybedilmez. Ölümden kaçır gibi rızıkınızdan kaçsanız bile yine ölüm sizi gelip bulduğu gibi rızıkınız da gelip sizi bulacaktır. Bu sözün ardından İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurdu: Yüce Allah kendi adaletiyle, rahatlığı yakın ve rızada bıraktı, hüznün ve sıkıntıyı ise tereddüt ve öfkelenmekte bıraktı.

İmam Cafer-i Sadık (a.s), “Allah'ın ona vermediği şeyler için insanları kınamamasıdır” buyururken, insanların mali yardımda bulunmamasından şikâyetçi olmamayı kastetmiştir. Zira bu durumda, insanların sakınmış olduğu mal veya yardım, Allah'ın o şahıs için takdir etmediği bir şeydir ve Allah'ın bu şahıs için uygun görmediği bir şeydir. Yakın sahibi insanlar bu olaya bu şekilde ve bu gözle baktıkları için hiç kimseyi benzeri bir sebepten ötürü kınamazlar. Bunu kendi kapasiteleri gereğince Yüce Allah'ın uygun görmüş olduğu bir takdir olarak görürler ve Yüce Allah'ın hikmeti gereği böyle olması gerektiğine inanırlar.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Allah katında yakine dayalı az ama sürekli bir amel, yakın olmaksızın yapılan çok amelden daha üstündür. İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Emirü'l-Müminin Hz. Ali (a.s) minber üzerinde şöyle buyurdu: Hiç kimse, yaşadığı

şeylerin yaşaması gerektiğine ve kaçırıldığı şeylerin kaçırması gerektiğine inanmadığı sürece imanın tadına varamaz.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Bir gün Hz. Ali (a.s) yıkılmak üzere olan eğik bir duvarın altında oturmuş insanların sorunlarıyla ilgileniyordu. Oradakiler “burada oturmayın, bu duvar yıkılmak üzeredir” deyince Hz. Ali (a.s) şöyle buyurdular: İnsanın bekçisi, ecelidir. Hz. Ali (a.s) oradaki işini bitirip oradan ayrılınca duvar yıkıldı. Hz. Ali (a.s) bu ve benzeri işler yapmaktan çekinmezdi. İşte yakın budur.

Safvan el-Cemmal ismindeki ravi şöyle nakleder: İmam Cafer Sadık’a (a.s) “Duvara gelince, şehirde iki yetim çocuğun idi; altında da onlara ait bir hazine vardı”¹²⁷ ayetinin açıklamasını sordum ve İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurdu: Oradaki define, altın veya gümüş değildi. Orada sadece dört cümle yazılıydı; Allah’tan başka ilah yoktur, ölüme iman getiren kişi dişleri görünecek şekilde gülemez, hesaba inanan kişinin kalbi gülmez ve takdire yakın gözüyle bakan kişi Allah’tan başkasından korkmaz.

el-Kafi kitabında da bu hadis burada naklettiğimiz şekilde nakledilmiştir ve muhtemelen dördüncü cümle bu hadiste yer almamıştır ancak ileride nakledeceğimiz hadiste dördüncü cümleyi de aktaracağız.

İmam Cafer-i Sadık’ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Emirü’l-Müminin Hz. Ali (a.s) şöyle buyururdu: Hiç kimse, kendisine ulaşan şeylerin kesinlikle kendisinden şaşmayacağına inanmadığı, kendisine ulaşmayan şeylerin kesinlikle kendisine ulaşamayacağına, bütün kar ve zararların ancak Allah’ın elinde olduğuna yakın etmediği sürece imanın tadını hissedemez.

Said bin Kays el-Hemedani şöyle nakleder: Savaş esnasında, üzerinde sadece iki parça giysi olan birisini görünce şaşırımdı ve yakından baktığımda bu kişinin, Müminleri efendisi Hz. Ali (a.s) olduğunu gördüm. Kendisine şöyle dedim: Ey Emirü’l-Müminin böyle bir yerde mi? Hz. Ali (a.s) şöyle buyurdu: Evet ey Said! Bütün insanlar Allah tarafından kendilerine verilmiş olan bir koruyucuya sahiptirler ve ayrıca iki melek kişiyi dağdan aşağı düşmeğe karşı veya bir kuyuya düşmeğe karşı koruyorlar. Ancak zamanı geldiğinde onu kendi haline bırakırlar.

¹²⁷ Kehf, 82.

İmam Rıza'nın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Kur'an-ı Kerim'deki, "Altında da onlara ait bir hazine vardı"¹²⁸ ayeti kerimede açıklanmış olan definde şöyle yazıyordu: Bismillahirrahmanirrahim, ölüme yakın gözüyle bakanın gülmesine, ilahi takdire yakın gözüyle bakanın üzülmesine, dünyayı ve halden hale girmesini görüp de dünyaya güvenene şaşarım. Akıyla Allah'ı tanıyana yakışan, O'nun takdir ettiklerine itiraz etmesin ve onu rızık konusunda yavaş davranmakla suçlamasın.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Hz. Ali'nin (a.s) kölesi Kanber, Hz. Ali'yi (a.s) çok severdi. Hz. Ali (a.s) dışarı çıktığında Kanber de (Hz Ali'yi korumak üzere) kılıcını alıp arkasınca giderdi. Hz. Ali (a.s) bir akşam Kanber'i gördü ve ona şöyle seslendi: Ne yapıyorsun Kanber? Kanber: "Sizin peşinizce geliyorum ey Müminlerin efendisi" deyince Hz. Ali (a.s) şöyle buyurdu: Dünya ehlerinden mi koruyorsun beni ahiret ehlerinden mi? Kanber: "Dünya ehlerinden" deyince Hz. Ali (a.s) şöyle buyurdu: Dünya ehli, Allah'ın izni olmadan bana bir zarar veremez, geri dön. Bunun üzerine Kanber geri döndü.

Şöyle rivayet edilmiştir: İmam Rıza'ya (a.s) şöyle söylendi: Siz bu sözleri söylerken bir yandan da kılıçlardan kan damlıyor. İmam Rıza (a.s) şöyle buyurdu: Yüce Allah altın bir vadi yaratmıştır ve orayı yarattığı en güçsüz varlıklarla yani karıncayla korur. Oraya en güçlü develerle bile gitmek isterseniz yine başaramazsınız.

2- Yakinin Hakikati Hakkında?

Yakin, her şeyi sebeplerin yaratıcısı olan ve her şeyi, hakiki malik olan Allah'tan görmektir. Yakin, aracıları Allah'ın emrine ve hükmüne tabi birer köle olarak bilmektir. İnsan, bu bilince vardığında Allah'ın rızıkına kesin gözüyle bakacaktır. Dolayısıyla insanların elindeki mal mülke göz dikmeyecek ve kendisi için takdir edilen şeyin kesinlikle kendisine gelip varacağına inanacaktır. İnsan, bu bilince ilaveten bir de yapmış olduğu bütün ufak ve büyük iyi veya kötü işlerin karşılığını mutlaka bulacağına, bütün açık ve gizli hallerinin Yüce Allah nezdinde saklı olmadığına, bütün düşündüğü ve niyetlendiği işlerin hakikatinin Yüce Allah nezdinde saklı olmadığı bilincine varırsa işte bu aşamadan sonra bu insan

¹²⁸ Kehf, 82.

bütün hallerinde ve bütün işlerinde Allah'ı göz önünde bulunduracaktır. Yüce Allah'ı görüyormuşçasına ona kulluk edecek, bütün azmini ruhunu kötülüklerden arındırmak yönünde kullanacak ve kalbinin Allah'a güzel görünmesi için harcadığı çaba, dış görünümünün insanlara güzel görünmesi için harcadığı çabadan çok daha büyük olacaktır.

Misbâhu's-Şeria kitabında İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Yakın, insanı harikulade ve yüce makamlara ulaştırıyor.

Ayrıca şöyle rivayet edilmiştir: Resulullah'ın (s.a.a) yanında, Hz. İsa'nın su üzerinde yürüme olayı konuşulurken yakın özelliğinin değere vurgu yapıldı. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdular: Yakini daha fazla olsaydı havada bile yürüyebilirdi.

Bu hadisten yola çıkarak peygamberlerin, bütün üstünlüklerine rağmen, yakın özelliğiyle birbirlerine üstünlük kazanabildikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca yakın için bir son da düşünülemez.

Müminler de yakın özelliğinde farklı derecelere sahiptirler. Kimi müminler güçlü bir yakine sahiptir. Bu müminlerin belirtisi, Allah dışındaki tüm güç ve kuvvetlerden uzaklaşıp yalnızca ve yalnızca Allah'tan yardım dilemektir. Bu müminler Allah'ın emirleri konusunda taviz vermez, insanların gözü önünde ve insanların gözünden uzak Allah'a ibadet ederler. Onlar için var olmak veya olmamak, kıtlık veya bolluk, övülmek veya yeriilmek, şöhret veya tanınmamak eşittir. Zira onlar bunların tamamını bir görürler ve aynı gözle her ikisine bakarlar. Zayıf bir yakine sahip olanlar ise sebepler ve araçlara gönül bağlar, kendilerini bu boşluğa bırakır, asılsız örf ve adetlerin peşinden gider, dünya peşinden koşup para biriktirir, dilleriyle “veren de sakınanın da Allah olduğunu” söyleyip ellerindeki paradan hiç kimseye bir şey vermez, “insan ancak kendisi için önceden biçilmiş olan rızka ulaşabilir” deyip infaktan uzak durur, dilleriyle “insanın şahsi çabayla bir yere varamayacağını ve ancak kaderinde var olana varabileceğini” söyleyip amelde bunun tersini yaparlar. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“Ağzlarıyla, kalplerinde olmayamı söylüyorlar oysa Allah, onların içlerinde gizlediklerini daha iyi bilir.”¹²⁹

¹²⁹ Âl-i İmrân 167.

Yüce Allah insanlara lütufta bulunup da rızık peşinde gitmelerine müsaade etmiştir, önceden belirlemiş olduğu sınırları aşmamak üzere, insanlar için belirlemiş olduğu farzları bir kenara bırakmamak üzere, peygamberinin sünneti doğrultusunda, tevekkül çizgisinden uzaklaşmadan ve hırs tuzağına düşmeden kendi ve ailelerinin ihtiyacını karşılamak üzere dünya kazancı peşinde gitmelerine müsaade etmiştir. Ancak bu sınırların ötesine çıkan insanlar kendilerini felakete düşürmüşlerdir ve dilleriyle söyledikleri yalan iddialardan başka hiçbir şeye sahip olmayacaklardır.

Tevekkülünden yoksun bir şekilde rızık peşinde koşan insanlar ancak bir avuç haram veya şüpheli kazançtan başka bir şey elde edemezler. Tevekkül sahibi bir insanın belirtisi kazancını Allah yolunda harcaması, kendisi aç kalsa bile din yolunda infaktan vaz geçmemesidir.

Ancak ve ancak vücuduyla kazanç peşinde iken kalbiyle Allah'a tevekkül eden kullar Allah'ın bu yönde müsaade etmiş olduğu kullar ve çok miktardaki malı elindeki bir emanet olarak görüp bu malın varlığı ve yokluğuna aynı gözle bakan kişiler Yüce Allah'ın izin vermiş olduğu kişiler olabilirler. Aynı şekilde Allah rızası için vermezlik yapıp yine Allah rızası için infak yapan kullar bu insanlardan sayılırlar. Bu insanlar gerektiği yerde Allah rızası doğrultusunda mal harcamak konusunda cömertçe davranırken gerektiği yerde yine aynı amaçla vermezlik yaparlar.

Dokuzuncu Bölüm: Tevekkül

1- Tevekkülün Önemi

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“Eğer müminlerdenseniz, yalnızca Allah'a tevekkül edin.”¹³⁰

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“Kim de Allah'a tevekkül ederse, O, ona yeter.”¹³¹

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“Şüphesiz Allah, tevekkül edenleri sever.”¹³²

¹³⁰ Maide, 23.

¹³¹ Talak, 3.

¹³² Âl-i İmrân, 159.

Yüce Allah insanları tevekkül ile kendi sevgisine yükseltmiştir ve diğer şeylere sırtını dönen insanlara kendisini vermiştir. Kuşkusuz Allah katında mahbup olan birisi Allah'tan uzaklaştırılmayacak, uzaklık azabına uğramayacak ve hicap perdesinin arkasına itilmeyecektir.

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“Allah, kuluna yetmez mi?”¹³³

Bu ayeti bildiği halde Allah dışındaki şeylerin peşinde koşan insan tevekkül makamından uzaklaşmış ve bu ayeti yalanlamıştır.

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“Oysa kim Allah'a tevekkül ederse, bilsin ki Allah mutlak galiptir, hikmet sahibidir.”¹³⁴

Yüce Allah mutlak galiptir ve kendisine sığınanları koruyor, onların küçük düşmesine müsaade etmez. Yüce Allah hikmet sahibidir ve kendisine güvenen insanların işlerini düzene sokar.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Hakkıyla Allah'a tevekkül ederseniz, yuvalarından aç ayrılıp da akşamleyin tok bir karınla yuvalarına dönen kuşlar gibi size de rızık verir.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Yüce Allah, her şeyden kopup da sadece kendisine güvenen kişilerin bütün işlerini üstlenir ve onlara hiç ummadığı yerden rızık verir. Dünyaya yönelenleri ise dünyaya havale eder.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: İnsanların en zengini olmak isteyen, Allah'ın elindekine, insanların elindekinden daha çok güvensin.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Zenginlik ve onur gezinti halindedirler. Tevekkül olan yere geldiklerinde ise orayı mesken ediniyorlar.

İmam Musa Kazım (a.s) **“Kim Allah'a tevekkül ederse, O, ona yeter”¹³⁵** ayetiyle ilgili şöyle buyurmuştur:

¹³³ Zümer, 36.

¹³⁴ Enfal, 49.

¹³⁵ Talak, 3.

Allah'a tevekkül etmek, farklı aşamalara sahiptir. Bu aşamalardan biri tüm işlerinde Allah'a tevekkül etmendir. (Bu aşamada isen) Yüce Allah'ın senin için uygun gördüğüne rıza göstermeli, Allah'ın yalnızca sana hayır ulaştırmak istediğini ve bu konuda bütün yetkinin Allah'a ait olduğunu bilmelisin. Öyleyse bütün işlerini Allah'a bırakarak ona tevekkül et ve her konuda Allah'a güven.

Bu hadisten yola çıkarak tevekkülün alt aşamalarını, "işlerin tamamında değil de bir bölümünde Allah'a tevekkül etmek" olarak tanımlayabiliriz ve işlerin çokluğu veya azlığına bakarak tevekkül eden şahsın yüksek veya aşağı bir aşamada olduğunu söyleyebiliriz.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Yüce Allah Hz. Davut'a şöyle vahyetti: Hangi kulumun samimiyetle benim dışımdaki her şeye sırtını dönüp yalnızca ve yalnızca bana güvendiğimi görürsem, gökyüzündeki ve yerdeki tüm varlıklar (el ele verip) onun aleyhinde çalışsa bile onun için bir çıkış yolu bırakırım ve hangi kulum benden başkasına güvenirse gökyüzü yollarını ona kapatırım, yeryüzünü ona dar ederim ve nerede helak olduğunu umursamam.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Bir kitapta Yüce Allah'ın şöyle buyurduğunu duydum: İzzetime, celalime ve yüceliğime yemin ederim ki benden başkasına ümit bağlayanların ümidini ümitsizlikle sonlandıracağım, onu insanlar içinde küçük düşüreceğim, onu kendimden uzaklaştıracağım ve vuslatımdan mahrum bırakacağım. Sıkıntılarda, benden başkasına mı ümit bağlıyor? Oysa sıkıntılar benim elimdedir. Başkasına ümit bağlamış ve kendince başka birisinin kapısına gitmiştir. Oysa bütün kapıların anahtarı bendedir, gittiği kapı ise kilitlidir ve benim kapım her zaman beni çağıranlara açıktır. Kim bana ümit bağladı da ümidini boşa çıkardım? Kullarımın arzularını kendi yanımda tuttum, ama onlar benim korumama rıza göstermediler. Göklere beni anmaktan sıkılmayanlarla doldurdum ve gökyüzü kapılarını hiçbir zaman kullarıma kapatmamalarını söyledim ancak kullarım benim bu dediğime güvenmediler. Acaba bilmez mi ki benim vermiş olduğum sıkıntıyı ancak ben giderebilirim? Acaba her zaman istemesini beklemeden verdiğimi düşünerek benden istediğinde kendisine vermeyeceğimi mi düşünür? Acaba ben cimri miyim ki kulum beni cimri biliyor? Acaba

bütün cömertlik ve ikram bana ait değil mi? Acaba affetmek ve rahmet benim elimde değil mi? Acaba ben bütün arzuların vardığı yer değil miyim? Öyleyse kim ümidini benden kesebilir? Acaba benden başkasına ümit bağlayanlar bu yaptıklarından endişe duymuyorlar mı? Bütün yer-yüzü ve gökyüzü ehli bana ümit bağlarsa ve her birine hepsinin umduğu şeyi versem bile yine benim mülkünden zerre kadar bir şey eksilmeyecektir. Benim değer kattığım bir mülk nasıl azalabilir? Yazıklar olsun benim rahmetimden ümidini kesenlere, yazıklar olsun beni görmezden gelip günah yapanlara.

2- Tevekkülün Tanımı ve Fazileti

Tevekkül inanç aşamaları içinde bir aşamadır; yakın sahibi insanlar için bir rütbe ve makamdır ve mukarreb kulların derecelerini açıklayan bir tanımlamadır.

Tevekkül, kavram olarak karmaşık bir yapıya sahiptir ve uygulama olarak da en çetrefillidir.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Kişinin uzun uzadıya rükû veya secde yaptığına bakmayın, aksine ahlakına ve ameline bakın.

Kavram olarak karmaşık bir yapıya sahip olmasının sebeplerini göz önünde bulundurmak ve bu sebeplere güvenmek Allah'a şirk koşmak ve birliğine inanmamaktır. Bu sebepleri tamamıyla bir kenara koymak ise doğru bir şekilde Resulullah'ın (s.a.a) dinine ve sünnetine uymamak anlamındadır. Sebeplere güvenmek ise cehalet ve bilgisizliğe gömülmektir.

Gerçek şu ki dinimiz İslam'ın, bizi yönlendirmiş olduğu tevekkül, kalben yalnızca ve yalnızca Allah'a güvenmek ve Allah dışındaki hiçbir varlığa güvenmemek anlamındadır. Sebeplerin peşinde gitmek ise ancak kalben yalnızca Allah'a güvenilmesi kaydıyla, yalnızca ve yalnızca Allah'ın yâdıyla sükûnete varılması, mevcut sebepleri hiç sayıp da ancak Allah'ın belirleyeceği ve belki de kişinin hiç ummadığı sebeplerle hedefe varılacağına inanılması kaydıyla sakıncasızdır.

Tevekkül sahibi bir insan, mevcut sebeplerin kendi başlarına etkin olamayacağına inanmalı ve bu sebepleri bu şekilde görmelidir. Kişinin

elindeki mevcut sebepler, herhangi bir menfaate ulaşmak yönünde, herhangi bir zarardan korunmak için, herhangi bir sıkıntıdan kurtulmak için kullanılıyor olabilir. Ayrıca kişinin elini uzatıp da bir lokma yiyeceği ağzına götürmesi gibi kesin sebep olarak görülebilir veya yolculuk hazırlıkları gibi, düşmana silah doğrultmak, ticaret için yola çıkmak, hasırlıktan kurtulmak için ilaç kullanmak, doğal afetlerden korunmak için tedbir almak, hırsızın girmesini engellemek için evin kapısını kilitlemek gibi kesin görülmeyen bir sebep de olabilir. Ancak bunların hiçbirisi tevekkül sahibi bir insanın bu sebeplere yukarıda açıkladığımız şekilde bakmasını etkilememelidir.

Gaybi yardımlar, fal, aşırı titizlik ve benzeri muhtemel etkiye sahip sebeplere gelince, bu sebepler peşinde gitmek tevekkülle örtüşmez. Zira akıl sahibi insanlar bu sebeplere “hayat için gerekli olan sebepler” gözüyle bakmazlar. Yüce Allah insanları bu şeylerin peşinde gitmekle yükümlü kılmadığı gibi bazı hadisler bu gibi şeylerden uzak durulması gerektiğini vurgulamıştır.

Tevekkül, birtakım ahmak insanların sandığı gibi bir parça et gibi yere yığılıp kalmak, kazanç için çaba harcamamak ve düşünmeyi bile bir kenara bırakmak anlamına gelmez. Bu, cahilliğin ta kendisidir. Dini-miz İslam bunu yasaklamıştır. İnsanlar, ziraat yapmak, ticaret yapmak, herhangi bir zanaatla uğraşmak veya Yüce Allah’ın göstermiş olduğu diğer sebepler peşinde gitmek suretiyle kendi maddi kazançlarını temin etmekle yükümlü kılınmışlardır.

Namaz, oruç, hac ve diğer ibadetler birer ibadet olduğu, Yüce Allah, insanları bu ibadetlerle yükümlü kıldığı ve insanlar bu ibadetlerle Allah’a yakınlık kazandıkları gibi helal rızık peşinde gitmek de bir ibadettir. Yüce Allah insanları helal rızık peşinde gitmekle yükümlü kılmıştır; insanlar bunu yaparak Yüce Allah’a bir adım daha yaklaşırlar. Doğrusu helal rızık peşinde gitmek bütün ibadetlerden üstündür. Bir hadiste şöyle yazar: İbadet, yetmiş parçaya sahiptir ve bu ibadetlerin en üstünü helal rızık peşinde gitmektir.

Ancak Yüce Allah, insanları sebepler peşinde gitmekle yükümlü kılar-ken aynı zamanda onları bu sebeplere güvenmemekle de yükümlü kılmıştır. İbadetler konusunda Yüce Allah insanları yapmış oldukları ibadetlerine

güvenmemekle yükümlü kılmış, onları sadece ve sadece kendi fazlına güvenmeğe yönlendirmiştir. Dinimiz İslam, bütün bu gerçekleri göz önünde bulundurarak, bizi, kazanç konusunda vasat olmaya, onun peşinde gitmeyi tamamen bırakmamaya ve bütün hırsla tüm hayatımızı bu amaca adamamaya, aksine orta bir kazançla yetinmeğe yönlendirmiştir.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Cebrail (a.s) bana şöyle ilham etti: Hiç kimse kendisi için takdir edilen rızka ulaşmadan önce bu dünyadan ayrılmayacaktır. Öyleyse Allah'tan sakının ve kazanç konusunda itidalli olun.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Kazanç uğruna denize açılan kişi itidalden çıkmıştır.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Kazanç peşinde giderken, hiç çaba göstermeyen kişiden daha azimli olmalı ve bütün varlığı dünyadan ibaret olan hırslı kişiler gibi olmamalısınız. Bu yolda giderken orta halli, dindar insanlar olun. Hiç çaba göstermeyip de evinde oturan insanların aksine hayatınız için gerekli olan kazancı elde etmeğe çalışın. Kuşkusuz kendilerine mal verilip de şükretmeyen insanlar hiçbir şeye sahip değildirler.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Kazanç yerinin kapısını açıp da malını sergilediğinde, üzerine düşen görevi yerine getirmişsindir.

Yüce Allah dilerse sebepler olmaksızın da insanın ihtiyaçlarını karşılayabilir. Ancak Yüce Allah sebepler dairesinden çıkmak istemediği için insanların, kesin veya muhtemel sebeplerin peşinden gitmesine müsaade etmiştir. Bu sebeple muhtemel veya kesin sebeplerin peşinden gitmek tevekküle zarar vermez.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Yüce Allah, kullarının dua edip de belirlemiş olduğu sebepleri ondan istemelerini sever.

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“Ey iman edenler tedbirinizi alın.”¹³⁶

¹³⁶ Nisa, 71.

Yüce Allah, tehlike anlarında nasıl namaz kılınacağını şöyle açıklar:

“Onlardan bir kısmı seninle beraber namaza dursunlar, silahlarını (yanlarına) alsınlar, böylece (namazı kılıp) secde ettiklerinde (diğerleri) arkanızda olsunlar. Sonra henüz namazını kılmamış olan (bu) diğer gurup gelip seninle beraber namazlarını kılsınlar ve onlar da ihtiyat tedbirlerini ve silahlarını alsınlar.”¹³⁷

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“Onlara (düşmanlara) karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet ve cihat için bağlanıp beslenen atlar hazırlayın.”¹³⁸

Yüce Allah, Hz. Musa'ya şöyle buyurmuştur:

“O halde kullarımı geceleyin yola çıkar.”¹³⁹

Geceleyin yola çıkılmasının sebebi ise düşmanların gözüne görünmeden şehirden çıkabilmektir.

“Allah'a tevekkül ediyorum” diyerek devesini bağlamayıp başıboş bırakan kişiye Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdular: Bağla da tevekkül et.

Bu yöndeki hadisler burada getirdiklerimizle sınırlı değildir. Hadis kaynaklarımıza bakacak olursanız konuyla ilgili birçok hadisle tanışabilirsiniz.

Şöyle rivayet edilmiştir: Zahit birisi şehirden ayrıldı ve bir dağın eteğine gittikten sonra “Rabbim benim rızkımı verinceye dek hiç kimseden bir şey istemeyeceğim” dedi. Bu şahıs yedi gün boyunca orada oturdu ancak herhangi bir rızık gelmedi ve neredeyse açlıktan ölecek hale geldi. Zahit, bu haliyle Allah'a şöyle seslendi: Allah'ım hayatta kalmamı istiyorsan benim için ayırmış olduğun rızkımı bana ulaştır, aksi halde canımı al. Bunun üzerine Yüce Allah zahit'e şöyle seslendi: İzzetime ve celalime yemin ederim ki şehre gidip insanlarla beraber yaşamadığın sürece sana rızık vermeyeceğim. Zahit, şehre gidip insanlarla beraber yaşamaya başlayınca bir kişi kendisine yiyecek diğer biri ise su getirdi. Getirilen yiyecek

¹³⁷ Nisa, 102.

¹³⁸ Enfal, 60.

¹³⁹ Duhan, 23.

ve içeceği yiyip içtikten sonra zahit bu olayı kimseye anlatmadı. Bu olay üzerine Yüce Allah ona şöyle seslendi: Kendi zahitliğimle benim düzenimi bozacağını mı sandın? Bilmez misin ki ben, kullarımın eliyle kullarıma rızık vermediği kendi kudretimle onlara rızık vermekten daha çok severim?

Şöyle rivayet edilmiştir: Musa (a.s) hastalandı ve yanına gelen kişiler hastalığının ne olduğunu teşhis edip “şu tedaviyi uygularsan iyileşirsin” dediler. Ancak Hz. Musa “Allah’ın kendisi ilaçsız bir şekilde beni iyileştirinceye dek hiçbir tedavi uygulamayacağım” dedi. Hz. Musa’nın hastalığı iyice uzadı ve Yüce Allah ona şöyle vahyetti: İzzetime ve celalime yemin ederim ki sana söylenen tedaviyi uygulamadığın sürece seni iyileştirmeyeceğim. Bunun üzerine Hz. Musa “söylediğiniz yöntemle beni tedavi edin” dedi ve kendisine uygulanan tedaviyle iyileşti. Ancak hiç kimseye söylemediği içindeki soru onu hep rahatsız ediyordu. Bunun üzerine Yüce Allah ona şöyle vahyetti: Tevekkülünle hikmetime karşı koyabileceğini mi sandın? Benden başka, kim ilaçlara ilaç olma özelliği vermiştir?

3- Tevekkülün Kaynağı ve Aşamaları

Allah’tan başka hiçbir fail olmadığına inanıp da ancak onun, güç ve kuvvet sahibi olduğuna, kullarının her halini bildiğine inanıp da onların bütün ihtiyaçlarını gidermeğe kadir olduğuna, bütün kullarına karşı ilgili ve şefkatli olduğuna inanıp da ondan başka hiçbir güç sahibi olmadığına, ondan başka hiçbir ilim sahibi olmadığına inanıp da onun ilgisinin ötesinde bir ilgi ve şefkat olmadığına inanan şahıs ister istemez kalbini yalnızca ve yalnızca Allah’a bağlayacaktır. Açık veya gizli hiçbir şekilde de başka birisine ilgi göstermeyecektir.

İnsanda bu hallerin olmaması iki şeyden kaynaklanır. Bu durum bazen yakın zayıflığından bazen de kalp güçsüzlüğünden kaynaklanır.

Kalbin hasta olması ve zayıf düşmesi genellikle korkulara yenilmesi ve evhamlara kapılmasından kaynaklanır. İnsan, her ne kadar güçlü bir yakine sahip olsa da korkuların peşinde giderse ve korkularını fazlasıyla önemserse kalbini hasta bir hale getirebilir. Örneğin hiçbir cansız varlıktan korkmayan şahıs, bir cenazeyle beraber aynı kabirde veya aynı evde

uyumaktan korku duyabilir. Dolayısıyla tevekkül, ancak güçlü bir kalp ve yakın özelliğine aynı anda sahip olmakla elde edilebilir. Zira ancak bu iki özelliğin bir araya gelmesi kişide itminan ve sükûnet oluşmasına sebep olur. Kalbin sükûnet içinde olması ve yakın özelliğine sahip olması iki farklı şeydir. Nice yakın sahibi kalpler sükûnet içinde değildir. Yüce Allah, Kur'an-ı Kerim'de Hz. İbrahim'le ilgili şöyle buyurmuştur:

“Rabbi ona: Yoksa inanmadın mı? dedi. İbrahim: Hayır! İnandım, fakat kalbimin mutmain olması için (görmek istedim), dedi.”¹⁴⁰

Buna karşın diğer din ve mezheplere mensup olan insanlarda görüldüğü gibi nice itminan ve sükûnet içindeki insan yakın sahibi değildir. Örneğin Yahudiler, kalplerinde taşıdıkları Yahudilik inancında zerre kadar kuşku duymayabilirler ve bu büyük bir itminanla bu inanca bağlı olabilirler. Hıristiyanlar için de aynı durum geçerlidir. Ancak bu insanlar zerre kadar yakın sahibi olamazlar. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“Onlar ancak zanna ve nefislerinin arzusuna uyuyorlar.”¹⁴¹

Bu yanlış inançlarına tam bir güvenle bakan bu insanlar, Allah'ın son dinine uymadıkları için yakinden nasipsiz kalmışlardır.

İnsanların tevekkül oranı, taşıdıkları yakinin azlığı veya çokluğuyla, arzularının uzun veya kısa ve arzularına göre biriktirmiş olduklarının az veya çok olmasıyla, az veya çok olabilir. Kimi insanlar mukarreb kullardandır, kimileri eshâbu'l-yemin kullardandır ve kimileri hiç tevekkül sahibi değildir. Bu, tamamen kişinin zahiri sebeplere ne kadar güvendiğine bağlıdır.

Eksiksiz bir imana sahip olanlar kesinlikle sebeplere hiç güvenmez ve rızık peşinde gitmeler de gitmeseler de Yüce Allah onlara hiç ummadıkları yerden rızık ulaştırır. Ancak bu insanlar Yüce Allah'ın rızık konusundaki emirlerine uymak amacıyla rızık peşinde gitmeyi bir kenara bırakmazlar. Buna rağmen onların bütün güveni kazandıklarına değil Allah'adır.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Yüce Allah, müminlerin rızkını, umdukları yerin dışında bırakmayı reddeder.

¹⁴⁰ Bakara, 260.

¹⁴¹ Necm, 23.

İmam Cafer-i Sadık (a.s), bu kuralı sadece müminler için söylemiştir. Zira kâmil ve eksiksiz bir iman, sebepleri tamamıyla gözden çıkarmayı gerektirir ve bu tür bir imana sahip olan insan sadece ve sadece Allah'a tevekkül edip onunla itminan bulur. Ancak eksiksiz bir iman sadece Yüce Allah'ın seçip de kendisine ilim vermiş olduğu peygamberler, vasileri ve benzeri insanlarda görülebilir. “Bu, Allah'ın, dilediğine verdiği lütfudur”¹⁴².

İmam Zeynel Abidin (a.s) şöyle buyurmuştur: Hayrın tamamını insanların elindekine tamah etmemekte buldum. Yüce Allah, hiçbir işinde insanlara bel bağlamayıp da bütün işlerinde Allah'a güvenen şahısın dualarını kabul eder.

İmam Muhammed Bakır (a.s) şöyle buyurmuştur: Ne kötü kuldur tamahının peşinde koşan kul ve ne kötü kuldur kendisini küçük düşürecek bir isteği olan kul.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Mümin kulun şerefi gece ibadetidir, onuru ise insanlara el açmamaktır.

Onuncu Bölüm: Sadakatli ve Güvenilir Olmak

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“Ey iman edenler Allah'tan korkun ve doğrularla beraber olun.”¹⁴³

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“Müminler içinde Allah'a verdikleri sözde duran nice erler var”.¹⁴⁴

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Doğru olan kişinin sadık olduğunu herkesten önce Yüce Allah onaylar. Daha sonra nefsi kendisini onaylar ve sadık inanır.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Her zaman doğru olan kul (belli bir süre sonra) Allah nezdinde “sadık” bir kul olarak yazılır. Sürekli yalan konuşan kul ise (belli bir süre sonra) Allah nezdinde “yalancı”

¹⁴² Maide, 54.

¹⁴³ Tevbe, 119.

¹⁴⁴ Ahzab, 23.

bir kul olarak yazılır. Kul, doğru konuştuğunda Yüce Allah şöyle buyurur: Doğru konuştu ve iyilik yaptı. Kul, yalan konuştuğunda ise Yüce Allah şöyle buyurur: Yalan konuştu ve kötülüğe bulaştı.

Diğer bir hadiste şöyle yazar: Kul, doğru olmaya devam ederse (belli bir süre sonra) Allah nezdinde “sıddık” birisi olarak yazılacaktır.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: İnsanları, dilinizle değil, yaptıklarınızla iyiliğe davet edin. İnsanlar sizdeki azmi, doğruluğu ve takvayı görsünler.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) yarenlerinden birine şöyle buyurdu: Hz. Ali'nin (a.s), Peygamber Efendimize (s.a.a) onca yakın olabilmesinin sırrı üzerinde düşün. Hz. Ali (a.s) doğru olmakla ve emanete sadık olmakla Peygamber Efendimize (s.a.a) yakın olabildi.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Yüce Allah bütün peygamberleri iyilik yapılması üzere ve verilen emanetleri, ister günahkâr olsun ister iyi olsun sahiplerine geri vermek üzere gönderdi.

Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Emanetlere karşı sadık olmak rızkın bollaşmasına sebep olur. Emanetlere karşı hıyanet etmek ise fakirliğe sebep oluyor.

Emirü'l-Müminin Hz. Ali'nin (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Emanetleri geri verin, peygamber evladının katiline ait olsa bile.

İmam Cafer-i Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Sana güvenip de emanet bırakan birisinin emanetini kendisine geri ver ve senin vermiş olduğun emanete sadık davranmaya karşı sadakatsizlik yapma.

İnsan, sözlerinde sadakatli ve doğru olduğu gibi hâl ve hareketlerinde de sadakatli ve doğru olmalıdır. Doğru olmanın en alt seviyesi kişinin her zaman ve her yerde sözlerinde doğru olmasıdır. Yanlış anlaşılmasını önleyebilmek için ve yalancı gibi görünmesini önleyebilmek için elinden geldiği kadar açık konuşmaya çalışan kişi ise bu yönünü kemale ulaştırmıştır.

İnsan, diğer insanlara karşı sadık ve dürüst olduğu gibi rabbine karşı da dürüst olmalıdır. Namaza dururken diliyle “yüzümü Allah'a döndürdüm” deyip de kalbiyle bunu yapmayan şahıs, dürüstçe davranmamıştır.

Namaz esnasında “*ancak sana kulluk ederiz*”¹⁴⁵ deyip de dünyaya kulluk eden şahıs veya “*yalnız senden medet umarız*”¹⁴⁶ deyip de başkasından medet uman şahıs, yalan söylemiştir.

Bir sonraki aşama niyette sadık olmaktır; yani niyetteki daha önce açıkladığımız muhtemel fazlalıkları söküp atmak. Niyet sonrasında ise azim aşamasında sadık olmak önemlidir; yani güçlü bir şekilde hayır ve iyilik peşinde olmak. Kimi durumlarda insan, daha amel vakti gelmeden önce azim sahibi olur. Örneğin kendi kendine “*elime şu para gelirse tamamını veya şu kadarlık bir bölümünü Allah yolunda harcayacağım*” der. Ancak bazı durumlarda bu azimde, sadık azimle örtüşmeyen değişik meyller veya tereddütler de görülebilir.

Bir sonraki aşama azme karşı sadık olmak aşamasıdır. İnsanlar, karar alırken veya söz verirken cömert davranabilir; zira söz vermek kolaydır; ancak zamanı geldiğinde, insanın nefsanî istekleri kişinin bu azmini kırabilir ve verdiği sözde durmasını engelleyebilir. İşte bu tür bir davranış azimde sadık olmakla örtüşmez.

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“**Müminler içinde Allah’a verdikleri sözde duran nice erler var**”.¹⁴⁷

Sonraki aşama ise amelde ve davranışlarda sadık olmaktır. Bu aşamadaki şahıs, bütün çabasını, dış görünümüyle iç görünümünün farksız olması yönünde kullanacaktır. Bu, bütün amelleri tamamıyla bir kenara bırakmak demek değildir. İnsan, niyetlerini, görünen haliyle uyumlu bir hale getirerek, riya ve benzeri çirkinliklerden uzak durmalı ve olduğu gibi görünmeğe çalışmalıdır. Riya yapan bir insan görünürde Allah için bir ibadet yapıyor olarak görünse de gerçekte insanlar için ibadet yapmaktadır. Nice huşu halinde namaza durmuş gibi görünen insanların bu huşu görüntüsü sadece insanlar içindir. Bakan insanlar bu insanı Allah karşısında huşu ile durmuş birisi olarak görürler ancak gerçekte bu insan nefsanî isteklerinin karşısında eğilmekten başka bir şey yapmaz. Kusursuz bir vakar ve sükûnet ile yürüyen nice insanın iç hali bu dış görünümüyle

¹⁴⁵ Fatıha, 5.

¹⁴⁶ Fatıha, 5.

¹⁴⁷ Ahzab, 23.

uyumlu değildir. Böyle bir insan her ne kadar bunu insanlar için yapmasa da amel ve davranış aşamasında sadık ve doğru olduğu söylenemez. Bu durumdan kurtulmanın tek yolu ise iç ve dış görünümü aynı hale getirmeğe çalışmak veya iç görünümü daha da güzelleştirmektir.

Emirü'l-Müminin Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: Allah'a yemin ederim ki sizi yönlendirdiğim bütün iyiliklere sizden önce kendimi yönlendiririm ve sizi sakındırdığım bütün kötülüklerden sizden önce kendimi sakındırırım.

Aynı zamanda sadakat ve doğruluğun en üst ve en değerli aşaması olan sonraki aşama, inançta doğru ve sadık olmaktır. Örneğin Allah korkusu, Allah'a ümit bağlamak, Allah sevgisi, tevekkül, zahitlik ve benzeri diğer sıfatlar konusunda sadık olmak gibi. Bu sıfatların her biri bir başlangıç noktasına sahiptir ve insan bu başlangıç noktasına geldiğinde bu sığata sahip olduğunu söyleyebiliriz. Ancak bu sıfatlar aynı zamanda bir de kemal ve zirve noktasına sahiptir ve gerçek anlamda bu sıfatlara sahip olan şahıs, taşıdığı bu sıfatı kemal ve zirve noktasına ulaştırabilen kişidir.

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“Müminler ancak Allah'a ve Resulüne iman eden, ondan sonra asla şüpheye düşmeyen, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla savaşırlardır. İşte doğrular ancak onlardır.”¹⁴⁸

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“İyilik, yüzlerinizi doğu ve batı tarafına çevirmeniz değildir. Asıl iyilik, o kimsenin yaptığıdır ki, Allah'a, ahiret gününe, melekere, kitaplara, peygamberlere inanır. (Allah'ın rızasını gözeterek) yakınlara, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, dilenenlere ve kölelere sevdiği maldan harcar, namaz kılar, zekât verir. Antlaşma yaptığı zaman sözlerini yerine getirir. Sıkıntı, hastalık ve savaş zamanlarında sabreder. İşte doğru olanlar, bu vasıfları taşıyanlardır. Muttakiler ancak onlardır.”¹⁴⁹

Resulullah'ın (s.a.a) sadık sahabetesi Ebuzer'e “İman nedir?” diye sorulduğunda bu ayeti kerimeyi okudu. Kendisine “size iman ne olduğunu

¹⁴⁸ Hucurat, 15.

¹⁴⁹ Bakara, 177.

sorduk” söylenince şöyle cevap verdi: Peygamber Efendimize (s.a.a) imanın ne olduğunu sorduğumda bana bu ayeti okudu.

Allah korkusu konusunda sadık ve doğru olmanın anlamına gelince; Hiç şüphesiz Allah’a inanan müminler Allah korkusu dediğimiz bu korkuya sahiptirler. Ancak bütün bu korkuların “doğruluk” ve “sadakat” aşamasında olduğunu söyleyemeyiz. Bu sebeple hükümdardan korkan insanların veya yolculuk esnasında eşkıyaların saldırısına uğrayan kişinin yüz renginin değiştiğini, titremeğe başladığını, artık hayattan tat almadığını, yemekten içmekten kesildiğini, kimi durumlarda şuurunu bile kaybettiğini, kendi ve ailesinin ihtiyaçlarını karşılayamaz hale geldiğini, insanlardan uzaklaşıp şehir dışına çıktığını ve korktuğu şeyden uzak durabilmek için kendini dağa taş vurduğunu görürüz.

Bütün bunlar kişideki korkunun birer belirtisidir. Ancak her nedense aynı şahıs Allah’tan korktuğunu söylediği, ilahi azaptan korktuğunu söylediği halde Allah’ın emirlerine karşı gelip günah işledikten sonra bu belirtilerin hiçbirisine sahip olmayabiliyor.

Hz. Peygamber (s.a.a) bu gerçeğe işaretle şöyle buyurmuştur: Cehennemini, ondan kaçanların uykuda olduğu başka bir benzerini görmedim; cennetin, onu arzulayanların uykuya daldığı başka bir benzerini görmedim.

İlahi ümit konusunda sadık ve doğru olmak da aynı şekildedir. Bu konuya daha önce açıklık getirdiğimiz için burada tekrar açıklamaya gerek görmüyorum.

Bazı kullar taşıdıkları bütün bu iyiliklerde ve iyi sıfatlarda, sadakat ve doğruluk aşamasına ulaşmayı başarmışlardır. İşte bu insanlara “sıddık” sıfatı verilir. Bazı insanlar ise tüm bu sıfatlarda değil de bu sıfatların bir bölümünde kemal haddine ulaşmış ve doğruluk derecesini elde edebilmişlerdir. Bu insanlar konusunda ise örneğin “sözünde sadıktır”, “davranışlarında doğrudur” ve benzeri ifadeler kullanılır.

Misbâhu’s-Şerîa kitabında İmam Cafer-i Sadık’ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Sadık olup olmadığını bilmek istiyorsan, kıyamette, Allah’ın karşısında hesap veriyormuşçasına niyetini ve dile getirdiğin

şeyi hesaba çek. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: “O gün tartı hakır”.¹⁵⁰ Kalbinde taşıdığınla dille söylediğini bir bulur isen, işte o zaman sadık olduğuna inanabilirsin.

Sadakatin en düşük aşaması ise kalbin dilden korkmadığı ve dilin kalpten çekinmediği haldir. Sadık bir insan, sadakatin hakikatine ve zirvesine vardığında ise ölüm döşeğinde ölümü arzulayan insana benzer. Bu insan, ölümü arzulamasın da ne yapsın?

On Birinci Bölüm: Muhasebe ve Murakabe

1- Muhasebe

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“Bugün sana hesap sorucu olarak kendi nefsin yeter.”¹⁵¹

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“Biz, kıyamet günü için adalet terazileri kurarız. Artık kimseye, hiçbir şekilde haksızlık edilmez. (Yapılan iş,) bir hardal tanesi kadar dahi olsa, onu (adalet terazisine) getiririz. Hesap gören olarak biz (herkese) yeteriz.”¹⁵²

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“Kitap ortaya konmuştur: Suçuların, onda yazılı olanlardan korkmuş olduklarını görürsün. «Vay halimize! derler, bu nasıl kitapmış! Küçük büyük hiçbir şey bırakmaksızın (yaptıklarımızın) hepsini sayıp dökmüş!» Böylece yaptıklarını karşılarında bulmuşlardır. Senin Rabbin hiç kimseye zulmetmez.”¹⁵³

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“O gün Allah onların hepsini diriltecek ve yaptıklarını kendilerine haber verecektir. Allah onları bir bir saymıştır. Onlar ise unutmüşlardır. Allah her şeye şahittir.”¹⁵⁴

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

¹⁵⁰ A'raf, 8.

¹⁵¹ İsra, 14.

¹⁵² Enbiya, 47.

¹⁵³ Kehf, 49.

¹⁵⁴ Mucadele, 6.

“O gün insanlar amellerini görmeleri (karşılığını almaları) için darmadağınık geri dönüp gelirler. Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu görür. Kim de zerre miktarı şer işlemişse onu görür.”¹⁵⁵

Doğru düşünceli basiret sahibi insanlar şunu çok iyi bilirler ki bütün sırları, insanların tüm niyetlerini bilen Allah, yakında onları yapmış oldukları ufak veya büyük bütün işlerinden ötürü hesaba çekecektir. En ufak işlerin bile hesabını onlara soracak ve bu hesaptan sağlıklı bir şekilde çıkmanın tek yolu, bu dünyada iken kendini hesaba çekmektir.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Rabbinden her istediğini kendisine vermesini isteyen şahıs, bütün insanlardan ümidini kesmeli ve yalnızca ve yalnızca Allah’a ümit bağlamalıdır. Allah, insanın bu kalp halini gördüğünde ise onun her dilediğini kendisine verecektir. Hesap günü gelmeden önce kendinizi hesaba çekin. Kıyamette, elli durak vardır ve her bir durakta bekleme süresi bin yıldır. Ardından İmam Cafer-i Sadık (a.s) şu ayeti kerimeyi okudu: “Miktarı (dünya senesi ile) elli bin yıl olan bir günde.”¹⁵⁶

Diğer bir nakilde ise İmam Cafer-i Sadık’ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Akıl sahibi bir insan zamanını dörde bölmelidir; (bunlardan biri) kendisini hesaba çektiği bir bölümdür.

Misbâhu’s-Şerîa kitabında İmam Cafer-i Sadık’ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Kıyamet gününde, yapılan amellerin, Allah’a sunulmasından, bu amellerin, insanlara açılmasından başka hiçbir sıkıntı olmasaydı yine de insanların dağların başından inmeyip de şehirlere girmemesi, ancak hayatta kalacak kadar yiyip içmesi dışında yemeyip içmeyip uyumaması yerinde olurdu. (Basiret gözüyle bakıp da) kıyametin, bütün sıkıntılarıyla beraber her an için kurulu olduğunu ve insanların her an için Allah’ın huzurunda olduğunu gören insanlar bütün anlarını hesaba çekerler ve kıyametteymişlercesine, kendilerini sorguya tutarlar. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“(Yapılan iş,) bir hardal tanesi kadar dahi olsa, onu (adalet terazisine) getiririz”.¹⁵⁷

¹⁵⁵ Zilzal, 6 – 8.

¹⁵⁶ Maaric, 4.

¹⁵⁷ Enbiya, 47.

“Muhasebe nedir?” sorusunun cevabına gelince; Muhasebe, insanın her şeyden önce kendisini, manevi sermayesi gibi görmesi gereken farzlarla yükümlü görmesi, bu farzları hakkıyla yerine getirebildiği durumlarda bunun şükrünü yerine getirmesi ve kendisini bu yönde teşvik etmesi, herhangi bir farzı vaktinde yerine getiremediği durumlarda ise kazasını yerine getirmesi, bu farzları gerektiği gibi yerine getiremediği durumlarda nafile namazlar ve benzeri ibadetlerle bu eksiklikleri telafi etmeğe çalışması, herhangi bir günaha bulaştığında kendisini kınaması, cezalandırması ve hemen tövbe edip günahını telafi etmeğe çalışmasıdır. Bu bir tüccarın ortağıyla olan ilişkisine benzemektedir. İnsan, dünya işlerine gelince en ufak şeylerin bile hesabını yapar, zarar endişesiyle giderini gelirini en ince detayına kadar hesaplar. Aynı insan dünya işlerine gösterdiği özenin fazlasını ahiret işlerine göstermeli, nefsinin sürekli olarak denetlemeli, nefsinin yaratabileceği sıkıntılara karşı müteyakkız olmalıdır. Hiç kuşkusuz insanın nefsi fazlasıyla dolandırıcı ve hilekârdır. Bu nedenle gün boyu konuştuğu şeyleri düşünüp nefsinden doğru cevap almaya çalışmalı ve kıyamet gününde başka birisinin yapacağı işi bugün kendisi yapmalıdır. Aynı kural baktığı şeyler için de geçerlidir. Düşündüğü şeyleri bile denetlemelidir. Oturup kalkmalarını, yiyip içmelerini, yatıp uyandığı vakitleri ve hatta neden sustuğunu ve neden durduğunu bile kendisine sormalıdır. Bu aşamadan sonra, zorunlu farz görevlerinin bir bölümünü yerine getirmiş olduğu kanısına varırsa bu bölümü “yapıldı” olarak kabul etmelidir. Geri kalan bölümü ise ortağının alacak vereceklerini kaydettiği gibi “alacak” olarak kalbine kaydetmelidir. Burada insanın nefsi, borçlu duruma düşecek ve bu borcu ödemekle yükümlü olacaktır. Ancak bunun gerçekleşmesi tamamen kişinin kendisini hesaba çekmesine ve üzerindeki hakları denetlemesine bağlıdır. Sadece bu şekilde hesap kitap yapıldıktan sonra insan alacaklarının peşinden gidebilir.

İmam Musa Kazım (a.s) şöyle buyurmuştur: Her gün nefsini hesaba çekmeyen kişi bizden değildir. İyi bir amel yapmışsa bu amelin çoğaltması için Allah’a dua etmeli, kötü bir işe bulaşmışsa Allah’tan af dilemelidir ve tövbe etmelidir.

İmam Muhammed Bakır (a.s) şöyle buyurmuştur: İnsanlar seni kandırmazlar. Senin yapacağın işlerin etkisi sana dönecektir onlara değil.

Gününü şu işle bu işle geçirme. Her an senin yaptıklarını kaydedenler var. Öyleyse iyilik yapmaya çalış. Yapılan yeni iyilikler gibi eski kötülükleri silip götürmek yönünde daha hızlı ve daha etkili bir şey tanımıyorum.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Bir gün bir şahıs Resulullah'ın (s.a.a) yanına geldi ve "Ey Allah'ın elçisi bana nasihatte bulun" dedi. Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdular: Sana nasihatte bulursam söylediğime uyacak mısınız? Hz. Peygamber (s.a.a) bunu üç defa tekrarladı ve her defasında bu şahıs: "Evet ey Allah'ın elçisi" diye yanıt verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu: Herhangi bir iş yapmak istediğin zaman önce o işin sonunu düşün, hayır ise bu işi yap, kötülükse, bu işten uzak dur.

2- Murakabe

Kul, kulluğuna yakışır bir şekilde yaşamak isterse yapmak istediği bütün işleri önceden iyice düşünmelidir. Hiç kuşkusuz, nefis kendi haline bırakılırsa ve insan her canının istediğini yapmaya kalkışırsa kendisini felakete sürüklediği gibi diğer insanları da felaket uçurumuna yuvarlar. Kul, hayatının her anında, yaptığı veya yapmadığı her işte Allah'ı göz önünde bulundurmalıdır. Hayatının her anında Allah'ı hazır ve nazır görmelidir. Allah'ın, kullarının bütün yaptıklarından, bütün yapmak istediklerinden ve bütün niyetlerinden haberdar olduğunu ve kalpteki hiçbir niyetin Allah'a saklı olmadığını bilmelidir.

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"O, Allah'ın gördüğünü bilmiyor mu?"¹⁵⁸

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"Şüphesiz Allah sizin üzerinizde gözetleyicidir."¹⁵⁹

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: İyilik, Allah seni görmüşçesine ona kulluk etmektir. Her ne kadar sen onu görmüyor olsan da o seni görür.

¹⁵⁸ Alak, 14.

¹⁵⁹ Nisa, 1.

Bir hadisi kutside şöyle yazar: Sadece günah yapmak isterken benim yüceliğimi anıp da günahattan uzak duranlar cennete girebilirler, benim korkumdan beli iki büklüm olanlar cennete girebilirler. İzzetime ve celalime yemin ederim ki yeryüzü ehlini azaba tabi tutmak isterim; ancak benim korkumdan yemekten içmekten kesilen insanları görünce bu azabı onlardan kaldırım.

Şöyle anlatılıyor: Hz. Yusuf, Züleyha ile birlikte odada yalnız iken Züleyha oradaki putun yüzünü bir bez parçasıyla örttü. Bunun üzerine Hz. Yusuf (a.s) şöyle buyurdu: Nasıl olur da sen bir cansız varlıktan hayâ ederken ben, Cabbar olan Allah'tan hayâ etmem.^[*]

Murakabenin temelinde ilahi marifet, Allah'ın tüm varlıkların içini de dışını da bildiği, bütün varlıkların tüm varlıklarıyla beraber Allah'ın huzurunda olduğu bilinci bulunmaktadır.

Bu bilince sahip olan insanlar ise iki farklı aşamadadırlar:

Birinci aşama: Mukarreb kulların murakabe aşaması.

Bu aşama, ta'zim ve celal aşamasıdır. Yani kul, Allah'ın celalini müşahede edince Yüce Allah'ın heybetinden başka hiçbir şeye ilgi gösteremez ve bütün isteği, arzusu, hedefi ve emeli Allah kelimesi altında birleşir.

İkinci aşama: Yakın sahibi takvalı insanların murakabesi.

Bu aşamadaki kullar her ne kadar hiçbir hallerinin Yüce Allaha saklı olmadığını kesin olarak bilseler de Yüce Allah'ın cema ve celaline tamamıyla kapılmadıkları için itidal ve vasat halini koruyabilmişlerdir. Bu sebeple amellerine yönelebilir ve ruhi hallerini sorgulayabilirler. Bu gruptaki insanlar Allah'a karşı hayâ duydukları için sonunu düşünmeden hiçbir işe başlamazlar ve kıyamette yüzkarası sayılabilecek tüm işlerden uzak dururlar. Onlar her an için Yüce Allah'ı hazır ve nazır görüyorken kıyamete ne hacet.

Bütün insanlar her an için ibadet, günah veya mubah bir işle iştigal halindedirler. İnsanların ibadet konusunda göstereceği murakabe, ihlâslı

[*] Şunu demek istemiştir: Nasıl olur da sen kendi tapındığın putundan yapmaya niyet ettiğin iş nedeniyle utanırsın ve benim Allah'tan haya etmeyip bu işe razı olmamı beklersin?

olmaya özen göstermek, yapılan ibadetleri eksiksiz bir şekilde yerine getirmeğe çalışmak, ibadet edebini korumaya çalışmak ve ibadete zarar verebilecek afetlerden uzak durmak şeklinde olmalıdır. Günahlar konusunda gösterilesi gereken murakabe ise tövbe etmek, gûnahtan pişmanlık duymak ve telafi etmeğe çalışmak suretiyle ortaya çıkar. Mubah işlerde gösterilmesi gereken murakabe, edepli olmaya, kıbleye doğru olmaya özen göstermek, uyur iken sağ tarafa uyumak ve benzeri diğer işlerle kendini gösterir. Bunların tamamı murakabenin bir parçasıdır. Murakabe halindeki kullar nimetlere bakıp da nimet vereni görür ve ona şükranlarını sunar, sıkıntılar karşısında sabır gösterip şikâyet etmekten sözcüklerinden uzak dururlar. Ancak burada söylediklerimizin her biri, kendine has farklı itidal sınırlarına sahiptir ve murakabe halindeki kul özenle bu sınırları korumaya çalışmalıdır.

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“Kim Allah’ın sınırlarını aşarsa, şüphesiz kendine zulmetmiş olur.”¹⁶⁰

On İkinci Bölüm: Tefekkür ve Tedebbür

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“Göklerin ve yerin yaratılışı hakkında derin derin düşünürler.”¹⁶¹

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“Onlar Kur’an’ı düşünmüyorlar mı? Yoksa kalpleri kilitli mi?”¹⁶²

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: (Oturup) biraz düşünmek, bir yıl boyunca ibadet etmekten daha iyidir.

Emirü’l-Müminin Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: Düşünmek, insanı, iyiliklere sevk eder.

Emirü’l-Müminin Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: Tefekkür ve düşünmekle kalbini uyandır, yatağını gecenin karanlığından ayır ve rabbinden sakın.

¹⁶⁰ Talak, 1.

¹⁶¹ Âl-i İmrân, 191.

¹⁶² Muhammed, 24.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Yüce Allah'ın nimetleri üzerine düşünün ancak Allah'ın zatında düşünmeyin zira siz buna varmaktan acizsiniz.

İmam Muhammed Bakır (a.s) şöyle buyurmuştur: Allah'ın zatında düşünmekten sakının. Ancak Allah'ın azametini görmek istediğinizde yarattıklarının azametini bakın.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Allah'ın zatında düşünenler helak oldular.

Emirü'l-Müminin Hz. Ali'nin buyurmuş olduğu tefekkür, yani insanı iyiliklere yönlendiren tefekkür, kulun yapmış olduğu iyilikler ve kötülükler üzerine düşünmesidir. İnsan, yapmış olduğu iyilikleri tekrar bir gözden geçirip bu iyilikleri eksiklik veya kemal yönüyle denetlemeli, kötülüklerle yakın olup olmadığına, şirk ve riya taşıyıp taşımadığına bakmalıdır. Kul, bu tür bir düşünceyi hayatının alışkanlıklarından biri haline getirirse ve bütün hallerini denetlemeyi kendisine bir görev bilirse, zamanla bu özellik onu ileriye doğru adım atmaya, yaptığı iyilikleri güzelleştirmeğe, hatalarını telafi etmeğe, kendisini Allah'tan uzaklaştıran durumlardan uzak durmaya ve tövbe ile Allah'a dönmeye yönlendirecektir.

Bazen insan, Yüce Allah'ın sıfatları, Allah'ın filleri, örneğin insanlara olan lütfunu, insanlara yaptığı ihsan ve iyilikleri, insanlara vermiş olduğu sayısız nimetleri, bu nimetlere karşın onlardan istemiş olduğu ve kolaylıkla yapabilecekleri işleri, en ufak işler karşısında vermiş olduğu onca büyük sevap vaatlerini, Yüce Allah'ın yeryüzü, gökler ve bütün varlıklar üzerindeki ihata ve sultasını düşünür. Bu tür düşünceler ister istemez insanı iyiliklere yönlendirir, Allah yoluna sevk eder ve günahlardan uzak durmasına vesile olur. Bu, orta seviyeli insanların tefekkür ve düşüncesidir. İmam Rıza (a.s), "İbadet, namaz ve orucun çokluğu değil, Allah'ın yaptıkları üzerine düşünmektir" buyururken bu tür bir düşünceye işaret etmişlerdir.

İmam Cafer Sadık'a (a.s) insanların dilinde dönüp dolaşan "biraz düşünce bir gece ibadet etmekten daha iyidir" hadisi, "Nasıl düşünmeliyiz?" şeklinde sorulunca şöyle buyurdu: Yıkık bir binanın yanından geçerken kendi kendine şöyle demektir: Nerededir bir zaman burada

oturan insanlar? Nerededir bu binayı yapan insanlar? Neden artık konuşmuyorlar?

Bu tür tefekkür, değer olarak önceki tefekkürden daha aşağı bir seviyededir. Bu aşamadaki insanlar da tümüyle aynı seviyede değildir ve farklı seviyelere sahiptirler.

On Üçüncü Bölüm: Ölümü Anmak

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“Her canlı ölümü tadacaktır. Ve ancak kıyamet günü yaptıklarımızın karşılığı size tastamam verilecektir. Kim cehennemden uzaklaştırılıp cennete konursa o, gerçekten kurtuluşa ermiştir. Bu dünya hayatı ise aldatma metanından başka bir şey değildir.”¹⁶³

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Lezzetleri yok eden şeyi çok anın. “Ey Allah'ın elçisi, lezzetleri yok eden şey nedir?” sorulduğunda ise şöyle buyurdular: Ölüm. Genişlik halinde gerçek anlamda ölümü anan kişiye dünya dar olacak ve darlık anında ölümü anan kişiye dünya genişleyecektir.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Ölüm, bütün Müslümanların kefaretidir.¹⁶⁴

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Ölüm, mümin için bir hediyedir.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Ölüm, Ölüm. Ölümünden kurtuluş yoktur. Ölüm gelecektir her şeyiyle beraber, Ölüm, bütün kolaylığıyla ve bütün güzelliğiyle gelip de cennet doğrultusunda bu dünyasını yaşamış olanları ebedi güzel cennetlerine kavuşturacaktır.

Emirü'l-Müminin Hız. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: Yarını yaşayacağımı düşünen kişi ölümü hakkıyla anlamamıştır.

Emirü'l-Müminin Hız. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: Emellerini uzun tutup da amelleri kötüleşmeyen kul yoktur.

¹⁶³ Âl-i İmrân, 185.

¹⁶⁴ Yani doğru bir hayat çizgisiyle yaşayıp da dini görevlerini yerine getiren ve günahlardan uzak durmaya çalışan kişiyi ölüm temizler.

Emirü'l-Müminin Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: İnsan, ecelini ve bu ecelin kendisine doğru ne hızla geldiğini görseydi kesinlikle dünya için çalışmaya öfkeyle bakardı.

İmam Muhammed Bakır (a.s) kendisinden nasihat ve öğüt isteyen birisine şöyle buyurdu: Ölümü çok an, ölümü çok anmak insanın dünyaya karşı isteksiz olmasına sebep olur.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: (Bir tabutun altını tutup da) cenaze taşırken, kendini o cenazenin yerine koy. (öldükten sonra) Allah'tan dünyaya geri döndürülmeyi isteyip de dileği kabul edilen birisi olarak düşün kendini ve bundan sonraki yaptıklarına dikkat et. Sonra İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurdular: Bir bölümü (toprak altında) tutsak iken ve "bize geleceksiniz" çığlıklarıyla dışarıdakileri seslerken, diğer bölümü hala (dünya ile) oynamaya devam eden insanlara şaşarım.

İmam Cafer-i Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: Yüce Allah ölüme benzer, kesin olduğu halde kendisine şüpheyle bakılan, başka hiçbir şey yaratmamıştır.

Hiç kuşkusuz ölüm, korkunçtur ve insan için çok büyük bir tehlikedir. Bizim ölüme karşı bunca duyarsız olmamız ise ölümü çok az anmamızdan kaynaklanır. Ölümü andığımızda bile ancak dünyevi ve nefsanî isteklerle doldurduğumuz bir kalple andığımız için gerekli etkilene bizde görülmez. Bu gafletten kurtulmanın tek yolu ise kalbimizi ölüm düşüncesi dışındaki tüm düşüncelerden arındırarak ölümü anmaktır. Aynen çok tehlikeli bir yolculuğa çıkmak isteyen gibi veya uzun bir deniz yolculuğuna çıkmak isteyen birisi gibi. Bu durumdaki bir insan, ölümü andığında gerçekten anar ve bu düşüncesi diğer nefsanî isteklerinin gölgesinde değildir. Dolayısıyla bu tür insanların dünyaya olan meyli ve dünya isteği çok azdır.

Daha etkili ve belki de en etkili yöntem, insanın, vefat etmiş olan akrabalarını aklında canlandırmasıdır; onların nasıl öldüklerini ve top-rağa gömüldüklerini düşünmesi, bu akrabalarının yüzlerini ve hâl ve hareketlerini anması, toprak altında bu vücudun nasıl da paramparça olduğunu, geride bıraktıkları gözü yaşlı eşlerini ve yetim çocuklarını, ge-

ride bıraktıkları mal mülkleri düşünmesidir, onların ailedeki boşluğunu düşünmesidir.

İnsan kaybetmiş olduğu akrabalarını birer birer bu şekilde hatırlamaya çalışırsa, bu akrabalarının yaşantı tarzlarını, hâl ve hareketlerini, hayat sevinçlerini ve gülüşlerini, nasıl da hayata tutunup ölümü hatırlamadıklarını, güç ve kuvvetlerine nasıl da güvendiklerini, kendilerini bekleyen ölümü unutup da nasıl da hayat oyununa daldıklarını, şimdi toprak altında birbirinden ayrılmış olan ayaklarıyla nasıl da yürüdüklerini, şimdi kurtçukların yemi olan dilleriyle nasıl da konuştuklarını, gülerken parlayan dişlerinin şimdi topraklar altında gömülü olduğunu, ölümlerine sadece bir ay kaldığından habersizce nasıl da on yılların hesabını yaptıklarını, nasıl da hiç ummadıkları bir zamanda ölümle karşı karşıya geldiklerini, nasıl da hiç beklemedikleri anda ölüm meleğiyle karşılaştıklarını, nasıl da hiç ummadıkları bir zamanda cennete veya cehenneme çağrıldıklarını ve buna benzer konuları düşünürse işte bu anda kendi gafletini bu insanların gafletiyle karşılaştıracak ve bu olaylardan ders çıkarıp hayatına yeni bir düzen verecektir. Kuşkusuz saadete eren insanlar, diğer insanların hayatından kendilerine ders çıkaran insanlardır.

Ölümü anan insanları birkaç farklı gruba ayırabiliriz; kimi insan dünyevi zevklerine ve nefsanî isteklerine gömülü iken tesadüfen ölümü anıp içinde bulunduğu hayattan duyduğu üzüntüyü dile getirebilir ve ölümün kötü olduğunu söyleyip ondan kaçmaya çalışır. Ancak Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“Nerede olursanız olun ölüm size ulaşır; sarp ve sağlam kalelerde olmanız bile.”¹⁶⁵

Yüce Allah diğer bir ayeti kerimede şöyle buyurmuştur:

“Sizin kendisinden kaçtığınız ölüm, muhakkak sizi bulacaktır.”¹⁶⁶

Ölümü anmak bu insanları Allah'tan daha da uzaklaştırır. Evet, ölümü anmak zamanla bu insanlarda nefsanî hazlardan uzaklaşma etkisi yaratabilir ve bunun sonucunda da dünyadan uzaklaşıp kurtuluşa varabilirler.

¹⁶⁵ Nisa, 78.

¹⁶⁶ Cuma, 8.

Ölümü anan diğer bir grup ise sık sık ölümü anarak kalplerindeki Allah korkusunu pekiştirip de yapmış oldukları tövbenin sağlamaşmasını isteyen tövbekâr insanlardır. Bu insanların ölümden hoşlanmaması, tam temizlenmeden önce ve gerekli uhrevi hazırlığı yapmadan önce bu dünyadan göçmek istemediklerinden kaynaklanır. Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Allah'ı görmekten hoşlanmayan kişiyi Allah da görmek istemez.

Ancak bu gruptaki insanlar Resulullah'ın (s.a.a) buyurmuş olduğu bu insanlardan değildirler. Zira bahsettiğimiz bu insanlar, yapmış oldukları kusurlar sebebiyle ve eksikliklerinden ötürü Allah'ı görmek nimetinden mahrum bırakılacaklarından korkarlar. Bu insanlar daha çok mahubunu görmeği erteleyip de kendisini bu görüşme için hazırlayan kişiye benzerler. Dolayısıyla Allah'ı görmek istemediklerini söyleyemeyiz. Bunun en bariz belirtisi ise Allah'ın karşısına çıkacakları gün için hiç durmadan hazırlık yapmalarıdır.

Ölümü anan diğer bir grup ise ariflerdir. Arif insanlar çokça ölümü anarlar. Zira ölüm anı mahbuplarına kavuştukları andır. Seven bir insan hiçbir zaman sevgilisiyle buluşacağı anı unutamaz. Bu gruptaki insanlar hayatta kalmayı ancak, daha fazla iyi iş yapabilmek için ve ahlaklarını daha da güzelleştirebilmek için severler.

Ölümü anan diğer bir grup ise her şeyini Allah'a bırakmış olanlardır. Aynı zamanda en üst seviye sayılan bu aşamadaki insanlar, her şeylerini Allah'a bırakmışlardır. Kendileri için ölüm veya hayat seçeneği tanımazlar; onlar için en iyi olan, Mevla'nın seçtiğidir.

On Dördüncü Bölüm: Uzun Arzular

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Sabah uyandıgın vakit, akşam telaşına kapılma, akşam geldiği vakit ise yarının endişesini taşıma. Dünyadan ahiretin için, hayatundan ölüm vaktin için yararlan ve sağlığından hasta vaktin için yararlan. Yarın, ölümlerden mi, hayatta olanlardan mı olacağımı bilemezsin.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Sizin için en çok iki özelliğten korkuyorum; nefsanî isteklerin peşinden gitmek ve uzun emeller.

nefsanî isteklerin peşinden gitmek sizi haktan uzaklaştırır ve uzun arzular dünyayı size sevdendir.

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Ey insanlar! Allah'tan hayâ etmez misiniz? Oradakiler: “Neden ey Allah'ın elçisi?” deyince Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu: Yemeyeceğiniz şeyleri biriktiriyor, ulaşmayacağınız şeyleri arzuluyor ve içinde oturamayacağınız evler inşa ediyorsunuz.

İnsandaki uzun emeller şu iki nedenden kaynaklanır; bilgisizlik veya dünya sevgisinden. İnsan, kalbini dünya sevgisiyle doldurduğu, dünyeyi hazlar ve zevklerine kendisini alıştırdığı zaman bu hazlardan uzak durması oldukça zorlaşır. Bu sebeple, bu insanlar kendilerini bu hazlardan tamamıyla koparacak olan ölümü hiç düşünmek istemezler. Gerçek şu ki insan, hoşlanmadığı şeyleri hep kendisinden uzak görmek ister. Bu tür insanlar hep uzun arzular taşır ve her zaman her şeyin kendi isteklerine uygun olmasını arzulayıp böyle olacağını umuyorlar. Ancak onların gerçek isteği, sonsuza kadar dünyada kalmaktır. Bu sebeple bu arzularını kendileri için tekrarlayıp duruyor ve bunun için gerekli hazırlıklar yaparlar. Örneğin mal mülk biriktirmeğe, eş dost edinmeğe çalışır ve dünya adına ne varsa biriktirip dururlar. Bütün meşguliyeti bu olan bu insanlar, ölümü hiç anmazlar. Bütün bu arzuların temelinde ise dünya sevgisi yatar.

Bazen insan gençliğine kanıp da ölümden uzak olduğunu düşünebilir. Bu acınası durumdaki insanlar yaşadıkları şehrin nüfusunu sayacak olurlarsa yaşlı insanların bu nüfusun onda birini bile oluşturmadığını göreceklerdir. Yaşlıların sayısı azdır zira gençler daha çok ölür. Bir yaşlı insan ölüncüye dek bin çocuk ve genç ölür.

Bazen insan sağlığına kanıp da ölümü kendisinden uzak görebilir. Oysa ansızın gelen ölümler hiç kimseye uzak değildir. Ansızın gelen ölüm bile uzak görünse ansızın gelen hastalıklar hiç uzak değildir. Aslında bütün hastalıklar ansızın gelir. Hasta bir insan için ise ölüm, hiç uzak değildir. Ölüm için yaşlılık, gençlik veya çocukluk gibi, kış, yaz veya ilkbahar gibi, gece veya gündüz gibi özel bir vakit yoktur. Ölüm, hiç kimseye geldiğini bildirmez ve hiç kimsenin hazırlanmasını beklemes.

Bilgisizliğin tedavisi ise temiz bir düşünceyle ve dinlemeye hazır bir kalple, temiz ağızlardan çıkan hikmet dolusu sözleri dinlemektir.

Dünya sevgisinin ilacı ise ahiret gününe ve bu günde insanı bekleyen büyük azaplar ve benzersiz mükâfatlara inanmaktır. İnsan, gerçek anlamda bu hakikatlere inandığı vakit, dünya sevgisi onun kalbinden göçüp gidecektir.

Züht konusu ve dünya sevgisi konusunu gerektiği kadar işledik. Hep birlikte amellerimizi güzelleştirmesi, emel ve arzularımızı kısaltması, bizi dünya sevgisinden kurtarması, onun aşkıyla yanıp tutuşmanın hazzına var-dırması ve bizi salih amellere muvaffak kılması için Allah'a dua edelim.

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، أَوْلًا وَآخِرًا، ظَاهِرًا وَبَاطِنًا¹⁶⁷

¹⁶⁷ Evvel ve ahir, zahir ve batın olan Allah'a hamdolsun.

S. Abdullah ŞUBBER

AHLAK

Hiç şüphesiz ahlak ilminin değeri, üstünlüğü ve önemi; basiretli ve ince düşünceli insanlara aşikârdır. Ahlak ilminin aslında dinin temelini oluşturduğu, bu ilimi kazanmak yolunda çaba harcamanın bütün Müslümanlar için ne denli kaçınılmaz olduğu, Müslümanların ancak ahlak ile Hz. Peygamber (s.a.a) ve O'nun Ehlibeyt'ine (a.s) yakınlık kazanabileceği hâlâ fitratının sesine kulak verenlere saklı değildir.

Kuşkusuz güzel ahlak, kurtuluş vesilesidir; kötü ahlak ise, Allah'ın dergâhından uzaklaştıran öldürücü, helak edici zehir, insanı lanetli şeytanın yoluna düşüren dalaletin nedenidir.

Dine zarar veren kalp ve nefis hastalıkları, insanın bedenine zarar veren hastalıklardan çok daha tehlikelidir. İlk hastalığın tedavisini öğrenmek farz-ı kifaye iken bunu öğrenmek farz-ı ayndır.

Bu sahifeler, bu değerli ilmin ana komutlarını ve bu tıbbın kısaca bir özetini içermektedir. Nefis hastalıkları, bu hastalıkların tedavi yöntemleri, kurtarıcı ve helak edici sıfatların detaylarıyla ilgili bilgileri bir araya getirmiştir ve bu yönde Kur'ân ayetleriyle, masumların hadisleriyle, akli deliller ve naklî alametlerle inci misali süslenmiştir.

